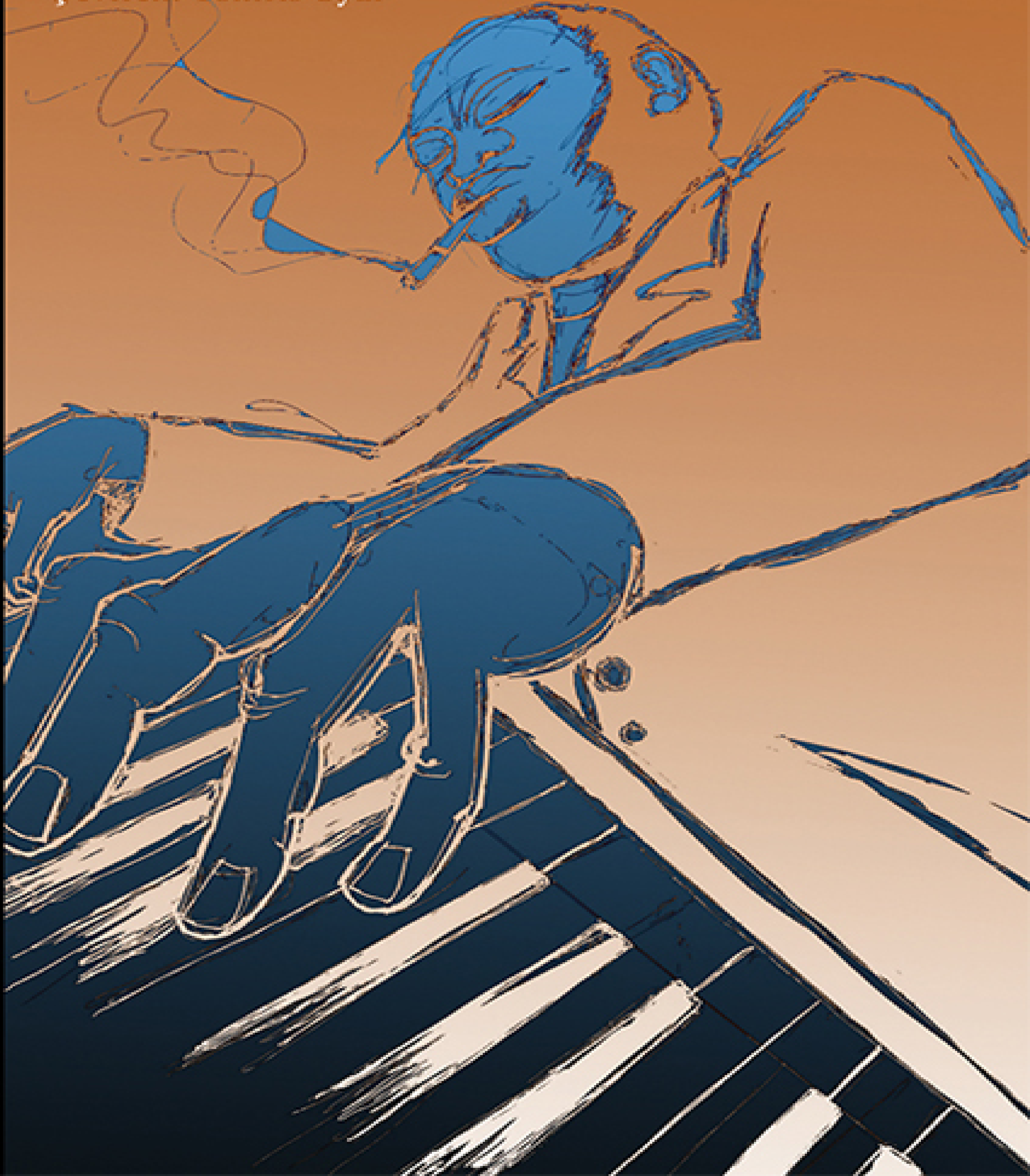
E. L. Doctorow

Ragtime

ROMAN

Çeviren: Tomris Uyar

YKY
Yapı Kredi
Yayınları

RAGTIME

Edgar Lawrence Doctorow 6 Ocak 1931'de New York'ta doğdu. Columbia Üniversitesi'ni bitirdi. 1959-1964 yılları arasında New American Library'de editörlük yaptı. 1964-1969 yıllarında Dial Press'te genel yayın yönetmeni olarak çalıştı. 1969'dan sonra zamanını yalnızca yazmaya ve ders vermeye ayıran Doctorow, birçok lise ve üniversitede Amerikan edebiyatı dersleri verdi. Yazarlık yaşamı boyunca Ulusal Kitap Ödülü, Ulusal Kitap Eleştirmenleri Birliği Ödülü, PEN/Faulkner ve PEN/Saul Bellow, Library of Congress Kurmaca Yazın Ödülü gibi, ABD'nin önde gelen edebiyat ödüllerine layık görüldü. Önemli romanları arasında *The Book of Daniel* (1971), *Ragtime* (1975), *Looo Lake* (1980), *World's Fair* (1985), *Billy Bathgate* (1989), The *Waterworks* (1994), The *March* (2005) ve *Homer&Langley* (2009) sayılabilir.

Tomris Uyar (İstanbul, 15 Mart 1941 - 4 Temmuz 2003) İngiliz Kız Ortaokulu'nda, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde eğitim gördü (1961). İktisat Fakültesine bağlı Gazetecilik Enstitüsünü bitirdi (1963). *Papirüs* dergisi kurucularından olan Uyar'ın deneme, eleştiri ve kitap tanıtma yazıları *Yeni Dergi*, *Soyut*, *Varlık* gibi dönemin bellibaşlı dergilerinde yayımlandı. On ciltlik öykü derlemesi içinde *Yürekte Bukağı* ile 1979, *Yaza Yolculuk* ile 1986 Sait Faik Öykü Armağanı'nıkazandı. Aralarında Virginia Woolf, Marquez ve Borges'in de bulunduğu pek çok yazardan altmışı aşkın çevirisi yayımlanan Uyar, "Gündökümü" başlığı altındaki günlükleri, deneme ve eleştiri yazılarıyla yazınımızın dikkat çeken isimlerinden biri oldu.

E. L. Doctorow'*un*
YKY'*deki kitapları:*

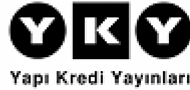
Ragtime (2014)

E. L. DOCTOROW

Ragtime

Çeviren:
Tomris Uyar

Roman

Yapı Kredi Yayınları - 4122
Edebiyat -1164

Ragtirne / E. L. Doctorow
Özgün adı: Ragtime
Çeviren: Tomris Uyar

Kitap editörü: Darmin Hadzibegovic
Düzelti: Filiz Özkan

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Baskı: Pasifik Ofset Ltd. Şti.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul
Telefon: (O 212) 412 17 77
Sertifika No: 12027

Çeviriye temel alınan baskı: Random House, New York, 2007
1. baskı: Can Yayınları, 2000 (Caz Dönemi adıyla)
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Mayıs 2014
ISBN 978-975-08-2931-4

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu
34430 İstanbul

Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Rose Doctorow Buck'a saygıyla adanmıştır.

Bu parçayı çabuk çalmayın
Ragtime asla çabuk çalınmaz...

Scott Joplin

I

1

1902'de Baba, New York'ta, New Rochelle'deki Broadview Bulvarı'nın tepesinde bir ev yaptırdı. Üç katlı, kahverengi çatı kaplama tahtalı, çatı pencereli, cumbalı, sundurması kafesli bir evdi. Pencerelerini şeritli güneşlikler örtüyordu. Aile, bu sapasağlam malikâneye güneşli bir haziran günü taşınmıştı ve anlaşılan önlerindeki birkaç yıl, bütün günleri sıcak ve güzel geçecekti. Baba'nın gelirinin büyük bölümü, bayrak, flama ve öbür yurtseverlik gereçlerinin yapımından geliyordu, donanma fişeklerini de katalım. 1900 başlarında yurtseverlik, güvenilir bir duyguydu. Teddy Roosevelt başkandı. Halk ya açık havada geçit törenlerine, balık kızartma partilerine, siyasal pikniklere, toplu gezilere katılmaya ya da kapalı yerlerde toplantılara, vodvil tiyatrolarına, operalara, balolara koşuşturmaya düşkündü. Büyük kalabalıkların katılmadığı tek eğlenti yok gibiydi. Trenler, buharlı gemiler ve tramvaylar, insanları durmadan başka başka yerlere taşıyordu. Tarz buydu, insanlar böyle yaşardı. O dönemde kadınlar daha iriyarıydı. Beyaz güneş şemsiyeleriyle donanmayı ziyaret ederlerdi. Yazın herkes beyaz giyerdi. Tenis raketleri ağır, yüzleri ovaldi. Cinsel ayılıp bayılmalar boldu. Zenciler yoktu. Göçmenler yoktu. Pazar ikindileri, yemekten sonra Baba'yla Anne yukarı çıkar, yatak odasının kapısını kapatırlardı. Büyükbaba oturma odasındaki divanda uyuklardı. Gemici gömlekli Küçük Oğlan kafesli sundurmada oturur, eliyle sinekleri kovardı. Tepenin eteğinde, aşağılarda, Anne'nin Küçük Kardeş'i tramvaya biner, hattın sonuna kadar giderdi. Sarı bıyıklı, yalnız, içekapanık bir gençti, ailede, kendini bulmakta güçlük çektiğine inanılırdı.

Tramvay hattının bitimi, uzun bataklık sazlarıyla dolu ıssız bir alandı. Hava, tuz keskinliğindeydi. Anne'nin Küçük Kardeş'i, beyaz keten giysisi ve hasır şapkasıyla, pantolonunun paçalarını kıvırıp tuzlu bataklıkta yalınayak dolaşırdı. Kuşlar ürküp havalanırdı. Bu, tarihimizde Winslow Homer'ın resimlerini yaptığı dönemdi. Doğu Yakası'ndan belli bir ışık o saatte sızabiliyordu daha. Homer ışığı resmederdi. Işık denize ağır, donuk bir kötücüllük veriyor, New England kıyısının kayalarına, kumsallarına soğuk bir renkle vuruyordu. Açıklanmayan gemi kazaları ve çekme halatıyla girişilen cesur kurtarmalar çoktu. Deniz fenerlerinde, azgın kumsalın kuytu morluklarına doluşmuş salaşlarda tuhaf şeyler dönüyordu. Bütün Amerika'da, cinsellikle ölüm arasında pek ayrım kalmamıştı. Yoldan çıkmış kadınlar haz nöbetlerinde ölüyordu. Hikâyeler örtbas ediliyor, gazeteciler zengin ailelerin paraları karşılığında susuyordu. İnsanlar gazetelerle dergilerin satır aralarım okuyordu. New York City'deki gazeteler, ünlü mimar Stanford White'ın, kokkömürü ve demiryolundan servet yapmış bir ailenin uçuk veliahtı Harry K. Thaw tarafından vuruluşu haberleriyle doluydu. Harry K. Thaw, bir zamanlar Stanford White'ın metresi olan dillere destan güzel Evelyn Nesbit'in kocasıydı. Kurşunlama olayı, 26. Sokak'taki Madison Square Garden'm -fırınlanmış sarı tuğladan yapılma, bir mahalle bloku uzunluğunda, bizzat White'ın kendi tasarımı, Sevilla tarzı dev yapının- çatı bahçesinde yaşanmıştı. *Mamzelle Champagne* adlı bir revünün açılış gecesiydi; koro tam şarkı söyleyip dans ederken, yaz gecesinde hasır şapkayla kalın siyah bir palto giymiş uçuk veliaht, çıkarttığı tabancayla ünlü mimarın başına üç kurşun sıkmıştı. Çatıda. Çığlıklar koptu. Evelyn bayıldı. Daha on beşindeyken ünlü bir ressam-modeliydi. İç çamaşırları beyazdı. Kocası onu kamçılama alışkanlığındaydı. Bir kerecik Emma Goldman'la -devrimci olan- karşılaşacak oldu. Goldman zehirli dilini gösterdi ona. Anlaşılan zenciler *vardı*. Göçmenler *vardı*. Gazeteler her ne kadar olaya "yüzyılın cinayeti" deseler de Goldman henüz

1906'da olduğumuzu, geriye daha doksan dört yıl kaldığını biliyordu.

Anne'nin Küçük Kardeş'i, Evelyn Nesbit'e âşıktı. Onunla ilgili skandali yakından izlemiş ve kadının, sevgilisi Stanford White'ın ölümü, aynca kocası Harry K. Thaw'un tutuklanmasından sonra, orta sınıftan, beş parasız, zarif bir gence gereksinim duyacağı mantığını geliştirmeye başlamıştı. Her an onu düşünüyordu. Onu elde etmek için çıldırıyordu. Odasının duvarına Charles Dana Gibson'ın "Bitimsiz Soru" adlı gazete çizimini iliştirmişti. Çizim, Evelyn'i profilden gösteriyordu, gür saçlarının bir öbeği çözülmüş, soru işareti biçiminde bir büklümle sarkıyordu. Yere bakan gözleri, alnını gölgede bırakan bir lüleyle süslüydü. Burnu zarifçe kalkıktı. Dudakları hafif pırtlaktı. Uzun boynunun kıvrımı, kanatlanmaya hazır bir kuşu andırıyordu. Evelyn Nesbit bir erkeğin ölümüne, ötekinin yıkımına yol açmıştı: Genç adam bunlardan, kadının ince kollarının sarılışı dışında hayatta hiçbir şeyin elde edilmeye, istenmeye değmediği sonucuna varıyordu.

İkindi, mavi bir pustu. Gelgit, ayak izlerine doluyordu. Eğildi, kusursuz bir deniz kabuğu buldu, Long Island Sound'un batısında pek rastlanmayan türden. Yüksük biçiminde, pembeli kehribarlı sarmal bir kabuktu ve genç adamın, puslu güneş altında ayak bileklerine gelen tuzlar kururken tek yaptığı, başını geri atıp kabuktaki birkaç yudum deniz suyunu içmek oldu. Tepede martılar dolanıyordu obua sesleri çıkararak; arkasında, bataklığın toprağa vardığı uçta, Kuzey Bulvarı tramvayının çınçını uzaktan uyarıyordu.

Kasabanın öte yanında, denizci kılıklı Küçük Oğlan birdenbire sıkıldı, sundurmanın uzunluğunu ölçmeye başladı. Ayağının başparmağını sallanan bambu iskemlenin eğimine dayamıştı, adım adım sekiyordu. Çocuklardaki, çevrelerindeki büyüklerin hiç ummadığı ve böylelikle gözden kaçırdığı bilgi ve akıl yaşına gelmişti. Her gün gazete okuyor, profesyonel beysbolcularla eğik topun bir göz yanılması olduğunu ileri süren bir bilim adamı arasındaki tartışmayı kaçırmıyordu.

Kendi yaşam koşullarının, bir şeyler görmek, bir yerlere gitmek özlemine ters düştüğünü seziyordu. Sözgelimi, kaçış ustası Harry Houdini'nin yaptıklarına ve mesleğine müthiş bir ilgi duymaya başlamıştı. Ama tek gösterisine götürülmemişti. Houdini, vodvil dünyasında hep baş isimdi. Seyircileri yoksul kişilerdi - hamallar, çerçiler, polisler, çocuklar. Saçma bir yaşam sürdürüyordu. Dünyanın dört bir yanını dolaşıp her türlü kıstırılma ve kaçma yöntemini uyguluyordu. Bir iskemleye bağladılar onu. Kaçtı. Bir merdivene zincirlediler. Kaçtı. Ellerine kelepçe, ayaklarına pranga vurdular, deli gömleğine sokup kilitli bir hücreye yerleştirdiler. Kaçtı. Banka kasalarından, çivili fıçılardan, ağzı dikilmiş posta torbalarından kaçtı; çinko kaplama bir Knabe piyano sandığından, dev bir futbol topundan, galvanize bir demir kazandan, kepenkli bir çalışma masasından, bir sucuk tulumundan kaçtı. Kaçışları gizemliydi, çünkü kaçtığı nesneye zarar vermiyor, kilidine dokunmuyordu görüldüğü kadarıyla. Paravan çekildi mi, içinde kıstırıldığı varsayılan geçit vermez nesnenin yanı başında, perişan ama kahramanca dikiliyordu. Kalabalığa el sallıyordu. Suyla doldurulmuş, ağzı mühürlü bir süt bidonundan kaçtı. Sibirya sürgünlerini taşıyan kamyondan kaçtı. Çin usulü bir işkence haçından. Hamburg'daki bir cezaevinden. Bir İngiliz tutuklu gemisinden. Bir Boston kodesinden. Otomobil lastiklerine, su değirmenlerine, toplara zincirlendi ve hep kaçtı. Bir köprüden, kelepçeli olarak Missisippi'ye, Seine'e, Merse/ye daldı, el sallayarak çıktı suyun yüzüne. Deli gömleğiyle vinçlerden, çift kanallı uçaklardan, yapıların tepelerinden başaşağı sallandırıldı. Hava tüpüne bağlı olmayan ağır bir dalgıç giysisiyle, elleri kelepçeli, okyanusa indirildi ve kaçtı. Canlı canlı bir mezara gömüldü ama kaçamadı, kurtarılması gerekti. Toprağı telaşla kazıp çıkardılar onu. Toprak amma ağırmış, dedi soluk soluğa. Tırnakları kanıyordu. Gözlerinden çamur akıyordu. Rengi atmıştı, ayakta duramıyordu. Yardımcısı koştu. Houdini bir hırıltı koyverdi, tükürükler saçtı. Kan tükürüyordu. Onu temizleyip oteline geri götürdüler. Bugün, ölümünden yaklaşık

elli yıl sonra, kaçış gösterilerinin seyircileri sayıca daha da artmış durumda.

Küçük Oğlan sundurmanın ucunda durdu; bölmeyi geçerken Kuzey Bulvarı'ndaki tepeden geldiği izlenimini veren bir peygamber sineğine takıldı gözü. Sinek uçtu gitti. Kuzey Bulvarı'ndaki tepeden bir araba geliyordu yukarı doğru. Araba yaklaşınca, 45 beygir gücünde siyah, üstü açık spor bir Pope-Toledo olduğu anlaşıldı. Oğlan koştu, sundurmadaki basamakların tepesinde durdu. Araba evin önünden geçti, büyük bir gürültüyle telefon direğine tosladı. Küçük Oğlan içeri koştu, üst kattaki anne babasını çağırdı. Büyükbaba sıçrayarak uyandı. Oğlan yine sundurmaya döndü. Sürücüyle yolcu sokakta durmuş, arabaya bakıyorlardı: Kocaman tekerleklerin lastikleri şişirilmeydi, tahta parmaklarına siyah mine geçirilmişti. Radyatörün önünde pirinç farlar, çamurluğun üstünde pirinç yan farlar vardı. Döşemesi püsküllüydü, çift kapılıydı. Zarar görmüşe benzemiyordu. Sürücü üniformalıydı. Kapağı kaldırınca, beyaz bir buhar fışkırdı fısss diye.

Bazı insanlar olayı ön avlulardan gözlüyorlardı. Ama Baba, yeleğinin zincirini düzelterek, yapabileceği bir şey olup olmadığını görmek için kaldırıma yürüdü. Arabanın sahibi ünlü kaçma ustası Harry Houdini'ydi. O gün Westchester’ı arabayla gezmek istemişti, emlak almayı düşünüyordu. Radyatör soğuyana kadar eve buyur edildi. Evdekileri alçakgönüllü, hemen hemen donuk tavrıyla şaşırttı. Sıkkın görünüyordu. Başarısı vodvil alanına bir yığın rakip çekmişti. O yüzden hep daha, daha da tehlikeli kaçışlar tasarlamak zorundaydı. Kısa boylu, sağlam yapılı bir adamdı, atlet olduğu belliydi: güçlü ellerinden, iyi dikilmesine karşın o duruma uygun düşmeyen kırışık tüvit takımının kesimini zorlayan güçlü sırt ve kol kaslarından. Termometre otuzlardaydı. Houdini’nin ortadan ayrılmış saçları düzensiz ve dikti, duru mavi gözleri kıpır kıpırdı. Anne'yle Baba’ya çok saygılıydı, kendi mesleğinden söz ederken utangaçtı. Küçük Oğlan onu gözledi. Anne limonata yaptırmıştı. Odaya getirildiğinde,

Houdini teşekkürler ederek içti. Pencerelerdeki güneşlikler odayı serin tutuyordu. Sıcaktan korunmak için pencereler kapatılmıştı. Houdini yakasını gevşetmek istedi. Ağır, dört köşe mobilyalar, perdeler ve koyu kilimler, Doğu işi ipek minderler, yeşil camdan abajurlarla kıstırılmış hissediyordu kendini. Zebra postuyla kaplı bir şezlong vardı. Houdini'nin o yana baktığını gören Baba, o zebrayı Afrika'da bir av gezisinde vurduğunu söyledi. Baba amatör bir kâşif olarak epey ünlüydü. New York Kâşifler Kulübü'nün eski başkanıydı ve kulübe her yıl bağış yapıyordu. Aslında birkaç gün sonra, kulübün flamasını taşımak üzere Kuzey Kutbu'na yapılacak üçüncü Peary Seferi'ne katılacaktı. Yani, dedi Houdini, Peary ile birlikte Kutup'a mı gideceksiniz? Tanrı'nın izniyle, dedi Baba. Koltuğuna yaslanıp bir puro yaktı. Houdini birden konuşkanlaştı. Odada gidip gelmeye başladı. Kendi yolculuklarından, Avrupa turnelerinden söz etti… Ama Kutup, dedi. O bambaşka bir şey. Bu iş için seçildiğinize göre oldukça ustasınız demek. Mavi gözlerini Anne'ye çevirdi. Evin ocağını tüttürtmek de az iş değildir tabii. Soğuk bir adam değildi. Gülümsedi ve iriyarı, sarışın bir kadın olan Anne gözlerini indirdi. Houdini el altındaki öteberiyle Küçük Oğlan'a ufak numaralar yaptı birkaç dakika. Ayrılırken bütün aile onu kapıya kadar geçirdi. Baba'yla Büyükbaba elini sıktılar. Houdini koca akçaağacın altındaki patikadan geçip sokağa açılan basamaklardan indi. Sürücü bekliyordu, araba düzgün park edilmişti. Houdini sürücünün yanındaki koltuğa geçip el salladı. İnsanlar avlulardan ona bakmayı sürdürdüler. Küçük Oğlan sihirbazı sokağa kadar izlemişti, şimdi Pope-Toledo'nun önünde durmuş, farın parlak pirinç yuvasında kendi çarpılmış, dev kafalı görüntüsüne bakıyordu. Houdini oğlanı yakışıklı, Annesi gibi akça pakça, sarışın, hoş buldu, ama çocuk biraz yumuşak görünüyordu. Houdini yan kapıdan eğildi. Hoşça kal evlat, dedi elini uzatarak. Dük'e dikkat edin, dedi küçük oğlan. Sonra koşarak gitti.

2

Galiba Houdini’nin ansızın gelişi Anne'yle Baba’nın cinsel birlikteliğini bölmüştü. Eskisi gibi süreceğine ilişkin hiçbir belirti gelmiyordu Anne'den. Bahçesine kaçtı Anne. Günler geçip de ayrılık saati yaklaşınca Baba, ondan yatağına girme izni için sessizce bir ipucu bekledi. Kendi harekete geçerse durumu tehlikeye atacağının bilincindeydi. İri yapılı, tutkuları güçlü bir adamdı, ama karısının kendi hayvanca gereksinimlerini isteksizce karşılama yolunu seçmemesini anlayışla karşılıyordu. Bu arada bütün ev halkı onun ayrılma hazırlığı telaşındaydı. Giysileriyle gereçleri bavullara yerleştirilecekti, işinden ayrı kalacağı için birtakım ayarlamalar yapmak şarttı, daha binlerce ayrıntı vardı ilgilenilmesi gereken. Anne, bileğinin tersiyle, alnına düşmüş bir tutam saçı itti. Ailede hiç kimse Baba’nın yüz yüze geleceği tehlikelere kayıtsız değildi. Yine de hiçbiri bunların Baba’yı yoldan döndürmesini istemiyordu. Evlilik, Baba’nın uzun süreli ayrılıklarıyla besleniyordu sanki. Onun gitmesinden bir önceki akşam, yemek sırasında giysisinin yeniyle masadaki bir kaşığı yere deviren Anne kızardı. Bütün ev uykuya daldığında Baba onun odasına geldi. Duruma yaraşır biçimde ciddi ve inceydi. Anne gözlerini yumdu ve kulaklarını örttü. Baba’nın çenesinden akan ter, onun göğüslerine damlıyordu. ikildi birden. Hemen şöyle düşündü: Yine de mutlu yıllar bunlar. Artık önümüzde yalnızca büyük dertler var.

Ertesi sabah herkes, Baba’yı uğurlamak üzere arabalarla New Rochelle istasyonuna gitti. Ofis çalışanlarının bazıları oradaydı. Baba’nın baş yardımcısı kısa bir söylev verdi. Birkaç alkış

duyuldu. New York treni geldi, tekerleri parmaklı, 4-4-0 bir Baldwin'in çektiği koyu yeşil, cilalı beş vagon. Küçük Oğlan, yağdanlığıyla pirinç piston başlarını kurcalayan makiniste dalıp gitmişti. Omzuna bir el dokundu, döndü. Babası gülümseyerek tuttu elini, sıkü. Büyükbaba'nın çantaları taşıması engellendi. Hamalın yardımıyla, Baba ile Anne'nin Küçük Kardeş'i eşyaları trene yerleştirdiler. Baba genç adamın elini sıktı. Aylığına zam yapmış, onu daha büyük sorumluluk gerektiren bir göreve yükseltmişti firmada. İşler sana emanet, dedi. Genç adam başını salladı. Anne gülücükler saçıyordu. Yanağından öpen kocasını usulca kucakladı. Son vagonun arka sahanlığındaki Baba, tren dönemeci alırken file şapkasını çıkarıp salladı.

Ertesi sabah, basına açık şampanyalı sabah kahvaltısından sonra, Peary'nin Kutup seferine katılanlar palamarları çözdüler ve küçük, kunt gemileri *Roosevelt* rıhtımdan geri geri çıkıp Doğu Irmağı'na yöneldi. Yangın söndürme gemileri, sabahın ilk ışıkları kentin üzerinde yükselirken, gökkuşaklarıyla sisleşen sular püskürttüler. Yolcu gemileri pes sesli düdüklerini çaldılar. Baba, ancak uzun bir süre sonra, *Roosevelt* açık denize ulaştığında kavradı olayların gerçekliğini. Korkuluğun başında dururken, iliklerine okyanusun ürkünç, değişmez ritmi işledi. Kısa bir süre sonra da *Roosevelt*, korkuluklarına kadar göçmenle dolu, karşı yönden gelen bir transatlantikle karşılaştı. Baba, kirişleri enli, eski püskü tekne pruvasının sudaki şapırtısını duydu. Güverteleri hınca hınç insan doluydu. Melon şapkalı binlerce erkek başı. Şal örtülü binlerce kadın başı. Bir milyon kara göz üstüne dikilmişti, partal bir gemiydi. Genelde dayanıklı bir adam olan Baba birden yüreğinin burkulduğunu duydu. Tuhaf bir çaresizlik kapladı içini. Rüzgar çıkmış, gök kararmıştı, koca okyanus, granit dilimlerinden ve kaygan arduvaz setlerinden oluşmuşçasına yuvarlanarak kendi üstünde çatlamaya başladı. Gözden yitene kadar baktı gemiye. Ne ki gemidekiler müşteriden ibaretti, çünkü göçmen nüfus Amerikan bayrağına büyük değer veriyordu.

3

Göçmenlerin çoğu İtalya'dan ve Doğu Avrupa'dandı. Filikalarla Ellis Adası'na götürülüyorlardı. Orada, kırmızı tuğlayla boz taştan yapılma, tuhaf biçimde düzenlenmiş bir insan deposunda etiketleniyor, duşa sokuluyor, bekleme hücrelerindeki sıralara diziliyorlardı. Göçmen bürosu memurlarının müthiş gücü hemen etkiliyordu onları. Bu memurlar söylemeyi beceremedikleri adları değiştiriyor, insanları ailelerinden koparıyorlardı; ihtiyarları, gözleri iyi görmeyenleri, ayaktakımını, ayrıca serkeş saydıkları kişileri yurtlarına geri yolluyorlardı. Bu güç göz kamaştırıcıydı. Göçmenler yurtlarını anımsadılar. Sokaklara dağıldılar ve her nasılsa, sefil barınakların içinde eridiler. New Yorklular onları küçümsüyordu. Kirli, okumasız-yazmasızdılar. Balık ve sarmısak kokuyorlardı. Yangılan vardı. Onurları yoktu, neredeyse bedavaya çalışıyorlardı. Hırsızdılar. Sarhoştular. Kendi kızlarının ırzına geçiyorlardı. Sık sık birbirlerini öldürüyorlardı. Onları en çok küçümseyenlerin başında, babaları aynı suçları işlemiş ikinci kuşak İrlandalılar yer alıyordu. İrlandalı oğlanlar, ihtiyar Yahudilerin sakallarını çekip onları yere yapıştırıyorlardı. İtalyan satıcıların tablalarını deviriyorlardı.

Yılın her mevsiminde yük arabaları sokaklardan geçip sahipsiz cesetleri topluyordu. Geceleri geç saatte, başları örtülü ihtiyar hanımlar morga geliyor, kocalarıyla çocuklarını arıyorlardı. Cesetler galvanize demir masalar üstüne yatırılıyordu. Her masanın altından bir hortum sallanıyordu yere. Masanın ucunda bir su borusu vardı. O boruya, tepedeki

musluktan gelen ve her cesedin üstüne serpilen su durmaksızın akıyordu. Ölülerin yüzleri, kendi gözyaşlarının ölümle bastırılmaz işleyişi gibi püsküren suya dönüktü.

Ama her nasılsa piyano dersleri duyulmaya başladı. İnsanlar bayrağa sımsıkı bağlandılar. Sokaklara kaldırım döşediler. Şarkılar söylediler. Fıkralar anlattılar. Aile tek odada yaşıyor, herkes çalışıyordu: Mameh, Tateh[1] ve önlüklü Küçük Kız. Mameh ile Küçük Kız uzun don dikiyor, düzinesine yetmiş sent alıyorlardı. Uyandıkları saatten yatıncaya kadar dikiş dikiyorlardı. Tateh sokaklardaydı. Zaman geçtikçe kenti tanımaya başladılar. Bir pazar, çılgınca bir savurganlığa kapılıp üç kişi tramvaya bindiler, yirmi sent harcayarak yukarı kesime gittiler. Madison Bulvarı'nda, 5. Cadde'de yürüyüp malikânelere baktılar. Ev sahipleri onlara saray diyordu. Gerçekten de öyleydiler, düpedüz saraydılar. Hepsini Stanford White tasarımlamıştı. Tateh sosyalistti. Saraylara bakarken büyük bir öfke duydu. Aile çarçabuk geçti oradan. Koca kasklı polisler onlara baktılar. Kentin bu kesimindeki geniş, boş kaldırımlarda göçmen görmek istemezdi polis. Tateh bunun, birkaç yıl önce bir göçmenin çelik milyoneri Henry Frick'i Pittsburgh'da vurmasından kaynaklandığını söyledi.

Biri, küçük kızın okula gitmek zorunda olduğunu bildiren kâğıdı getirdiğinde ailede bir bunalım baş gösterdi. Bu, iki yakalarını bir araya getiremeyecekleri anlamına geliyordu. Mameh ile Tateh, çaresizlik içinde kızlarını okula götürdüler. Kaydı yapıldı, her gün okula gitmeye başladı. Tateh sokaklarda dolaşıyordu. Ne yapacağını bilmiyordu. Sokak satıcısıydı. Bir kerecik olsun kaldırım kenarında elverişli bir yer ayarlayamamıştı. O dışarıdayken Mameh pencerenin başında, kesilmiş kumaş yığınları arasında oturuyor, dikiş makinesinin pedalına basıyordu. Ufak tefek, kara gözlü bir kadındı, ortadan ayırıp ensesinde topuz yaptığı saçları dalgalı, kumraldı. Şarkıları sözsüzdü. Böyle tek başına kaldığında ince, tatlı, gür bir sesle, yavaşça şarkı söylüyordu kendi kendine. Bir ikindi, bitirdiği siparişi Stanton Sokağı'ndaki çatı odasına götürdü.

Patron onu ofisine çağırdı. Parça başı işleri titizlikle inceleyerek iyi becerdiğini söyledi. Parayı saydı, bir dolar da fazladan ekledi. Bunu, güzel bir kadın olmasıyla açıkladı. Gülümsedi. Mameh'in memesini elledi. Mameh doları alıp kaçtı. Ertesi sefer de aynı şey oldu. O da Tateh'e daha çok çalıştığını söyledi. Zamanla patronunun ellemelerine alıştı. Bir gün, iki haftalık kira borcu bastırınca, kesim masasının üstünde onun kendisini becermesine izin verdi. Adam onun yüzünü öptü, gözyaşlarının tuzunu yaladı.

Tarihin bu döneminde, yılmak bilmez bir gazete muhabiri ve reformcu olan Jacob Riis, yoksulları barındırma gereksinimi üstüne yazıyordu. Oda başına yığınla insan düşüyordu. Sağlık önlemleri yoktu. Sokaklar bok kokuyordu buram buram. Çocuklar hafif nezleler ya da isilik sonucu ölüp gidiyordu. Çocuklar iki mutfak sandalyesinin yan yana konmasıyla yapılan yataklarda ölüyordu. Yerlerde ölüyorlardı. Birçok kişi, kirlilik, açlık ve hastalığın, göçmendeki ahlak bozukluğunun cezası olduğuna inanıyordu. Gelgelelim Riis, hava bacalarına inanıyordu. Hava bacaları, ışık ve hava, sağlık getirecekti. Etrafta dolaşıp karanlık basamakları tırmandı, kapılara vurup yoksul ailelerin barındıkları yerlerde fotoğraflarını çekti durmadan. Flaşını havaya kaldırıyor, başını örtünün altına sokuyor, resim bir patlamayla çekiliyordu. O gittikten sonra aile, kıpırdamaya cesaret edemeden, fotoğrafın çekildiği durumda kalıyordu. Hayatın değişmesini bekliyorlardı. Dönüşümlerini bekliyorlardı. Riis, Manhattan'daki etnik grupların renkli haritalarını çizdi. Donuk gri, Yahudileri gösteriyordu - ona göre en sevdikleri renk buydu. Esmer İtalyanlar kırmızıydı. Tutumlu Almanlar maviydi. Afrikalılar siyahtı. İrlandalılar yeşil. Titiz-kedi Çinliler sarıydı, acımasız zekâları ve bir kere kızdırıldılar mı çılgına dönmeleri açısından da kediydiler. Finliler, Araplar, Yunanlılar vb için de çeşitli renkler serpiştirdiğinizde ortaya çılgın bir yamalı bohça çıkacaktır, diye haykırdı Riis, çılgın bir insanlık bohçası!

Günün birinde Riis, seçkin mimar Stanford White'la bir konuşma yapmaya karar verdi. White'a, yoksullar için konut

tasarlayıp tasarlamadığını sormak istiyordu. Kamu konutları, hava bacaları, ışık üstüne görüşlerini öğrenmek istiyordu. White'ı aşağıdaki doklarda, mimari donanımlar getiren gemilere bakarken buldu. Riis gemilerden boşaltılan şeylere şaşakaldı: Floransa saraylarından ve Atina atriumlarından her taşı numaralanmış boydan boya cepheler; yağlıboyalar, heykeller, halılar, sandıklar dolusu oymalı, boyalı tavanlar, kiremit döşeli avlular, mermer çeşmeler, mermer basamaklar ve tırabzanlar, parke taşlı zeminler ve ipek duvar süsleri; toplar, flamalar, zırhlar, Tatar yayları ve başka eski silahlar; yataklar, koltuklar, divanlar, manastır yemekhanesi masaları, büfeler, arpiskordlar; variller dolusu cam eşya, gümüş, altın sofra takımları, porselen, çini; kasalar dolusu kilise bezeği, paha biçilmez kitaplar, enfiye kutuları. Saçları aklaşmaya başlamış dinç, sağlam yapılı biri -White- dürülmüş şemsiyesiyle kulpların ucunu denetliyordu. Dikkatli olun sersemler! diye bağırdı. Riis ona sorularını sormak istiyordu. Onun ilgilendiği, yoksullar için konutlardı. Ama Avrupa'nın giysilerini atışı, eski diyarların keşmekeşten sıyrılışı, Avrupa sanatında ve mimarisinde yeni bir estetiğin doğuşu geldi gözlerinin önüne. Kendisi Danimarkalıydı.

İşte o akşam White, *Mamzelle Champagne'in* Madison Square Garden'ın çatısında yapılan açılış gecesine gitti. Haziran başlarıydı, ay sonuna doğru, bütün gecekondu yörelerindeki çocukları kırıp geçiren bir sıcak dalgası gelmişti. Barınaklar fırın gibi kızgındı ve kiracıların içecek suyu yoktu. Merdiven altındaki musluk kurumuştu. Babalar sokaklara fırlayıp buz aradılar telaşla. Tammany Hall'u reformcular yıkmıştı, ama semtteki uyanıklar buz pazarını hâlâ ellerinde tutuyor ve ufaak küpleri akla sığmaz fiyatlarla satıyorlardı. Kaldırımlara yastıklar konuldu. Aileler ufak sundurmalarda, kapı eşiklerinde uyuyordu. Atlar sokaklarda düşüp ölüyordu. Sağlık Bakanlığı, ölü beygirleri toplamak için yük arabaları yolluyordu kent çevresine. Gelgelelim hizmet yeterli değildi. Atlar sıcakta çatlıyordu. Açıkta kalan bağırsaklarına fareler üşüşüyordu. Ve gecekondu bölgelerinde, hava bacalarına

gerilmiş çamaşır iplerinden sarkan gri giysilerden geçerek göğe, kızartılan balık kokusu yükseliyordu.

4

Öldürücü yaz sıcağında, yeniden seçilme peşindeki politikacılar yandaşlarını kır gezintilerine çağırıyorlardı. Temmuzun sonlarına doğru adaylardan biri, Dördüncü Bölge'nin sokaklarında bir geçit törenine öncülük etti. Ceketinin iliğinde bir gardenya vardı. Bando, bir Sousa marşı çalıyordu. Adayın kurduğu Yardımseverler Birliği'nin üyeleri, bandonun arkasından yürüdüler ve törene katılanların hepsi ırmağa yürüdü; orada, Long Island Sound rotasında, New York'a, New Rochelle'in az ötesinde Rye'a yola çıkan *Grand Republic* buharlı gemisine herkes bindi. Belki de taşıyabileceğinden beş bin kadar fazla insanın bindiği tekne, sancak yanına iyice yattı. Güneş kızgındı. Yolcular güvertelere üşüşüyor, soluk almak için korkuluğa koşuyordu. Su, cam gibiydi. Rye'da herkes gemiden inip Dünya Fuarı Pavyonu'na kadar bir başka geçit törenine katıldı; orada geleneksel sebzeli balık çorbası, piknik masalarında, beyaz, uzun önlükler giymiş küçük bir garsonlar ordusunca sunuluyordu. Yemekten sonra yarım ay biçimindeki bando bölmesinde konuşmalar yapıldı. Bölme de yurtseverlik gereçleriyle süslüydü. Bunlar Baba'nın şirketindendi. Ayrıca adayın adının altın harflerle yazıldığı flamalar, her masaya armağan edilen altın çubuklu küçük Amerikan bayrakları da vardı. Yardımseverler Birliği üyeleri, ikindiyi tapalı fıçılardan bira içerek, basketbol oynayarak ve nal fırlatarak geçirdiler.

Rye otlakları, melon şapkalarının altında çimenlerde uyuklayan adamlarla beneklendi. Akşam, bir başka yemek vardı ve bir askeri bando konser verdi, en sonunda eğlencenin

can alıcı ânı çattı: havai fişek gösterisi. Anne'nin Küçük Kardeş'i, oyunun bu kısmını denetlemek amacıyla kendisi de oradaydı. Havai fişek tasarımını seviyordu. Gerçi işin onu yürekten ilgilendiren tek parçasıydı bu. Fişekler elektrik yüklü akşam havasında bum diye patlıyordu gökte. Isı şimşekleri Sound'un tepelerinde çakıyordu. Koskocaman bir döner ışık tekeri suda yuvarlanıyordu sanki. Bir kadın yüzü, yeni bir takımyıldız gibi bezedi gece göğünü. Kırmızı, beyaz, mavi sağanaklar, yıldızlar gibi kayıp yine kıyıda duran eski buharlı geminin tepesinde bomba gibi patladılar. Herkes alkışladı. Havai fişek gösterisi sona erince rıhtım yolunu aydınlatacak meşaleler yıkıldı. Eve dönüş sırasında emektar tekne, iskele yanına yattı. Yolcular arasında, Anne'nin tekneye son anda kolayca atlayan Küçük Kardeş'i de vardı. Pruvadaki parmaklığın başında durmuş, siyah suyu tarayıp gelen esintiye doğru kaldırmıştı başını. Gözleri karanlık geceye çevrili, Evelyn'i düşünüyordu.

O sıralarda Evelyn Nesbit, Stanford White'ı öldürmekle suçlanan kocasının davasında vereceği tanık ifadesini her gün gözden geçiriyordu. Hemen her gün görmeye gittiği, Tombs Hapishanesi'ndeki Thaw tek derdi olsa iyiydi, ama kocasının sürüyle avukatı, gelini küçümseyen, soylu Pittsburghlulardan dul Annesi de söz konusuydu, bir de en doymak bilmez karanlık servet düşleri açısından yaya bıraktığı öz Annesi vardı; basın attığı her adımı izliyordu. Küçük bir ev-otelde gürültüden uzak yaşamaya çalışıyordu. Stanford White'ın suratı dağılınca nasıl göründüğünü anımsamamaya çalışıyordu. Yemeklerini odasında yiyordu. Söyleyeceklerini ezberliyordu. Uykunun tenini düzelteceği umuduyla erken yatıyordu. Hafakanlar içindeydi. Terzisine giysiler ısmarladı. Harry K. Thaw'un savunuşunun anahtarı, karısının on beş yaşındayken başına gelen felaketi anlatmasının uyandırdığı anlık öfke olacaktı. Evelyn, bir ressam modeli ve umut verici bir oyuncuydu. Sözümona Stanford White, onu Madison Square Garden Kulesi'ndeki odasına çağırmış, şampanya sunmuştu. Şampanyaya ilaç katılmıştı. Evelyn ertesi sabah

uyandığında, White'ın erkekliğinin fışkırtısı, cam gibi yapışmıştı kasıklarına.

Gelgelelim herhangi bir jürinin üyesini, Harry K. Thaw'un bu masalı duyar duymaz ani bir öfkeye kapıldığına inandırmak güç olacaktı. Yaşamı boyunca lokantalarda olay çıkartmış gözü kara bir adamdı. Arabasını kaldırımlardan sürerdi. İntihara yatkındı, bir keresinde bir şişe dolusu afyon tentürü içmişti. Şırıngalarını gümüş bir kutuda taşırdı. Kendine iğneler yapardı. Yumruklarını sıkıp şakaklarına indirmek gibi bir huyu vardı. Zorba, sahiplenici, çılgınca kıskançtı. Evlenmeden önce Evelyn'den, Stanford White'ı kendisini dövmekle suçlayan yeminli bir beyan almayı tasarlamıştı. Evelyn reddetmiş ve konuyu White'a açmıştı. Harry'nin bir sonraki adımı, karısını Avrupa'ya götürmek, böylece sırtını döner dönmez White'ın devreye girmesi korkusundan uzak ona el koymaktı. Annesi, gelinin gözetmeni sıfatıyla geziye katılmıştı. *Kronprinzessin Cecile'e* bindiler. Southhampton'da Harry, Evelyn'in annesine para verip onu geri yolladı, Avrupa'ya yalnızca Evelyn'i götürdü. Neden sonra, Harry'nin Avusturya'da kiraladığı eski dağ şatosuna -Schloss Katzenstein'a- vardılar. Şatodaki ilk gecelerinde, karısının giysisini çekip çıkarttı, onu yatağa fırlattı, kabalarını ve oyluklarının arkasını köpek kamçısıyla kamçıladı. Kadının çığlıkları koridorlarda, demir merdivenlerde yankılandı. Kendi bölmelerindeki Alman hizmetçiler çığlıkları duydular, kızardılar, şişelerde Goldwasser içip düzüştüler. Evelyn'in teni, ürpertici, kırmızı yarıklarla tanınmaz hale gelmişti. Bütün gece ağlayıp inledi. Sabahleyin Harry, karısının odasına döndü, bu kere ustura kayışıyla. Evelyn haftalarca yataktan çıkmadı. Onun düzelme süresi içinde Harry, Kara Ormanlar ile Avusturya Alpleri'nin stereopticon dialarını getirdi. Onunla sevişirken usuldu, duyarlı yerlerini kolluyordu. Yine de Evelyn, ilişkilerinin sözsüz anlaşma sınırını aştığına karar vermişti. Evine gönderilmek istedi. *Carmania*'ya tek başına binerek Amerika'ya döndü. Annesi çoktan dönmüştü. New York'a varır varmaz Stanford White'la görüştü, ona olanları anlattı. Sağ

oyluğunun iç yanındaki kesik izlerini gösterdi. Aman Allahım, aman Allahım, dedi Stanford White. Orayı öptü. Sağ kalçasının kasığa kıvrılan yerindeki morlu-sarılı küçük izi de gösterdi. Olamaz böyle şey, dedi Stanford White. Orayı da öptü. Ertesi sabah White, Schloss Katzenstein'da olanlara ilişkin yeminli ifadeyi hazırlayan bir avukata gönderdi onu. Evelyn ifadeyi imzaladı. Bak sevgilim, şimdi Harry eve döndüğünde bunu göster ona, dedi Stanny White kocaman bir gülücükle. Evelyn söyleneni yaptı. Harry K. Thaw ifadeyi okudu, benzi attı ve hemen evlenme teklif etti. Evelyn o güne kadar sadece koroda söylemişti, ama doğrusu Floradora kızları kadar başarılıydı.

Artık Harry hapishanedeydi, topluma rezil olmuştu. Hücresi, mağaramsı Tombs tabutluğunda, en üst kattaki Katiller Bölmesi'ndeydi. Her akşam gardiyanlar, tuttuğu takım Pittsburgh Nationals'ı ve takımın ası Honus Wagner'i izleyebilmesi için gazeteler getiriyorlardı ona. Ancak maç haberlerini okuduktan sonra kendine ilişkin haberleri okuyordu. Her gazeteyi tarıyordu -*World'ü*, *Tribune'u*, *Times'ı*, *Evening Post'u*, *Journalı*, *Herald'ı*. Bir gazeteyi okuduktan sonra katlıyor, demir parmaklıklara dayanıp merdiven aralığından fırlatıyordu, öyle ki gazetenin parçaları hücre bloklarının dizildiği mahzene ya da kuyuya doğru altı kat aşağı süzülüyordu. Davranışı gardiyanları büyülüyordu. Bu sınıftan insanla pek karşılaşmazlardı orada. Thaw hapishane karavanasından hoşlanmadığından onun yemeklerini Delmonico'dan getiriyorlardı. Temiz giyinmeyi sevdiğinden, her sabah uşağının hapishane kapısına bıraktığı giysileri içeri taşıyorlardı. Zencilerden hoşlanmadığından, hücresinin yakınına zenci tutuklu konulmamasına özen gösteriyorlardı. Thaw, gardiyanların inceliğine karşı kayıtsız değildi. Ama teşekkür ettiğini adam gibi göstermiyor, şaşmaz bir çalımla ayaklarının dibine büzülmüş yirmi dolarlıklar atıyor, paraları toplamak için eğildiklerinde onlara domuzlarsınız siz diye hakaretler yağdırıyordu. Çok mutluydular. Nöbet değişiminde Tombs'tan ayrılırken muhabirlere görüşlerini belirtiyorlardı. Ve her ikindi, Evelyn uzun kollu, dik yakalı bluzu, pilili ve

keten eteğiyle sökün ettiğinde, karı-kocanın İç Çekişler Köprüsünde -Tombs'u Ağır Ceza Mahkemesi'ne bağlayan demir iskelede- gezinmelerine izin veriliyordu. Harry, beyni hasar görmüş birine özgü aksak, sarsak adımlarla yürüyordu. Victoria döneminin oğlanları gibi geniş ağızlı, bebek gözlüydü. Ara sıra, Thaw'un ellerini kollarını deli gibi salladığını, Evelyn'in başını öne eğip, yüzü şapkasının altında gölgede, beklediğini görüyorlardı. Thaw ara sıra danışma odasını kullanmak istiyordu. Odanın dikiz deliği bulunan kapısının hemen önünde duran nöbetçi, Thaw'un bazan ağladığını, bazan da Evelyn'in elini tuttuğunu belirtiyordu. Bazan da odada volta atıyor, Evelyn parmaklıklı pencereden dışarılara bakarken, şakaklarına yumruk indiriyordu. Bir keresinde onun kendisine bağlılığını kanıtlamasını istemişti de oral seksten azıyla yetinmemişti. Thaw'un göbeğinin itelemesi sonucu Evelyn'in tepesi tüllü, kuru çiçeklerle bezeli geniş kenarlı şapkası yavaşça sıyrılmış, saçları bozulmuştu. Thaw, onun eteğine yapışan talaşları silkelemiş, sonra eline biraz para tutuşturmuştu.

Evelyn, Tombs'un kapısında kendisini karşılayan muhabirlere kocası Harry K. Thaw'un suçsuz olduğunu söylemişti. Davada kocam Harry K. Thaw'un suçsuz olduğu ortaya çıkacak, dedi bir gün, saygın kaynanasının armağanı elektrikli arabasına girerken. Şoför kapıyı kapadı. Evelyn arabada tek başına kalınca ağladı. Harry'nin ne kadar masum olduğunu herkesten iyi biliyordu. İki yüz bin dolar karşılığında onun lehine tanıklık etmeye peki demişti. Boşanma işinde fiyatı daha da artacaktı. Parmak uçlarını koltuk döşemesinde gezdirdi. Gözyaşları kurudu. Tuhaf, buruk bir sevinç kapladı içini, yüreğin utkusunu açıklayan soğuk bir sırıtış; çocukluğu, Pennsylvania'daki bir maden kasabasının sokaklarında oynayarak geçmişti. Stanny White'ın Madison Square Garden'ın kulesine yerleştirdiği Gaudens heykeliydi şimdi, görkemli, çıplak, tunç bir Diana; yayını çekmiş, yüzü göklerde.

Ne rastlantı ki o yıllarda, tarihimizin somurtkan romancısı Theodore Dreiser, ilk kitabı *Sister Carrie'nin* aldığı kötü

eleştirilere ve çok düşük satışına büyük acı duyarak katlanıyordu. Dreiser işsizdi, beş parasızdı ve utancından herkesten kaçıyordu. Brooklyn'de döşeli bir oda kiralayıp oraya taşındı. Odanın ortasındaki tahta bir iskemlede oturma alışkanlığını edindi. Günün birinde, iskemlesinin ters yöne baktığına karar verdi. Ağırlığını iskemleden çektikten sonra hizaya tutturmak için onu sağa çevirdi iki eliyle. Bir an, iskemleyi hizada sandı, sonra olmadığına karar verdi. Biraz daha sağa çevirdi. Oturmayı denedi, iskemlede hâlâ bir tuhaflık vardı. Bir daha çevirdi. Sonunda tam bir çember çizdi, yine de iskemleyi hizaya sokamadı. Döşeli odanın kirli penceresindeki ışık soldu. Gece boyunca Dreiser, çemberler çizerek düzgün hizayı aradı.

5

Tombs'ta tek heyecan, yaklaşan Thaw davası değildi.

İki gardiyan boş zamanlarında yeni prangalar tasarlamışlardı, bunların kullanılanlardan çok daha iyi olduğunu ileri sürüyorlardı. Kanıtlamak için Harry Houdini'nin sınamasını istiyor, meydan okuyorlardı. Bir sabah sihirbaz, Tombs müdürünün odasında boy gösterdi; müdürün elini sıkarken, iki güleç gardiyanın ortasında kollarını onların omuzlarına atmış durumda fotoğrafları çekildi. Gazetecilerle şakalaştı. Bir sürü bedava bilet dağıttı. Prangaları ışığa tutup iyice gözden geçirdi. Öneriyi kabul etti. Bir gece sonra, Keith Hipodromu'ndaki gösteri sırasında prangalardan kurtulacaktı. Çevreye doluşan gazeteciler arasında Houdini, cezaevindekilere meydan okudu: Hemen orada çırılçıplak soyulup bir hücreye kapatılacaktı, giysileri, kilitli hücrenin dışına konulacaktı, sonra herkes çıkınca hücreden kaçmaya çalışacak ve beş dakika içinde müdürün odasında giyinmiş olarak hazır bulunacaktı. Müdür bocaladı. Houdini, doğrusu şaşırdığını söyledi. Kendisi, Houdini, gardiyanların çağrısına duraksamadan uymuştu: Müdür hapishanesine güvenmiyor muydu acaba? Gazeteciler Houdini'yi desteklediler. Gazetelerin bu beceri gösterisini engellemesini nasıl çarpıtacaklarını bilen müdür, sonunda izin verdi. Aslında hücrelerinin sağlam olduğuna inanıyordu. Ofisinin duvarları soluk yeşildi. Masasının üstünde karısıyla annesinin fotoğrafları duruyordu. Masasının arkasındaki bir sehpada purolarla dolu bir kav kutusu ile bir sürahi İrlanda viskisi vardı. Yeni telefonunu aldı

ve aleti bir elinde, kulaklığı öbür elinde tutarak muhabirlere anlamlı bir bakış attı.

Biraz sonra Houdini, hapishanenin en üst katına, Katiller Bölmesi'ne giden altı katlık merdivenin tepesine götürüldü çırılçıplak. Bu katta daha az tutuklu vardı, ayrıca hücrelerin geçit vermediğine inanılıyordu. Gardiyanlar Houdini'yi boş bir hücreye soktular. Giysilerini katlayıp geçide, erişemeyeceği bir yere üst üste koydular. Sonra gardiyanlarla onlara eşlik eden muhabirler çekildiler ve anlaşmaya uyarak müdürün odasına döndüler. Houdini, bedeninin çeşitli yerlerinde küçük çelik teller ve yaylar taşırdı. Bu keresinde, avucunu sol ayağının tabanında gezdirerek sol topuğunun nasırlaşmış girintisinden yaklaşık yarım santim genişliğinde ve dört santim uzunluğunda bir tel çıkardı. Kalın saçlarının arasından sert bir tel çekip metal telin çevresine tutturdu. Ellerini parmaklıklardan geçirerek, uydurduğu anahtarı kilide soktu ve usulca sağa doğru çevirdi. Hücre kapısı pat diye açıldı. O anda Houdini, zifiri karanlıkta tam karşıdaki hücrenin aydınlık olduğunu, içeride birinin olduğunu fark etti. Bir tutuklu oturmuş ona bakıyordu. Ablak bir yüzü, domuzlarınki gibi yassı bir burnu, geniş bir ağzı, olağandışı parlaklık ve irilikte gözleri vardı tutuklunun. Dik saçları, yarımayımsı tuhaf alın çizgisinden geriye taranmıştı. Bir vodvilci olan Houdini'nin aklına bir vantrilok kuklasını getiriyordu. Tutuklu, keten örtü serilmiş, servisi hazır bir masada oturuyordu. Masada şatafatlı bir yemeğin kalıntıları duruyordu. Boş bir şampanya şişesi buzluğa başaşağı tıkılmıştı. Demir karyola, işlemeli bir yorganla ve küçük yastıklarla örtülmüştü. Taş duvara bir kraliyet zırhı dayalıydı. Tavan bir Tiffany abajuruyla süslenmişti. Houdini, bakmaktan kendini alamadı. Hücre, mağaramsı hapishanenin bitimsiz alacakaranlığında bir sahne gibi ışıl ışıldı. Tutuklu ayağa kalkıp el salladı zarif bir hareketle ve geniş ağzında bir gülümseme izi belirdi. Houdini çarçabuk giyinmeye başladı. Donunu, pantolonunu, çoraplarını, çorap lastiklerini ve pabuçlarını giydi. Sahanlığın öte yanında tutuklu soyunmaya koyuldu. Houdini fanilasını, gömleğini

giydi, yakalığını taktı. Boyunbağını bağlayıp ıvır zıvırını toparladı. Gömlek askılarını sıkılayıp ceketini geçirdi üstüne. Tutuklu, o anda Houdini kadar çıplaktı. Hücresinin önüne yürüdü ve kollarını galiz bir biçimde açıp kalçalarını öne savurarak erkeklik organını parmaklıkların arasına soktu. Houdini geçide attı kendini, koştu, hücre blokunun kilidini açtı ve çıkar çıkmaz kapattı.

Houdini bu tuhaf karşılaşmadan kimseye söz etmeyecekti. Hapishane gösterisini izleyen kutlamaları, kendisine uymayan bir suskunlukla, hatta durgun bir havayla izledi. Akşam gazetelerinin olaya ilişkin alıntılarla dolu kesiklerini gişede görmek bile yüreğine su serpmedi. Demir prangalardan iki dakikada kurtulmak onu hiç keyiflendirmemişti. Katiller Bölmesindeki ürkünç maskaranın, katil Harry K Thaw'dan başkası olmadığını günler sonra kavradı. Becerisinden etkilenmeyenler derinden üzerdi Houdini'yi. Bu kişilerin kesinlikle üst sınıftan geldiklerini sezmişti. Her zaman en önemli hilesinde bir açık bulup onu küçük düşürüyorlardı. Houdini'de büyük bir hırs birikmişti, teknolojideki her gelişme onu tedirgin ederdi. Bir sahnenin döküntü sınırları içinde hayret ve şaşkınlık yaratabiliyorlardı. Bu arada insanlar, uçaklarla havaya süzülmeye, saatte altmış kilometre yapan yarış arabalarına binmeye başlamışlardı. Roosevelt gibi bir adam, San Juan Tepesi'nde İspanyollara saldırmıştı, şimdi beyaz savaş zırhlılarından bir filo gönderiyordu bütün dünyaya, kendi dişleri kadar beyaz, buharlı savaş gemileri. Zenginler neyin önemli olduğunu biliyorlardı. Ona çocuk ya da budala gözüyle bakıyorlardı. Yine de kendine uyguladığı sıkı eğitim, yaptığının kusursuzluğuna adanması, bir Amerikan idealini yansıtıyordu. Bir atlet kadar çevikti hep. Sigara ve içki içmezdi. Karşılaştığı her adamla bire bir boy ölçüşecek güçteydi. Mide kaslarını gerer, gülümseyerek her istekliyi kendisine dilediği yumruğu indirmeye çağırırdı. Kasları müthiş güçlüydü, cesareti profesyonelceydi. Gelgelelim bütün bunlar zenginler için bir anlam taşımıyordu.

O sıralar Houdini'nin son numarası, kilitli bir kasadan kaçması, sonra da kasayı açıp az önce sahnede bulunan yardımcısını kelepçeli durumda gözler önüne sermesiydi. Büyük bir başarıydı. Bir akşam, gösteriden sonra Houdini'nin menajeri, 78. Sokak'ta oturan Mrs. Stuyvesant Fish'in aradığını, Houdini'yi özel bir partide gösteriye çağırmak istediğini söyledi. Mrs. Fish, Dört Yüzlerdendi. Zekâsıyla ünlüydü. Bir keresinde, herkesin bebek dili konuşmak zorunda olduğu bir balo vermişti. Mrs. Fish, evinin mimarı, dostu Stanford White'ın anısına bir balo düzenlemişti. Mimar, onun evini bir düka sarayı stilinde tasarlamıştı. Düka, Ceneviz ve Venedik cumhuriyetlerinin baş yetkilisiydi. O insanlara bulaşmaya hiç niyetim yok, dedi Houdini menajerine. Menajer, ses çıkarmadan, Houdini'nin gelemeyeceğini bildirdi Mrs. Fish'e. Kadın ücreti iki katına çıkardı. Yeni mevsimin ilk önemli olayıydı bu. Saat dokuz sularında Houdini, kiralık bir Pierce Arrow ile yola çıktı. Menajeriyle yardımcısı da yanındaydı. Arabanın arkasına araç-gereç yüklü bir kamyon takılmıştı. Kafile, servis kapısına götürüldü.

Houdini'den habersiz, Mrs. Stuyvesant Fish, Barnum ve Bailey Sirki'nin alt kadrosundaki tüm göstericileri de tutmuştu o gece için. Bağnaz züppeleri ürkütmekten hoşlanırdı. Houdini bir tür bekleme odasına alındı, orada becerilerini duymuş, ona el sürmek isteyen bir sürü tuhaf yaratık arasında buldu kendini. Pullu, yanar döner derili, elleri omuzlarına bağlı yaratıklar, ters yönlere eğilmiş Siyam ikizi kızlar, göğüslerine çakılmış demir halkalarla ağırlıklar kaldıran bir adam.

Houdini peleriniyle silindir şapkasını, beyaz eldivenlerini çıkartıp yardımcısına verdi. Bir iskemleye çöktü. Komutları bekleniyordu. Yaratıklar avaz avaz bağırıyorlardı.

Yine de oda, oymalı tavanı ve köpeklerin parçaladığı Actaeon'u yansıtan Flaman goblenleriyle çok güzeldi.

Mesleğin başlarında Houdini, Batı Pennsylvania'daki küçük bir sirkte çalışmıştı. Serinkanlılığına dönmek için şimdiki durumunu anımsadı. Cücelerden biri, bir kadın, ötekilerden ayrıldı ve herkesin bir adım gerilemesini sağladı. Meğer

cücelerin en ünlüsü General Tom Thumb'ın dulu, seçkin Lavinia Warren Thumb'mış. Lavinia Warren Thumb, Mrs. Fish'in verdiği görkemli bir tuvalet giymişti. Giysinin Mrs. William Astor'ın geçen bahar giydiği tuvaletin tıpkısı olması, Mrs. Fish'in intikam perisinin bir şakasıydı besbelli. Lavinia Thumb'ın saçları da Astor tarzında taranmıştı ve Astor mücevherlerinin pırıl pırıl taklitlerini takmıştı. Hemen hemen yetmiş yaşındaydı ve onurunu koruyordu. Elli yıl önceki evliliğinde, eşi Albay Thumb'la birlikte Beyaz Saray'da Lincolnlerin çağrılılarıydılar. Houdini'nin içinden ağlamak geldi. Lavinia artık sirkte çalışmıyordu, ama ahşap kaplama, saçakları tarak kabuğu gibi kıvrık, ayrıca parmaklıklı bir üst balkonu olan evinin bakımı pahalıya patladığından Bridgeport'tan New York'a gelmişti. Bu geceki işi almasının nedeni buydu. Yıllar önce ölen ve anısına Mountain Grove Mezarlığı'nda taş bir sütun dikilen kocasının mezarına yakın olmak için oturuyordu Bridgeport'ta. Lavinia yirmi beş santim boyundaydı, Houdini'nin dizlerine ancak yetişiyordu. Sesi yaşlandıkça çatlamıştı, artık sıradan bir yirmi yaşında kız sesiyle konuşuyordu. Mavi gözleri ışıltılı, saçı gümüşi siyahtı, duru beyaz teninde incecik kırışıklar vardı. Houdini'ye annesini çağrıştırdı. Hadi evlat, bize birkaç numara yap, dedi Lavinia.

Houdini, sirk tayfasını birkaç elçabukluğuyla ve basit trüklerle eğlendirdi. Ağzına bir bilardo topu attı, ağzını kapadı, açtığında top yoktu. Ağzını kapadı, yeniden açarak bilardo topunu aldı. Bir dikiş iğnesi sapladı yanağına, avurdundan çekti. Avucunu açıp canlı bir tavuk uçurdu. Kulağından renkli bir ipek şeridi çıkardı. Yaratıklar bayılmışlardı. Alkışlayıp kahkahalar attılar. Sorumluluktan kurtulmanın rahatlığıyla Houdini ayağa kalktı, menajerine Mrs. Stuyvesant Fish'in önünde gösteri yapmayacağını bildirdi. Protesto sesleri yükseldi. Houdini kapıdan fırladı. Billursu ışık gözlerini kamaştırdı. Düka Sarayı'nın büyük balo salonundaydı. Balkonlardan birinde bir yaylılar orkestrası çalıyordu. Üst pencereler, gri, kırmızı perdelerle kaplıydı, mermer zeminde

dört yüz kişi vals yapıyordu. Gözlerini elleriyle örtünce Mrs. Fish'in üstüne doğru geldiğini gördü, toplanmış saçlarından fırlayan bir tutam mücevherli kuştüyü, boynundan sarkaç gibi sallanan dizi dizi incilerle ve bir saralının salyası gibi dudaklarında beliren hınzırlıkla.

Bu tür deneyimlere karşın Houdini'de bizim siyasal bilinç dediğimiz şey asla gelişmemişti. Kendi örselenmiş duygularını yorumlayamıyordu. Sonuna kadar, mesleğinin örtülü amacından, yaşamının açtığı devrim haritasından neredeyse bütün bütüne habersiz kaldı. Yahudi'ydi. Asıl adı Erich Weiss'tı. Büyük bir tutkuyla sevdiği annesini, Batı 113. Sokak'taki, kahverengi kumtaşından evine yerleştirmişti. Doğrusu o sıralar Sigmund Freud, Worcester, Massachusetts'teki Clark Üniversitesi'nde bir dizi konferans vermek üzere Amerika'ya gelmişti, Houdini de anasever büyük ünlülerin sonuncusu AI Johnson'la aynı sınıflamaya giriyordu, on dokuzuncu yüzyılın bu akımı, Poe, Joe Brown, Lincoln ve James McNeill Whistler gibi ünlülerin de yazgısıdır. Elbette ki Freud'un Amerika'ya ansızın gelişi pek uğurlu sayılmazdı. Birkaç akıl hastalıkları uzmanı onun önemini kavramıştı, ama halkın büyük çoğunluğunun gözünde bir Alman seksoloğu, ayıp şeylerden söz ederken tantanalı laflar söyleyen bir özgür aşk temsilcisiydi. Freud'un öcünü alması, görüşlerinin Amerika'da cinsiyeti yok etmeye başlaması için en azından on yıl geçecekti.

6

Freud, Amerika'ya Lloyd'un *George Washington* gemisiyle geldi. ikisi de kendinden birkaç yaş küçük çömezleri Jung ve Ferenczi ile birlikte. Rıhtımda iki daha da genç Freud yanlısı karşıladı onları. Dr. Ernest Jones ile A. A. Brill. Topluluk akşam yemeğini Hammerstein'ın evinin çatı bahçesinde yedi. Küplerde palmiyeler ekiliydi. Bir piyano-keman ikilisi, Liszt'in *Macar Rapsodisi'ni* çalıyordu. Herkes Freud'dan söz ediyor, durmadan ona bakarak ruh durumunu kestirmeye çalışıyordu. Freud krema istedi. Brill ile Jones bu ziyaret sırasında ev sahipliğini üstlendiler. Sonraki günlerde Freud'a Central Park'ı, Metropolitan Müzesi'ni ve Chinatown'ı gezdirdiler. Kedi gibi Çinliler karanlık dükkânlardan onları seyretti. Camlı bölmelerde Çin cevizleri vardı. Topluluk, kent çevresindeki dükkânlarda ve otomatik makinelerde çok tutulan sessiz filmlerden birine gitti. Tüfeklerin namlularından beyaz duman çıkıyor, dudak boyası ve allık sürmüş adamlar göğüslerini tutarak sırtüstü devriliyorlardı. Hiç değilse sessiz, diye düşündü Freud. Yeni Dünya'da içini sıkan şey, gürültüsüydü. Atlarla arabaların korkunç şakırtısı, tramvayların patırtısı ve çınıltısı, otomobil kornaları. Üstü açık bir Marmon'un direksiyonuna geçip Freudcuları Manhattan'da dolaştırdı Brill. 5. Cadde'de bir ara Freud, gözetleniyormuş duygusuna kapıldı, gözlerini kaldırınca iki katlı bir otobüsün tepesinden bakışlarını kendisine dikmiş bazı çocuklar gördü.

Brill, onları Yidiş tiyatrolarının, el arabalarının ve köprü üstü demiryolunun bulunduğu Doğu Yakası'nın altlarına götürdü. Ürkütücü tren, insanların yaşadığı varsayılan evlerin

pencerelerinin yanından gümbürtüyle geçiyordu. Pencereler sarsılıyor, yapılar sarsılıyordu. Freud sıkışmıştı, ama genel helanın nerede olduğunu kimse bilmiyordu anlaşılan. Freud tuvalete gidebilsin diye hep birlikte bir çorbacıya girip ekşi soslu sebze söylediler. Arabaya döndüklerinde bir kenara yanaşarak bir sokak sanatçısını işinin başında izlediler, bir makasla kâğıttan başka hiçbir şeyi olmaksızın birkaç sent karşılığında küçük portre siluetleri yapan yaşlı bir adamdı. Güzel, iyi giyimli bir kadın, portresini yaptırıyordu. Kanı kaynayan Ferenczi, kadının güzelliğine duyduğu hayranlığı gizleyerek arabadaki dostlarına eski siluetçilik sanatının Yeni Dünya'nın sokaklarında serpilmesini görmekten ne kadar mutluluk duyduğunu belirtti. Freud purosunu dişledi, bir şey söylemedi. Araba durmuştu. Genç kadının azıcık gerisinde, onun elinden tutan küçük kızı yalnızca Jung fark etmişti. O anda, sevgili üstadının çok önemli konulardaki görüşlerine hep karşı çıkan Jung, kalın çelik çerçeveli gözlüğünden güzel kadına baktı ve nedenini hemen açıklayamasa da bir tanışıklık duygusuyla sarsıldı. Brill debriyaja bastı ve topluluk gezintiyi sürdürdü. Son durakları Coney Adası'ydı, kentten epey uzaktaydı. Oraya ikindi geç saatte vardılar ve hemen üç büyük eğlence merkezine, yani önce Steeplechase'e, sonra Dreamland'e uğrayıp en sonunda geceleyin Luna Park'ın elektrik ampulleriyle donatılmış kuleleriyle kubbelerine giden bir gezinti gemisine bindiler. Seçkin müşteriler su kaydıraklarını seçerken Freud ile Jung kayığa bindiler Aşk Tüneli'nde. Gün, ancak Freud yorulduğunda ve son zamanlarda Jung'un yanındayken tutulduğu bayılma nöbetlerinden birini geçirdiğinde sona erdi. Birkaç gün sonra, topluluktakiler hep birlikte Freud'un konferans vereceği Worcester'a doğru yola çıktılar. Konferansların bitiminde Freud, Niagara Çağlayanları denilen doğa mucizesini görmeye razı oldu. Çağlayanlara bulutlu bir günde vardılar. Binlerce yeni evli çift, ikişer ikişer dizilmiş, çağlayanları gözlüyordu. Sis, tersine yağan bir yağmur olmuş, sudan yükseliyordu. Bir kıyıdan öbürüne yüksek bir tel gerilmişti, bale pabuçlarıyla

tayt giymiş bir manyak ipte yürüyor, dengesini bir güneş şemsiyesiyle sağlıyordu. Freud başını salladı. Sonra topluluk, Rüzgârlar Mağarası'na gitti; yayalara ayrılmış bir yeraltı köprüsünde duran kılavuz, ötekilere gerilemelerini işaret etti, Freud'un dirseğini kavradı. Bırakın da ihtiyar önce geçsin, dedi kılavuz. Elli üç yaşındaki büyük doktor, o anda Amerika'da görüp göreceğini gördüğünü düşündü. Çömezleriyle birlikte *Kaiser Wilhelm der Grosse* gemisiyle Almanya'ya döndü. Ne yemeklere alışabilmişti ne de helaların azlığına. Yolculuğun hem midesini hem mesanesini berbat ettiğine inanıyordu. Amerikan halkı ona fazla buyurgan, küstah ve terbiyesiz görünmüştü. Avrupa sanatıyla mimarisinin, dönem ya da ülke gözetilmeksizin, bayağı ve toptancı bir tavırla benimsenmesini ürkütücü bulmuştu. Bizim büyük servetle büyük yoksulluğu rastgele kaynaştırmamızda, savrulan Avrupa uygarlığının keşmekeşini görmüştü. Viyana'daki sessiz, sıcak çalışma odasında oturmuş, döndüğüne seviniyordu. Ernest Jones'a, Amerika büyük bir yanılgı, dedi sonradan, dev bir yanılgı.

O dönemde bu kıyılarda onun görüşüne katılanların sayısı çok az değildi tabii ki. Milyonlarca kişi işten çıkarılmıştı. İşlerinden atılmayan mutlular, sendikalar kurmaya zorlandılar. Mahkemeler onlara yasaklar koydu, polis kafalarını gözlerini yardı, önderleri hapse tıkıldı ve yerlerine yeni adamlar alındı. Sendika demek, Tanrı'ya sövmek demekti. Emekçi, kendisini kışkırtanlar tarafından değil, Tanrı'nın sonsuz bilgeliğiyle bu ülkenin mülk çıkarlarının denetimini verdiği Hıristiyanlar tarafından korunup gözetilecek, demişti bir zengin. Hiçbir şey kâr etmediğinde askerler çağrılıyordu yardıma. Ülkenin her kentinde silah fabrikaları dikildi. Madenlerde çalışan kömürcü, üç ton kazabilirse günde bir dolar alıyordu. Şirketin barakalarında yaşıyor, yiyeceğini şirketin dükkanlarından sağlıyordu. Tütün tarlalarındaki zenciler, günde on üç saat tütün yaprağı ayıklıyor, saat başına beş sent alıyordu, ister erkek, kadın, ister çocuk olsun. Çocuklara farklı bir uygulama yoktu. Çalıştıkları her yerde değerleri biliniyordu. Büyükler gibi çatlak sesler yükseltmeye

yatkın değildiler. ^verenler, onlara mutlu afacanlar gözüyle bakıyordu. Çocuk işçi konusunda tek sorun, dayanıklılıklarıyla ilgiliydi. Büyüklerden daha çeviktiler, ama günün geç saatlerinde verimleri bir ölçüde düşüyordu. Konserve fabrikalarında ve değirmenlerde parmaklarının koptuğu, ellerinin ezildiği, bacaklarının parçalandığı saatler, çoğu zaman bu saatlerdi; dikkatlerini uyanık tutmalarını öğütlemek gerekiyordu. Madenlerde kömür eleyiciliği yapıyorlardı, ara sıra kömür dumanında boğuluyorlardı; akıllarını başlarına almaları için hoparlörle uyarılıyorlardı. Yılda yüz zenci linç ediliyordu. Yüz madenci diri diri yanıyordu. Yüz çocuk sakat kalıyordu. Bu tür şeyler için ayrılmış bir kontenjan vardı sanki. Açlıktan ölmek için de bir kontenjan vardı. Yağ tröstleri, bankacılık tröstleri, demiryolu tröstleri, sığır eti tröstleri, çelik tröstleri gırlaydı. Yoksulları onurlandırmak gözde bir eğilimdi. New York ve Chicago saraylarında insanlar yoksullar hayrına balolar düzenlediler. Hırpani kılıklar giymiş konuklar, teneke tabaklarda yiyip ucuz kupalarla içki içtiler. Balo salonları, kirişler, demir raylar ve madenci fenerleriyle donatılarak maden ocaklarına benzetildi. Tiyatro sahneleri düzenleyen şirketler, bahçeleri çöplüklere, yemek odalarını pamuk değirmenlerine benzetmek işini üstlendiler. Konuklar, gümüş tepsilerde sunulan puro izmaritlerinden içtiler. Yüzleri siyaha boyanmış varyeteciler şarkılar söylediler. Bir ev sahibesi, herkesi bir mezbahaya çağırdı. Konuklar, uzun önlükler giyip başlarına beyaz başlıklar taktılar. Kanlar içindeki sığırların leşleri tekerlekli kasnakların kenarından sarkarken yemeklerini yiyip dans ettiler. Bağırsaklar yere saçıldı. Bütün bunlar, yoksullara yardım anlamına geliyordu.

7

Bir gün Tombs'a ziyarete gittikten sonra Evelyn Nesbit, elektrikli arabasının arka penceresinden, günlerdir peşini bırakmayan muhabirlerden hiçbirini göremedi. Genellikle Hearst ve Pulitzer'ın muhabirleri bavullarına bile saldırırlardı.

Anlık bir itiyle sürücüye dönmesini, arabayı doğuya sürmesini söyledi. Thaw'un annesinin bir hizmetkârı sıfatıyla sürücü, kaşlarını çattığını gizlemedi. Evelyn aldırmadı. Araba, motoru ılık ikindi güneşinde vızıldayarak kentten geçti. Sert lastikli, siyah bir Detroit Electric'ti. Bir süre sonra Evelyn, Alt Doğu Yakası'nın sokak satıcılarını ve el arabalarını gördü.

Kara gözler arabaya dikilmişti. Pos bıyıklı adamlar, geçen arabaya altın dişleriyle gülümsediler. Sokak işçileri, sıcakta kaldırımlara çökmüş, melon şapkalarıyla yelpazeleniyorlardı. Kısa pantolonlu oğlanlar, omuzlarında parça başı eşya tomarlarıyla arabanın yanında koşuyorlardı. Evelyn, camlarda İbranice tabelalarla kemiklerden yapılma düzenlemeler izlenimi veren İbranice harfler gördü. Yoksul evlerin demir yangın merdivenleri kat kat hücreler gibi göründü; boyunduruklu ihtiyar beygirler ona bakmak için eğik boyunlarını kaldırdılar. Çöp yüklü, iki tekerlekli el arabalarını itmeye çabalayan çöp toplayıcıları, sepetlerinde boncuklar satan kadınlar, hepsi o yana baktı. Sürücü tedirgindi, gri üniforma ve siyah deri tozluklar giymişti. Pırıl pırıl arabayı daracık, pis sokaklardan aşırttı. Önlüklü, bağcıklı pabuçlu bir kız, kaldırımın kenarındaki gübre yığınında oynuyordu. Durdur arabayı, dedi Evelyn. Sürücü inip geldi, kapısını açtı. Evelyn sokağa adım attı, çömeldi. Küçük kızın düz siyah saçları

miğfer gibi oturmuştu başına. Teni zeytin rengindeydi ve gözleri öylesine koyu kahverengiydi ki siyaha çalıyorlardı. Hiç meraklanmadan baktı Evelyn'e. Evelyn'in şimdiye kadar gördüğü en güzel çocuktu. Bileğine bir parça çamaşır ipi dolanmıştı. Evelyn ayağa kalktı, çamaşır ipini izledi. Evelyn, birdenbire boz sakalı kısacık kesilmiş deli bir ihtiyarla yüz yüze geldi. İpin öteki ucu ihtiyarın beline dolanmıştı. Havı dökülmüş bir palto vardı üstünde. Kolunun bir yeni yırtıktı. Yumuşak bir kasket, bir yakalık ve boyunbağı takmıştı. Siyah kadife bir perdeye tutturulmuş çerçeveli siluet portrelerinin durduğu tezgâhın önünde, ayaktaydı. Bir siluet sanatçısıydı. Yalnızca küçük bir makas ve azıcık zamkla imgenizi oluşturabiliyordu, bir parça beyaz kâğıt kesip siyah bir fona oturtarak. Bütün bunlar, çerçeve de içinde olmak üzere on beş senttir bayan, dedi ihtiyar. Neden bu çocuğu iple bağlıyorsunuz, dedi Evelyn. İhtiyar onun şıklığına bir göz attıktan sonra güldü, başını sallayıp kendi kendine Yidiş dilinde bir şeyler söyledi. Evelyn'e sırtını döndü. Araba durduğunda bir kalabalık toplanmıştı başına. Uzun boylu bir işçi öne çıktı, saygıyla şapkasını çıkardıktan sonra ihtiyar adamın dediğini Evelyn'e çevirdi. Lütfen bayan, dedi, küçük kızı ondan çalmasınlar diyeymiş. Evelyn çevirmenin az buçuk diplomatça davrandığını düşündü. İhtiyar sanatçı acı acı gülüyor, çenesini ona doğru uzatıp besbelli hakkında bir şeyler söylüyordu. Diyor ki, belki de zengin hanım bilmiyordur, genç kızların, genç kızların, gecekondulardaki genç kızların her gün ana-babalarından çalınıp köle pazarına satıldığını. Evelyn afallamıştı. Bu çocuk on yaşından büyük olamaz, dedi. İhtiyar bağırmaya başladı ve sokağın karşı kıyısındaki döküntü evi işaret etti, sonra döndü, köşeyi gösterdi parmağıyla, yine dönüp öteki köşeyi gösterdi. Bakın bayan, dedi uzun boylu işçi, evli, kadın, çocuk falan dinlemez bunlar. Onları kirletirler; sonra da utanca kapılan kadın kötü yola düşer. Bu sokaktaki evlerin hepsi bu amaca yarar. Çocukların ana-babaları nerede peki, diye sordu Evelyn. İhtiyar şimdi de kalabalığa sesleniyordu göğsünü yumruklayıp parmağıyla göğü

göstererek. Siyah şala bürünmüş bir kadın, başını sallayıp üzüntüyle mırıldandı. İhtiyar şapkasını çıkarıp saçlarını çekiştirmeye başladı. Uzun boylu işçi bile söylenenleri çevirmeyi unuttu, hikâye onu öylesine sarsmıştı ki. Lütfen bayan, dedi sonunda, bu adam çocuğun babasıdır. Sanatçının yırtık yenini gösterdi. Karısı, onları besleyebilmek için kendini sattı, bu da onu evden attı, şimdi de yasını tutuyor, tıpkı bizim ölülerimiz için yas tuttuğumuz gibi. Saçı geçen ay bembeyaz oldu. Aslında otuz iki yaşında.

Ağlayan, dudaklarını ısıran ihtiyar, Evelyn'e döndü, artık onun da duygulandığını anladı. Bir anlığına, kaldırımda biriken herkes, adamın kara yazgısını paylaştı - Evelyn, sürücü, işçi, siyah şallı kadın, seyirciler. Sonra içlerinden biri uzaklaştı. Derken bir başkası daha. Kalabalık dağıldı. Evelyn, kaldırımda oturan küçük kızın yanına gitti, çömeldi, buğulanmış gözleriyle gözleri kupkuru kızın yüzüne baktı. Merhaba fıstık, dedi.

Evelyn Nesbit'in otuz iki yaşında ihtiyarlamış sanatçıyla kızına ilgi duyması böyle başladı. Adamın uzun bir Yahudi adı vardı, Evelyn söylemeyi beceremediğinden küçük kızın yaptığı gibi Tateh diye seslendi ona. Tateh, Alt Doğu Yakası'ndaki Sosyalist Sanatçılar Birliği'nin başkanıydı. Gururlu bir adamdı. Evelyn, siluetini yaptırmak dışında ona yaklaşamayacağını kavradı. İki haftalık bir süre içinde ihtiyar, Evelyn'in yüz elli siluet portresini yaptı. Her portreden sonra Evelyn on beş sent veriyordu ona, bazan küçük kızın bir portresini rica ediyordu. Tateh doksanı aşkın portre yaptı ve kızınkilere daha çok zaman harcadı. Sonra Evelyn, küçük kızla kendisinin ikili portrelerini istedi. Bunun üstüne ihtiyar, bakışlarını onun gözlerine dikti ve korkunç bir İbrani yargısı çakar gibi oldu gözlerinde. Yine de söyleneni yaptı. Zaman geçtikçe Evelyn, ihtiyarı çalışırken seyredenlerden çok azının portresini yaptırdığını gözlemledi. İhtiyar, gitgide daha karmaşık siluetler yapmaya girişti, bir fona karşı tam boy Evelyn'in, küçük kızın, bir yük arabasının güçlükle yürüyen beygirinin, açık bir otomobilde oturan sert yakalıklı beş adamın. Makasıyla yalnızca dış çizgileri ele

vermekle kalmıyor, dokuları, ruh durumlarını, kişiliği ve umutsuzluğu da işliyordu. Bunların çoğu bugün özel koleksiyonlarda yer alıyor. Evelyn hemen her ikindi uğruyor, orada olabildiğince çok kalıyordu. Elinden geldiği kadar göze çarpmayan bir giyim benimsemişti. Thaw'dan öğrendiği gibi ağzını kapatmak için bol bol para veriyordu sürücüye. Dedikodu sütunları, Evelyn'in ortalıkta görünmemesinden, gözü kara ilişkilere girdiği sonucunu çıkarıyorlardı. Adı kentteki düzinelerle adamla birlikte anılıyordu. Umursamıyordu. Alt Batı Yakası'ndaki yeni aşkına kaçıyordu gizlice. Başına bir şal sarıyor, bluzunun üstüne eski püskü, güve yeniği dolu bir kazak geçiriyordu; sürücü, isteğine uyup araba halısının altına saklıyordu bunları. Tateh'in köşesine gidiyordu sonra, portresi için poz verirken ipin öbür ucundaki küçük kıza doyasıya bakıyordu. Delicesine tutulmuştu ona. Bu süre içinde, çılgın kocası Harry K. Thaw"dan başka erkek yoktu yaşamında. Gizli hayranını, çekik elmacık kemikli, sarı bıyıklı, gittiği her yere peşinden seyirten genç adamı saymak istemezse tabii. İlk, Tateh'in köşesinde görmüştü onu. Sokağın öbür yanında durmuş, Evelyn onu bakışlarıyla kıstırınca gözlerini kaçırmıştı. Kaynanasının özel dedektifler tuttuğunu biliyordu Evelyn, ama bu adamın dedektif olamayacak kadar utangaç göründüğüne karar vermişti. Adam onun nerede oturduğunu, günlük işlerini öğrenmişti, ama yanına asla yaklaşmamıştı. Bu ilgi, ürküntü değil korunmuşluk duygusu veriyordu, onun örtük hayranlığını kendi soluğunun hızlanması gibi duyuyordu. Gece, küçük kızı düşlüyor, sabah uyandığında onu düşünüyordu. Geleceğe ilişkin tasarılar havai fişekler gibi çakıyordu beyninde ve çarçabuk eriyordu. Tedirgin, aşırı baskı altında, dipdiri, anlatılamayacak kadar mutluydu. Kocasının lehinde tanıklık edecekti evet, hem de gerektiği gibi. Onun suçlu bulunması, yaşam boyu hapiste kalması umudunu besliyordu.

Önlüklü küçük kız onun elini tutuyor, ama hiçbir şey söylemiyordu. Tateh'e bile iki üç sözcük söylüyordu, o kadar. Tateh, hiç kimse bir çocuk gibi yas tutamaz diyordu, bir sevgili

bile. Evelyn, ihtiyarın, ilgisinin küçük kıza iyi geldiğini görmese, gururu yüzünden kendisini çoktan kapı dışarı edeceğini sezmişti.

Bir gün Evelyn portresini yaptırmak için geldiğinde babayı da kızını da ortalıkta göremedi. İyi ki Hester Sokağı'nda bir hamamın üst katında oturduklarını öğrenmişti. Koşar adım yürüyerek oraya gitti, ne olabileceğini düşünmek bile istemiyordu. Hester Sokağı, gezginci satıcıların kaldırım kıyısına sıralanmış arabalarından sebze, meyve, tavukla ekmek sattıkları tıklım tıklım bir pazar yeriydi. Kaldırımlar satıcılarla dolup taşıyordu, her evin giriş merdiveninde dizi dizi, tıkabasa çöp bidonları duruyordu. Yangın merdivenlerinden çamaşırlar sarkıyordu. Evelyn bir kat merdiveni telaşla çıkıp karanlık, iğrenç kokulu bir sofaya daldı. Tateh ile küçük kız, en üst katta, arkadaki iki küçük odada kalıyorlardı. Evelyn kapıyı vurdu. Bir daha vurdu. Biraz sonra kapı azıcık aralandı: Demir bir zincir vardı üstünde. Ne oluyor, diye sordu Evelyn. Beni içeri alın lütfen.

Tateh onun gelişiyle neye uğradığını şaşırmıştı. Yalnızca gömleği ve askılı pantolonu vardı üstünde, terlik giymişti. Merdiven aralığından esen acı rüzgâra karşın ön kapının açık tutulmasında diretti, çabucak ceketini ve pabuçlarını giydi.

Döşeğini çarçabuk düzeltti, üstüne parlak renkli bir battaniye attı. Küçük kız öteki odada, pirinç bir karyolada yatıyordu. Ateşi yükselmişti. M oda da mumla aydınlanmıştı. Bir penceresi olduğu halde yatak odası da ön oda kadar karanlıktı. Bir hava bacasına bakıyordu. Yaşanan yer dolap büyüklüğündeydi. Ama Evelyn, gözleri karanlığa alışınca, odanın tertemiz olduğunu gördü. Uğrayışı, ihtiyar sanatçıda büyük bir şaşkınlık yaratmıştı, adam mum ışığında ha bire volta atıyor, ona nasıl davranacağını bilemiyordu. Aşırı bir gerginlik içinde başparmağıyla işaret parmağı arasında sıkıştırdığı sigarayı Avrupa usulü, küçük parmağı kalkık içiyordu, avucunu da havaya doğru açmıştı. Siz işe gidin, çocuğa ben bakarım, diye üsteledi Evelyn. İhtiyar neden sonra boyun eğdi, hiç değilse konuğun evdeki varlığının yüklediği

dayanılmaz baskıdan kaçınmak için. Kadife perdelerini kollarından sarkıttığı resim sergileme tezgâhını aldı, gereçlerini koyduğu tahta kutusunu bavul gibi taşıyarak dışarı fırladı. Evelyn, ardından kapıyı kapattı. Cam bölmeye baktı, birkaç bardağa ve çentikli tabak çanağa. Çekmecelerdeki yastık-çarşafları, ailenin yemek yediği tertemiz ovulmuş meşe masayı inceledi. Yatak odası penceresinin başındaki dikiş makinesinde bitirilmemiş bir sürü kısa pantolon duruyordu. Makinenin pedalı oymalı demirdendi. Yatak odasındaki pencere mumun yansısıyla ışıldıyordu. Daracık, küçük karyolanın pirinci parlıyordu. Evelyn evden giden kadınla arasında güçlü bir kan bağı olduğunu derinden duydu. Küçük kız, yattığı yastıklardan ona baktı, ne gülümsedi ne tek söz söyledi. Evelyn şalını, eski kazağını çıkarıp bir iskemleye koydu. Yatağın yanındaki ters çevrilmiş sandık, başucu sehpası gibiydi, Yidiş dilinde kitaplarla tepeleme doluydu. Sosyalizm üzerine İngilizce kitaplar ve kapaklarında güçlü kollarıyla sımsıkı kenetlenmiş işçileri yürürken gösteren kitapçıklar da vardı. İşçilerin hiçbiri, çelimsiz, ak saçlı Tateh’e benzemiyordu. Duvarlarda ayna yoktu, ailenin, yitik kadının fotoğrafı da yoktu hiçbir yerde. Evelyn ön odada galvanize tenekeden bir küvet buldu. Bir kova buldu, merdivenleri inip zemin kattaki lavabodan bir kova su doldurdu. Suyu ön odadaki kömür sobasında ısıttıktan sonra leğeni, suyu ve hafif kolalı bir havluyu alarak odaya gitti. Küçük Kız üstündeki örtülere sıkı sıkı sarıldı. Evelyn, usulca örtüleri çekip onu yatağın kenarına oturttu, geceliğini sıyırdı, onu ayağa kaldırdıktan sonra geceliğini başından aşırttı, küçük kızın körpe bedeninin ılık ılık soluyuşunu güneş gibi içine çekerek. Gel, birazcık leğende dur, dedi küçük kızın önünde eğilerek, avuç avuç ılık suyla, okşarcasına yıkadı onu, sonra bir daha esmer omuzlarında gezdirdi sudan avuçlarını, ceviz karası memeciklerini, yüzünü, tüylü sırtını, cılız oyluklarını, karnının pürüzsüz eğimini, kızlığını okşadı; ateşten yanan bedenden sızan su, Evelyn yıkarken, yağmur gibi yağıyordu leğene. Sonra dörde katlanmış havluyla küçük kızı usulca pat patlayarak kuruladı,

çekmecede bulduğu temiz bir geceliği giydirdi üstüne; bu gecelik ötekinden daha geniş, ince pamukludandı, öyle bol, öyle tuhaftı ki kız güldü. Evelyn çarşafı düzeltti, yastıkları kabartıp küçük kızı yine yatağa yatırdı, elini alnına tuttu, serin geldi. Küçük kızın koyu gözleri alacakaranlıkta ışıl ışıldı. Evelyn onun kara saçlarını taradı, yüzüne dokundu, üstüne eğildi; küçük kız kollarını Evelyn'in boynuna doladı, onu dudaklarından öptü.

Evelyn Nesbit'in aklına, küçük kızı kaçırıp Tateh'i yazgısıyla baş başa bırakmak düşüncesi o gün geldi. İhtiyar sanatçı adını bile sormamıştı, hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Pekâlâ yapabilirdi yani. Ama tam tersine, kendini aileye katma çabası iki kat arttı, ihtiyarın zedelenmiş gururundan kaçırabildiği, yiyecek, çarşaf gibi şeyler taşıdı eve. Onlardan biri olmaya can atıyor, Tateh'le konuşmayı deniyor, küçük kızdan kısa pantolonların nasıl dikildiğini öğreniyordu. Her gün her gece, saatlerce Yahudi gecekondularındaki bir kadın gibi yaşadıktan sonra Thaw'un şoförünün önceden kararlaştırdıkları uzak bir yerde beklettiği arabaya binip eve götürülüyordu, her zaman çaresizlik içinde. Öylesine çaresiz bir aşkla kapılmıştı ki artık doğru dürüst göremiyordu, hiç durmadan gözlerini kırpıştırıyor, bulanıklığı gidermek istiyordu sanki. Her şeyi tuzlu gözyaşlarından bir zarın arkasından görüyordu, mutluluktan kaynaklanan bastırılmaz, sürekli bir ağlamayla yıkanan sesi boğuklaşmıştı.

8

Bir gün Tateh, Alt Doğu Yakası Sosyalist Sanatçılar Birliği'nin yanı sıra yedi başka örgütün de düzenlediği bir toplantıya çağırdı onu. Bu önemli bir olaydı. Baş konuşmacı Emma Goldman'ın ta kendisiydi. Tateh, Emma'nın anarşist kendisinin sosyalist olması yüzünden onunla ters düştüğünü, yine de kadının kişisel cesaretine ve dürüstlüğüne büyük saygı duyduğunu anlattı ince ince; sosyalistlerle anarşistler arasında geçici bir uzlaşmanın yararlı olacağını düşünmüştü, bir geceliğine bile olsa, çünkü bu toplantıda toplanan bağışlar, o sıralar grevde olan gömlekçilerle McKeesport, Pennsylvania'da grev yapan çelik işçilerine ve İspanya'da bir genel grevi kışkırtıp İspanyol hükümetince mahkûm edilen anarşist Francisco Ferrer'e gönderilecekti. Beş dakikada Evelyn, radikal idealizmin yüreklendirici söylemine kaptırdı kendini. Tateh'e sosyalizmle anarşizmi aynı şey sandığını, keskin dilli Emma Goldman'la karşılaşmaktan korktuğunu söylemeye cesaret edemedi. Şalını başına geçirdi ve küçük kızın elini sıkı sıkı tutarak kuzeye, Doğu 14. Sokak'taki Workingmen's Hall'a doğru giden Tateh'in ardından yürüdü. Ama bir ara arkasına dönüp utangaç yabancı hayranının peşinden gelip gelmediğine baktı, geliyordu, geniş kenarlı hasır şapkasının gölgesine gizlenmiş ince yüzüyle yarım blok gerisindeydi.

Emma Goldman'ın konusu, büyük yazar Ibsen'di, ki Emma'ya göre yapıtlarında, toplumun radikal bir ameliyatı için bütün gereçleri hazır etmişti. Fiziksel açıdan çok etkileyici bir kadın değildi Goldman, ufak tefek, kalın belliydi, sert çeneli bir erkek yüzü vardı. Kemik çerçeveli gözlükleri gözlerini

irileştiriyor, gördüklerinin yüreğine bir öfke seliyle boşaldığını belirtiyordu. Müthiş bir dirim gücü vardı, sesi çınlıyordu, Evelyn, Goldman'ın yalnızca bir kadın, üstelik ufak tefek bir kadın olduğunu keşfetmenin rahatlığı içinde, beynini birdenbire bir ırmak gibi kabartan güçlü fikirlerin böylesine ustaca dile getirilmesiyle sarsıldı. Sıcaktan, seyircilerin dinmeyen coşkusundan gevşeyerek şalının omuzlarına düşmesini umursamadı. Belki yüz kişi vardı orada. Goldman salonun ucundaki bir masanın arkasında konuşmasını yaparken onlar ya sıralara ilişiyor ya da duvarlara yaslanıyorlardı. Güvenlik, polisleri özellikle kapılara yerleştirmişti, bir ara bir komiser muavini, konunun ilanlarda tiyatro diye ilan edilmesine karşın lbsen'den söz ettiği gerekçesiyle Goldman'ı susturmaya kalkıştı. Alaylar ve yuhalar sonucu salondan kaçtı. Goldman kahkahalara katılmadı, güç durumda kalan polislerin eninde sonunda ne yapacağını deneyimlerinden biliyordu. Artık çok hızlı konuşuyordu, bir yandan gözleriyle seyircileri kuşkuyla tararken birkaç kere, sağdaki en ön sırada, Sosyalist Sanatçılar Birliği'nin başkanı sıfatıyla onur köşesinde oturan Tateh'le küçük kız arasındaki Evelyn Nesbit'in mermersi yüzünde karar kıldı. Özgürlük içinde aşk! diye haykırdı. Ruhsal uyanışlarını Mrs. Alving gibi kan ve gözyaşıyla ödeyenler, evliliği bir zorlama, boş, kof bir alay diye reddediyor. Tateh de içlerinde olmak üzere seyircilerin bazıları Hayır! Hayır! diye haykırdılar. Yoldaşlar, kardeşler, dedi Goldman, siz sosyalistler, insan ırkının yarısmın çifte boyunduruk altına ezildiğini görmezden gelebilir misiniz? Sizin emeğinizi sömüren toplumun kadınlarla kurduğu yaşamdan çıkarı olmadığını mı düşünüyorsunuz? Özgürlük aracılığıyla değil boyunduruk aracılığıyla? Bugün bütün reformcular beyaz köle sorunundan söz ediyor. Ama eğer beyaz kölelik bir sorunsa, evlilik neden olmasın? Evlilik kurumuyla genelev kurumu arasında bir bağlantı yok mu? Bu söz üstüne Ayıp! Ayıp! çığlıklarıyla doldu salon. Tateh, elleriyle kızının kulaklarını örtmüş, onun başını böğrüne sımsıkı yaslamıştı. Bir adam ayağa fırlayıp bağırdı,

Goldman ellerini kaldırarak susmaya çağırdı kalabalığı. Yoldaşlar, görüşlerimiz farklı olabilir tabii, ama polisin toplantımızı kesmesine fırsat verecek taşkınlıklardan kaçınalım. Koltuklarından çevreye bakanlar gerçekten de o anda kapılardaki kalabalıkta bir miktar polisin yer aldığını gördüler. Gerçeğe bakılırsa, diye hızla sözünü sürdürdü Goldman, kadınlar oy kullanamazlar, istediklerini sevemezler, beyinleriyle ruhlarını geliştiremezler, yaşamlarını hayatın ruhsal serüvenine adayamazlar, evet yapamazlar yoldaşlar! Nedenmiş? Bizim dehamız yalnızca rahimlerimizde mi? Biz kitaplar yazıp bilimsel yapıtlar veremez miyiz, müzik yorumlayamaz mıyız, insanlığın ilerlemesi uğruna felsefe modelleri geliştiremez miyiz? Bizim yazgımız hep fiziksel mi olmalı? Bu akşam aramızda, Amerika'nın en parlak kadınlarından biri var, bu kapitalist toplumun, dehasını cinsel çekicilik alanında kullanmaya zorladığı bir kadın ve kendisi bu alanda bir Pierpont Morgan'a ya da bir John D. Rockefeller'a parmak ısırtacak bir başarı gösterdi. Ama onun adı bir skandal gibi telaffuz ediliyor, öbürlerinin adlarıysa bu toplumun dalkavuk yasa koyucularınca, saygıyla baş tacı ediliyor. Evelyn buz kesmişti. Şalını başına örtmek istedi, gelgelelim ilgi çekmekten korktu. Kıpırdamadan, kucağındaki ellerine bakarak oturdu. Kadın en azından, konuşurken ondan yana bakmamak inceliğini göstermişti. Goldman'ın kimi kastettiğini saptamak için boyunlarını uzatan seyirciler, salonun arkalarından yükselen bir çığlıkla irkildiler. Kapılardan içeri bir mavi ceketliler alayı doluştu. Bir çığlık yükseldi. Birdenbire salon cehenneme döndü. Herhangi bir Emma Goldman konuşmasının değişmez sonu. Polisler, orta sıradan aşağı koştular. Anarşist, serinkanlılığını elden bırakmadan masanın arkasında durdu, kâğıtlarını evrak çantasına koydu. Evelyn Nesbit, Tateh'in gözlerini üstünde duydu ve onun yargısının acımasızlığına çevirdi yüzünü. Bir keresinde görmüştü de, bir hamam böceğini ezmeden önce hayvana baktığı gibi bakıyordu ona. Sonra ihtiyar yüzü bir başka yüzde dağıldı sanki, daha karmaşık bir dizi kırışık ve çizgide, bütün benliği ölümden

önceki son yaşına büründü, epeski kafatasının derinliklerinden ışıyıp çatlak dudaklarından fısıltıyla yükselen Yidiş sözcükleri kustu ona: Hayatımı orospular kirletti, dedi ve önlüklü küçük kızın elini yakalayarak kalabalığa karıştı.

Evelyn arkalarından bakakaldı. Işık, gözlerinden hızla kaçıyormuş gibiydi. Eli, tutunacak bir şeye uzandı. Artık bildik gelen bir ses, Şuradan, benimle gelin, dedi kulağına, kolunu sıkı sıkı kavrayan Goldman'dı. Demir bir pençeydi sanki. Goldman, konuşmacı masasının arkasındaki küçük bir kapıdan geçirdi onu ve kapı kapandığı sırada Evelyn ince bir inilti koyvererek arkasına baktı, utangaç sarışın gölgenin vargücüyle kendisine doğru gelmeye savaştığını gördü. Bu işte nicedir ustayım, dedi Emma Goldman, onu karanlık bir merdivenden aşağı götürürken. Sıradan bir gece bu. Basamaklar, toplantı salonu girişinin az ötesindeki köşeden sokağa açılıyordu. Bir polis arabası siren çalarak geçti yanlarından; köşeyi döndü. Hadi, dedi Emma Goldman, kolunu tutarak Evelyn'i çabucak ters yöne itti.

Anne'nin Küçük Kardeş'i sokağa vardığında, yalnızca iki kadın karaltısının, iki blok ötedeki sokak lambasının altından geçtiklerini görebildi. Arkalarından adımlarını hızlandırdı. Gece serindi. Ensesinde biriken ter içini üşütüyordu. Rüzgâr, branda bezinden yapılma pantolonunu kamçılıyordu. İki kadına yarım blok kala duraladı ve birkaç dakika onları aynı uzaklıktan izledi. Birdenbire döndüler, kumtaşından yapılma bir evin basamaklarını çıktılar. Hemen oraya koştu ve yapının bir pansiyon olduğunu anladı. İçeri girdi, usul adımlarla merdivenleri çıktı, hangi odayı aradığını bilmeden, ama eninde sonunda bulacağı inancıyla. İkinci katta, bir kapının gölgelik girintisine gizlendi. Goldman bir leğen taşıyarak banyoya doğru yürüyordu. Akan suyun sesini dinleyerek Goldman'ın odasına açılan kapıyı buldu. Küçük bir odaydı, kapıdan içeri bir göz atınca yatağın üstüne oturmuş, yüzünü elleri arasına almış Evelyn Nesbit'i gördü. Bedeni hıçkırıklarla sarsılıyordu. Duvarlar soluk leylak rengindeydi. Tek ışık, başucundaki bir lambaydı. Goldman'ın odaya döndüğünü

duyunca Küçük Kardeş ses çıkarmadan daldı odaya, dolaba süzüldü. Kapısını hafif aralık bıraktı.

Goldman su dolu leğeni başucu sehpasına dayadıktan sonra hafif kolalanmış bir yüz havlusunu silkeledi. Zavallı kız, dedi, zavallıcık Seni biraz rahatlatmama izin ver. Biliyorsun, hastabakıcıyım ben, geçimimi böyle sağlıyorum. Senin davanı gazetelerden izledim. Daha baştan seni beğendiğimi anladım. Nedenini bilemiyordum. Evelyn'in pabuçlarının bağcıklarını çözdü, ayağından çıkardı. Ayaklarını uzatmak istemez misin? dedi. İşte oldu. Evelyn avuçlarının tersiyle gözlerini silerek yastıklara yaslandı. Golman'ın uzattığı havluyu aldı. Öff, ağlamaktan nefret ederim, dedi. Ağlamak beni çirkinleştiriyor. Havluya gömülerek ağladı. Ne de olsa, diye sürdürdü Goldman sözünü, akıllı bir orospusun, o kadar. Kendini içinde bulduğun koşulları benimsedin, zafere ulaştın. Ama ne tür bir zafer oldu bu dersin - orospunun zaferi. Peki ya avuntuların nelerdi? Kuşkuculuğun, küçümsemenin ve erkek cinsini aşağılamanın verdiği avuntular. Acaba neden, diye düşündüm, bu kadına böylesine bir kardeşlik duygusu besliyorum? Köleliği asla kabul etmediğime göre? Benim özgürlüğüm var. Yaşamım boyunca özgür olmaya savaştım. Bir erkeği sevmeden, kendimi özgür bir insan, onun eşiti, aşkta ve özgürlükte benimle eşit ölçüde alıp veren biri gibi görmeden, asla yatağıma almadım. Belki senden daha çok adamla yatmışımdır. Senin sevdiğinden daha fazla kişi sevmişimdir. Ne kadar özgür olduğumu, yaşamımı nasıl bir özgüllükte geçirdiğimi duysan şaşarsın. Çünkü sen de bütün orospular gibi saygınlık peşindesin. Kapitalizmin bir yaratığısın sen, onun ahlak ölçüleri öylesine çürümüş ve ikiyüzlüdür ki senin güzelliğin onun gözünde altının güzelliğinden öteye gitmez, yani kalp, soğuk ve yararsızdır.

Evelyn'in gözyaşlarını engellemek için başka sözcükler bulunamazdı. Havluyu indirip, karyolanın önünde bir yukarı bir aşağı gezinmeye başlayan tıknaz anarşiste baktı. Öyleyse neden aramızda böyle bir bağ olduğunu düşünüyordum? Sen bir kadında acıdığım ve tiksindiğim her şeyin toplamısın. Toplantıda seni gördüğümde bütün deneyimlerin gizemli

kuralını kabullenmeye hazırdım. Oraya geldin, çünkü evrenin işleyiş yöntemlerine göre yaşamının benimkiyle kesişmesi kaçınılmazdı. Varlığının derinliklerinde yüreğin seni anarşist harekete sürükledi.

Nesbit başını salladı. Anlamıyorsunuz, dedi. Gözleri yine yaşlarla doldu. Goldman'a önlüklü küçük kızdan söz etti. Tateh'ten ve kızın gecekondulardaki yaşamından söz etti. Şimdi onları yitirdim, dedi, sokak kızımı yitirdim. Acı acı ağlıyordu. Goldman yatağın yanındaki sallanan iskemleye oturdu, ellerini dizlerine dayadı. Evelyn Nesbit'e doğru eğildi. Tamam, ben seni açığa çıkarmasaydım, Tateh'in kaçmayacaktı. Peki ne değişecekti? Llzülme. Doğru, yalandan iyidir. Onları bir daha bulursan, dürüstçe konuşabileceksin, aslında olduğun gibi. Bulmazsan, belki küçük kız için çok daha iyi olur. Kimlerin araç, kimlerin özne olduğunu kim söyleyebilir? Hangilerimizin neden olduğunu ve başkalarına neden oluşturduğunu, hangilerimizin bu yoldan bir yaşama nedeni bulacağını? Benim demek istediğim tam tamına bu işte. Biliyor musun yaşamımın bir döneminde bedenimi satmak için sokakları aşındırdığımı? Bundan ilk sana söz ediyorum. İyi ki tıfıl olduğum anlaşıldı da eve geri yollandım. 14. Sokak'taydı. Bir sokak kadınına benzemeye çalışıyordum, ama kimseyi kandıramadım. Herhalde Alexander Berkman adı sana bir şey çağrıştırmıyor. Evelyn başını hayır anlamında salladı. Berkman'la ben yirmi yaşlarımızdayken iki âşık, iki devrimciydik Pittsburgh'da bir grev vardı. Mr. Carnegie'nin Homestead Çelik Fabrikası'nda. Mr. Carnegie sendikayı dağıtmaya karar vermişti. O yüzden bir Avrupa tatiline koştu ve pis işi baş dalkavuğu, rezil herif Henry Clay Frick'e devretti. Frick, Pinkertonlardan bir ordu getirtti dışarıdan. İşçiler ücretlerin indirilmesini protesto etmek için grevdeydiler. Fabrika Monongahela Irmağı'ndaydı, Frick, Pinkertonlarını ırmak yukarı taşıyıp kıyıya, fabrikaya indirdi. Kıran kırana bir dövüş oldu. Bir savaş. Sonuçta on kişi öldü, onlarca insan yaralandı. Pinkertonlar püskürtülmüştü. O zaman Frick hükümeti buyruğuna almayı başardı, işçileri kuşatmak üzere

askeri birlikler geldi. O noktada Berkman'la birlikte bir karar aldık. Kuşatılmış işçileri yüreklendirecektik Onların savaşımını devrime dönüştürecektik Frick'i öldürecektik. Ne var ki New York'taydık ve beş paramız yoktu. Tren bileti ve tabanca için para gerekliydi. İşte işlemeli iç çamaşırlarla 14. Sokak'ta o gün salındım. Bir ihtiyar on dolar verdi, eve dönmemi söyledi. Gerisini ödünç aldım. Ama zorunda kalsam pekâlâ yapardım o işi. Ortak kararımız uğruna. Berkman ve devrim uğruna. fetasyonda ona sarıldım. Frick'i vurmayı, dava sırasında kendini öldürmeyi tasarlıyordu. Giden trenin ardından koştum. Yalnızca tek bilet alacak paramız vardı. Zaten bu iş için bir kişi gerekiyordu ona kalırsa. Frick'in Pittsburgh'daki bürosuna daldı, alçağa üç el ateş etti. Boynundan, omzundan. Yerler kanlandı. Frick bayıldı. Adamlar içeri koştular. Tabancayı aldılar. Bıçağı vardı. Frick'in bacağına sapladı. Bıçağı aldılar.

Ağzına bir şey attı. Onu yere yapıştırdılar. Çene kemiklerini araladılar güçlükle. Patlayıcı bir cıva hapıydı. Tek yapması gereken hapı çiğnemekti, odayla içindeki herkes havaya uçacaktı. Başını geriye yasladılar. Hapı çıkardılar. Bayıltıncaya kadar dövdüler onu.

Evelyn yatakta oturmuş, dizlerini göğsüne çekmişti. Goldman yere baktı. On sekiz yıl hapis yattı, dedi, çoğu zaman zindan hücresinde. Onu bir kere görmeye gittim. Bir daha gitmeyi içim götürmedi. Ve o alçak Frick ölmedi, basının kahramanı oldu, halk da işçilere sırt çevirdi, grev kırıldı. Bizim, Amerikan işçi hareketini kırk yıl gerilettiğimiz ileri sürüldü. Saygı duyduğum daha yaşlı bir anarşist vardı, Most. Gazetesinde Berkman ile beni suçladı. Most'a sonraları bir toplantıda rastladığımda hazırlıklıydım. Bir kırbaç almıştım. Herkesin gözü önünde kırbaçladım onu. Sonra da kırbacı kırıp suratına fırlattım. Berkman, geçen yıl çıktı daha. Saçı kalmamış. Teni parşömen renginde. Sevgilim genç, kambur yürüyor. Gözleri kömür çukurları gibiydi. İlke olarak dostuz da yüreklerimiz birlikte atmıyor artık. Zindanda neler çektiğini gözlerimin önüne getirebiliyorum yalnızca. Karanlıkta, nemde,

eli kolu bağlı yaşamak, kendi pisliğinde yatmaya bırakıImak. Evelyn’in kolu, kendisinden büyük kadına uzanmıştı, Goldman da onun elini tuttu, sıkıca kavradı. Biz, ikimiz de, hapiste bir erkeği olmanın anlamını biliyoruz. İki kadın birbirlerine baktılar. Bir süre sessizlik oldu. Tabii seninki bir sapık, bir asalak, bir sülük, pis, iğrenç bir zevk düşkünü, dedi Goldman. Evelyn güldü. Çılgın domuzun teki, dedi Goldman, bir domuzcuğun çarpık, sığ mantığı işliyor onda. Artık ikisi de gülüyorlardı. Evet, ondan nefret ediyorum, diye haykırdı Evelyn. Goldman düşünceli görünüyordu. Yine de benzerlikler var, hayatlarımız benzeşiyor, ruhlarımızaynı ezginin notaları gibi birbirine değiyor ve insan yazgısının toplamında kız kardeş oluyoruz. Anlıyor musun Evelyn Nesbit?

Durdu, Nesbit’in yüzüne dokundu. Bunu anlıyor musun güzel kızım?

Konuşurken Goldman’ın gözleri Evelyn’in duruşundaki bir özelliğe takılmıştı. Korse giyiyor musun? diye sordu hemen. Evelyn başını evet anlamında salladı. Kendinden utanman gerekir. Bana bir baksana, şu bedenimle bile etlerimi sıkacak bir şey yok üstümde. Hep bol, gevşek şeyler giyerim ben. Bedenime soluklanma ve varolma özgürlüğü veririm. Demek istediğim bu, yani senin onların elinden çıkma bir yaratık olduğun. Bir orman perisi kadar kısıtlamasızsın. Nesbit’in ellerinden tuttu, onu yatağın kenarına oturttu. Belini tuttu. Aman Allahım, çelik gibi kıpırtısız belin, bir kese ağzı gibi sıkılmış. Kalksana. Evelyn onun sözünü dinledi, Goldman bir hastabakıcı ustalığıyla onun düğmelerini çözüp bluzunu çıkardı. Evelyn’in eteğinin kopçalarını açtı, etekten çıkmasını söyledi, iç eteğinin bağlarını çözdü, bir yana attı. Evelyn beline gevşekçe bir korse takmıştı. Korsenin üstü göğüslerini dik tutuyordu. Altı, iki şeritle bacaklarına uzanıyordu. Korsenin arkası dantelliydi. Senin, Amerika'daki bütün evlerde ahlaksız, arsız bir sokak kadını diye düşünülmen gülünç doğrusu, dedi Goldman dantelleri çıkarıp bağı çözerken. Çık şunun içinden, dedi. Evelyn sözünü dinledi. İç gömleği bir korse sıkılığıyla oturmuştu bedenine. Soluk al, diye buyurdu Goldman,

kollarını kaldır, bacaklarını ger ve soluk al. Evelyn denileni dinledi. Goldman iç gömleğini çekeledi, sonra kızın başından sıyırdı, eğildi, Evelyn'in dantelli donunu aşağı çekti. İt şunu, dedi. Evelyn itti. Artık bacağına esnek bağlarla tutturulmuş siyah, işlemeli pamuklu çoraplardan başka üstünde hiçbir şey yoktu, lambanın ışığında çırılçıplak durdu. Goldman çorapları bileklere doğru yuvarladı, Evelyn çoraplardan kurtuldu. Kollarını göğsünde kavuşturdu. Goldman duraladı, kaşlarını çatarak onu usulca çevirdi, inceledi. Şuna bak, kan dolaşımının hâlâ durmaması şaşırtıcı. Nesbit'in belinin çevresindeki korse izleri, kamçı çizikleri gibi dikmeydi. Oyluklarının üstündeki kırmızı halkalar çorap taktığının belirtisiydi. Kadınlar kendilerini öldürüyorlar düpedüz, dedi Goldman. Yatak örtüsünü açtı. Çalışma masasının üstünden doktorların taşıdığı türden siyah küçük bir çanta aldı. Böyle kusursuz bir gövde, bir de ona ne yaptığına baksana! Uzan. Evelyn yatağa oturdu, kara çantadan ne çıkacağını merakla gözledi. Yüzüstü, dedi Goldman. Elindeki bir şişeden avucuna bir şeyler boşaltıyordu. Evelyn yüzüstü yattı ve Goldman sıvıyı korse izlerinin kızarttığı bölgelere sürdü. Ayy, diye haykırdı Evelyn. Canım yanıyor! Bu bir sıkıştırıcı merhem, yapılacak ilk iş kan dolaşımını düzene sokmak, diye açıkladı Goldman, Evelyn'in sırtını, kaba etlerini ve oyluklarını ovarken. Her keresinde Evelyn kıvranıyor, teni sızlıyordu. Çığlıklarını boğmak için yüzünü yastıklara gömdü. Biliyorum, biliyorum, dedi Goldman. Ama sonra bana teşekkür edeceksin. Goldman'ın sert ellerinin ovuşuyla Evelyn'in teni esnemişti iyice. Tir tir titriyordu şimdi, kremin canlandırıcı soğukluğu altında kalçaları kenetlenmişti. Bacakları birbirine sımsıkı yapışmıştı. Goldman çantasından bir şişe masaj yağı çıkardı ve Evelyn'in boynunu, omuzlarını, sırtını yoğurmaya başladı, oyluklarını, baldırlarını, ayaklarının tabanını. Evelyn gittikçe gevşedi. Goldman'ın becerikli, usta ellerinin altında teni titredi, ürperdi. Goldman yağı onun tenine yedirdi, bedeni doğal pembe beyazlığını kazanıp bilinçle kıpırdayana kadar. Dön, diye buyurdu Goldman. Evelyn'in saçları çözülüp yastığa,

yüzünün çevresine dağılmıştı. Goldman göğüslerine, karnına, bacaklarına masaj yaparken onun gözleri yumuluydu, dudakları bilinçsiz bir gülümsemeyle gerilmişti. Evet, burayı bile, dedi Emma Goldman elini venüs tepesinin üstünden kaydırarak. Yaşama cesaretin olmalı. Başucu lambası bir an loşlaştı, Evelyn kendi ellerini göğüslerine götürdü, avuçlarıyla meme uçlarını sıvazladı. Elleri böğründen aşağılara indi.

Kalçalarını ovaladı. Ayakları bir dansçınınkiler gibi sivrildi, parmakları kıvrıldı. Gökte bir şey aranırcasına, kalçaları yükseldi yataktan. Goldman o sırada çalışma masasında merhem şişesinin ağzını kapatıyordu, o sırtını dönünce, daha gençleri olan Evelyn yatakta, denizdeki bir dalga gibi dalgalanmaya başladı. O anda çatlak, doğa dışı bir çığlık yükseldi duvarlardan, dolabın kapısı pat diye açıldı ve Küçük Kardeş nöbet geçiren aşağılanmış bir azizin çarpılmış yüzüyle odaya daldı. Doludizgin giden bir kamışı, boğmak istercesine kavramıştı iki eliyle, aletse amaçlarını hiçe sayarak onu odada dört döndürüyor, haz ya da umutsuzluk çığlıklarına karşılık iri saçaklı sperm parçacıkları fışkırtıyordu havaya, spermler havayı kurşun gibi yardıktan sonra yatakta yatan Evelyn'in üstüne zımbalanmış fiyat şeridi gibi yağıyordu.

9

New Rochelle'de Anne, günlerdir kardeşini düşünüyordu. New York'tan bir iki kere telefonla aramış, ama ne oraya neden gittiğini, ne nerede kaldığını ne de ne zaman döneceğini söylemişti. Kemküm etmişti. Ağzı sıkıydı. Anne kuduruyordu ona. Küçük Kardeş öfkeye tepki göstermezdi. Telefonlarından sonra Anne, onun odasına girip ortalığa göz atmak gibi aşırı bir adım atmıştı. Oda her zamanki gibi tertipliydi. İşte tenis raketlerine ip geçirme makinesi. İşte duvara dirsekle tutturulmuş kısa kürekleri. Odasıyla kendisi ilgilenirdi, şimdi yokluğunda bile tozdan iz yoktu. Yazı masasının tepesinde saç fırçaları. Fildişi ayakkabı çekeceği. Üstüne kum tanecikleri yapışmış, yüksük biçiminde küçük bir deniz kabuğu. Onu daha önce hiç görmemişti. Duvara iliştirilmiş bir dergi resmi, Charles Dana Gibson yapmış, o Evelyn Nesbit denen karının resmi. Yanına bir şey almamıştı, gömlekleriyle yakalıkları çekmecedeydi üst üste. Anne suçluluk duyarak kapadı kapıyı. Garip bir delikanlıydı. Kimseyle dostluk etmezdi, gizleyemediği ya da gizlemeyi umursamadığı üşengeçlik damarı sayılmazsa, tek başına yaşayan, vurdumduymaz biriydi. Anne, Baba'nın bu vurdumduymazlıktan tedirgin olduğunu biliyordu. Yine de Küçük Kardeş'e işte daha büyük sorumluluk vermişti.

Kaygılarını Büyükbaba'yla paylaşamazdı, ihtiyar zaten genç adamın babası olduğunda epey yaşlıydı, şimdiyse yaşam konusunda bir anlayışa varmaktan bütünüyle uzaktı. Büyükbaba doksanındaydı. Ohio'nun merkezindeki Shady Grove Koleji'nde Episkopalist din adamlarına kuşaklar boyu ders vermiş emekli bir profesördü. Taşralı bir klasikçiydi.

Hudson County'deki Western Reserve'deyken John Brown'ı tanımıştı; bıraksanız günde yirmi kere bunu anlatırdı. Baba'nın gidişinden sonra Anne, eski Ohio'daki yurtluk üstüne daha çok düşünür olmuştu. Orada yazlar beklentilerle doluydu ve kırmızı kanatlı karatavuklar samanlıklardan uçup giderlerdi. Evin eşyası azdı, köy yapımıydı. Uzun arkalıklı çam sandalyeler. Tahta çivilerle bitiştirilmiş geniş tahtalardan cilalı ahşap zeminler. O evi çok sevmişti. Kendisiyle kardeşi, ateşin ışığında yerde oynarlardı. Oyunları sırasında kardeşine boyuna öğüt verirdi. Kışın, atları Bessie kızağa bağlanır, boynuna çıngıraklar asılır ve ikisi, kalın, ıslak Ohio karlarında süzülürlerdi. Kardeşini, kendi oğlundan daha küçük haliyle anımsıyordu. Ona nasıl bakardı. Yağışlı günlerde samanlıkta, o tatlı ılıklıkta, aşağıda atlar homurdanıp kişnerken onlar gizlice büyüklere öykünme oyunları oynarlardı. Bir pazar sabahı, pembe giysisiyle bembeyaz pantolonunu giyip yüreği çarparak kiliseye gitti. Kunt, çekik elmacıkkemikli bir kızdı, şehla gözleri griydi. Cleveland'daki dört yıllık yatılı okul dönemi sayılmazsa, yaşamı Shady Grove'da geçmişti. Hep, babasının ilahiyatçı: öğrencilerinden biriyle evlenmeyi kurardı. Ama okulun son yılında Baba'yla tanışmıştı. Baba, bayrak ve flama işi için yerel satış bağlantıları kurmak üzere Orta Batı'da yolculuğa çıkmıştı. Shady Grove'a peş peşe yaptığı iki iş yolculuğunda onunla görüşmüştü. Evlenip Batı'ya gelirken Anne, babasını da getirmişti. Sonra Küçük Kardeş tek başına bir şey kıvıramayınca, New Rochelle'de aileye katılmıştı. Şimdi, yaşamının bu döneminde, şatafatlı Broadview Bulvarı'nda, tepedeki çağdaş döşemeli evinde, yalnızca küçük oğlu ve geçkin babası ile yalnız kalan Anne, kendini erkek ırkınca terk edilmiş hissediyor, gündüzün ya da gecenin herhangi bir saatinde apansız bastıran geçmişe özlem duygusundan ötürü kendine içerliyordu. Cumhuriyetçilerin kutlama komitesinden gelen bir mektupta, şirketin, gelecek ocak ayında Mr. Roosevelt'ten görevi devralması beklenen Mr. Taft onuruna düzenlenecek geçit törenindeki balo dekorasyonu ve havai fişek gösterisiyle ilgili bir sözleşmeye girip girmeyeceği

soruluyordu. İş adına tarihsel bir andı, ama ne Baba ne Küçük Kardeş ortalıktaydı. Anne, tasalarından kurtulmak için bahçeye koştu. O yılın eylül sonlarıydı, bütün ağır salınışlı çiçekler tomurcuklanmıştı, ateş çiçekleri, krizantemler, kadife çiçekleri. Elleri kenetli, avlunun kıyılarını dolaştı. Üst kattaki bir odadan, Küçük Oğlan onu gözlüyordu. Anne'nin öne doğru ilerleyişinin giysilerini yana savurduğunu ayırt etti. Eteğinin kenarı dalgalanıyor, çimen yapraklarını süpürüyordu. Oğlan'ın elinde, Baba'sının Grönland'ın kuzeybatısındaki Cape York'tan yolladığı bir mektup vardı. Kumandan Peary'nin köpekleri için otuz beş ton balina etini Grönland'a götüren *Erik* nakliye gemisiyle Birleşik Devletlere gönderilmişti mektup. Anne mektubu temize çekmiş, ölü balina kokusunu anımsattığı için özgün mektubu çöpe atmıştı. Oğlan mektubu çöpten çıkarmıştı, zamanla zarfın üstündeki yağ lekelerini kâğıda iyice yedirmişti küçük elleriyle. Mektup, yarı-saydamdı artık.

Oğlan gözleyedursun, Anne'si akçaağaçların benekli gölgelerinden sıyrıldı ve günün modasına göre tepesinde topladığı altın saçları güneş gibi göz aldı. Bir an, bir şeye kulak verircesine durdu. Ellerini kulaklarına götürdü ve çiçek tarhlarının yanında usulca dizüstü çöktü. Sonra toprağı eşelemeye başladı. Küçük Oğlan pencereden ayrılıp aşağı koştu hızla. Mutfaktan geçti, arka kapıdan çıktı. İrlandalı ortalık temizlikçisinin arkasında buldu kendini, kadın ellerini önlüğüne silerek avluda koşuyordu.

Anne toprağı kazıp bir şey çıkartmıştı. Kucağında tuttuğu bir bohçanın tozunu süpürüyordu. Hizmetçi bir çığlık koyverip haç çıkarttı. Küçük Oğlan bohçada ne olduğunu görmeye çalıştı, ne var ki Anne ile hizmetçi önünde yere çökmüş, bohçanın kirini süpürüyorlardı, oğlan bir an yanlarından sıyrılabildi. Anne'nin yüzü öylesine solgun, öylesine acıydı ki bütün kemikleri irileşmişti sanki, Oğlan'ın onca saygı duyduğu o güzelim kadın bir kocamış gibi şaşırtıcı derecede yıpranmıştı. Tozu sildiklerinde, kundakta küçük bir bebek gördü oğlan. Gözleri, ağzı toprak içindeydi. Küçük, bumburuşuktu, gözleri kapalıydı. Karaşın bir bebekti, pamuklu bir battaniyeye

sarılmıştı sıkı sıkı. Anne onun kollarım kurtardı. Bebek cılız bir sesle bağırdı, iki kadın deliye döndüler. Hizmetçi eve koştu. Oğlan da Anne'sinin ardından koştu. Yolda, karaşın bebeciğin küçük kolları havada sallanıyordu.

Kadınlar bebeği mutfak masasının üstündeki bir leğende yıkadılar. Kan içinde, yeni doğmuş, daha yıkanmamış bir bebekti. Hizmetçi göbek bağını inceledi, ısırılarak koparıldığını söyledi. Onu havlularla kundakladılar, Anne doktora telefon etmek için sofaya koştu. Oğlan, bebeğin soluk alıp almadığını titizlikle inceledi. Bebek kıpırdamıyordu pek. Sonra küçücük parmakları havlulara yapıştı. Kapalı gözlerinin arasından bakılacak bir şey bulmuşçasına, başı yavaşça çevrildi.

Doktor, Ford marka "doktor arabasıyla" geldiğinde mutfağa götürüldü. Stetoskobunu küçük kaburga kafesine tuttu. Ağızı açıp parmağını boğaza soktu. Ah bu insanlar, dedi. Başım salladı. Yanaklarının kasları, ağzının kenarlarını gerdi. Anne, bebeğin nasıl bulunduğunu anlattı ona, ayaklarının altında, toprağın derininde bir ses duyduğunu ve daha duyduğu anda aslında duymadığını düşündüğünü. Ya yürüyüp gitseydim, dedi kendi kendine. Doktor sıcak su istedi. Çantasından bir alet çıkardı. Hizmetçi boynundan sarkan küçük haçı sımsıkı kavradı. Kapının zili çalındı, Oğlan kadınla birlikte sofaya gitti. Polis gelmişti. Anne onu karşıladı ve olanları bir kere daha anlattı. Memur telefonu kullanma izni istedi. Telefon ön kapının yanındaki bir masada duruyordu. Memur kaskını çıkardı, telefonu kaldırıp almacı kulağına dayadı, santralı bekledi. Küçük Oğlan’a göz kırptı.

Bir saate kalmadan, bitişik bloktaki bir evin mahzeninde zenci bir kadın bulundu. Çevrede çamaşırcılığa gidiyordu. Evin önündeki polis arabasındaydı. Anne bebeği ona götürdü. Kadın bebeği kucağına alınca ağlamaya başladı. Anne onun gençliği karşısında donakalmıştı. Yüzü çocuk yüzüydü, masum, kahverengi, güzel bir yüz. Teni koyu çikolata rengindeydi, saçları kırkılmış, bakımsız görünüyordu. Bir hastabakıcı vardı yanında. Anne gerileyip kaldırıma çıktı. Onu nereye götüreceksiniz, dedi doktora. Kimsesizler yurduna, dedi

doktor. Sonra suçlamalara hedef olacak tabii. Ne suçlamaları, dedi Anne. Cinayete teşebbüs herhalde. Ailesi var mı? dedi Anne. Yok efendim, bildiğimiz kadarıyla yok, dedi polis memuru. Doktor melon şapkasının kenarını indirerek arabasına yürüdü, çantasını koltuğa koydu. Anne derin bir soluk aldı. Sorumluluğu ben üstleniyorum, dedi. Lütfen onu içeri getirin. Ve doktorun öğütlerine, memurun uyarılarına karşın kararından dönmedi.

Böylece, genç zenci kadınla çocuğu, en üst kattaki bir odaya yerleştirildiler. Anne bir sürü telefon etti oraya buraya. Yardım derneği toplantısına gidemeyeceğini bildirdi. Koridorda volta attı. Çok sarsılmıştı. Kocasının yokluğunu iliklerinde duyuyor, onun yolculuklarına hemen peki dediği için kendine lanet ediyordu. Yaşamında herhangi bir sorun, bir kaygı baş gösterdiğinde ona erişme olanağı yoktu. Bir dahaki yaza kadar ondan haber almayacaktı. Gözlerini yukarı dikti, bakışlarıyla tavanı delmek istercesine. Zenci kızla bebeği eve bir kara yazgı, bir kargaşa duygusu taşımışlardı ve bu duygu bir leke gibi sinmişti ortalığa. Korkuyordu. Pencereye yürüdü. Bu çamaşırcı kadınlar her sabah Kuzey Bulvarı'ndaki tramvay hattından tepeye tırmanır, evlere dağılırlardı. Gezgin İtalyan bahçıvanlar çimenliklerin bakımıyla ilgilenirdi. Buz satıcıları, arabalarının yanında yürür, gıcırdayan buz arabalarını tepeye çıkarmak için güçlükle çabalayan beygirlerin ayak izlerinden giderdi.

O akşam güneş, batarken tepenin altına vurdu, sanki oraya yuvarlanmış gibi. Kan kırmızıydı. Gece geç saatte, Oğlan uyandı, Anne'sini yanı başında oturmuş yüzüne bakar buldu, altın saçları örülüydü, iri göğüsleri, oğlunu öpmeye eğildiğinde, onun koluna yumuşacık değdi.

10

Aslında Baba uzun kış ayları boyunca her gün yazmıştı, postadaki gecikmeden ötürü günce parçalarına dönüşen mektuplar. Bu yoldan, alacakaranlığın kesintisiz akışını ölçüyordu. Araştırma gezisine katılanlar, kışın yüzdürdüğü buz kütleleriyle yatağından oynayan ve buzlu bademi andıran *Roosevelt*'te şaşılası bir rahatlık içinde yaşıyorlardı. Peary hepsinden daha rahattı; gözlem odasında bir otomatik piyanosu vardı. Gövdesi iriyarıydı, kalın kızıl saçları aklaşmıştı. Uzun bıyıklıydı. Önceki seferlerden birinde ayak parmaklarını kaybetmişti. Tuhaf bir biçimde, ayaklarını yerden kaldırmadan, sürüyerek yürüyordu. Otomatik piyanosunun pedalına parmaksız ayaklarıyla basıyordu. Victor Herbert bestelerinin ve Rudolf Friml parçalarının en iyilerinin yanı sıra Bowdoin Koleji şarkılarından bir medley vekırk sekiz saniyede çıkartabildiği Chopin'in *Küçük Vals*'inin bir çeşitlemesi de vardı elinin altında. Yine de kış ayları yalnızca tembellik etmekle geçmiyordu. Misk sığırı avına çıkılıyordu; kızak yapmak gerekiyordu, doksan kilometre ötede Cape Columbia'da, buzları yararak Kutup Harekatı'nın başlayacağı noktada, bir üs kurmak gerekiyordu. Herkesin çiftli köpek timlerine söz geçirmeye alışması, iglo sığınakları yapmayı öğrenmesi şarttı. Eğitim işleriyle Peary'nin zenci yardımcısı Mathew Henson ilgileniyordu. Bir sürü sefere çıktıktan sonra Peary bir sistem geliştirmişti. Kutup'taki yaşamlarının en ufak ayrıntısı bile onun titiz yargısını yansıtıyordu ve o sistemin bir parçasıydı. Kızak yapımında neyin kullanılacağı, kızak biçimlerinin tasarımı, yenilecek yemekler, yemeğin taşınacağı

teneke kaplar, kapların kızaklara nasıl tutturulacağı, hangi giysilerle iç çamaşırlarının giyileceği, köpeklerin koşum takımları, taşınacak bıçaklarla tüfekler, kullanılacak kibritler ve onları kuru tutmanın yolları, kar körlüğüne karşı takılacak koruyucu gözlüklerin çizimi vb. Peary, sistemini tartışmaktan çok hoşlanırdı. Temelde -yani köpeklerin ve kızakların kullanımı, kürk giymek ve yerel faunada yaşamak konularında- Eskimo yaşam tarzı benimsenmişti Peary'nin sisteminde. Baba bir gün ansızın bunun farkına vardı. Bir rastlantı sonucu, kıç güvertede dururken Peary'nin, işini düzgün yapmayan Eskimolardan birini azarladığını görmüştü. Sonra Peary ayaklarını sürüyerek gelmiş, Baba'nın yanından geçerken, bunlar çocuk, demişti, onlara çocuk gibi davranmak gerek. Baba da bu görüşe katılır gibi olmuştu, ne de olsa bir uzlaşma söz konusuydu. On yıl önce Filipinler'de General Leonard F. Wood'un komutasında Moro gerillalarına karşı savaşırken işittiği bir gözlem aklına geldi. Küçük esmer kardeşlerimizin ders almaları gerek, demişti bir kurmay subay, haritaya seferin ilk iğnesini saplayarak. Eskimoların ilkel olduğu su götürmezdi. Sevecen, yumuşak, duygusal, güvenilir kişilerdi, şakacıydılar. Gülmekten, şarkı söylemekten hoşlanıyorlardı. Bitimsiz gecenin kış ortasında, kudurgan fırtınalar kayalardan taşlar koparırken, rüzgâr uğuldarken, havanın soğukluğundan etkilenen Baba teninin yandığı sanrısına kapılırken, Peary ile adamların çoğu, sistemi kuramsal açıdan ölçüp biçiyor, böylelikle korkularıyla savaşabiliyorlardı. Hiçbir sistemleri olmayan, burada yalnızca yaşayan Eskimolarsa evrenlerinin dehşetine katlanıyorlardı yalnızca. Ara sıra Eskimo kadınları her nedense giysilerini parçalayıp, kükreyerek, buzlarda yuvarlanarak kara, fırtınaya atıyorlardı kendilerini. Kocaları, canlarına kıymaktan zor alıkoyuyordu onları. Baba günce tutarak denetliyordu kendini. Bu da bir sistemdi işte, dil ve kavramsallaştırma sistemi: İnsanoğullarının, tanıklık etme edimiyle, yaşadıkları zaman ve mekandan başka varolacakları çağların ve yerlerin güvencesini öneriyordu sistem.

Yine de bu buz kapanı kış gecesinde ensenize yapışıp sizi yüzleşmeye zorlayan bir güç vardı sanki. Eskimo aileleri geminin her yerinde yaşıyor, güvertelerde, ambarlarda kamp kuruyorlardı. Cinsel ilişkileri de saygıdan uzaktı. Soyunma zahmetine bile katlanmadan kürklerindeki yırtıklardan çiftleşiyor, azgın homurdanmalar arasında sevinç çığlıkları atıyorlardı. Bir gün Baba, bir çifti bastı, kadının kalçalarını hoplatarak kocasının yüklenişlerine ayak uydurması karşısında donakaldı. Kadının boğazından anlaşılmaz bir hayvan şarkısı yükseliyordu. Bu, güncesine özel bir kod kullanmadan yazabileceği bir şey değildi. Kadın, erkeği körüklüyordu düpedüz. Onun tepkisini böyle göstermesi, Baba'yı şaşkına çevirdi. Bu pis, dişsiz kadının, dümdüz kaşları, şakaklarına çekilmiş gözleriyle aşk şarkısı mırıldanıp erkeği itiştirmesi karşısında Anne'nin aşırı titizliğini, yetişme koşullarını ve zekâsını düşününce bir ilkel kadının cinsiyetine böyle sahip çıkmasına nefret duydu.

Nihayet bahar geldi, bir sabah Baba'yı çağıran ve göğü gösteren, Peary'nin yardımcısı Mathew Henson'dı. Güney göğünde ince bir ışık dilimi görülüyordu. Sonraki günlerde, karanlığın ayrımları seçilir hale geldi, sonraları daha da belirginleşti. Sonunda bir gün, ufuktan bulanık ve kan-kırmızı bir güneş yükseldi, tam yuvarlak değil ovalimsiydi. Yeni doğan bir şey gibi. Herkes sevindi. Göz alıcı renkler, pembe, yeşil ve sarı, kar tümseklerinin üstüne çöktüler, bütün o iç ezici şatafatlı dünya, kendini, onu almaya hazır olana bıraktı. Gök gittikçe mavileşti ve Peary, Kutup'u fethetme zamanının geldiğini söyledi.

Seferden bir gün önce Baba, Mathew Henson ve üç Eskimo'yla birlikte kıyıdan yarım gün uzaklıktaki kuş kayalarına gitti. Ayıbalığı derisinden çantalarını omuzlarına atıp kayalara tırmandılar ve Kutup'ta çok beğenilen yumurtalardan düzinelerle topladılar. Kuşlar cikciklerle dönüp havalanırken kayalığın bir parçası yerinden sökülmüş gibi göründü. Baba, hiç bu kadar çok kuş görmemişti. Fulmarlarla deniz kuşları. Eskimolar ağlarını araya uzatıyor, kuşlar da

ağlara uçup takılıyorlardı. Ağlar köşelerinden büzülünce, acı acı cikleyen hareketsiz, ağır tüy torbalarına dönüşüyorlardı. Adamlar taşıyabilecekleri kadarını yakaladıktan sonra aşağı indiler, hemen kuşları boğazladılar. Martı boyundaki fulmarların boğazları koparıldı. Ama Baba’yı asıl şaşırtan, o küçük zararsız deniz kuşunun nasıl haklandığıydı. Göğüsteki küçük yüreği dürtmek yeterliydi. Baba bunun nasıl yapıldığını izledi, sonra kendisi de denedi. Bir deniz kuşunu eline aldı ve başparmağıyla çarpan göğsü azıcık sıktı. Kuşun başı düştü, öldü. Eskimolar bu kuşun etini sever, ayıbalığı derisinde salamuraya yatırırlardı.

Kampa dönerken yolda Baba ile Mathew Henson, Peary’nin buyruğundaki adamların sürekli konuştukları bir konuyu tartıştılar; onunla Kutup’a gitme onuru kimin olacaktı? New York'tan açılmadan önce kumandan, herkese yalnızca kendisinin Kutup'u keşfedeceğini açıkça belirtmişti: Onların zaferi, destek niteliğindeydi. Yaşamımı o ânı tasarlamakla geçirdim, dedi Peary, yalnızca benim ânım olacak. Bu, Baba’ya oldukça mantıklı bir bakış açısı gibi geldi. Profesyoneller karşısında amatörce bir çekinmesi vardı. Gelgelelim Mathew Henson’a göre, Eskimoların yanı sıra birinin daha doruğa çıkması gerekiyordu ve saygıyı elden bırakmaksızın o kişinin kendisi olacağını düşünüyordu. Aslında Baba, Henson’ın haklı olduğuna inanıyordu. Henson, Peary’nin daha önceki seferlerine de katılmıştı, ayrıca dirençli, müthiş bir Kutup kaşifiydi doğrusu.

Köpekleri bir Eskimo kadar ustaca koşturuyor, kızak onarımını, kamp kurmayı biliyordu, fiziksel bakımdan güçlüydü, bir sürü becerisi vardı. Ama Baba, her nedense Henson’ın kestirimini çok itici bulmuştu, zenciye, kendisinin seçileceğini nereden bildiğini sordu. Yolda bir bayır çıkmıştı önlerine, köpekleri bir an dinlendirmek için duralayınca aşağıdaki engin beyaz kar düzlüğüne baktılar. O anda güneş, bulutlardan sıyrıldı ve bütün yeryüzü ayna gibi parıldadı. Efendim, dedi Mathew Henson gülümseyerek. Biliyorum işte.

Ertesi gün topluluk, Kutup buzlarının üstünden kuzeye doğru yola çıktı. Bölüklere ayrılmışlardı, her bölükte bir iki beyaz adam, birkaç Eskimo oğlan, bir köpek sürüsü, dört beş kızak vardı. Peary'ninki dışında her küme, bir hafta süreyle seferin öncülük ya da yol göstericilik görevini üstlenmek zorundaydı. Aslında hepsi, sonunda görevden ayrılıp karaya dönmek, Peary ile oğlanların yaklaşık son yüz elli kilometreyi diri, oldukça zinde bir halde katetmelerini sağlamakla yükümlüydüler. Sistem böyleydi. Asıl iş, kafileden ayrılmaktı. Bu tehlikeli, ayrıca kök söktürücü bir çabaydı. Buz tepecikleri kazmayla yarılacak, ağır kızaklar yerlerinden sökülüp buz bayırlarından yukarı itilecek, sonra da uçurumsu yokuşlarda kaymaları önlenecekti. Her kızağa üç yüz kiloluk araç gereç yüklenmişti. Kızak kırıldığında, yükünü boşaltmak, kırık parçaları birbirine tutturmak gerekiyordu - çıplak el isteyen bir iş. Aşılması ya da kaçınılması gereken su taşkınları vardı yolda. Buz kütleleri, top seslerini andıran büyük çatırtılarla bir araya geliyor ve ayakların altında okyanusun öz sesi gibi gümbürdüyordu. Bazan, yeni tutan ince buz tabakalarında sürünmekten başka bir şey gelmiyordu elden; hiç kimse kayan bir buz kütlesine kapılmayı göze almıyordu. Hava, bitmek bilmez bir işkenceydi, sıfırın altında elli ya da altmıştı, rüzgâr öylesine keskin esiyordu ki hava bile fiziksel yapısını değiştirmişti sanki, insanın ciğerlerinde, bağdaşmaz billur parçacıklarına dönüşmüştü. Her soluk, som tortusunu ya sakalda ya da kürk kalpakların donmuş kenarlarında bırakıyordu. Herkes, salık verilen yumuşak ayıbalığı derisi ayakkabılar, ayı postundan pantolonlar, Ren geyiği kürkünden kukuletalı ceketler giymişti, ama bu yerli malzeme bile kırağıda yıpranmıştı. Güneş, ufukta günde yirmi dört saat kalıyordu artık. Bir günlük yolculuğun, yani hemen hemen yirmi beş kilometrelik ölümüne bir çabanın sonunda, öncü kümeye kamp kurmak, arkadan geleceklere iglolar yapmak, köpekleri beslemek, donan koşum kayışlarını çözmek, çay kaynatmak üzere ispirto ocağını yakmak ve dondurulmuş pastırma ile tuzlu bisküviden oluşan akşam yemeğinin başına

çökmek düşüyordu. Mart ayı boyunca Peary'nin kafilesindekiler ağır ağır kuzeye ilerlediler. Her takım birer birer dönüyordu, artık tek sorumlulukları, arkalarından gelecek kümelere dönüş yolunu açmaktı. Peary her takımdan geride kalanları getiriyor ve Henson'ın kendisi için yaptığıiglolardan birine yerleşiyordu. Bu arada Henson, onun köpeklerine bakıyor, kırık kızakları onarıyor, akşam yemeği hazırlıyor, artık çoğu sorun çıkaran Eskimolarla uğraşıyordu. Peary, Eskimoların erdemlerini, bağlılık ve boyun eğme diye niteliyordu, aşağı yukarı köpeklerde aranan niteliklerin tıpkısı. Kutup'a son akın günü geldiğinde, artık yüz elli kilometre kalmıştı, Peary gerçekten de Henson'ı seçti kendisiyle gitmek üzere; Henson da kendi düşüncesine göre en iyi olan Eskimoları, kumandana en bağlı, en adanmış oğlanları seçti. Öteki destekçiler evlerine gönderildi.

Baba çoktan dönmüştü. tik haftada yol açıcılığa başlamıştı. Kafilenin en dayanıklı üyesi olmadığı anlaşılmıştı. Hayır, cesaretsizlikten ötürü değil, demişti Peary onu evine yollamadan önce, elleriyle ayaklarının çabuk donma eğilimi yüzünden. Sözgelimi sol topuğu her gün donuyordu, korumak için ne yaparsa yapsın. Her gece kampta topuğunu acılar içinde gevşetiyor, elinden geleni yapıyordu ve her sabah topuk buz kesiyordu yine. Dizlerinin biri ve elinin üstündeki küçük bir bölüm için de geçerliydi bu. Baba'nın bazı organları durup dururken buz tutuyordu. Peary, Kuzey'de bunun bazı insanların başına geldiğini, yapılacak bir şey olmadığını söyledi. Peary kaba bir kumandan değildi, ayrıca Baba'yı seviyordu. *Roosevelt'te* geçen uzun kış geceleri sırasında, aynı öğrenci kuruluşunda çalıştıkları ortaya çıkmıştı, bu da hiç hafife alınır bir bağ değildi. Ama yaşam boyu çaba harcadıktan sonra Peary, görevini yerine getirmekte sabırsızlanıyordu. Baba'nın derneği, Peary sandığına yüklü bir para yatırmıştı, bunun karşılığında adamları, yetmiş iki derece kırk altı dakikaya ulaşmıştı, ki bu da epey saygı duyulacak bir mesafeydi. Baba, ayrılmadan önce kumandana bu olay için dokuttuğu Amerikan bayrağını armağan etti. Bayrak saf

ipektendi, oldukça genişti, ama katlandığında geniş bir mendilden farkı kalmıyordu. Peary ona teşekkür etti, bayrağı kürklerinin altına koydu, Baba'yı su taşkınlarına karşı uyardıktan sonra Roosevelt'teki dönüş yolculuğuna uğurladı, üç nemrut Eskimo'nun eşliğinde.

Artık Peary'nin yaşamının amacına varmasına bir günlük bir yolculuk kalmıştı. Henson ile Eskimoları kıyasıya zorlamış, her yorucu günün sonunda, bir ya da iki saatten fazla uyumalarına karşı çıkmıştı. Şimdi güneş pırıl pırıldı, gök duruydu; mavi gökte bir dolunay duruyordu ve yeryüzünün kocaman oylukları kabarıyor, ürperiyor, aya doğru yükseliyordu. 9 Nisan öğlesinde Peary, dur komutu verdi. Kendisi gözlemlerini yaparken kardan korunabileceği bir siper kazmasını buyurdu Henson'a. Peary yüzüstü yatmış, bir cıva kabı, bir sekstant, biraz kâğıt ve bir kurşun kalemle konumunu saptamaya çalışıyordu. Sonuç hoşuna gitmedi. Buz kütlesinin daha ilerisine gidip bir daha gözden geçirdi çevreyi. Bu da hoşuna gitmedi. Peary, gün boyu buzların üstünde, şuraya bir, öbür yana iki kilometre gidip gelerek gözlem yaptı. Hiçbirinden hoşnut kalmadı. Kuzeye doğru bir iki adım yürüdü mü, kendini güneye yönelmiş buluyordu. Bu su gezegeninde, kaygan deniz durağanlığı reddediyordu. Şu nokta, işte orası Kuzey Kutbu'dur diyebileceği kesin bir yer bulamıyordu. Yine de orada oldukları kuşkusuzdu. Bütün gözlemler bunu gösteriyordu. Üç kere zafer çığlığı at oğlum, dedi Henson'a. Hemen bayrağı dalgalandıralım. Henson ile Eskimolar yüksek sesle bağırdılar, ama rüzgârın uğultusu yüzünden sesleri duyulmadı. Bayrak gerildi, dalgalandı. Peary, Henson ile Eskimoları bayrağın önünde durdurup fotoğraflarını çekti. Fotoğrafta, kürklere sarınmış beş perişan karaltı görünüyor; bayrak, arkalarında fiziksel bir Kutup çağrıştıran bir paleokristik buz tepesine asılmış. Yüzler ışıktan seçilemiyor, Ren geyiği postuyla çerçeveli karaltılara benziyorlar.

11

Anayurttaysa büyük bir değişim rüzgârı sarsıyordu Birleşik Devletleri. Yeni bir başkan seçilmişti ve göreve başladığında yüz elli kilodan fazla çekiyordu. Ülkenin dört bir yanında erkekler, kendilerine bir göz attılar. Şişelerle bira devirmeye alışkındılar. Somunlarla ekmek yemeye, içki evlerinin öğle yemeği tezgahlarında duran bol soslu sakatatı mideye indirmeye alışkındılar. Heybetli Pierpont Morgan, yedi sekiz kap yerdi genellikle. Biftek, pirzola, yumurta, gözleme, kızarmış balık, tereyağlı ekmek, taze meyve ve kremadan oluşurdu kahvaltıları. Yemek tüketimi bir başarı ayiniydi. Koca göbekli her adam, altın çağını yaşıyor izlenimi uyandırırdı. Kadınlar, çatlayan dalaklardan, iflas etmiş akciğerlerden, aşırı yüklenilmiş kalplerden ve omurga menenjitinden ölmek üzere hastanelere yatardı. İçmelere, kükürt ılıcalarına büyük bir akın vardı, oralarda müshilin iştahı körüklediğine inanılırdı. Amerika büyük bir osuruk ülkesi olmuştu. Taft Beyaz Saray'a taşınınca bu eğilim değişmeye başladı. Onun Amerikan düş gücündeki tek efsane katına getirilmesi, herkesi çökertti. M cüssesi, o tür adamın Tanrısallığını çağrıştırıyordu hemen. O günden sonra moda yön değiştirecek, yalnız yoksullar şişman olacaktı.

Başka birçok açıdan olduğu gibi bu açıdan da Evelyn Nesbit, döneminin önündeydi. Eski baş âşığı Stanford White, iriyarı, gözde bir adamdı, kocası Harry K. Thaw, onun kadar iri olmasa bile yumuşak, tombul biriydi, yeni aşığı, Anne'nin Küçük Kardeş'iyse genç bir ağaç gibi cılız ve kuruydu. Yavaş yavaş, ustaca sevişiyorlar, birbirlerini usul haz doruklarına öylesine

hınzırca sürüklüyorlardı ki birlikte geçirdikleri günün geri kalan bölümünde konuşmak için pek neden bulamıyorlardı. Kendisine gönülden bağlı birine karşı koyamamak Evelyn’in özelliğiydi. Küçük Kardeş’i Alt Doğu Yakası'na, boşu boşuna Tateh’i ve küçük kızı aramaya götürdü. Hester Sokağı'ndaki kat terk edilmişti. Evelyn sözleşmeyi devraldı ve ev sahibine döküntü eşyalar için para verdi. Hava bacasındaki pencerenin başında saatlerce oturuyordu. Parmaklarıyla okumaya çalışan bir kör gibi eşyalara, battaniyeye, bir tabağa dokunuyordu. Sonra birden çözülüyor, Küçük Kardeş’in pirinç karyolada kendisini avutmasına izin veriyordu.

Harry K. Thaw'un davası başladığında Evelyn’in adliyeye gelirken fotoğrafları çekildi. Fotoğrafçıların alınmadığı mahkeme salonunda uzman ressamlar çizimlerini yaptılar. Çelik kalemlerin cızırtısını duyabiliyordu. Tanık sandalyesine geçti, bacaklarıyla kırmızı kadife bir salıncakta kolan vuran on beşinde bir kızkenki halini tasvir etti, onun açılan baldırlarına gözü ilişen zengin bir mimarın soluğunu tuttuğunu. Evelyn kararlıydı, başı dimdikti. Kusursuz bir zevkle giyinmişti. Tanıklığı, Amerikan tarihindeki ilk seks tanrıçası modelini yaratıverdi. Bunu toplumun iki öğesi fark etti. Birinciler, iş çevresindendi, daha doğrusu ara sıra sinema gösterilerine ya da o zamanın deyimiyle canlı resim gösterilerine bulaşan bir grup muhasebeciyle, palto ve takım elbise üreticileriydi. Bu adamlardan bazıları Evelyn’in bir gazetenin baş sayfasındaki bu yüz fotoğrafının o baskıyı tüketmeye yeterli olacağını kestirmişlerdi. Haber değeri taşıyan olayların, bazı kişileri kamu bilincine gerçekte olduklarından çok daha önemli gösterecek büyütme sürecinden haberliydiler. Bu kişilikler, insan yapısının bir tek çekici yanını, bütün öbür özellikleri yok sayarak temsil edebilenlerdi. İşadamları, bu kişileri olay niteliğindeki haberlerden yararlanarak değil kendi medyalarının bilinçli üretimleri olarak yaratıp yaratamayacaklarını düşündüler. Yapabilirlerse canlı resim gösterilerine daha çok para verirdi insanlar. Böylelikle Evelyn, yıldız oyuncu sistemi kavramının ve Theda Bara'dan Marilyn

Monroe'ya kadar bütün seks tanrıçalarının ilk esin kaynağı oldu. Evelyn'in önemini kavrayan ikinci gruptakiler, birçok işçi sendikası lideriyle onun ileride işçinin çıkarlarına maden ocağı sahiplerinden de çelik üreticilerinden de daha büyük bir tehdit getireceğini doğru olarak saptayan sendika liderleri, anarşistler ve sosyalistlerdi. Sözgelimi Emma Goldman, Seattle'da yerel bir LW.W.[2] toplantısında, işçi sınıfından gelme Evelyn Nesbit'in, yoksul erkeklerin kızlarıyla kız kardeşlerinin zenginlerin zevki adına nasıl kullanıldıklarını yaşamıyla gösteren bir ders oluşturduğunu söylemişti. Onu dinleyen erkekler, kahkahaları basmışlar, yakası açılmadık laflar savurmuşlar, şamata etmişlerdi. Üstelik bunlar militan işçiler, kendi durumlarının bilincine varmış sendikacılardı. Goldman, Evelyn'e bir mektup yolladı: Sık sık bana kitlelerin nasıl olup da birkaç kişi tarafından sömürülmeye razı oldukları soruluyor. Yanıt, kendilerini onlarla bir tutabileceklerine kandırdıklarından. İşçi, senin resmin basılı gazetesini evine, karısına, bitkin düşmüş, bacaklarındaki damarlar dışarı fırlamış hizmet hayvanına götürüyor, adaleti düşleyeceğine zengin olmayı düşlüyor.

Evelyn bu tür laflara ne diyeceğini bilmiyordu. Önceden kararlaştırıldığı gibi sürdürüyordu tanıklığını. Thaw ailesiyle birlikte görünüyor, bakışlarıyla, küçük incelikleriyle sadık bir eş imgesi yaratıyordu. Harry'yi, kendinin ve genç karısının onurunu korumaktaki dayanılmaz güdüsünün bir kurbanı olarak çiziyordu. Kusursuz bir oyun çıkarıyordu. Çelik çizim kalemlerinin cızır cızır cızırdadıklarını duyuyordu. Gözlüklü, katı yakalı yasal seyirciler bıyıklarını sıvazlıyorlardı. Mahkeme salonunda herkes siyahlara bürünmüştü. Evelyn, yaşamlarını bu tür toplantılar için orada durup bekleyerek geçiren adamlarından oluşan bu koca kuruma şaşakaldı. Yargıçlar, avukatlar, mübaşirler, polisler, cezaevi müdürleri ve jüri üyeleri: Hepsi, bir duruşmada kendilerine de sıra geleceğini biliyorlardı baştan beri. Evelyn, cızıltıları duydu. Koridorda, Harry'nin akıl hastası olduğuna tanıklık etmeye hazır uzman

doktorlar bekliyordu. Bu, Harry'nin izin vermeyeceği tek savunma biçimiydi. Bir türlü kendine yediremiyordu. Oysa görkemli annesi, bu özre sığınmasını istemişti. Fırsatı kaçırırsa, onu elektrikli iskemleye göndereceklerini düşünüyordu. Evelyn onu savunma bölmesinde izledi. Bu kudurgan adamı dünyada yatıştırabilecek bir şey olup olmadığını sordu kendine. Harry, yüzünün anlamını tanık ifadesinin akışına göre ayarlıyordu. Gülünç bir şey duyunca gülümsüyordu. Üzücü bir şey karşısında gözlerini indiriyordu. Stanford White'ın adı geçtiğinde kaşlarını çatıyordu. Pişmanlık belirtilerini açık bir özgüven ve yanıp tutuşan bir dürüstlükle nöbetleşe kullanıyordu. Kendini bu çabaya adaması gerekiyordu. Mahkeme salonuna girip çıkarken durgun ve zarifti, sağduyu örneğiydi.

Bir gün Evelyn'in aklına Harry'nin onu gerçekten sevebileceği geldi. Sersemledi. İlişkilerinin özüne açıklık getirmeye karar verdi. Üçünün birbiriyle ilişkilerinin. Stanford White'ın ölümünü ilk kere derinden duydu, Stanny'nin yokluğunu. O, gerçeğin ne olduğunu kendisine anlatabilirdi. O, gerçeği şakaya çevirebilirdi. Tarzı öyleydi. İhtiyar bir seks oburuydu, güzel şakalara bayılırdı. Evelyn onu çileden çıkarabiliyordu, tıpkı Harry'nin aklını başından aldığı gibi. Ama Stanny White'ın yanında daha rahattı. Stanny onu yalnız bırakıp bir bina dikmeye giderdi ara sıra, oysa Harry yapacağı başka şey olmadığından yakasını asla bırakmazdı. Harry yalnızca zengindi. Evelyn hep biriyle konuşmak için kıvranmış ve konuşabildiği tek kişi, ölümünden doğrudan sorumlu sayıldığı adam olmuştu. Kabartma harfli Mrs. Harry K. Thaw dosyasındaki tirşe kâğıtlarla Emma Goldman'a yazmıştı. Ne yaptım ben? diyordu mektubunda. Yanıt, Goldman'ın Los Angeles *Times* binasını havaya uçurmakla suçlanan militan McNamara Kardeşler'e bağış topladığı California'dan gelmişti: Bu iki adamın aralarındaki ilişkideki payını abartma!

Bu arada Harry'nin davası, jüriye devredilmişti. Bir karara varamadı üyeler. Yeni bir dava açıldı. Evelyn yine aynı sözcükler ve aynı tavırla tanıklık etti. Dava bittiğinde Harry K.

Thaw, ağır suç işleyen akıl hastalarının yatırıldığı Matteawan Hastanesi'ne belirsiz bir süre için yollandı. Hemen ardından avukatlar, boşanma girişimlerine başladılar. Evelyn hazırdı. Fiyatı bir milyon dolardı. O zaman özel dedektifler, Anne'nin Küçük Kardeş'iyle yaşadığı yasak ilişkinin yanı sıra kendi uydurdukları birtakım başka ilişkilerin belgeleriyle sökün ettiler ve boşanma, Evelyn'e yirmi beş bin dolar ödenmesiyle sessiz sedasız gerçekleşti. Evelyn, artık ister istemez vazgeçeceği otel süitindeki yatağında oturmuş, elinde tuttuğu şık gece iskarpinlerine baktı. Bu özel durumunda Küçük Kardeş'in sevecenlik gösterileri karşısında buz kesiyordu. Son New York gezisinde Goldman'ın kendisine söylediklerini anımsadı. Thaw'dan ne kadar para koparırsan kopar, onun vermek istediğinden fazlasını koparamazsın. Bu tür insanların kendilerinden alınan paradan yalnızca kâr etmeleri, zenginliğin baş yasasıdır. Çark böyle döner. Nasılsa sana verilen her dolar, onun kâr hanesine yazılacak. Sen de başladığın andaki gibi yoksul kalana kadar harcayıp savurabileceğin kısıtlı bir parayla yetineceksin ancak. Bunun doğru olduğunu biliyordu. Elindeki paraya karşın servetinin büyüklüğü onu tuhaf, belirsiz duygulara itiyordu. Adamın biri âşık numarası yapacak, parasını çalıp kalbini kıracaktı. Bu acı öngörü için Emma Goldman'a teşekkür borçluydu; Goldman iki resim çizmişti ona, biri hırsın, barbarlığın, kırımın, adaletsizliğin ve ölümün resmi, özel sermayenin o andaki ulusal örgütlenmelerindeki gibi; öbürü bir erinç, çalışmalarını ve kazançlarını mantıklı yoldan birbiriyle paylaşan eşitlerin esnek, gönüllü kaynaşmaları. Evelyn, Goldman'ın anarşist dergisi *Mother Earth'ü* desteklemek için bağışta bulundu. Politize edildiği fısıltıları gizlice yayıldıktan sonra, ülkenin her yanından yağan radikal başvuruları yanıtladı. Zindana atılmış sendika başkanlarının yasal savunmaları için para harcadı. Tezgâhlarda ve fabrikalarda sakatlanan çocukların ana babalarına para verdi. Bin bir güçlükle edindiği servetini kaygısızca dağıttı. Adını vermemekte direndiği için halk bunu asla öğrenemedi. Sevinçli değildi. Aynaya baktığında genç kız

yüzüne, kadınlığın hiç şaşmayan kırışıklarının yerleştiğini görüyordu; güzelim uzun boynu, üstüne geçkin bir orospunun ağlamaklı gülünç kafasının oturtulduğu biçimsiz bir sap gibi görünüyordu ona. Stanford White'ınki gibi sokulunacak bir beden arıyordu. Bu arada Anne'nin Küçük Kardeş'i, olanca ciddiyetini takınıp domuzuna suskun kalarak yanından ayrılmıyordu. Avutma denen şeyden habersizdi. Ne Evelyn'e şakadan takılabiliyor ne de bebekmiş gibi davranabiliyordu. Onu elmaslar konusunda eğitemez, şefin kendisine yaltaklandığı bir lokantaya da götüremezdi. Tek elinden gelen, hayatını ona adamak ve en basit kaprisini de doyurmaya çalışmaktı. Evelyn onu seviyordu, ama kendisine kötü davranan, kendisinin de kötü davranacağı birini özlüyordu. Zekâsını kışkırtacak, hırsını yine kamçılayacak bir şey özlüyordu.

12

Peki ya Tateh ile küçük kız? O toplantıdan sonra ihtiyar sanatçı, bir gece ve bir gün boyu katında oturdu, hiçbir şey yemeden, söylemeden, Sobrany sigaralarını peş peşe içerken yaşamının acımasız yazgısını düşünerek. Arada bir çocuğuna bakıyor, bu ardı kesilemez kurbanlaştırma sürecinde onun inanılmaz güzelliğinin mutlaka tükeneceğini sezdikçe çocuğu göğsüne bastırıyor, gözleri yaşlarla doluyordu. Küçük kızın basit ortak yemeklerini usulca hazırlayış tarzı annesininkini o kadar andırıyordu ki ihtiyar sonunda dayanamadı. Birkaç parça giysisini küflenmiş bir bavula tıkıp, çoktan çürümüş kayış yerine çamaşır ipi bağlayarak, kızın elini tuttu, Hester Sokağı'ndaki iki odalı kattan bir daha dönmemecesine ayrıldı. Köşeye kadar yürüdüler ve Union Alanı'na giden 12 numaralı tramvaya bindiler. Alanda 8 numaralıya geçip Broadway'den yukarı çıktılar. Akşamüstü ılıktı, tramvayın bütün pencereleri inikti. Sokaklar, arabalar ve otomobillerle doluydu, birbirlerine korna çalıyorlardı. Tramvaylar kümeler halindeydi, çanları çalıyor, pantograflarından çıkan elektrik çakımlarının ve kararan, asık suratlı kentin göğünü yassıltan ısı şimşeklerinin tepedeki tellerde yoğunlaşmasından ötürü çatır çatur ilerliyorlardı. Tateh, nereye gittiğini bilmiyordu. Küçük kız sıkıca tutuyordu onun elini. Broadway'den geçenlere koyu gözleriyle ciddi ciddi bakıyordu, hasır şapkalı, mavi spor ceketli, beyaz bez pantolonlu adamlara, beyaz yaz giysili kadınlara. Her gösteri salonunun elektrik ampulleri özel bir biçimde ışıldıyordu. Kızın gözbebeklerinin kenarında bir ışık halkası dönüp duruyordu. Üç saat sonra, Bronx'taki Webster

Bulvarı'ndan kuzeye giden bir tramvaydaydılar. Ay çıkmış, ısı düşmüştü, tramvay bu geniş bulvar boyunca ara sıra durarak yol alıyordu. Yapımı hâlâ süren blokların serpiştirildiği çimenlik arsalardan geçtiler. Sonunda ışıklar hepten silindi ve küçük kız, kocaman bir tepenin eteğindeki bir mezarlığın yanından dolaştıklarını anladı. Soğuk gece göğüne karşı dikilen taşlarla mezarlar, ona annesinin yazgısını çağrıştırdı. Tateh'e nereye gittiklerini sordu ilk kere. Baba, cam aralığından sızan tramvayı sallayan soğuk rüzgârın hışmına karşı pencereyi sımsıkı kapadı. Tek yolcular onlardı. Şşş, dedi kızına. Gözlerini yum. Yaşam boyunca biriktirdiği bütün parayı, otuz küsur doları ceplerine ve pabuçlarına bölüştürmüştü. New York'tan, yıkımını hazırlayan kentten ayrılmaya karar vermişti. Tarihimizin o döneminde kentler arası tramvay şebekesinde büyük bir gelişme vardı. İsteyen, sert koltuklarda ya da tahta sıralarda çok uzaklara gidebiliyor, hattın bitimine varınca öteki trene geçebiliyordu. Tateh bu hatlardan habersizdi. O yalnızca her tramvayın götürdüğü kadar uzağa gitmek istiyordu.

Yolculuklarının ilk sabahı erken saatlerde Mount Vernon, New York sınırını geçtiler ve günlük seferin tan ağarmadan başlayamayacağını öğrendiler. Küçük bir park buldular, bando bölmesinde uyudular. Sabahleyin bir genel tuvalette yıkanıp kendilerine çekidüzen verdiler. Güneş yükselince, kırmızılı sarılı, parlak bir tramvaya bindiler, kondüktör neşeyle karşıladı onları. Tateh kendisi için bir beş sentlik, kız için iki sent ödedi. Arabanın arkasına, tahta zeminin üstüne, ıslak, pırıl pırıl, litrelik süt şişeleri dizilmişti. Tateh bir tane satın almak istedi. Kondüktör bir ona bir küçük kıza baktı, şişelerden birini çıkarmasını söyledi, ama karşılığında para beklemedi. Bir kordona asıldı, tramvayın çanı çaldı, araba yola koyuldu. Kondüktör şarkı söylüyordu. Tenör sesli, koca gövdeli, tıknaz bir adamdı. Kemerine bir para bozma makinesi iliştirmişti. Kısa bir süre sonra tramvay, New Rochelle, New York kentine girdi, usulca anayolda ilerledi. Trafik artmıştı artık, güneş çıkmıştı, küçük kent koşuşturma içindeydi.

Tateh’e kentin içinden geçmek istiyorsa Kuzey Bulvarı’nın köşesinden Posta Yolu Sahili Hattı'na aktarma yapması gerektiği söylenmişti. Her aktarma için bir peni fazla ödeniyordu. Tateh ile küçük kız, anayolla caddenin kesiştiği köşede indiler, öbür aracı beklediler. Bir oğlanla annesi geçti. Küçük kız, oğlana baktı. Sırma saçlıydı. Denizci gömleği, koyu mavi golf pantolonu, beyaz çorap, cilalı beyaz pabuçlar giymişti. Eli annesinin elindeydi, ihtiyar babasıyla dikilen küçük kızın yanından geçerken, onun gözlerine baktı. Tam o anda Posta Yolu tramvayı göründü ve Tateh küçük kızı bileğinden sımsıkı tutup sokağa yürüdü, tramvaya bindi. Araba uzaklaşırken küçük kız, oğlanın durmadan geriye kayışını izledi. Arka camda durup onu gözden yitene kadar gözledi. Gözleri mavi, sarı, koyu yeşil olmuştu, sınıftaki küre gibi. Tramvay, Posta Yolu'nu tırmanıp Long Island Sound kumsalından Connecticut sınırına girdi. Greenwich, Connecticut'ta başka bir tramvaya atladılar. Bu taşıt onları, Stamford, Norwalk'tan Bridgeport’a, Tom Thumb’ın mezarının oraya götürdü. Artık, hattın sonuna geldiklerini kestirebiliyorlardı. Kondüktör o zaman arkaya yürüyor, boş koltukları çeviriyor, koltuk arkalarına bağlanmış kayışları telaşsızca geriyordu. Bridgeport'ta yine aktarma yaptılar. Raylar içlere yöneliyordu. Geceyi New Haven, Connecticut'ta geçirdiler. Bir pansiyonda uyudular, kahvaltıyı pansiyoncu kadının yemek odasında ettiler. Tateh aşağı kata inmeden önce pantolonunu, ceketini ve yumuşak kasketini deliler gibi fırçaladı. Eprimiş yakalığının altına bir kelebek boyunbağı taktı. Küçük kızın, temiz önlüğünü giymesini istedi. Üniversite öğrencilerinin kaldığı bir pansiyondu bu, bazıları masaya oturmuştu bile. Altın gözlükleri, balıkçı kazakları vardı. Kahvaltıdan sonra ihtiyar sanatçıyla kızı, tramvay yoluna gidip yolculuklarını sürdürdüler. Springfield Traction Şirketi’nin bir arabası onları New Britain’a, sonra da Hartford kentine götürdü. Taşıt, Hartford'un dar sokaklarından süzülerek geçti, kentin ahşap kaplama evleri, uzansan değebilecek kadar yakın görünüyordu. Sonra kent dışına çıkıp hızla kuzeye, Springfield,

Massachusetts'e doğru yol aldılar. Koca ahşap tramvay iki yana sallanıyordu. Rüzgâr yüzlerine doğru esiyordu. Onlar geçerken havalanıp konan kuşlarla dolu geniş tarlaların kıyısında hızla ilerlediler. Küçük kız, otlayan inek sürüleri gördü. Güneş altında rahvan giden kahverengi atlar gördü. İnce bir tebeşir tozu tabakası yüzünü aklaştırmış, iri, ıslak gözlerini, ağzının kırmızılığını açığa çıkarmıştı, Tateh onun olgun yaşındaki bu görüntüsü karşısında bir an şaşkına döndü. Taşıt, yolun kenarına döşenmiş raylarda hızla aşağı kayıyor, bir dönemece gelir gelmez havalı kornasını öttürüyordu. Bir aralık durdu; bazı mallar yüklendi. Yolcular sahanlığa doluştu. Küçük kız trenin bir an önce hızlanmasını bekliyordu. Tateh onun mutlu olduğunu sezdi. Kızı yolculuktan hoşlanmıştı. Tek koluyla kucağındaki bavulu tutarken, öbür kolunu çocuğuna doladı Tateh. Kendi kendine gülümsediğini fark etti. Rüzgâr yüzüne esiyor, ağzına doluyordu. Tramvay, raylardan fırlayacakmış gibi göz korkutuyordu. İki yana sarsılıyordu, herkes gülüyordu. Tateh de güldü.Delikanlılığının köyü, otlağın birkaç kilometre ötesinde şöyle bir görünmüştü. Tepenin üstünde bir kilise kulesi seçiliyordu. Çocukken vagonları severdi, yaz ay ışığında koca kağnılarda gezmeyi, birbirine hızla çarpan vagonlarda üst üste yığılan çocuk bedenlerini. Tramvaydaki yolculara bir göz attı ve Amerika'ya geleli beri ilk kere, burada yaşayabileceğini düşündü. Springfield'da ekmekle beyaz peynir aldılar, Worcester Electric Street Hattı'nın çağdaş, koyu yeşil tramvaylarından birine bindiler. Tateh en az Boston'a kadar gideceğini anlamıştı artık. Bilet paralarını hesapladı. Kendisi için iki dolar kırk sent, çocuk için bir dolardan biraz fazla tutuyordu. Taşıt, çamurlu yollarda ağır aksak gidiyor, arkasındaki güneş, Berkshires'ta batıyordu şimdi. Dizi dizi köknarlar, uzun gölgeler yayıyorlardı. Çok durgun, geniş bir ırmakta, bir kayıkta kürek çeken bir tek kişi gördüler. Bir kayalığın üstünde ağır ağır dönen, üstünden sular sızan kocaman bir değirmen tekeri gördüler. Gölgeler koyuldu. Küçük kız uyuyakaldı. Tateh, kucağındaki bavulu kaptı, öndeki

raylara dikti gözlerini, taşıtın önündeki güçlü elektrik farının ışığında pırıl pırıldı yol.

13

Raylar! Raylar! Popüler dergiler için yazan kehanetçiler için gelecek, koşut hatların bitimindeydi. Uzak mesafeye erişen lokomotif hatları ve kentler arası elektrikli raylar ve sokak tramvayları ve yükseltilmiş tren yolları, hepsi yorulmak bilmez bir uygarlığın dokusu gibi toprağa çelik çubuklarını geçiriyorlardı. Hele Boston ve New York'ta sokakların alhna bile raylar döşeliydi, yeni hızlı-ulaşım metro sistemleri, her gün binlerce kişi taşıyordu. Doğrusu New York'taki Manhattan Metrosu'nun başarısı, Brooklyn'e de bir hat istemini doğurmuştu. Ayrıca bir makine mucizesi gerçekleşiyordu; Doğu Irmağı'nın altında, Brooklyn'den Battery'ye gidecek bir tünel yapımı. Basınçlı havada çalışan işçiler, hidrolik bir duvarın arkasında ırmak yatağının dibindeki çamuru santim santim boşaltıyor, geçtikleri yere dökme demir tüplerden bağlantı parçaları döşüyorlardı. Kazı bölümü, yüzeyden pompalanan basınçlı havayla doluydu. İş tehlikeliydi. Bu işi yapan adamlar, basınçlı havada çalışan işçiler, kahraman sayılıyordu. Irmağın altında çalışırken korkunç yazgılar pusuda bekliyordu. En sık rastlanan tehlike patlamaydı, yani yoğunlaşmış hava tünelin çatısındaki dayanıksız bir noktadan yararlanınca olanca gücüyle boşalıyordu. Bir gün, böylesine müthiş bir patlama dört işçiyi bulundukları tünelden söküp ırmak boyunca on iki metre sürükledikten sonra bir gayzerin tepesine fırlatmıştı. Adamlardan yalnızca biri sağ kalmıştı. Bu garip kaza bütün gazetelere manşet oldu ve olayı sabah kahvesini içerken okuyan Harry Houdini çabucak giyindi, doğru sağ kalan tek işçinin yatırıldığı söylenen Bellevue

Hastanesi'ne koştu. Ben Harry Houdini'yim, dedi girişteki ilgililere, işçiyi görmem şart. Masanın arkasında duran iki hastabakıcı, ne yapacaklarını tartışırken o, kayıtlara bir göz attıktan sonra yukarı koştu. Hastalar ve ölmek üzere olanlarla dolu bir koğuşa dalacağı sırada sert bir hastabakıcı yolunu kesti, buraya giremezsiniz, dedi. Koğuşun yüksek, kirli pencerelerinden neşeli günışığı, kiriş gibi uzanıyordu. Kahraman işçinin çevresine ailesi doluşmuştu - bir eş, başı örtülü ihtiyar bir anne, iki iriyarı oğul. Bir doktor vardı yanlarında. Yataktaki adam başından ayaklarına kadar sargılar içindeydi. Alçılı kolları askıdaydı, alçılı bacağı da. Birkaç dakikada bir, başındaki sargılardan ya zayıf ya da duruma uygun düşen bir inilti yükseliyordu. Houdini boğazını temizledi. Ben Harry Houdini'yim, dedi aileye, kaçmakla geçinirim ben, işim kaçmaktır, kaçış uzmanıyım yani. Ama size şu kadarını söyleyeyim, bunun kıyısından geçebilecek bir kaçış yapamadım daha. Yatağı gösterdi. Aile bireyleri, kayıtsız Slav yüzleriyle, hiç renk vermeyerek baktılar ona. Büyükanne, gözlerini Houdini'den ayırmadan yabancı dilde bir şeyler söyledi - bir soru olsa gerekti, çünkü oğullardan biri sanki yanıtladı onu ve Houdini, dedi. Ona bakmayı sürdürdüler. Size saygılarımı sunmaya geldim, dedi Houdini. Hepsi basık yüzlü, geniş kaşlıydı, gözleri birbirinden epey uzaktı. Onun gülüşüne karşılık vermediler. Buraya nasıl girdiniz, diye sordu doktor. Sadece bir dakika kalacağım, dedi Haudini, adama bir şey soracağım yalnızca. Bence gitseniz iyi olacak, dedi doktor. Houdini aileye döndü. Nasıl bir duygu olduğunu öğrenmek istiyorum. Yüzeye vurmak için ne yaptığını öğrenmek istiyorum. Bunu başaran tek kişi o. Bir şey yapmış olsa gerek. Neydi, onu bilmek isterdim, benim için çok önemli. Cüzdanını çıkardı, birtakım paralar çıkardı. Herhalde bu işinize yarar. Hadi alın, yardım etmek istiyorum. Aile onu gözlemeyi sürdürüyordu. Yataktaki bedenden bir ses geldi. Oğullardan biri eğilip kulağını uzattı. Bir an dinledikten sonra başını salladı. Öteki oğlana gidip bir şey söyledi. Mkıyım, bir doksan boylarında, göğüsleri fıçı gibi çocuklardı. Can yakmak yok,

dedi doktor. Houdini, kollarından kaldırılıp ayakları yere değmeden koğuşun girişine itelenir buldu kendini. Karşı koymamaya karar verdi. Kendini savunma numaralarını bilirdi, bu ahmakları atlatabilmenin yığınla yolu vardı; ama burası hastaneydi ne de olsa.

Houdini sokaklarda gezindi. Kulakları utançtan yanıyordu. Başında, kenarı aşağı kıvrılmış bir şapka vardı. Üstünde, vücuduna iyice oturan kruvaze bir yünlü ceket vardı; elleri ceketinin ceplerindeydi. Açık kahverengi pantolon, sivri burunlu beyaz pabuçlar giymişti. Kalabalık New York sokaklarında tez adımlarla ilerledi. İçi açılmıştı. Sahne olarak gerçek dünyayı kullanan bir numaraydı adamınki. Ona erişemezdi. Kendisi bütün başarılarına karşın bir numaracı, bir gözboyayıcı, bir sihirbazdı ancak. Eğer insanlar tiyatrodan çıkınca onu unutuyorlarsa, yaşamının anlamı neydi? Gazete tezgâhlarındaki başlıklar, Peary'nin Kutup'a ulaştığını söylüyordu. Gerçek dünya çapında gösteri, tarih kitaplarına girendi.

Houdini, açık hava serüvenlerinde yoğunlaşmaya karar verdi. Bir turneye çıkarak, dondurucu Detroit Irmağı'nın sularına iple indirilen, kapağı çivili bir bavuldan kaçtı. Boston'da ve Philadelphia'da kendini ırmaklara indirtti. Irmaklarda buzlar yüzüyordu. Buzlanmış ırmaklardan kaçma provalarını evinde, buzcuların yığdığı buz kütleleriyle dolu banyo küvetinde yaptı. Ama hiçbir şey değişmedi. Bir Avrupa turnesine çıkmaya karar verdi. Eskiden Amerika'daki gözde gösterilere kapağı atamadığında da, Avrupa bir başlangıç noktası olmuştu. Her nedense Avrupalılar kendisini yurttaşlarından daha iyi anlıyorlarmış gibi geliyordu hâlâ. Gitmeden birkaç gün önce, yaşlı sihirbazlar ve emekli tiyatrocular yararına bir gösteri yapmaya razı oldu. Yeni bir kaçış numarasıyla şaşırtmak istiyordu onları. Bellevue'den ayarladığı birkaç hademenin sahneye çıkıp onu başından ayağına kadar sargılarla sarmalarını sağladı. Orası tamamdı. Sonra onu bir sürü çarşafa sarıp bir hastane yatağına bağladılar. Sonra da sargıları ağırlaştırmak için üstüne su

döktüler. Houdini kaçtı; ihtiyar tiyatrocular çıldırdılar. Ama hoşnut değildi.

Houdini, Avrupa'ya *Imperator* adında, gemi-aslanlı koskocaman bir gemiyle gidecekti - çağdaş bir üç bacalı yolcu gemisi için tam bir ucube. Arması, pençelerini dünyaya geçirmiş taçlı bir kartaldı. Houdini'nin ihtiyar annesi Mrs. Weiss, onu uğurlamaya limana geldi. Siyahlara bürünmüş, derli toplu, ufak bir kadındı. Houdini onu öptü, kucakladı, ellerini öptü ve iskeleye yürüdü. Sonra iskeleden gerisingeri koşarak geldi, onu yine öptü, yüzünü ellerine alarak, gözlerini öpüşlere boğarak. Kadın başını salladı, onun sırtına vurdu. Houdini iskeleye koştu, el salladı. Annesinin kendisini gördüğünden emin değildi. Koca gemi ırmağa doğru gerilerken o korkulukta durmuş el sallıyordu. Annesinin ilgisini çekmek için kasketini salladı. Kadının onu göremediği kesindi. Bağırması gülünçtü çünkü geminin makineleri ırmağın suyunu köpürtüyordu. Annesinin küçük, siyah karaltısını izlemeyi sürdürdü, gemi dipteki akıntıyla çekilince, iskele yanına koştu. Kadıncağız iskelede duruyordu, ihtiyar, tatlı, çelimsiz bir kadın, geminin göz eriminden çıkmasını gözlüyordu. Oğlunun aşırı bağlılığından hoşlanırdı. Bir keresinde oğlu koşup önlüğünü açtırmıştı. Elli tane pırıl pırıl dolar boca etmişti önlüğe. İyi bir oğlandı. Arabayla 113. Sokak'taki evlerine dönüp onu beklemeye koyuldu.

Houdini, Avrupa turnesini Hamburg'daki Hansa Tiyatrosu'nda açıyordu. Seyirciler coşkuluydu. Gazeteler ona bolca yer ayırmışlardı. Ama böylesi bir hoşnutsuzluğu asla yaşamamıştı. Yaşamını neden boş eğlentilere adadığına şaştı. Seyirciler alkışlıyorlardı. Her gösteriden sonra sahne girişinde küçük bir kalabalık birikiyordu. Sonra bir gün Fransız malı bir uçan taşıtın, bir Voisin'in halka açık gösterisini izledi, çift kanatlı, dümen pedalı şimşirden, üç tane fiyakalı bisiklet tekerleğiyle donanmış bir araçtı. Havacı onu yarış alanının üstünden uçurduktan sonra piste indirmişti, görkemli gösterisi ertesi gün gazetelere konu oldu. Houdini kesin kararını verdi. Bir haftaya kalmadan yeni bir çift kanatlı Voisin'in sahibiydi.

Ona beş bin dolara patlamıştı. Uçma sanatı konusunda ders veren bir Fransız makinist dahil. Hamburg dışındaki, orduya ait tören alanlarını kullanma izni de kopardı. Sahneye çıktığı bütün ülkelerde askeri erkânla arası iyiydi. Her yerde asker hayranları vardı. Her sabah tan ağarırken tören alanlarına gidiyor, Voisin'in kumandasında oturup Fransız makinistin kaldıraç kollarıyla pedalların işlevleri ve amaçları üstüne verdiği dersleri dinliyordu. Uçak, dikey bir biçimde oturtulan ve ön pedala bir mille tutturulan geniş bir dümenle çalıştırılıyordu. Pilot, ön pedalın arkasında, iki kanat arasındaki küçük bir koltuğa oturuyordu. Arkasında makine, makinenin arkasında da pervane vardı. Voisin ahşaptı. Kanatlar, sıkıca gerilmiş bir malzemeyle örtülmüş, cilalanmıştı. İki kanadı birbirine bağlayan payandalar da aynı malzemedendi. Voisin kutu biçimindeki uçurtmalara benziyordu. Houdini kendi adını boyayla ve kabartma harflerle çifte kanatların dış panellerine ve gerideki pervanelere yazdırdı. ilk uçuşunu dört gözle bekliyordu. Sabırlı makinist, makineyi havalandırmak, havada tutmak ve yere indirmek için gereken bir sürü işlemde eğitti onu. Houdini her gece gösterisini yapıyor, her sabah tan ağarırken derse koşuyordu. Sonunda bir sabah, kırmızı gök duruyken, makinist rüzgâr durumunun uygun olduğunu belirtince, makineyi barakadan çıkardılar ve esintiye doğru çevirdiler. Houdini pilot yerine tırmandı, kasketini ters çevirip sıkıca aşağı çekti. Dümene yapıştı. Bütün dikkatini toplayarak gözlerini kıstı, dişlerini sıktı, başını çevirip makiniste işaret verdi, o da ahşap pervaneyi çevirdi. Makine ateşlendi. 80 beygir gücünde bir Enfield'di bu, Wrightların kullandığından daha iyi olduğu söyleniyordu. Soluğunu tutarak islim kıstı Houdini, boşta çalıştırdı makineyi, yine islim kıstı. Sonunda başparmağını havaya kaldırdı. Makinist kanatların altına girdi, tekerlek desteklerini çekti. Makine usulca öne doğru ilerledi. Voisin hızlandıkça Houdini'nin soluk alışverişleri de hızlanıyordu. Biraz sonra uçak pistte sarsılarak gitmeye başladı, Houdini duyarlı kanatların kendilerine özgü bir zekâ edindiklerini

duyabiliyordu, sanki gövdesiz bir varlık karışmıştı işin içine. Makine yerden havalandı. Houdini düş gördüğünü sandı. Duygularını bilinçle bastırmak için kendine kanatları aynı hizada tutma, islimi hiç ara vermeksizin uçuş hızına göre ayarlama komutu verdi. Uçuyordu işte! Ayakları pedalları çalıştırıyordu, dümene yapışmıştı, önündeki pedal ağır ağır yan yattı ve makine göğe tırmandı. Bir cesaret gösterip aşağı baktı, yer bir buçuk kilometre altındaydı. Artık kulağının dibindeki makine uğultusunu duymuyordu. Yüzüne rüzgâr esince, kendini bağırırken yakaladı. Çelik halatlar şakıyordu sanki, üstündeki altındaki koca kanatlar eğiliyor, dalıyor, havada inanılmaz ince zekâlarıyla oynuyorlardı. Bisiklet tekerlekleri esintide yavaşça, tembel tembel dönüyordu. Bir ağaç öbeğinin üstünden geçiyordu. Güven kazanınca güç bir manevra deneyip uçağı yan yatırdı. Voisin tören alanında geniş bir halka çizdi. O sırada uzakta, barakanın yanında makinisti görebildi, iki kolunu kaldırmış onu selamlıyordu. Houdini serinkanlılıkla kanatları aynı hizaya getirdi, rüzgârının altında inişe geçti. Tekerleklerin yere değdiği andaki sert sarsıntıyla irkildi. Gelgelelim tekerlekler durduğunda yine göklere tırmanmaya can attı.

Sonraki uçuşlarda Houdini, on on iki dakika süreyle havada kaldı. Aslında makinenin tam kapasitesine meydan okumak için. Bazan, başının üstündeki bulutlardan sarkıtılmış gibi salınıyordu sanki. Aşağılarda Alman kırlık bölgesinde birbirine sokulmuş köyleri görebiliyor, çalılardan yapılma çitlerle sınırlanmış inanılmaz düzgünlükteki yollarda kendi gölgesini izleyebiliyordu. Bir keresinde, Elbe Irmağı'nın çakıntılarıyla dolu Hamburg Ortaçağ siluetini görebilecek kadar yükseldi. Uçağından büyük gurur duyuyordu. Uçuşun tarihini yazmak istiyordu. Yerel kışladan genç subaylar tören alanına gelip Houdini'nin uçuşunu izliyorlardı. Bazılarının adını öğrenmişti. Sonra tören alanının kullanımına izin veren kumandan, Houdini'ye bu genç subaylara uçma sanatı konusunda birkaç ders verip veremeyeceğini sordu. Sihirbaz hemen peki dedi. Çizelgesini ayarlayıp birkaç parasız ders verdi. Genç subayları

seviyordu. Çokzeki ve saygılıydılar. Şakalarına gülüyorlardı. Almancası kötüydü, Yidiş'e çalıyordu, ama onların umurunda değildi galiba.

Bir sabah uçuşundan sonra Houdini, uçağını barakaya bırakmış, orada Mercedes marka bir resmi aracın Ulu Alman Ordusu'ndan bazı generalleri getirdiğini görmüştü. Uçağından inmeye vakit kalmadan dostu kumandan, arabanın ön koltuğundan fırlayıp onu selamlamış, çok ciddi bir sesle Voisin'e gösteri uçuşu için bir daha binip binemeyeceğini sormuştu. Houdini, arabanın arkasında oturan iki yaşlı başlı, madalyalar takmış adama baktı. Onu selamladılar. Ön koltukta, sürücünün yanı başında bir yardımcı subay tetikte oturuyordu, miğferi sivriydi, kucağına bir karabina dayamıştı. O anda yolcu bölmesi körüklü, beyaz bir Daimler lando, yavaşça resmi aracın arkasına yanaştı. Pirinç bölümleri pırıl pırıl parlatılmıştı, beyaz ahşap tekerlek parmakları bile tertemizdi. Sağ ön çamurlukta kenarları altın işlemeli rütbe şeridi uçuşuyordu. Houdini arabanın içini göremiyordu. Tabii, dedi. Makiniste, yakıt koymasını buyurdu, birkaç dakika sonra yine göklerde, alanın çevresinde yan yatarak geniş yaylar çiziyordu. Yerden nasıl göründüğünü gözlerinin önüne getirmeye çalıştı. Gösteri heyecanına kapılmıştı. Arabaların otuz metre üstünden vınn diye geçti, sonra kanatlarını oynatarak, el kol sallayarak on beş metreye indi yine. O beyaz arabada her ne varsa, onun onuruna uçtu.

Yere indiğinde koca Daimler'e götürüldü. Sürücü kapıyı açtı, hazırola geçti. Arabadaki, Avusturya-Macaristan tacının vârisi Arşidük Franz Ferdinand'dı. Arşidük, Avusturya Ordusu'nun mareşal üniformasını giymişti. Kolunun büklümünde sorguçlu bir miğfer tutuyordu. Saçı çok kısa kesilmişti, tepesi dümdüzdü, fırça gibi. Pos bıyıkları yukarı kıvrıktı. Houdini'ye aptal, şiş kapaklı gözleriyle baktı. Yanına karısı Kontes Sophie oturmuştu, eldivenli elinin arkasından kibarca esneyen, gösterişli bir kadın. Arşidük Franz Ferdinand, Houdini'nin kim olduğunu bilmiyordu anlaşılan. Uçağı icat ettiği için onu kutladı.

II

14

Baba, New Rochelle'e döndüğünde, evinin ön basamaklarından çıkıp büyük Norveç akçaağaçlarının altından geçti ve karısını, kollarında çikolata renginde bir bebek tutarken buldu. Zenci kız yukarıya odasına çekilmişti. Melankoli, kaslarındaki gücü tüketmişti. Bebeğini tutacak hali yoktu. Bütün gün tavan arasındaki odasında oturuyor, ışığı emen, parıldayan, sonra da onu koyveren baklava şeklindeki camlara bakıyordu. Baba aralık kapıdan ona baktı. Kız onu umursamadı. Baba evi dolaşıp her yerde kendi yokluğunun izlerini buldu. Oğlunun bir çalışma masası vardı artık, bütün genç öğrencilere yakışır türden. Bir kutup rüzgârı duyar gibi oldu, oysa hizmetçi Brigit sofadaki halıyı süpürmek üzere elektrikli süpürgesini kullanıyordu. Hepsinden daha tuhafı, banyosundaki aynaydı: Evsiz barksız bir garibin cılız, sakallı yüzünü yansıtıyordu. *Roosevelt*'teki tıraş aynasında böyle görünmüyordu oysa. Giysilerini çıkardı. Gövdesinin dış çizgilerinden ürktü; inanılmaz beyazlıktaki içe göçmüş kaburga kemikleri ve köprücük kemiği, kıkırdağımsı leğen kemiği, kıpkırmızı, sarkık organı. Gece yatakta Anne ona sarıldı, sırtını ısıtmaya çalıştı, onun garip soğukluğuna yaslanıp yatarken gövdesini kendine çekti. Bu seferki ayrılışın çok uzun sürdüğünü ikisi de kavramıştı. Aşağıda Brigit, Victrola'ya bir plak koymuştu, kolu çevirdikten sonra John McCormack'ın söylediği "Beni Çağırdığını Duyuyorum" şarkısını sigara tüttürerek dinliyordu. İşinden atılmak için elinden geleni yapıyordu. Artık söz dinlemiyor, saygı göstermiyordu. Anne, zenci kız gelince fark etmişti bu değişikliği. Baba bunu, ahlak gezegenindeki

dönüşlere bağlıyordu. Artık her yerde görebiliyordu bu değişikliği ve büyüleniyordu. Ofisinde, bayrak bölümündeki dikişçi kızların bir New York sendikasına katıldıklarını öğrenmişti. Dolabından, bir yıldır giydiği kürkler kadar biçimsiz, üstünde balon gibi duran giysileri çıkarıp giyiyordu. Yolculuğundan armağanlarla dönmüştü. Oğluna bir çift ayıbalığı dişiyle Eskimo oymalı bir balina dişi armağan etti. Karısına bir beyaz kutup ayısı kürkü verdi. Sandıktan Kutup defineleri çıkardı -kapakları, köşeleri kırışmış, sayfaları ıslanmış gibi kaskatı günce defterleri; Komutan Peary'nin imzalı bir fotoğrafı; kemikten bir zıpkın ucu; dört beş paket kullanılmamış çay-, Kuzey'de paha biçilmez bir hazine, ama bu sofada, bir barbarın utandırıcı eşyalarıydılar yalnızca. Aile çevresine toplanmış, onu dizüstü çökmüş durumda izliyordu. Onlara anlatacak hiçbir şeyi yoktu. Dünyanın Kuzey Kutbu'ndaki yoğun karanlık ve soğuk içine işlemiş, omuzlarına çökmüştü. Peary'nin *Roosevelt'e* dönüşünü beklerken, gece rüzgârın kükremesini duymuş, bir Eskimo kadınının bayat balık gibi kokan pis bedenine aşkla, minnetle sarılmıştı. Kokmuş balığa sokmuştu bedenini. Aklına getirmeye cesaret edemediği o eski, Anglo-Saksonca sözcük. İşte onu yapmıştı. Şimdi New Rochelle'de, üstünde balık ciğeri yağı, soluğunda ve burun deliklerinde balık kokusu duyuyordu. Kıpkırmızı kesilene kadar ovdu bedenini. Adaletsizliğinin cezasını Anne'nin gözlerinde aradı. Onun yerine, yeni benliğine ayak uydurmaya hazır, meraklı bir kadınla karşılaştı. Dönüşünden beri hep aynı yatakta yattıklarını ayırt etti. Anne, her nedense eskisi kadar katı değildi tutuculuğunda. Gözüne bakıyordu. Saçları çözük geliyordu yatağa. Bir gece eli, kocasının göğsünü sıvazlayıp pijamasının altında karar kıldı. Baba, Tanrı'nın yedekte tuttuğu cezaların çok çeşitli olduğuna, önceden kestirilemeyeceğine karar verdi. içini çekerek döndü ve karısını hazır buldu. Yüzünü kendine doğru çeken eller, gözyaşlarını fark etmedi.

Ama ev, cumbalı pencereleri, eğimli köşeleri, üç çatı penceresiyle bir gemi gibi yükseliyordu avluda. Dürülmüş

güneşlikler pencerelere yapışmıştı. Baba, bir kasım gününün parlak sabahında kaldırımda durdu. Düşen yapraklar kırağıyla kaplıydı, evin çevresinde dalgalar gibi hışırdıyorlardı. Rüzgâr çıkmıştı. Baba, hafifçe topallayarak dönmüştü yolculuktan. New York Kâşifler Kulübü'nde yapacağı yuvaya dönüş konuşmasını hazırlamayı düşündü. Sofada, ayaklarını küçük bir elektrik sobasına uzatıp oturmayı yeğlediğini anlamıştı. Ailedeki herkes ona hastalıktan yeni kalkmış gibi davranıyordu. Oğlu ona et suyu getirdi. Oğlan daha da uzamıştı. Biraz zayıflamıştı. Becerikli ve yararlı oluyordu gitgide. Halley kuyruklu yıldızı üstüne zekice düşünceler ileri sürüyordu. Baba onun yanında çocuk gibi hissediyordu kendini.

Gazetede Teddy Roosevelt'in Afrika safarisinin haberi vardı. Ünlü doğa-korumacısı, on yedi aslan, on bir fil, yirmi bir gergedan, sekiz suaygırı, dokuz zürafa, kırk yedi ceylan, yirmi dokuz zebra, sayısız kudu, antilop, impala, geyik, iri antilop, yabandomuzu, yabangeyiği indirmişti çantaya.

Baba'nın yokluğu sırasında işin nasıl yürüdüğüne gelince, galiba iyi gitmişti. Anne artık birim fiyatı, envanter ve reklam konularında rahatça konuşabiliyordu. işi yürütme yükümlülüğünü üstlenmişti. Kimi hesap çıkartma işleminde değişiklikler yapmış, California ve Oregon'da dört yeni bayiyle anlaşmıştı. Bütün yaptıkları, Baba'nın denetimi karşısında sınavı geçti. Baba şaşkına dönmüştü. Anne'nin başucu sehpasında Molly Elliot Seawell'in yazdığı *Kadınların Savaşı* adlı kitap duruyordu. Baba ayrıca aile planlaması üstüne bir broşür de bulmuştu, yazarı anarşist devrimci Emma Goldman'dı.

Dükkâna gittiğinde, yan saydam bir camın altında kayınbiraderini bir çizim masasının üstüne eğilmiş gördü. Anne'nin Küçük Kardeş'inin sarı saçları seyreliyordu. Solgun, zayıf ve her zamankinden daha içe kapalıydı. O sıralar işte geçirdiği zaman, günde on iki-on beş saat, inanılır gibi değildi. Donanma fişeği bölümünü de kendi bölümüne katmış, düzinelerle yeni roket, ateş çarkı, silindir değil de küre biçimindeki bir kasaya yerleştirilen alışılmadık bir de torpil

çizimi yapmıştı. Sapı andıran fitili yüzünden Kiraz Bombası adı verildi ona. Bir sabah, Küçük Kardeş'in tramvay hattının bitimindeki deneme alanına, tuz bataklığına, iki adam geldi. Kalın siyah paltolar ve melon şapkalar giymişlerdi. Baba, uzun sazların kıyısındaki ufak tümsekte duruyordu. Yirmi metre kadar ötedeki çamuru kurumuş düzlükte Küçük Kardeş eğilmiş, gösterisini hazırlıyordu. Babayla anlaştıkları üzere, önce bildik fişek patlatılacak, sonra sıra kiraz bombası modeline gelecekti. Birdenbire ayağa kalktı, bir kolunu ileri uzatıp birkaç adım geriledi. Baba, ince bir dumanın rüzgâra karıştığını gördükten sonra hafif bir patlama sesi duydu. Küçük Kardeş yine öne yürüdü, eğildi, bu kere daha hızlı geri çekildi. İki kolunu kaldırdı. O zaman bomba gibi bir patlama yükseldi. Martılar ansızın havada dolanmaya başladılar ve Baba patlama sonrası sarsıntıyı kulaklarının çınıltısında duydu. Epey korkmuştu. Küçük Kardeş yanına döndüğünde yüzü kızarmıştı, gözleri ışıldıyordu. Baba belki de aşırı bir yükleme yapıldığını, bunun hasara yol açabileceğini ileri sürdü. Bir çocuğun gözünü kör edecek bir ürün istemem, dedi. Küçük Kardeş bir şey demedi, yalnızca deneme alanına dönerek biraz kiraz bombası daha ateşledi, bu kere fitilden birkaç adım uzakta durarak. Duş yapıyormuş gibi yüzü suya dönük duruyordu. Kollarını açtı. Bomba patladı. Yine eğildi ve yine kollarını açtı. Bomba patladı. Kuşlar genişleyen halkalarla dönüp Ses'in üstünde uçuştular, beyaz tepelikleriyle dalarak, rüzgâra asılarak.

Genç adam yas tutuyordu. Evelyn Nesbit giderek ona karşı kayıtsızlaşmış, aşkında diretince de kötücülleşmişti. Sonunda bir gün, profesyonel bir *ragtime* dansçısıyla kaçmıştı. Bir not bırakmıştı. Dansçıyla birlikte bir oyun sahneleyeceklerdi. Küçük Kardeş, New Rochelle'deki odasına, siluet portrelerle dolu bir tahta kutuyla Evelyn'in bıraktığı bir çift küçük saten iskarpin getirmişti. Bir keresinde Evelyn, üstünde bu iskarpinler ve beyaz, işli çoraplardan başka bir şey olmaksızın ellerini kalçalarına dayamış, omzunun üstünden ona bir bakış atmıştı. Küçük Kardeş, döndükten sonra günlerce yatağında

uzandı. Ara sıra cinsel organını kökünden sökecekmiş gibi tartaklıyordu kendini. Odasında dört dönüyor, kulaklarını elleriyle örtüp onun sesini duyunca yüksek sesle mırıldanıyordu. Siluetlere bakmayı içi götürmüyordu. Yüreğini barutla doldurup ateşlemek istiyordu. Bir sabah, tan ağarırken burun deliklerinde onun kokusuyla uyandı durup dururken. Bütün anıların içinde en haini buydu. Aşağı koştu, siluet kutusuyla saten pabuçları çöp tenekesine attı. Sonra tıraş oldu, bayrak ve donanma fişekleri fabrikasına yollandı.

Siluet portreleri, yeğeni ele geçirdi.

15

Oğlan, atılan her şeye büyük değer veriyordu. Eğitimini garip bir yoldan ediniyor, tepeden tırnağa entelektüel, gizli bir yaşam sürdürüyordu. Gözü, Baba'sının Kutup'ta tuttuğu günlüklerdeydi, ama ancak Baba'sı gözden çıkarırsa okumaya yeltenecekti onları. Onun gözünde bir şey ancak o şeye artık aldırılmadığında önem kazanıyordu. Siluetleri tekrar tekrar titizce inceledikten sonra içlerinden birini giysi dolabının kapısının iç yanına asmak üzere seçti. Sanatçının en sık seçtiği modelle bir çalışmasıydı, miğfer gibi saçları olan, her an kaçacakmış gibi duran bir kız. Siluet koleksiyonunun geri kalan bölümünü tavan arasında sakladı. Yalnızca gözden çıkarılmış nesnelere değil beklenmedik olaylarla rastlantılara da düşkündü. Okulda hiçbir şey öğrenmiyordu, ama durumu iyiydi, ne de olsa ondan bir şey istenmiyordu. Öğretmeni, öğrencilerine söz sanatı öğreten, onlar el yazısını ustalaştırdığı düşünülen eğimli harfleri defterlerine yazarken ellerini çırpan, kaskatı bir kadındı. Evde, Motorlu Oğlanlar kitaplarına ilgi gösteriyor, haftalık *Vahşi Batı* dergisinin hiçbir sayısını kaçırmamaya çalışıyordu, sıradan görünen bu meraklar, her nedense ailenin içine su serpiyordu. Anne, her ne kadar onu garip bir çocuk saysa da bu duygusunu hiç kimseyle, Baba'yla bile paylaşmıyordu. Oğlunun sıradanlığına ilişkin her ipucu yüreklendiriyordu onu. Dostluklar kursun istiyordu. Baba, hâlâ kendinde değildi, Küçük Kardeş kendi derdine düşmüştü, o yüzden Oğlan'ın garipliğini, başka deyişle bağımsızlık ruhunu kalkındırmak, Büyükbaba'ya kaldı.

İhtiyar çok zayıf, hatta kamburcaydı, üstünden bir küf kokusu yayılıyordu, belki de giyeceği çok az olduğundan ve yeni bir şey almayı ya da kabul etmeyi istemediğinden. Ayrıca gözleri durmadan sulanıyordu. Yine de salonda oturuyor, oğlana Ovidius'tan masallar anlatıyordu. Ağaca ya da heykele dönüşen insanların öyküleriydi bunlar. Dönüşüm öyküleriydi. Kadınlar ayçiçeklerine, örümceklere, yarasalara, kuşlara dönüşüyorlardı; erkeklerse yılanlara, domuzlara, taşlara, hatta havaya. Oğlan, Ovidius dinlendiğinden habersizdi, zaten haberli olsaydı da fark etmezdi. Büyükbaba'nın masalları, ona yaşam biçimlerinin uçucu olduğunu, dünyadaki her şeyin kolaylıkla başka bir şeye dönüşebileceğini söylüyordu. İhtiyar'ın dili sık sık İngilizceden Latinceye kayıyordu, hem de kendisi farkına varmadan. Sanki kırk yıl önceki sınıflarından birinin önünde okuyordu, böylelikle de hiçbir şeyin uçuculuk ilkesinden bağışık sayılmayacağı görülüyordu, dilin bile.

Oğlan, Büyükbaba'sını değeri bilinmemiş bir hazine olarak görüyordu. Onun masallarını gerçeğin imgeleri, dolayısıyla sınanabilir öneriler diye benimsiyordu. Nesnelerle insanların değişkenliğinin kanıtını kendi deneyiminde buluyordu. Çalışma masasındaki saç fırçasına baktığında, fırça bazan kenara kayıp yere düşüyordu. Odadaki pencereyi açsa, odanın serinlediğini duyduğu an, cam kendiliğinden kapanabiliyordu. Şehir merkezindeki New Rochelle Sineması'na film gösterilerine gitmeyi seviyordu. Fotoğraf çekiminin ana ilkelerini biliyordu, ama canlı resimlerin ilkelerini de biliyordu: Asanların, hayvanların ve nesnelerin bazı bölümlerini, gölgeyle ışık kalıntılarını arkalarında bırakma özellikleri. Victrola'yı dinlerken büyüleniyor, hangisi olursa olsun aynı plağı üst üste çalıyordu, kopyası çıkartılmış bir olayın dayanıklılığını sınarcasına.

Sonraları, kendini aynada incelemeye sardırdı, belki de gözlerinin önünde bir değişikliğe uğrayacağı umuduyla. Birkaç ay önceye göre boyunun uzadığını, saçlarının koyulduğunu göremiyordu. Anne, onun kendine duyduğu yeni ilgiyi sezdi, bunu kendini erkekmiş gibi düşünmeye başlayan bir oğlanın

şişinmesi diye yorumladı. Gemici giysileri giyme yaşını çoktan geride bırakmıştı besbelli. Anne, her zamanki saygınlığını koruyarak tek söz etmedi. Ama çok hoşlanmıştı için için. Aslında Oğlan bu özeni şişindiğinden ötürü göstermiyor, aynada bir kendini çoğaltma aracı görüyordu. Birbiriyle yüzleşen iki benlik buluncaya kadar inceliyordu aynayı, hiçbiri asıl benliğin kendisi olduğunu ileri süremezdi. Bedeninden kopmuş duygusu uyanıyordu içinde. Artık tam bir kişilik sayılmazdı. Kendinden sonsuza kadar ayrılmış gibi başdöndürücü bir duyguya kapılıyordu. Kendini bu sürece öylesine kaptırıyordu ki zihni pırıl pırıl olsa da o durumdan çıkamıyordu. Dikkatini çekip onu yeniden bütünleştirecek bir dış uyarıya, bir gürültüye ya da pencereden sızan ışıktaki bir değişime umut bağlaması gerekiyordu.

Peki ya babasına, gidişinde iriyarı, kendine güvenen, ama sıska, kambur, sakallı bir adam olarak dönen babasına ne olmuştu? Peki ya saçları dökülen, eski çelimsizliği kalmayan dayısına? Broadview Bulvarı'nın tepesinin eteğinde, bir gün kentin babaları eski bir Hollandalı valinin tunç heykelinin açılışını yaptılar: tepesi dörtgen bir şapka, bir pelerin, eski moda pantolon ve tokalı pabuçlar giymiş aksi bir adam. Aile bu olaya katıldı tabii. Kentin parklarında başka heykeller de vardı, Oğlan hepsini biliyordu. Heykellerin insanları, ara sıra da atları dönüştürmenin bir yöntemi olduğuna inanıyordu. Ama heykeller bile aynı kalmıyor, renk değiştiriyor, zamanla irili ufaklı parçalarını yitiriyorlardı.

Ona göre, bitimsiz bir hoşnutsuzluk süreci içinde dünyanın durmaksızın kendini kalıptan kalıba soktuğu apaçıktı.

Kışın müthiş bir soğuk ve kuru hava bastırdı, New Rochelle'in gölcükleri kaymaya çok elverişli hale geldi. Cumartesileri ve pazarları Anne, Küçük Kardeş ve Oğlan, Broadview'nun bitişiğindeki Paine Bulvarı'nın ucundaki korulukta bulunan gölcüklerde kayıyorlardı. Küçük Kardeş buzun üstünde uzun, ciddi zarif adımlarla, elleri arkasında, başı eğik, tek başına kayardı. Anne kürk bir şapka, uzun siyah bir palto giyer, ellerini manşonuna sokar, kolunu tutan oğluyla

birlikte kayardı. Oğlunu ev içindeki serüvenlerinin yalnızlığından kurtarmayı umardı. Mahalledeki çocuklarla yetişkinlerin uzun, rengârenk atkıları savrularak, yanaklarıyla burunları kıpkırmızı, hep birlikte beyaz buzda kaymaları çok neşeli bir görüntüydü. İmsanlar düşüyor, kahkahalarla gülüyor, kaldırılıyorlardı. Köpekler çocukların ardından koşarken dengelerini güç tutturuyorlardı. Bazı ailelerin yaşlılar ya da daha ürkekler için hasır iskemleleri vardı, onlar da hevesle sürülüyordu. Ama Oğlanın gözleri, yalnızca, kayakçıların bıraktığı, geçen anların, bitmiş gezintilerin çabucak silinen izlerinden başkasını görmüyordu.

16

Aynı kış, Tateh ile kızını, Massachusetts'teki fabrika yöresi Lawrence kasabasında buldu. Geçen sonbahar, o yörede iş bulunabileceğini duyunca oraya gelmişlerdi. Tateh haftada elli altı saat, bir dokuma tezgâhının başındaydı. Ücreti altı dolardan biraz düşüktü. Aile, tepedeki bir ahşap barınakta yaşıyordu. Isınmıyorlardı. Yöredekilerin çöplerini döktüğü dar bir sokağa bakan bir odada kalıyorlardı. Tateh, kızın mahalledeki alt sınıf özelliklerine kurban gitmesinden korkuyordu. Onu okula yazdırmayı reddetti -burada otoritelerden kaçmak, New York'a göre daha kolaydı- ve kendisinin yokluğunda, birlikte dolaşamayacakları saatlerde onu eve kapadı. İşten sonra, kızıyla birlikte bir saat kadar karanlık sokaklarda yürüyüş yapıyorlardı. Kız düşünceli bir havaya bürünmüştü. Omuzlarını dik tutuyor, kadın gibi yürüyordu. Onun yetişkin bir kız olacağını düşünürken Tateh'in içi içini yiyordu. Bir kızın genç kadınlığa giriş çağında ona yol gösterecek bir annenin varlığı gerekliydi. Bu güç değişikliğin altından tek başına mı kalkacaktı yani? Öte yandan kendisi evlenecek birini bulursa kız bu yeni kişiye nasıl bir tavır takınırdı? Belki de dünyası kararırdı.

İç kapayıcı ahşap barınaklar sıra sıraydı. Avrupa'dan gelen herkes oradaydı - İtalyanlar, Polonyalılar, Belçikalılar, Rus Yahudileri. Bu farklı gruplar birbirlerine iyi niyet beslemiyorlardı. Bir gün, en büyük fabrikalardan biri, Amerikan yün şirketi, düşük ücretli zarflar dağıttı ve fabrikadaki işçiler çılgına döndüler. İtalyan işçilerden çoğu tezgâhlarını bıraktı. Fabrikayı boyan boya koşarak grev

yapmayı önerdiler. Telleri koparıp pencerelerden kömürler fırlattılar. Başkaları da onlara katıldı. Öfke yayıldı. Kentteki işçilerin hepsi makineleri bıraktılar. Bir karara varamayanlar da o akışa kapıldılar. Üç gün içinde Lawrence'taki tekstil fabrikalarının hepsi kepenk indirdi.

Tateh'in keyfine diyecek yoktu. Ya açlıktan ölecektik ya soğuktan, dedi kızına. Şimdiyse kurşunlanacağız. Ama bir grevin nasıl yapılacağını bilen I.W.W. adamları, New York'tan gelip işe el koydular. Bütün ırkların temsilcilerinden oluşan bir grev komitesi kuruldu ve işçilere bir bildiri yayımlandı: Şiddet yok. Kızını yanına alan Tateh, fabrikanın çevresini saran binlerce grev gözcüsüne katıldı; fabrika, bloklarca uzanan masif tuğla bir yapıydı. Gözcüler, soğuk, boz göğün altında güçlükle yürümeye koyuldular. Sokaktan geçen tramvaylarda sürücüler, karda usulca ilerleyen binlerce yürüyüşçüye bakakaldı. Tepelerindeki telefon ve telgraf tellerinden buzlar sarkıyordu. Tabancalı milis kuvvetleri tutmuştu fabrika kapılarını. Hepsi paltoluydu.

Bir sürü olay çıktı. Bir kadın işçi sokakta vuruldu. Tabancaları olanlar, yalnızca polisler ve milislerdi, ama iki sendika lideri, Ettor ile Giovanetti, kadının vurulmasına karışmaktan tutuklandılar. Davadan önceki süreyi hapiste geçirdiler. Buna benzer bir şey bekleniyordu zaten. Tateh, Ettor ile Giovanetti'nin yerini alacakların Lawrence'a gelişlerinde, onları karşılamak için istasyona gitti. Müthiş bir kalabalık birikmişti. I.W.W.'nin en ünlü üyesi Koca Bill Haywood, ellerini havaya kaldırıp sessizlik istedi. Konuştu. Sesi kusursuzdu. Aramızda kapitalisterden başka yabancı yok, dedi. Kalabalık çılgına döndü. Sonra herkes sokaklardan *Enternasyonali* söyleyerek geçti. Kız, Tateh'in böylesine coştuğunu daha önce hiç görmemişti. Evden çıkabildiği için grevi sevdi. Babasının elini unuttu.

Ama çatışma haftalarca sürdü. Bağış komiteleri her mahallede bedava mutfaklar açtı. Tateh, çocuktan sonra kendisine de verilen çorbayı geri çevirince bir kadın, Sadaka değil ki bu, dedi. Patronlar senin güçten düşmeni istiyorlar, o

yüzden güçlü olman gerek. Bugün bize yardım edenler, yarın bizim yardımımızı isteyecekler. Gözcü sıralarındakiler buz gibi havada atkılarını boyunlarına doluyor, ayaklarını kara vuruyorlardı. Küçük kızın paltosu incecikti. Tateh grev gösteri komitesinde gönüllü olarak yer almış, posterler çizerek onları soğuk sokaklardan koparmaya, kurtarmaya çalışmıştı. Posterler çok güzeldi. Ama yetkili kişi, uygun olmadıklarını söyledi. Biz sanat istemiyoruz, dedi adam. Biz öfkeyi körükleyecek bir şey istiyoruz. Ateşi diri tutacak bir şey. Tateh, grev gözcüleri çizmişti, ayakları kara batmış kaskatı figürler. Barınaklarında toplanmış aileler çizmişti. Şimdi de sözcükleri deniyordu. Hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için. Daha rahattı içi. Geceleri evine kâğıt parçaları, meşe kabukları, mürekkepler ve Çini mürekkebi götürmeye, kızın aklını dertlerinden ayırabilmek için onu siluet çizimleriyle eğlendirmeye başladı. tenleri ve binenleriyle bir tramvay çizdi. Kız bayıldı. Onu başucu yastığına dayadı, çeşitli açılardan inceledi. Bu, babaya bir esin verdi. Tramvay üstüne çeşitlemeler yaptı, onları bir araya getirip sayfaları hızla karıştırdığında, tramvay sanki uzaklardan geliyormuş, yolcuların inip binmesi için duruyormuş izlenimi doğuyordu. Kendisi de kız kadar keyiflenmişti. Kız, onayladığını öyle usul bakışlarla belirtiyordu ki Tateh onun için yaratmaktan büyük coşku duyuyordu. Eve daha fazla kâğıt getirdi. Kızını buz patenleriyle canlandırdı gözlerinin önünde. iki gecede, avucu büyüklüğündeki kâğıt parçalarına yüz yirmi çizim yaptı. Onları sicimle bağladı. Kız küçük kitabı tuttu, sayfaları başparmağıyla yöneterek kendini patenlerle uzaklaşırken, geri dönerken, bir sekiz çizerken, parmaklarının üstünde döndükten sonra eğilip seyircileri zarifçe selamlarken izledi. Tateh ona sarıldı, onun cılız bedenini kollarında tutunca, yumuşak dudaklarını yüzünde duyunca, gözleri yaşardı. Aslında ya ona resim yapmaktan başka bir şey elinden gelmiyorsa kızı için? Hep böyle gerçekleşmemiş bir umudun çeşitli evrelerinde geçecekse yaşamları? Büyüdüğünde babasına lanet edecekti, kesin.

Bu arada grevi çoğu kişi öğrenmişti. Ülkenin her yanın-. dan, her gün gazete muhabirleri geliyordu. Öteki kentlerden destek yağıyordu. Ama grev cephesindeki birlik ruhu zayıflamaya başlamıştı. Çocuklu adamlar, cesaretlerini ve kararlılıklarını korumakta zorlanıyorlardı. Bir uygulama önerildi, böylelikle grevcilerin çocukları öteki kentlere, grevi destekleyen ailelerin yanına gönderilecekti. Boston'dan, New York'tan ve Philadelphia'dan yüzlerce aile, çocukları kabule hazır olduklarını bildirdiler. Başkaları para yardımı yaptı. Her aile grev komitesince titizlikle inceleniyordu. Çocukların ana-babaları izin belgeleri imzalamak zorundaydılar. Deneme başladı. New York'tan gelen zengin hanımlar ilk yüz çocuğa trende eşlik ettiler. Her çocuk sağlık denetiminden geçmiş, yeni giysilere bürünmüştü. New York'taki Grand Central ktasyonu'na bir dindarlar ordusu gibi indiler. Onları bir kalabalık karşıladı ve herkes bir an, el ele tutuşmuş, sanki sanayi Amerikası’nın kendileri için hazırladığı korkunç yazgıya bakarcasına gözlerini ileriye dikmiş çocuklara baktı. Basının ilgisi inanılmazdı. Lawrence'taki fabrika sahipleri, işçilerin stratejileri arasında en çok bunun, çocukların haçlı seferinin, kendilerini yıprattığını hemen fark ettiler. Böyle giderse, ulusal duygu işçilere yönelecek, iş sahipleri teslim olmak zorunda kalacaklardı. Bu da bazı işçilerin haftalığını sekiz dolara kadar yükseltmek gibi bir ücret artışı demekti. Fazla mesai ve makinelerin hızlandırılması için ek ücret de alacaklardı. Ve grev yapmanın cezasını çekmeyeceklerdi. Bu düşünülemezdi. Fabrika sahipleri, Lawrence'ta uygarlığın, ilerleme ve refah kaynaklarının kimin elinde olduğunu biliyorlardı. Ülkenin dirliği ve demokratik Amerikan sisteminin esenliği uğruna bir daha çocuklarla haçlı seferi düzenlenmemesine karar verdiler.

Bu arada Tateh, kendi kendiyle tartışıyordu: Küçük kızının birkaç haftalığına derli toplu bir ailenin yanında kalması en doğrusuydu besbelli. Düzgün beslenecek, ısınacak, olağan aile yaşamını tadacaktı. Yine de ondan ayrılmaya katlanamıyordu. Kötü önsezilere kapılıyordu. Fabrikaya oldukça yakın bir

dükkânın ön bölmesindeki yardım komitesine gitti, oradaki kadınlardan biriyle konuştu. Kadın, çocuk barındırmaya gönüllü, iyi durumda işçi ailesi sayısının umduklarından da fazla olduğu konusunda ona güvence verdi. Ya Yahudi? diye sordu Tateh. Siz isteyin yeter, dedi kadın. Ama Tateh kağıtları bir türlü imzalayamadı. Her aile iyice araştırıldı, dedi kadın. Böyle konularda dikkatsiz davranabilir miyiz hiç? Ben yaşamım boyunca sosyalist oldum, dedi Tateh güvenle. Elbette, dedi kadın. Bir doktor kızınızın göğsünü dinleyecek. Bunun için bile değer. Sıcak yemekler yiyecek, ayrıca babasının dünyada dostları olduğunu öğrenecek. Yine de kimse zorlayamaz sizi. Bakın, arkanızdaki sıraya bakın, sürüyle istekli.

Tateh, burada eylemde kardeşlik denen şeyin ortasındayım ve *shtetl*'dan bir burjuva gibi düşünüyorum, diye kızdı kendine. Hemen izin kâğıdına bastı imzayı.

Bir hafta sonra kızı tren istasyonuna götürdü. Kız, Philadelphia'ya giden iki yüz çocukluk kümedeydi. Yeni bir paltoyla kulaklarını ısıtan bir şapka giymişti. Tateh kaçamak bakışlarla süzüyordu onu. Güzeldi. Doğal bir soyluluk vardı duruşunda. Yeni giysilerinin tadını çıkartıyordu. Tateh'in tutumunda bir değişiklik yoktu, incindiğini belli etmemeye çalışıyordu. Hiç karşı çıkmadan onu bırakmaya razı olmuştu kız. Tabii ki bu herkesin yararınaydı. Ne var ki, kıza bu kadar kolay geliyorsa, ileride neler olacaktı? İçine kapalı bir kızdı, Tateh ağzından bir şey alamıyordu. İnsanları çekiyordu. Annelerin çoğu ona baktılar. Tateh gurur duydu, aynı zamanda korktu. Bekleme salonundaydılar, tam bir anne çocuk kargaşası. Biri, İşte geliyor! diye haykırdı, tren çufçuflar ve düdük sesleriyle süzülürken kalabalık kapılara yüklendi.

Trenin arkasına, çocuklara ayrılmış bir vagon eklenmişti. Boston-Maine hattıydı bu. Makine, bir Baldwin 4-6-0'dı. Herkes perona yürüdü, önlerinde Philadelphia Kadın Komitesi'nin görevli hastabakıcıları olmak üzere. Görgü kurallarını unutma, dedi Tateh kalabalığı izlerlerken. İnsanlar sana soru sorduklarında yanıt ver. Sesini yükselt ki seni

duyabilsinler. İstasyonun köşesini döndüklerinde miğferli bir dizi milis gözüne çarptı. Tüfeklerini göğüslerinde çapraz tutuyorlardı. Yüzlerini öte yana çevirmişlerdi. Kafile durdu, kendiliğinden geriledi. Sıranın önünde bir dalgalanma başladı. Sonra Tateh bir çığlık duydu, her yerde polisler bitiverdi ve kalabalık bir anda darmadağın oldu. Şaşkın yolcular trenin pencerelerinden dışarı bakarken polisler anneleri çocuklarından ayırmaya koyuldular. Tekmelerle, bağırtılarla anneleri platformun sonundaki kamyonlara sürüklüyorlardı. Kamyonlar, pagoda başlıklı, tekerlekleri zincirli, ordu malı Reo'lardı. Çocuklar onlara bindiriliyordu. Her yana dağılmışlardı. Bir kadın ağzından kan gelerek koşuyordu. Buhar, sis bulutları püskürüyordu makinenin arkasından. Kampana usulca çalındı. Bir kadın çıktı Tateh'in karşısına. Bir şey söylemeye çalıştı. Karnını tutuyordu. Yere yığıldı. Tateh kızını kavradı, onu kaldırıp en yakın vagonun sahanlığına, zarar görmeyeceği bir yere itti. Sonra düşen kadınla ilgilendi. Onu omuzlarının altından tutup kalabalığın arasından bir sıraya doğru sürükledi. Oturtacağı sırada bir polisin ilgisini uyandırdı. Polis, omuzlarına, kafasına indirdi copunu. Ne yapıyorsun? diye haykırdı Tateh. Bu çılgının kendisinden ne istediğini bilmiyordu. Gerileyip kalabalığa karıştı. Peşinden gelip onu tartakladılar. Sendeleyerek uzaklaştı kalabalıktan. Yine izlendi, dövüldü. Sonunda yere yıkıldı.

Bu polis eyleminin sorumlusu, çocukların Lawrence, Massachusetts'ten ayrılmalarını yasaklayan polis müdürüydü. Her şey çocukların iyiliği içindi. Çocuklar dizüstü çökmüştü, kanlar içindeki büyüklerinin yaralı bedenlerine tutunuyorlardı. Kimileri çığlık çığlığaydı. Birkaç dakika içinde polisler peronu temizlediler, kamyonlar uzaklaştı, milisler yürüyüp gittiler, yalnızca hıçkırıklara boğulmuş, kıyasıya hırpalanmış birkaç yetişkinle ağlaşan çocuklar kaldı geriye. Biri Tateh'ti. Gücünü toparlamak için bir sütuna yaslandı. Zihni bulanıktı. Birkaç dakika öncenin seslerini duymaya başladı. Küçük kızın Tateh, Tateh! deyişini. O anda, istasyon olağanüstü parlak geldi ona. Tren gitmişti. Bu aydınlanma bir

tel gibi titretti yüreğini. Artık bütün bütüne uyanıktı. Hâlâ o sesi duyuyordu. Tateh, Tateh! Raylara bakıp Philadelphia treninin son vagonunun istasyonun bitiminden birkaç metre uzaklaştığını gördü. Tren hareketsizdi. Tateh koşmaya başladı. Tateh, Tateh! O koşarken tren hafifçe ilerlemeye başladı. Raylara çıktı koşarak. Kolunu uzatıp yalpalayarak koştu. Elleri vagonun korkuluğuna yapıştı. Trenin hızı artıyordu. Ayakları yerden kesiliyordu. Altındaki;raylar bulanıklaşmaya başladı. Korkuluğa sıkıca yapıştı, sonunda dizlerini sahanlığın çıkıntısına kaldırabildi ve orada, salıverilmek için yalvaran bir tutuklu gibi başı demir korkuluğa dayalı, kaldı öylece.

17

İki kondüktör Tateh'i kollarından ve pantolonunun ağından tutup vagonun sahanlığına kaldırarak kurtardılar. Önce parmaklarını parmaklıklardan çekmeleri gerekti. Tateh trende kızını buldu ve çevresindeki herkesi, kondüktörleri, yolcuları umursamadan onu kollarına alıp ağladı. Yeni paltosunun kana bulandığını fark etti. Kızın ellerine baktı. Kan içindeydiler. Nerenden yaralandın! diye haykırdı, Nerenden yaralandın! Kız başını salladı, ona uzattı parmağını, Tateh kızın üstündeki kanın kendi kanı olduğunu kavradı. Kafası kanıyor, ak saçlarını karartıyordu.

Trende bulunan bir doktor Tateh'in yaralarına baktı, bir iğne yaptı. Tateh iğneden sonra ne olup bittiğini tam anlayamadı. Ayaklarını karşıki koltuğa uzatmış, kolunu yastık yapmış uyuyordu. Trenin sallantısını duyuyordu yalnızca, bir de karşı koltukta oturan kızının ona dikilmiş bakışlarını. Philadelphia'ya giden özel vagonda tek yolcu onlardı. Ara sıra sözcükler çalınıyordu kulağına ama ne dediklerini anlamak için doğrulacak gücü bulamıyordu. O sırada kızın gözbebeklerinde, usulca yol alan karlı tepecikleri açık seçik görebiliyordu. Güneye Boston'a, sonra New Haven'a, Westchester kentleri Rye ile New Rochelle'e; New York'un tren manevra alanlarını, Newark, New Jersey'i geçtikten sonra da Philadelphia'ya giden yolu aynı durumda aştı.

Tren durduğunda iki sürgün, istasyonda bir sıra bulup orada gecelediler. Tateh daha tam kendinde değildi. İyi ki ceplerinde haftalık ücretinden kiraya ayırdığı para vardı: İki dolar elli sent. Kız onun yanına, gıcır gıcır sıraya oturdu, istasyonda

gidip gelenlerin kıpırdayan karaltılarına baktı. Sabahın ilk saatlerinde yalnızca kocaman bir süpürgeyi mermer döşemede gezdiren bir görevli kalmıştı. Kız, her zamanki gibi, içinde bulunduğu durumu olduğu gibi kabullenmiş görünüyordu. Tateh'in başı ağrıyordu. Elleri şişmişti, yüzülmüştü. Kulaklarını avuçlarıyla örterek oturuyordu. Ne yapacağını bilmiyordu. Kafası çalışmıyordu. Her nasılsa Philadelphia'daydılar işte.

Sabahleyin, yere atılmış bir gazeteyi aldı. Baş sayfada, Lawrence, Massachusetts'teki polis terörü anlatılıyordu. Cebinde, pakette duran sigaralarını çıkardı, bir sigara yakıp gazeteyi okudu. Yazı işleri kurulu, Federal Hükümet'in zulmü için soruşturma açılmasını istiyordu. Tamamdı öyleyse, grevciler kazanmıştı. Peki ya sonra? Dokuma tezgâhlarının takırtısını duydu. Topu topu altı küsur dolarlık bir ücret. Bu onların yaşamını değiştirir miydi? Yine o berbat odada yaşayacaklardı, feci karanlık sokakta. Tateh başını salladı. Bu ülke rahat soluk aldırmayacak bana. Bu duygunun etkisiyle içinden bir daha Lawrence, Massachusetts'e dönmeme kararına vardı. Eşyalarını, pılıpırtısını ev sahibine bırakacaktı. Senin yanında ne var, dedi kızına. Kız küçük çantasının içindekileri gösterdi ona - yolculuğa çıkarken aldığı birkaç şey. Çamaşırları, tarağıyla fırçası, bir saç tokası, çorap bağları, çorapları ve babasının tramvayla kayakçı resimlerinden oluşturduğu kitaplar. Belki de o andan sonra Tateh, kendi yaşamını işçi sınıfının yazgısından farklı görmeye başladı. Makinelerden nefret ediyorum, dedi kızına. Ayağa kalktı, kızı da kalktı, onun elini tuttu, birlikte çıkışı aradılar. Dünya İşçileri Birliği kazandı, dedi Tateh. Ama ne kazandılar? Aylıklarda üç beş kuruşluk bir artış. Şimdi fabrikalara sahip mi olacak? Yoo.

Genel tuvaletlerde el-yüz yıkadılar. Çörekle kahveli sabah kahvaltısı için istasyon kafesine gittiler, bütün günü Philadelphia sokaklarında gezerek geçirdiler. Hava soğuktu, güneş parlıyordu. Mağazaların vitrinlerine baktılar, ayakları soğuktan sızlamaya başlayınca ısınmak amacıyla büyük bir

dükkâna daldılar. Koskocaman bir mağazaydı bu, her bölümü müşterilerle dolup taşıyordu. Kız, tel sepetlerin kablolara asılıp tezgâhların üstüne itilişini ilgiyle izledi. Paralarla fişler, tezgâhlardan vezneye gidip geliyordu boyuna. Tezgâhtarlar sepetlerini çekmek için tahta kollu çekicilere asılıyor, yeniden yükseltmek için başka ipler çekiyorlardı. Yetişkin bebekleri andıran mankenler, sımsıkı saten başlıklarla, sorguçlarla süslü geniş kenarlı şapkalar giymiş caka satıyorlardı. Bu şapkalardan bir tanesi bir haftalık ücretten fazla tutar, dedi Tateh.

Sonra, yine sokaklara çıkınca, kamyonların çekildiği demir cepheli ardiyeleri geçtiler. Tedarikçilerle toptancı dükkânlarının vitrinleri ilgi çekici değildi pek. Derken kızın gözüne, postayla sipariş kabul eden yepyeni bir şirketin bütün saçma buluşlarının sergilendiği pis vitrin ilişti. O dönemde işadamları, tatsız şakalarla salon gözbağcılığından kâr etmeyi öğreniyorlardı. Neler yoktu ki? Patlayan purolar, klapalar için su püskürten plastik güller, aksırma tozu dolu kutular, gözleri morartan teleskoplar, havaya uçan iskambil desteleri, koltuk minderlerinin altına konulan hava torbaları, salladığınızda karla kaplanan kış görünümleriyle cam kâğıt ağırlıkları, patlayan kibritler, tahta boks eldivenleri, küçük, çelik özgürlük çanlarıyla özgürlük anıtları, sihirli yüzükler, patlayan dolmakalemler, düşlerinizin anlamını yorumlayan kitaplar, tutulunca çatlayan yumurtalar.

Tateh, kızın ilgisi dağıldıktan sonra da uzun süre vitrine baktı. Onu dükkâna soktu. Şapkasını çıkarıp onları karşılayan, yollu gömlek giymiş, kolluk takmış adamla konuştu. Adam dostça davrandı. Tabii bir görelim, dedi. Tateh, kızın çantasını aldı, tezgâhın üstüne koydu, içinden kayakçı kitabını çıkardı. Dükkancının yanı başında durdu, kolunu iyice öne uzatıp kitabın sayfalarını ustaca çevirdi. Küçük kız öne doğru kaydı, uzaklaştı, bir sekiz çizdi, döndü, parmaklarının ucunda dönüp zarif bir selam verdi. Adamın kaşları havaya kalktı. Altdudağını ısırdı. Bir de ben deneyeyim şunu, dedi.

Bir saat sonra Tateh, oradan yirmi dolar nakit para ve her biri yirmi beş dolardan dört kitap için imzaladığı sözleşmeyle

çıktı. Şirket -adı Franklin Yeni Buluşlar Şirketi'ydi- kitapları yayımlayıp dizisine katacaktı. Sözleşme gereği, sinema kitapları denmişti bunlara. Hadi gel, dedi Tateh çocuğuna, iyi bir mahallede iyi bir pansiyon tutalım, sonra da güzel bir yemekle sıcak bir banyo ısmarlayalım kendimize.

18

Sanatçının, yaşamını Amerikan enerjisinin akış çizgisine uydurması böyle gerçekleşti. İşçiler grev yapıp öleceklerdi, ama kentlerin sokaklarında herhangi bir girişimci, bir kova kömürde tatlı patates pişirip birkaç peni karşılığında satabilirdi. Güleç bir laternacı, çanağını doldurabilirdi. Kemancı Phil, kara bana mısın demeden eldivenlerinin parmak yerlerini kesmiş, konakların ışıklı pencerelerinin altında çalıp duruyordu. Avantacı Frank, bir Wall Street borsacısının kızını kaçıracak atlının yolunu gözlüyordu. Kıtanın her yanında tüccarlar, kayıt defterlerinin kocaman yuvarlak anahtarlarına bastılar. Çoğaltılabilir örneklerin değeri her yerde anlaşıldı. Her kentin Belçika mermerinden bir dondurma-soda makinesi vardı. Dişçiniz Canyakmaz Parker, her yerde diş ağrınızı geçirmeye hazırdı. Michigan'da Highland Park'ta, gezici bir montaj fabrikasında yapılmış ilk T Model otomobil, rampadan doludizgin inip duru bir göğün altında, çimenlerde kalakaldı. Siyahtı, biçimsizdi, yerden epey yüksekti. Tasarımcısı uzaktan gözledi onu. Hasır şapkasını geriye atmıştı. Bir saman parçası çiğniyordu, sol elinde bir cep saati vardı. Büyük bir bölümü yabancı kökenli işçilerden oluşan bir sürü adamın işvereni sıfatıyla uzun süredir, insanların iyi bir geçim düzeyine varamayacak kadar aptal olduklarına inanıyordu. Bir otomobilin montajı için gereken işlemi, her budalanın becerebileceği küçük küçük adımlara indirgemeyi akıl etmişti. Bir tek otomobilin oluşturulmasında yüzlerce zorlu işi tek adamdan bekleyeceğine, adamı parça peşinde koşturacağına neden onun yerinde kalıp hep bir tek işi yapmasını, parçaların

kayan kayışlarla önüne gelmesini sağlamıyordun ki. Böylelikle işçinin kafası dağılmazdı. Kilidi koyan adam somunu yerleştirmez, demişti yardımcılarına. Somunu koyan da sıkıştırmaz. Kendine özgü bir konuşma tarzı vardı. Bu esintinin kaynağı, bir et paketleme şirketine yaptığı ziyaretti, orada sığırlar, tepeden geçen kablolara çengelle asılıp dolaştırılıyorlardı fabrikada. Diliyle saman çöpünü ağzının bir köşesinden öbürüne itti. Saatine bir daha baktı. Dehasının bir bölümü, müdürleriyle rakiplerine, onlar kadar açıkgöz gözükmemesinden geliyordu. Pabucunun ucuyla otları süpürdü. Otomobilin rampadan inişinden tam altı dakika sonra rampanın tepesinde tıpatıp bir araba belirdi, soğuk sabah güneşine bir süre dönük durduktan sonra inip birincinin arkasına tosladı. Henry Ford bir zamanlar sıradan bir araba yapımcısıydı. Şimdiyse, kendisinden önce Thomas Jefferson dahil hiçbir Amerikalıya bağışlanmamış büyüklükte ve yoğunlukta bir haz yaşıyordu. Kendini sonsuza kadar yineleyebilecek bir makine yaratmıştı. Müdürleri, işletmecileri, yardımcıları elini sıkmak üzere çevresine koştular. Hepsinin gözleri yaş içindeydi. Bu duygu gösterisine -cep saatine göre- altmış saniye ayırdı. Sonra herkesi işinin başına gönderdi. Bazı düzeltmeler yapılması gerektiğini biliyordu ve haklıydı. Kayan kayışların hızını denetlemekle işçilerin üretim oranını da denetleyebilirdi. Bir işçinin yere eğilmesini, çalışma alanından bir adımdan fazla uzaklaşmasını istemiyordu. İşçi, işi için gerekli her saniyeyi kullanabilmeli, bir tek saniyeyi boşa geçirmemeliydi. Ford, bu ilkelerden yola çıkarak, sanayi üretimi kuramının son önermesini de getirmiş oldu: Yalnızca biten ürünün parçaları değiştirilebilir olmakla kalmıyor, ürünleri yaratanların kendileri de birbiriyle değiştirilebilir parçalara dönüşüyorlardı. Çok geçmeden ayda üç bin otomobil üretiyor, onları kitlelere satıyordu. Uzun ve hareketli bir yaşam sürecekti. Kuşları ve hayvanları severdi, arkadaşları arasında saydığı John Burroughs, ormanlık alanların alçakgönüllü yaratıklarını -sincaplar, rakunlar,

junkolar, çalıkuşları, baştankaralar- inceleyen yaşlı bir doğabilimciydi.

19

Gelgelelim Ford'un başarısı, onu işdünyası piramidinin tepesine yerleştiremedi. O görkemli yeri tutan bir tek kişi vardı.

J. P. Morgan Şirketi'nin ofisleri, Wall Street 23 numaraydı. Büyük yatırımcı, bir sabah işe koyu mavi bir takım, yakası kuzu yününden bir palto ve silindir şapkayla geldi. Hep biraz eski moda görünmeye özenirdi. Limuzininden inerken otomobil örtüsü ayaklarına dolandı. Onu karşılamaya koşan banka memurlarından biri örtüyü kurtardı, kapının iç kısmındaki askısına astı. Sürücü ona çok teşekkür etti. Her nasılsa konuşma borusu da yerinden çıkmıştı, başka bir memur da onu çengeline taktı. Bu arada Morgan yapıya girmiş, yardımcılar, emrindekiler, hatta şirketin bazı müşterileri, kuşlar gibi üşüşmüşlerdi çevresine. Morgan gümüş saplı bir bastonla dolaşırdı. O sıralar, yaşamının yetmiş beşinci baharındaydı; seyrelmiş ak saçlarıyla koca kafalı, beyaz bıyıklı ve istencinin psikopatolojisini ele verecek kadar birbirine yakın, çakmak çakmak, hoşgörüsüz gözleriyle bir doksanlık bir dev. Çalışanlarının saygı gösterilerini kabul ettikten sonra ofisine yürüdü, bankanın giriş katındaki bu gösterişsiz cam bölmede dışarıdaki herkes onu görebiliyordu, o da dışarıdaki herkesi. Şapkasıyla paltosu alındı. Uçları kıvrık bir yakalıkla enli bir boyunbağı takmıştı. Çalışma masasının arkasına geçti ve ilk iş olarak, hiç aksatmadığı gibi mudi hesaplarına göz atacağına, yanındakilere, O hurdacıyla tanışmak istiyorum, dedi. Adı neydi. Otomobil makinisti canım. Ford.

Ford'un başarısında, kendisininkine benzer soylulukta bir düzen tutkusu sezmişti. Şu gezegende yapayalnız kalmayacağını haber veren ilk belirtiydi bu. Pierpont Morgan klasik Amerikan kahramanıydı, hani gözlerini müthiş bir servete açıp da zorlu bir çalışma ve acımasızlık aracılığıyla aile servetini artık hesaplanamayacak kadar çoğaltanlardan. 112 anonim şirkette 741 yöneticilik elde etmişti. Bir keresinde Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne verdiği ödünç parayla hükümeti iflastan kurtarmıştı. 1907 paniğini, yüz milyon dolarlık altın külçe dışalımını ayarlayarak tek başına durdurmuştu. Özel trenler ya da yatlarla bütün sınırları aşmış, dünyanın her yerini evi saymıştı. Egemenliği her yerde tanınan, gözle görülmez, ulusal ötesi sermaye krallığının hükümdarlarından biriydi. Krallıkların servetlerini eriten kaynaklara el atışıyla bir devrimciydi, başkanlarla krallara topraklarını bırakıyor, yalnızca demir ve denizyollarını, bankalarla tröstleri, fabrikalarla kamu hizmetlerini devralıyordu. Yıllarca dostlar ve tanıdıklar toplamıştı çevresine, kendisine gösterdiklerinden daha az saygı duyduklarını açığa vuracak bazı kişisel özelliklerini durmaksızın aklından geçireceği dostlar. Her türlü, hayal kırıklığına uğruyordu. Her yerde erkekler kararı ona bırakıyor, kadınlar kendilerini küçük düşürüyorlardı. Sınırsız başarının soğuk ve çorak topraklarını kimse onun kadar bilmezdi. Son elli yılda, zekâsının ve içgüdüsünün sıradan işleyişiyle uluslararası ilişkilerinde sivrilmişti, bunu insanlık adına pek övgüye değer bulmuyordu. İnsan olduğunu Pierpont Morgan’a anımsatan tek şey, süreğen bir cilt hastalığıydı, hastalık burnunu odak seçip bu organı California’nın sihirbaz bahçıvanı Luther Burbank’ın yetiştirdiği ödüllü bir tür çileğe çevirmişti. Morgan delikanlılığında yakalanmıştı bu illete. Yaşlandıkça, zenginleştikçe burnu daha da irileşiyordu. Burnuna bakanların gözlerini yere indirmelerini sağlamayı öğrenmişti, ama yaşamı süresince her sabah kalktığında aynada inceliyordu burnunu, gerçekten iğrenç ama aynı zamanda zarif bir biçimde doyurucu buluyordu onu. Ne zaman

iyi bir iş bağlasa, bir tahvil piyasaya sürse ya da bir endüstri koluna el koysa, yeni kırmızı tomurcuklar bitiyormuş gibi geliyordu ona. Edebiyatta en sevdiği öykü, Natahaniel Hawthorne'un “Doğum Lekesi"ydi, bu öyküde, yanağındaki küçük doğum lekesi dışında kusursuz güzellikte bir kadın anlatılıyordu. Kadının doğabilimci olan kocası, bu kusurdan kurtarmak için ona bir iksir içiriyor, doğum lekesi yok oluyordu, ne var ki tenindeki en soluk iz de silindiğinde, kusursuzlaştığında, ölüyordu kadın. Morgan, dev burnunun çarpıklığını Tanrı'ya yoruyordu. Tanrı'nın eli, ölümlülüğün güvencesiydi. Elindeki tek değişmez güvence oydu.

Yıllar önce bir akşam yemeği vermişti Madison Bulvarı'ndaki dairesinde, konuklar kendisi gibi Amerika'nın en güçlü birkaç adamıydı. Beyinlerin toplam enerjisinin, evinin duvarlarını göçertmesini ummuştu. Rockefeller, her zaman kabız olduğu, planlarının çoğunu tuvalette yaptığı haberiyle şaşırtmıştı onu. Carnegie, konyağı elinde, uyukluyordu. Harriman saçmalıyordu boyuna. Bu odada toplanan seçkin işadamlarının akıllarına söyleyecek bir şey gelmiyordu. Nasıl afallatmışlardı onu. İçi nasıl ezilmişti. Beyninde bomboş bir evrenin elektrikli rüzgârları esmişti. Hizmetçilere, gördükleri her başa, her boyna defne dalından çelenkler geçirmelerini buyurdu. Amerika'nın en güçlü bir düzine adamının hepsi beygir kıçına dönmüştü. Ama servetleri oranında artan kibirleri, bu dalların belki de bir anlam taşıdığı görüşüne sürükledi onları. Kadınlardan hiçbiri gülmeyi akıl edemedi. Hepsi kocakarıydılar. Koca kıçlarının üstünde yayılıyor, memeleri oyuk yakalarının altında sarkıyordu. Bir dirhem zekâları yoktu. Gözlerinde bir ışıltı bile. Büyük adamların sadık eşleriydiler ve doludizgin giden başarı, tenlerinin diriliğini çekip götürmüştü. Duygularını hiç açığa vurmadan yüzündeki o yırtıcı, gözü kara anlatımın arkasına gizlendi Morgan. Resim çekmek için bir fotoğrafçı çağrıldı. Flaş patladı, bu ciddi an tarihe geçti.

Morgan, White Star transatlantiği *Oceanic*'e atlayıp Avrupa'ya kaçtı. White Star, Red Star, American, Dominion,

Atlantic Transport ve Leyland hatlarını 120 transatlantikli bir şirkette birleştirmişti. Denizde de karadaki kadar hoşlanmazdı rekabetten. Gece, geminin korkuluklarına yaslanmış, ağır akan denizi duyuyor, kabardığını seziyor, ama göremiyordu. Denizle gök karaydı, birbirinden ayırt edilemiyordu. Karanlıktan bir kuş, bir tür martı çıkageldi, az ötesine kondu korkuluğun. Belki de burnu çekmişti kuşu. Bir eşim daha yok, dedi Morgan ona. Tartışılmaz bir doğruydu bu sanki. Her nasılsa kendini, dünyanın değer dizgesinin ötelerine fırlatmıştı. Ama bu tartışılmaz gerçek, ona başkalarının hayallerini beslemek gibi ürkütücü bir sorumluluk yüklemişti. Episkopalist kardeşleri için New York, Batı 110. Sokak'ta İlahi St. John Katedrali'ni yaptıracaktı. Karısıyla yetişkin çocukları için sarsılmaz aile imgesini ayakta tutmayı sürdürecekti. Ülkenin çıkarları adınaysa, bütün olanaklarını seferber edip soylu bir yaşam tutturacak, krallarla yemek yiyecek ya da Roma'dan, Paris'ten sanat yapıtları satın alacak, Aixles-Bains’de çekici dostlar edinecekti.

Morgan sözlerini tuttu. Her yıl altı ayını Avrupa’da geçirdi, bir ülkeden öbürüne krallar gibi onur verdi. Gemilerinin ambarları resim koleksiyonlarıyla, nadide elyazmalarıyla, ilk basımlarla, yeşim taşlarıyla, tunç parçalarla, ünlü imzalarla, kristallerle doluydu. Rembrandt’ın kasabalılarının, Greco'nun din adamlarının gözlerine bakıp kendisini dize getirecek gerçek krallıkları arıyordu sanki. Tanrı’nın Kenti'ndeki tozu kaldırmak istercesine Ortaçağ’ın nadide Kitabı Mukaddes'lerinin resimli metinlerini karıştırıyordu. Kendi bildiğinden fazla bir şey varsa, onun şimdide değil geçmişte yattığını seziyordu, toptan iflas ettiğine inandığı şimdide değil. Şimdiki zaman, kendisiydi. Ayağına sanatı getirecek müze müdürleri, epeski uygarlıkları öğretecek bilginler tuttu. Flaman goblenlerine kadar gitti. Roma heykelciliğini sevdi. Akropol’de başı boş taşları tekmeleyerek gezindi. Umutsuz arayışları, ister istemez eski Mısır uygarlıklarında odaklandı, onlarda evrenin değişmez olduğu, ölümle hayatın yeniden başlayacağı öğretiliyordu. Büyülenmişti. Yaşamı yeni bir

dönemece girmişti. Metropolitan Müzesi'nin arkeoloji araştırmalarına destek verdi. Kupkuru kumların altından çıkarılan her yeni dikilitaşta, her muskada ve iç organların saklandığı her cam kümbette, bu savın izini sürdü. Güneşin parlatmayı aksatmadığı, ırmağın sularının asla yatağından taşmadığı Nil Vadisi'ne uğradı. Hiyeroglifleri inceledi. Bir gece, Kahire'deki otelinden çıkıp özel bir tramvayla yedi kilometre ötedeki Büyük Piramit Bölgesi'ne gitti. Ayın duru mavi ışığının altında bir yerli kılavuzdan, yüce Osiris'in, kutsal bir kahramanlar aşireti, insanlığa yardım için düzenli olarak her çağda doğan bir tanrılar kolonisi hakkında aydınlatıldığını öğrendi. Bu düşünce kafasını allak bullak etti. Üstünde düşündükçe fikir daha da belirginleşiyordu. Amerika'ya döndükten sonra Henry Ford'a takıldı kafası. Ford'u saygıdeğer biri olarak canlandırmıyordu gözünde. Bir kalas kadar eğitimsiz, kurnaz bir kasabalıydı o. Ama Ford'un adam çalıştırışında firavunluğun yeniden doğuşunu görmüş gibi oldu. O kadar da değil: Otomobil yapımcısının fotoğraflarını gözden geçirmiş, Büyük Ramses'in babası, Krallar Vadisi'ndeki Tebai Gömütlüğü'nden kazıyla çıkarılmış en iyi korunmuş mumya I. Seti ile aralarında olağanüstü bir benzerlik bulmuştu.

20

Morgan'ın konağı, Murray Tepesi'nde, Madison Bulvarı No: 219 New York City'deydi, 36. Sokak'ın kuzeydoğu köşesinde, gösterişli kahverengi kumtaşından bir ev. Bitişiğinde, yolculukları sırasında topladığı binlerce kitapla sanat yapıtını yerleştirmek için yaptırdığı beyaz mermer Morgan Kitaplığı vardı. Yapıyı Stanford White'ın bir ortağı, Charles McKim, İtalyan Rönasansı tarzında tasarlamıştı. Mermer bloklar, harç kullanılmadan oturtulmuştu. Kitaplığın taşından daha koyu bir kar yağıyordu sokakta, Henry Ford'un öğle yemeğine geldiği gündü. Kar, kentin bütün seslerini boğuklaştırmıştı. Konağın kapısında kentten bir polis memuru duruyordu. Sokak boyunca, hatta 36. Sokak'la Madison'ın her köşesinde, paltolarının yakalarını kaldırmış adamlar kümelenmişti, yukarı, büyük adamın evine bakıyorlardı.

Morgan hafif bir yemek ısmarlamıştı, Chincoteagues, sukaplumbağası çorbası, Montrachet, kuzu gerdanı, Chateau Latour, taze domates ve hindiba, koyu kremalı ravent turtası ve kahveden oluşan yemeklerini baş başa yerken pek konuşmadılar. Servis büyüleyiciydi. Morgan'ın ev çalışanlarından ikisi yemekleri öyle bir el çabukluğuyla getirip götürüyorlardı ki işe insan eli değmemiş gibi görünüyordu. Ford iştahla yedi, ama şaraba dokunmadı. Ev sahibinden önce bitirdi yemeğini. Ünlü Morgan-burnunu çaktırmadan inceledi. Sofra örtüsünde bir kırıntı buldu, kahve fincanının tabağına koydu. Parmaklarıyla önündeki altın tabağı tembel tembel süpürdü durdu.

Yemeğin bitiminde Morgan, onu kitaplığa götürmek istediğini belirtti. Yemek odasından çıkıp üç dört adamın Pierpont Morgan'ın birkaç dakikasını almak için oturup beklediği karanlık bir tür genel bekleme salonundan geçtiler. Bu adamlar, Morgan'ın avukatlarıydılar. Ona, yakında, Birleşik Devletlerde bir para tröstü olup olmadığının araştırılması amacıyla Washington'da bir toplantı düzenleyen Bankacilık ve Mali İşler Komitesi önünde takınacağı tutum konusunda görüş bildireceklerdi. Morgan, kendisini görür görmez ayağa fırlayan avukatlarını elini sallayarak uzaklaştırdı. Bir de Roma'dan telaşla onu görmeye gelmiş spor ceketli bir sanat yatırımcısı vardı bekleyenler arasında. Adam, yalnızca onu selamlamak fırsatı bulabildi.

Ford bu gösteriş belirtilerini kaçırmamıştı. Zevkleri sade bir adamdı, yine de kendininkinden yalnızca tarz olarak farklı gördüğü bir imparatorluk karşısında asla bocalamazdı. Morgan onu kitaplığın büyük Batı Salonu'na götürdü. Orada adam boyunda bir şöminenin iki yanındaki koltuklara oturdular. Ateş yakmak için iyi bir gün, dedi Morgan. Ford ona katıldı. Puro sundu, Ford almadı. Tavanın altın kaplama olduğunu fark etti. Duvarlar, kırmızı Şam ipeğiyle kaplıydı. Ağır çerçeveli camlarda garip resimler asılıydı; altın halelerle çevreli, sarımsı, duygulu görünen insan yüzleri. O günlerde aziz olmayan hiç kimse resmini yaptırtmazdı, diye düşündü içinden Ford. Bir Madonna'yla çocuğu vardı resimlerden birinde. Kırmızı pelüş koltuğunun kollarında gezdirdi parmaklarını.

Morgan, Ford'un bütün bunları sindirmesini bekledi. Purosunu içti. Sonunda konuştu. Ford, dedi sertçe, ne senin işinde gözüm var ne de kârını paylaşmayı düşünüyorum. Rakiplerinin hiçbirini de tanımam. Ford başını salladı. Galiba bu iyi bir haber, dedi Ford hınzır bir bakışla. Yine de, diye sürdürdü ev sahibi, yaptığını beğendim, her ne kadar harcayacak birkaç yüz dolan var diye her geri zekâlının eline araba teslim etmek içimi bulandırsa da, geleceğin senin olduğunu anlıyorum. Hâlâ genç bir adamsın -elli falan, değil mi?- ve belki sen insan kitlelerini ayrı ayn seferber etmek

gereğini benden daha iyi anlıyorsun. Ben yaşamımı sermaye kaynaklarının koordinasyonuna ve endüstrilerin uyumlu birleşimine harcadım, ama emeği istihdam ederken onun katıldığı girişimden ayrı, tek başına uyumlu bir birleştirme süreci olabileceğini hiç düşünmedim. Sana bir soru sorayım. Senin kümeleme anlayışının, endüstriyel dehanın bir dokunuşu değil organik gerçeğin bir yansısı olduğunu hiç düşündün mü? Ne de olsa parçaların birbiriyle değiştirilebilirliği, doğanın bir kuralıdır. Bireyler, türlerinde, cinslerinde ortaktırlar. Bütün memeliler aynı yoldan çoğalır, beslenme modellerini paylaşırlar ve aynı duyguları yaşarlar. Tabii bu, bütün memelilerin birbiriyle değiştirilebilir parçaları var demek değil. Ama sınıflandırmacıları memelileri memeliler sınıfına sokmaya götüren, bu amaç ortaklığıdır. Üstelik bir türün içinde -diyelim insanda- doğanın kuralları öyle işler ki bireysel farklılıklarımız, temeldeki benzerliğimizden kaynaklanır. Böylelikle bireyleşme, tepedeki taşın yerleştirilmesiyle sağlanan bir piramidi anıştırır.

Ford bu konuyu düşündü. Yahudiler hariç, diye mırıldandı. Morgan yanlış duyduğunu sandı. Ne dedin, dedi. Yahudiler, dedi Ford. Onlar tanıdığım hiç kimseye benzemez. İşte burada güme gidiyor senin kuram. Gülümsedi.

Morgan birkaç saniye sustu. Piposunu içti. Ateş çıtırdıyordu. Rüzgârın savurduğu kar, kitaplığın pencerelerine serpiliyordu. Morgan yine söze girdi. Zaman zaman, dedi, bu hayatın kitlelerin erişemeyeceği hedeflerine erişmek umuduyla yaptığım felsefi soruşturmalarımda yardımcı olacak fen adamlarına, bilginlere başvurdum. Çalışmamın ürünlerini paylaşmayı öneriyorum sana, başarılarını yalnızca kendi çabalarına bağlayacak kadar küstah olduğuna inanmıyorum. Başarını hep böyle değerlendirdinse, karşılığında müthiş bir bedel ödeyeceğin konusunda uyarırım seni bayım. O zaman bir gün kendini dünyanın kıyısında, karaya oturmuş durumda bulur, gökkubbenin boşluğunu hiç kimsenin göremeyeceği kadar görürsün. Tanrı'ya inanır mısın? Orası bana kalsın, dedi Ford. Pekâlâ, iyi, dedi Morgan, senin zekânda bir adamın

böylesine sıradan bir düşünceyi benimsemesini beklemezdim zaten. Sandığından çok gereksinimin var bana. Tutalım ki sana) bu gezegenin etkinliğine anlam veren evrensel birtakım düzenler ve yinelemeler olduğunu kanıtlayabildim. Tutalım ki bizzat senin günümüz insanında dünyanın epeski bilgeliğini haklı çıkaran yönsemelerin bir aracı olduğunu gösterebildim.

Morgan ayağa fırladı, odadan çıktı. Ford koltuğunu çevirip arkasından baktı. Bir an sonra ihtiyar, eşikte durmuş, telaşla onu çağırıyordu. Ford kitaplığın ana salonundan geçerek Doğu Odası'na yürüdü onun ardından, odanın yüksek duvarları kitap raflarıyla doluydu. En üstteki iki sırada buzlu camlı geçitler ve cilalı pirinç tırabzanlar göze çarpıyordu, öyle ki her kitap, ne kadar yüksekte olursa olsun, kolaylıkla yerinden alınabiliyordu. Morgan ötedeki duvara gitti, seçtiği bir kitabın sırtına bastı ve rafın bir bölümü açılıp ancak bir adamın sığabileceği bir geçidi gözler önüne serdi. Buyur, dedi Ford'a, sonra onun ardından küçük bir odaya girince arkalarındaki kapıyı kapatan bir düğmeye bastı.

Burası, cilalı, yuvarlak bir masa, iki döner-aralıklı koltuk ve elyazmalarını sergilemeye yarayan üstü camlı bir masayla donatılmış alçakgönüllü bir odaydı. Morgan yeşil metal başlıklı bir masa lambasını yaktı. Daha önce hiç kimse benimle birlikte bu odada bulunmamıştı, dedi. Sergileme masasını aydınlatan ayaklı abajuru yaktı. Gelin buraya, dedi. Ford camın altına bakınca, Latin harfleriyle yazılmış eski bir parşömen gördü. Bu, dedi Morgan, ilk Rosicrucian metinlerinden bir yaprak. *Christian Rosencrutz'un Kimyasal Evliliği*. Rosicrucianlar aslında kimdi, biliyor musun Mr. Ford? V. Frederick'in seçtiği Ren palatinlerinin Hıristiyan simyacılarıydılar. 17. yüzyıl başlarından söz ediyoruz bayım. Bu büyük ve yüce yürekli adamlar, insanlığın ortak yararı için, süregiden bir tılsımın her çağda bazı insanlara sunulması düşüncesini uyguladılar. Bunun Latincesi, *prisca theologia'dır*, yani gizli bilgelik. İşin tuhafı, gizli bilgeliğe ilişkin bu inanç, yalnızca Rosicrucianlara özgü değildir. Aynı yüzyılın ortalarında Londra'da Görünmeyen Kolej adlı bir derneğin varolduğunu biliyoruz Derneğin üyeleri,

sözünü ettiğim tılsımın öz taşıyıcıları diye ünlenmişlerdi. Tabii siz Giordano Bruno'nun yazılarını bilmezsiniz, burada el yazısıyla bir örneği var. Benim bilginlerim, en usta dedektifler gibi, bu düşüncenin ve onu ayakta tutan çeşitli gizemli örgütlerin izini, Rönesans kültürlerinin çoğunda, Ortaçağ toplumlarında ve eski Yunanistan'da aradılar. Umarım dediklerimi kaçırmıyorsun. İnsanoğlunun acılarını bu *prisca theologia* aracılığıyla yatıştırmak için her çağda özel birtakım kişilerin doğduğu üstüne ilk kayıtlar bize Yunanistan'dan, Mısırlı Rahip Trismegistus'un yazılarının çevirileriyle geliyor. Bu gizli bilgiye tarihsel adını veren Hermes'tir. Hermetica. Kalın işaret parmağıyla camdaki sergilenecek son parçaya vurdu; üstündeki geometrik çizikler zar zor seçilebilen pembe bir taş parçası. Bu, bayım, Hermes'in özgün çivi yazısı olabilir. Şimdi sana bir soru sorayım. Sence insanlığın her çağında, her uygarlıkta geçerliliğini korumuş bir düşünce, neden günümüzde yok oluyor? Çünkü o adamların ve bilgeliklerinin gözden düşmesi bilim çağına denk geliyor. Nedenini söyleyeyim. Mekanik bilimlerin doğuşu, Newton ve Descartes'ın çıkışı, bizim gerçeği kavramamızı, aramızda aşkınlık yeteneği taşıyan kişileri fark etmemizi engelleyen büyük bir komplo, şeytani bir komploydu. Yine de onlar bugün aramızdalar. Her çağda aramızdalar. Geri dönüyorlar, anlıyor musun? Geri dönüyorlar!

Heyecandan, Morgan'ın yüzünü ateş basmıştı. Odanın en uç köşesine çekti Ford'un dikkatini, orada gölgede başka bir nesne, altın kadifeyle kaplı bir dikdörtgen duruyordu. Morgan kumaşın köşesini avucunda sıkarak ve konuğuna hırslı bir mal sahibi utkusuyla bakarak kumaşı sıyırdı, yere attı. Ford gösterilen parçayı inceledi. Kurşunla mühürlenmiş bir cam kasaydı. Kasada bir lahit duruyordu. İhtiyarın boğuk, kesik soluğunu duydu. Odadaki tek ses oydu. Lahit, kaymaktaşındandı. Kapağında, içinde yatanın tahta bir sureti vardı. Suret, altın varak, aşıboyası ve maviye boyanmıştı. Şu, dedi Morgan boğuk bir sesle, Büyük Firavun'un tabutu. Mısır hükümeti ve bütün arkeologlar dünyası, onu Kahire'de sanıyor.

Benim elimde olduğu bilinseydi, uluslararası bir yaygara kopardı. Gerçekten değeri biçilemez. Mısır bilimcilerinden derlenme özel kadrom onu havanın kötü etkilerinden koruyacak her türlü bilimsel önlemi aldı. Gördüğün maskenin altında 19. Hanedan'ın büyük Firavun'unun mumyası var. Üç bin yıldır durduğu Karnak Tapınağı'ndan taşınan 1. Seti. Sana onu sırası gelince gösteririm. Şimdilik yalnızca büyük kralın yüzünün sana epey ilginç geleceğini güvenle söyleyebilirim.

Morgan'ın kendini toplaması gerekiyordu. Koltuklardan birini çekip masanın başına oturdu. Yavaş yavaş soluğu düzeldi. Ford karşısına oturmuştu, ihtiyarın fiziksel sıkıntısını anlayınca ses çıkarmadı, pabuçlarına bakarak sessizce bekledi. Bağcıklarının ucu kahverengi bu pabuçları, L. L. Bean'in kataloğundan seçmişti. Sağlam, rahat pabuçlardı. Ford, dedi Pierpond Morgan, Mısır'a bir gezide konuğum olmanı istiyorum. Bunun yeri tam orası. Hepsinin başladığı yer. Özellikle Nil'de gezmek için tasarlanmış bir buharlı gemi ısmarladım. O hazır olduğunda benimle gelmeni istiyorum. Ne dersin? Para harcaman gerekmez. Luksor'a ve Kamak'a gitmeliyiz. Giza'daki Büyük Piramit'e gitmeliyiz. Sayıca o kadar azız ki bayım. Servetim beni bazı yeraltı kemerlerine, kutsal hiyeroglifleri çözmenin eşiğine getirdi. Neden kim olduğumuz gerçeğiyle, bizde vücut bulan sonsuz tılsımla doyuma ulaşmayalım?

Ford hafif kambur oturuyordu. Uzun elleri, bileklerinden kopmuş gibi koltuğunun tahta kollarına yaslanmıştı. Söylenilen her şeyi tarttı. Lahite baktı. Anladığına iyice inanınca, başını ciddi ciddi sallayıp şöyle yanıt verdi: Yanlış anlamıyorsam, yeniden doğmadan söz ediyorsunuz Mr. Morgan. Size bu konuda bir şeyler söylemek isterim. Delikanlılığımda zihinsel yaşamımda müthiş bir bunalım yaşadım, o hal üstüme geldi mi ne yaptığımı bilmiyordum. Gözü pektim, orası öyle, yine de okul kitaplarını ötekiler gibi inekleyen sıradan bir köylü oğlandım. Ama her şeyin nasıl çalıştığını bilirdim. Bir şeye baktım mı onun nasıl çalıştığını,

hatta nasıl daha iyi çalıştırılacağını söylerdim. Ama entelektüel falan değildim, anladınız mı? Parlak laflar umrumda değildi.

Morgan dinliyordu. Kıpırdamaması gerektiğini sezdi.

İşte o zaman, diye sürdürdü Ford, elime küçük bir kitap geçti. Adı, *Doğulu Bir Fakirin Sonsuz Bilgeliği*'ydi. Philadelphia, Pennsylvania'daki Franklin Yeni Buluşlar Şirketi'nce basılmıştı. Ve bana yalnızca yirmi beş sente patlayan bu kitapta beni rahatlatacak her şeyi buldum. Yeniden doğmak tek inancımdır, Mr. Morgan. Ben üstün zekamı şöyle yorumluyorum: Bazılarımız öbürlerinden çok fazla sayıda hayat yaşamışlardır. Görüyor musunuz, sizin bilim adamlarına, dünyayı dolaşmaya harcadığınız, onca para dökerek aradığınız şeyi ben çoktan biliyorum. Size bir şey söyleyeyim, bu yemeğe karşılık size ödünç vereceğim o kitabı. Neden şu Latince ıvır zıvırla uğraşasınız ki, dedi kolunu sallayarak, postayla üç beş kuruş karşılığında elde edebileceğiniz bir bilgiyi bulmak için Avrupa'nın çöp bidonlarını karıştırmanıza, Nil'de yüzecek gemiler yapmanıza ne gerek var!

İki adam birbirlerine baktılar. Morgan koltuğuna yaslandı, yüzündeki kan çekildi, gözlerindeki yırtıcı ışık söndü. Konuştuğunda, ihtiyar bir adam gibi çıktı sesi. Mr. Ford, dedi, eğer düşüncelerim sen atlatırlarsa, son sınavlarından geçmiş olacaklar.

Yine de aralarında can alıcı bir kopukluk baş göstermişti. Bu olağanüstü buluşmadan bir yıl kadar sonra Morgan, Mısır'a yolculuğa çıktı. Ford her ne kadar ona katılmadıysa da ürkütücü bir soyaçekim olasılığına aklı yatmıştı. Ve birlikte Amerika'nın en gizli ve özel kulübünü kurmuşlardı. Yalnızca kendilerinin üye oldukları Piramit. Günümüze kadar süren birtakım araştırmalara bağış yapan bir kulüp.

21

Tabii ki tarihimizin o döneminde eski Mısır imgeleri herkesin belleğine kazınmıştı. İngiliz ve Amerikan arkeologlarının çölden yolladıkları keşif raporlarının büyük payı vardı bunda. Şişirilme bez şortlu ve deri başlıklı futbolculardan sonra üniversitelerin gözdeleri arkeologlardı. Pazar eklerinde mumyalama ayrıntılı bir biçimde anlatılıyor, toy gazeteciler papirüsün gömülmedeki işlevlerini çözümlüyorlardı. Evlerin iç döşemesinde Mısır sanatı, Mısır görüntüsü seçiliyordu. IV. Louis kapı dışarı atılıp içeri yılan oymalı kollarıyla saltanat koltukları buyur ediliyordu. New Rochelle'deki Anne de bu modadan kaçamadı; yemek odasındaki çiçekli deseni inanılmaz ölçüde yavan ve iç daraltıcı bularak yerine çekik gözlü, başları sarı, etekleri kısa Mısırlı erkekler ve kadınlarla süslü, zarif bir duvar kâğıdı kaplattL Hepsi kırmızı aşıboyasına, mavi ve turuncuya bürünmüş, Mısır figürlerine özgü cepheden bakışlarıyla, avuçlarında akbabalar, başak sapları, nilüferler ve kopuzlar tutarak duvarda salınıyorlardı. Aslanlar, bokböcekleri, baykuşlar, öküzler ve kesik ayaklar eşlik ediyordu onlara. Her değişikliğe duyarlı olan Baba'nın iştahı azalmıştı. Yemek yemek için insanın kendini mezara koymasını onaylamıyordu.

Oysa Oğlan deseni sevmişti, hiyeroglif çalışma hevesi doğdu içinde. Yağmalanan tabutlar ve mumyaların gerçekleşen lanetleri üstüne hikâyeler yayımlayan dergilere merak sardı, *Vahşi Batı* haftalık dergisini bıraktı. Tavan arasındaki siyah kadın, kafasını kurcalıyordu; sessiz, gizli oyunlarında, onu tutsak edilmiş eski bir Nubia prensesi olarak canlandırıyordu

gözünde. Kız, bunlardan habersiz, odasında pencerenin başında otururken o, kartonpiyerden yaptığı gagalı bir kutsal balıkçıl maskesiyle kapısından geçiyordu.

Bir pazar günü, ikindiüstü, yeni bir Model T Ford tepeyi tırmanıp evin önüne geldi, rastlantı sonucu onu sundurmadan gören oğlan merdivenleri inip kaldırımda durdu. Sürücü özel bir adres ararcasına bir sağa bir sola bakıyordu; araba köşeden kıvrılıp geri döndü. Sürücü onu Oğlan'ın önüne çekti, hız kesti, eldivenli eliyle Oğlan'ı çağırdı. Zenciydi. Arabası gıcır gıcırdı. Işıltı saçıyordu. Kocaman bir ön camı, tepesinde bir pantasotesi[3] vardı. Siyah bir kadın arıyorum, adı Sarah, dedi. Bu evlerden birinde oturuyormuş dediklerine göre.

Oğlan onun tavan arasındaki kadını kastettiğini anladı. Burada, dedi. Adam vitesi taktı, kontağı kapattı, dışarı çıktı. İki Norveç akçaağacının altındaki taş basamakları tırmanıp evin yanından arka kapıya yöneldi.

Anne kapıya geldiğinde, zenci saygılı davrandı, ama Saralı ile konuşma izni isterken, tedirgin edici bir kararlılık ve kendini önemseme vardı tavrında. Anne onun yaşını kestiremedi. Kara yüzlü, kızıla çalan tıknaz bir adamdı, elmacık-kemikleri fırlaktı, koyu gözleri öylesine derindi ki birazdan şaşı bakacakmış izlenimi veriyordu. Bıyığı düzgündü. Siyah tenlilerin çabuk kapıldığı özentili zenginlik havasında giyinmişti: Dar, siyah bir palto, siyah-beyaz tüvit bir takım, gri tozluklar ve ucu sivri, siyah pabuçlar. Elinde bir kasketle sürücü gözlüğü tutuyordu. Anne ona beklemesini söyleyip kapıyı kapattı. Üçüncü kata çıktı. Sarah'yı her zamanki gibi pencerenin önünde değil ayakta dimdik durur buldu: Ellerini önünde kavuşturmuş, kapıya bakıyordu. Saralı, biri seninle görüşmek istiyor, dedi Anne. Kız hiçbir şey söylemedi. Mutfağa gelir misin? Kız hayır anlamında salladı başını. Onu görmek istemiyor musun? Hayır efendim, dedi kız usulca, bir yandan yere bakarak. Lütfen gönderin onu. Evde yaşadığı aylar boyunca bu kadar uzun konuşmamıştı. Anne aşağı indiğinde adamı arka kapıda değil mutfakta, Sarah'nın bebeğinin ocak

yanında sıcacık uyuduğu arabada buldu. Dört ince, ahşap tekerlekli ayağın üstüne oturtulmuş bir sepetti bu. Mavi saten döşenmişti, örtüsü pelüştendi. Anne'nin kendi oğlu da uyumuştu bu sepette, ondan önce kardeşi de. Siyah tenli adam arabanın yanına çökmüş, çocuğa bakıyordu. Anne, ne yapacağını tam kestiremedi, adamın kapıdan geçme cesareti göstermesine bozuldu ansızın. Seni göremeyecekmiş, dedi, kapıyı açtı, durdu. Zenci, çocuğa bir bakış daha attıktan sonra kalktı, teşekkür etti, çıktı. Anne, umduğundan da sert kapadı kapıyı. Bebek uyandı, ağlamaya başladı. Bebeği kucağına alıp avuttu, adama gösterdiği aşırı tepkiye içerleyerek.

Arabalı zencinin Broadview Bulvarı'na gelişi böyle oldu. Adı Coalhouse Walker Jr.'dı. O pazardan başlayarak her pazar uğradı, hep arka kapıya vurarak, Sarah'nın kendisini kabul etmemesinden yakınmadan. Baba bu uğramaların can sıkıcı olduğunu düşünüyor, engellemek istiyordu. Polis çağıracağım, dedi. Anne elini onun koluna dayadı. Bir pazar, zenci adam bir demet sarı kasımpatı getirdi, o mevsimde epey pahalıya patlamışlardı herhalde. Çiçekleri Sarah'ya götürmeden önce Anne, salon penceresinde durdu. Sokakta, zenci, arabasının tozunu aldı, tekerlek parmaklarını, farları, ön camı temizledi. Üçüncü katın penceresine baktıktan sonra yoluna gitti. Bu, Anne'nin, on yedi yaşındayken kendisini ziyaret eden Ohiolu tanrıbilimcilerin yüzlerindeki anlatımı anımsamasına yol açtı. Galiba aslında en dirençli türünden bir Hıristiyan gençlik aşkı karşısındayız, dedi Baba'ya. Evet, dedi Baba, şimdiden bir çocuğun doğumuyla sonuçlanmış bir şeye gençlik aşkı diyebilirsen. Ben bu düşünceni kırıcı buluyorum, dedi Anne. Önce acı vardı, şimdi kefareti ödeniyor. Gerçekten çok yüce, senin öyle görmemene üzülüyorum.

Zenci kız, konuğuna ilişkin hiçbir şey söylemedi. Onunla nerede, nasıl tanıştıkları hakkında hiçbir bilgileri yoktu. Bildikleri kadarıyla kızın ne ana-babası ne de kent merkezindeki zenci bölgesinde dostları vardı. Orada yerleşik bir zenci topluluğu yaşıyordu, ama kıyısında geçiciler de barınabiliyordu. Bu kız da onlardandı, New York'tan buraya

hizmetçilik yapmaya gelmişti tek başına. Bu durum Anne'yi coşturuyordu. Bebeği çiçek tarhlarında bulduğu o feci günden bu yana ilk kere genç kadının geleceğinde bir umut görüyordu. Sarah'nın uzlaşmaz tutumuna üzülmeye başladı. Coalhouse Walker Jr.'ın, oturduğu Harlem'den buraya geliş sonra da dönüş yolunu hesaplayınca bir dahaki sefere onu biraz ağırlamaya karar verdi. Salonda çay ikram edecekti. Baba bunun uygun olup olmadığını tartıyordu. Anne, O konuşmasını bilen, beyefendi gibi davranan biri, dedi. Bence bunda uygunsuzluk yok. Mr. Roosevelt Beyaz Saray'dayken Brooker T. Washington için yemek verdi. Demek biz de Coalhouse Walker Jr.'a çay ikram edebiliriz.

Böylece ertesi pazar, zenci çaya çağrıldı. Baba, onun salonda elinde bir fincan ve tabakla oturmaktan hiç gocunmadığını fark etti. Tam tersine, bu, dünyanın en olağan şeyiymiş gibi davranıyordu. Ortam onu ürkütmemişti, saygısı da abartılı değildi. İnce, zarifti. Onlara kendinden söz etti. Profesyonel bir piyanistti, şimdilerde aşağı yukarı hep New York'ta kalıyordu, 8. Cadde 155. Sokak'taki Manhattan Casino'da sürekli konserler veren ünlü Jim Europe Clef Kulübü Orkestrası'nda iş bulmuştu. Bir müzikçi için sağlam bir yer, yolculuk istemeyen bir iş çok önemliydi. Yolculuktan bıktım, dedi. Yol tepmekten bıktım. Öylesine hevesle konuşuyordu ki Baba bu sözlerin yukarıdaki kadının kulağına gitmesi için söylendiğini anladı. Buna içerledi. Neler çalarsın? diye sordu birden. Bizim için bir çalsana.

Zenci, çayını tepsiye dayadı. Kalktı, dudaklarını zarifçe silip peçeteyi fincanının yanına bıraktı, piyanoya yürüdü. Tabureye oturur oturmaz kalktı, gereken yüksekliğe çıkarana kadar döndürdü tabureyi. Yine oturdu, birkaç nota çaldıktan sonra onlara döndü. Bu piyano feci şekilde akort edilmek istiyor, dedi. Baba'nın yüzü kızardı. Doğru, dedi Anne, hep savsaklayıp dururuz. Müzikçi yine piyanoya döndü. "Wall Street Rag" dedi. Büyük Scott Joplin'in bestesi. Çalmaya başladı. Akortlu ya da akortsuz, Aeolian marka piyanoları böyle sesler asla çıkartmamıştı. Küçük duru müzik tümceleri havada çiçekler

gibi asılı kalıyordu. Ezgiler, demetler gibiydi. Müziğin canlandırdıkları dışında başka olasılıklar yoktu sanki hayatta. Parça bittiğinde Coalhouse Walker taburesinde döndü ve karşısında bütün aileyi buldu. Anne, Baba, Oğlan, Büyükbaba ve odasından gömleği ve askılarıyla fırlayıp piyanoyu kimin çaldığını görmeye koşan Küçük Kardeş. İçlerinde *ragtime*'ı bilen tek kişi oydu. New York'ta gece yaşamı sırasında duymuştu bu müziği. Ablasının evinde duymayı aklının ucundan geçirmezdi.

Coalhouse Walker Jr. piyanoya döndü ve "Akçaağaç Yaprağı'' dedi. Büyük Scott Joplin'in bestesi. Rag parçalarının en ünlüsü havayı çınlattı. Piyanist dimdik, piyanonun başında oturuyor, pembe tırnaklı uzun, kara elleri göründüğü kadarıyla hiç zorlanmaksızın akan akortları ve gümbürtülü oktavları harmanlıyordu. Sağlam bir yapıydı bu, duyuları ayaklandıran ve bir an durmak bilmeyen güçlü bir müzik. Oğlan onu boşlukta çeşitli yerlere dokunan, odayı öz varlığıyla ışıldatana kadar çetrefil örgülerde biriken ışığa benzetti. Müzik, merdiven aralığını, üçüncü katı, suskun, bağışlamaz Sarah'nın ellerini kavuşturup kapıya kulak verdiği odaya kadar doldurdu.

Parça sona erdi. Herkes alkışladı. O zaman Anne, Mr. Walker'ı Büyükbaba'ya ve Küçük Kardeş'e tanıştırdı; kardeşi, zencinin elini sıkarken, Sizi tanıdığıma çok sevindim, dedi. Coalhouse Walker ciddiydi. Herkes ayaktaydı. Bir sessizlik olmuştu. Baba, boğazını temizledi. O tür müzik konusunda bilgili değildi. Beğenisi Carrie Jacobs Bond'da kalmıştı. Zenci müziğinin güleç ve çalımlı olması gerektiğini sanıyordu. Zenci şarkıları biliyor musun? dedi. Kabalık etmek istememişti; o piyasa işi şarkılara zenci şarkısı denirdi. Yine de piyanist sert bir şekilde salladı başını. Zenci şarkısı dedikleriniz, varyeteler içindir, dedi. Onları, yüzlerini karaya boyayan beyazlar söyler. Bir sessizlik daha oldu. Zenci, tavana baktı. Anlaşılan, dedi, Miss Saralı beni görmeyecek. Çabucak sırtını döndü, sofadan geçip mutfağa yürüdü. Aile peşinden gitti. Paltosunu bir iskemleye bırakmıştı. Onu giydi ve hiçbirini umursamadan

eğilip arabasında uyuyan bebeğe baktı. Bir süre sonra doğruldu, hoşça kalın deyip kapıdan çıktı.

Bu ziyaret Saralı dışında herkesi etkilemişti; o, bu adamla görüşmeme kararından döndüğüne ilişkin hiçbir ipucu vermiyordu. Adam ertesi hafta da uğradı, bir sonraki hafta da. Artık ailenin konuğuydu, her keresinde, geçen altı gün içinde neler yaptığını anlatırken onların içten ilgilerini yanıtlamaktan başka şey düşünmüyordu. Baba, adamın takındığı havaya bozuluyordu. Kız besbelli onunla görüşmeyecek, dedi Anne'ye. Bundan böyle hayatımın her pazarını Coalhouse Walker'ı ağırlamaya mı adayacağım? Gelgelelim Anne, ilerleme belirtileri görüyordu. Saralı, işten ayrılan temizlikçinin görevlerini üstlenmişti, artık odaları öylesine canla başla, öylesine titizce temizliyordu ki Anne, Sarah'nın kendi evini temizlediği duygusuna kapılıyordu bir an. Ayrıca, çocuğunu da beslenme saatleri dışında yanına almaya başlamıştı, önceleri günlük banyosunu kendi yaptırarak, sonra da gece onu yukarıya, odasına götürerek. Ama Saralı konukla görüşmemeyi sürdürüyordu. Coalhouse Walker bütün kış boyunca hiç aksatmadan uğradı.

Birkaç kere, kar yolları kestiğinde trenle gelip tepenin eteğinden geçen Kuzey Bulvarı tramvayına bindi. Dar siyah paltosunu giyip kuzu yünü bir kalpak takıyordu. Çocuğuna giysiler getiriyordu. Sarah'ya gümüş saplı bir saç fırçası getirdi. Baba onun direncini övmek zorunda kaldı. Bir müzikçinin aylığı böyle armağanlara ne ölçüde yeter, diye düşündü.

Bir gün Baba'nın aklına, Coalhouse Walker Jr.'ın kendisinin zenci olduğunu bilmediği geldi. Üstüne düşündükçe daha doğru buluyordu sezgisini. Walker, zenci biri gibi davranmıyor, öyle konuşmuyordu. Irkına özgü alışıldık saygı gösterilerini öyle bir değişikliğe uğratabiliyordu ki, davranışları, karşısındakinden çok kendi onuruna yansıyordu. Arka kapıya tok bir sesle vuruyor, içeri alındığında herkesi ciddi bir tavırla selamlıyor, her nasılsa onlara, Sarah'nın ailesiymişler, gösterdiği incelik de yalnızca Sarah'ya beslediği ilgi ve saygının bir ölçüsüymüş izlenimini aktarabiliyordu. Baba bu adamda

tehlikeli bir şeyler sezinliyordu. Belki de onu yüreklendirmemeliyiz, diyordu Anne'ye. Mathew Henson bile haddini bilirdi.

Ne var ki bu arada olayların akışı değiştirilmez hale gelmişti. Kış sonlarında Sarah, Coalhouse Walker'la salonda görüşebileceğini söyledi. Günlerce bir hazırlık telaşı yaşandı. Anne kendi giysilerinden birini verdi ona, yanında durdu. Sarah aşağıya indi, güzeldi, utangaçtı. Saçı taranmış, briyantinlenmişti. Coalhouse Walker resmi bir havada konuşurken, onun için piyano çalarken, gözlerini eğip sedirde oturdu. Kızdan yaşça epey büyük olduğu ancak yan yana görüldüklerinde ortaya çıktı. Anne, sevgililerin baş başa kalabilmeleri için aile bireylerinin birer özür bularak dışarı çıkmalarında diretmişti. Ama bu hiçbir şeyi kolaylaştırmadı. Ziyaret bittikten sonra Sarah tedirgin, hatta öfkeliydi. Bağışlaması zaman alıyordu ve inatçılığı, garip bir biçimde, adamın üstelemesine verilecek tek uygun yanıt gibi görünüyordu. Sarah yeni doğan bebeğini öldürmeye kalkmıştı. Hayat, bu iki insanın da hafife alacakları bir şey değildi. Kendi umutlarıyla duygularının amansız buyruğunda yaşıyorlardı. Acı çekiyorlardı. Anne'nin Küçük Kardeş'i, bunu ailedeki herkesten daha iyi anlamıştı belki. Coalhouse Walker'la bir kerecik konuşmuştu, ama onu çok beğeniyordu. Siyah adanun amaçlarına ulaşmasında, kendisinde bulunmayan bir erkekliğin tohumunu görüyordu. Bunu uzun uzun düşündü. Küçük Kardeş, bazı yüreklerde aşkı, tıpkı kemik hastalığı ya da akciğerlerde tıkanmaya benzer, yani bedenin belli bir yerinde, bu durumda yürekte ortaya çıkan fizyolojik bir aksaklık olarak tanımlıyordu. Kendisi bu hastalığa yakalanmıştı işte, Sarah da yakalanmıştı siyah tenli olmasına karşın. Onu yurdundan edilmiş bir Afrika kraliçesi diye niteliyordu, adım atışındaki acemilik başka bir ülkede zariflik sayılabilirdi. Ve o Coalhouse Walker'ın evlenme önerisine hayır demekte direttikçe, Küçük Kardeş'in onun yüreğinin ne kadar ağır hasta olduğu yolundaki düşüncesi pekişiyordu.

Ama mart ayında bir pazar günü, rüzgârın daha tatlı estiği, akçaağaçların dallarında küçücük kahverengi tomurcukların belirdiği bir gün, Coalhouse Walker pırıl pırıl Ford'uyla kapıda durakladı. Komşular avlularından seyirtip bu iri yapılı, kibar tavırlı, şaşılacak kadar birbirine yakın kapkara gözlü adamla pembe bluz, siyah etek, siyah ceket ve Anne’nin geniş kenarlı şapkalarından birini giymiş güzel, acemi Sarah’nın, Norveç akçaağaçlarının altından geçip taş basamaklardan sokağa inişlerini izlediler. Bebeği Sarah taşıyordu. Adam onu arabaya oturttuktan sonra direksiyon başına geçti. Aileye el sallayarak banliyö sokaklarından kentin kuzey ucundaki çiftliklere yöneldiler. Arabayı yolun kenarına çektiler. Bir ispinozun sert, kahverengi toprakta sektikten sonra bir ağacın en yüksek, en cılız dalına uçmasını gözlediler. Bu görkemli âşıkların ailenin yaşanunda belirişleri çok şaşırtıcı olmuştu; onların istençlerinin çatışması neredeyse uyuşturucu etkisi yapmıştı.

22

Şimdi Küçük Kardeş, New York seferlerine başlamıştı yine. Çizim masasında akşam yemeği zamanı geçene kadar çalışıyor, sonra bir gece trenine atlıyordu. Lexington Bulvarı ile 34. Sokak'm köşesindeki silah deposunda görevli bazı subaylarla dostluk kurmuştu. Springfield yivli silahlarından yakınıyorlardı. Ona tabancalarını, el bombalarını gösterdiler. Küçük Kardeş hemen, daha iyi silahlar tasarlayabileceğini sezdi. Subaylarla içiyordu. Birçok Broadway salonunun kulis kapılarında tanınıyordu. Dar sokaklarda öbürleri gibi dolaşıyordu, daha yaşlı adamlar kadar bakımlı değildi tabii, ama Princeton ya da Yale üniversitelileri kadar bakımsız bir yakışıklılığı yoktu. Üstelik gözlerinde, az sayılmayacak sayıda kadını çeken bir beklenti yoğunluğu okunuyordu. Her zaman öyle ciddi, öyle mutsuzdu ki kadınlar onu kendilerine âşık sanıyorlardı. Şair sanıyorlardı onu.

Ne var ki aylığı bu zevklerine yetmiyordu. Broadway, ışıkları, eğlenceleriyle capcanlıydı ve tiyatroyla ilişkili, onun heyecanıyla yüklü kişiler, uçlarda bir yaşam sürdürüyorlardı. Uygun bir fiyat karşılığında kendisiyle yatacak kadınları nerede bulabileceğini öğrendi - bunlardan biri, Central Park'taki Bethesda Fıskiyesi'ydi. Hava yumuşadı mı, kadınlar orada çifter çifter gezerlerdi. Günler uzamaya başlamıştı. Soğuk, göz alıcı günbatımlarında fıskiyenin çevresinde dolaşırlardı, büyük basamakları gölgeler doldururdu, su kararmaya başlamış bile, kaldırım taşları kahverengi, pembe. Onları ciddiye alıp eğlendirirdi. Onlara zarif davranırdı, onlar da zarifliğe giren bu garipliğine aldırmazlardı. Bir kadını

oteldeki odasına götürür, sonra bir iskemleye elinde tek pabucuyla çöküp hepten unuturdu onu. Ya da sevişmeye kalkışmaz, yalnızca kadının gizli yerlerini araştırırdı. Kendini kaybedene kadar içerdi. Yemeğini, zemini talaş serpili et lokantalarında yerdi. Kabadayıların herkese içki ısmarladığı mahzen barlara giderdi Hell's Kitchen'daki. Geceleri Manhattan'a yürür, gözleriyle sokaktan geçenleri yerdi. Restoran camlarına bakar, otel lobilerinde otururdu, kıpır kıpır gözleri henüz belirmemiş bir devinim ve renk bulup çıkarmaya hazırdı.

Neden sonra, Emma Goldman'ın yayımladığı *Mother Earth* dergisinin yazıhanesini buldu. 13. Sokak'taki bu kahverengi taşlı yapı şimdi, Emma Goldman New York'tayken, anarşistlerin barınağı haline gelmişti. Sokaktaki lambanın altında durdu, pencerelere baktı. Gecelerce yaptı bunu. Sonunda kapıdan bir adam çıktı, basamaklardan inip onun durduğu karşı kaldırıma geçti. Uzun boylu, iskelet gibi bir adamdı, uzun saçlı, dar boyunbağlıydı. Akşamları hava soğuyor, dedi, içeri gel. Bizim kimseden gizlimiz yok. Ve Küçük Kardeş karşıya geçip basamaklardan çıktı onun eşliğinde.

Adam, nöbeti sırasında onu polisin adamı sanmıştı, sonradan anlaşıldığına göre. Abartılı bir alay havasıyla ağırlandı. Ona çay ikram ettiler. Şapkalı, paltolu bir sürü insan dikilip duruyordu ortalıkta. Sonra Emma Goldman belirdi eşikte, ilgisi genç adama kaydı. Hay Allah! dedi. O polis falan değil. Gülmeye başladı. Başına bir şapka geçirip firketeyle tutturuyordu. Genç adam, onun kendisini tanımasından çok heyecanlanmıştı. Bizimle gel, dedi Goldman.

Bir süre sonra Küçük Kardeş kendini aşağıda Bowery yakınındaki Cooper Sendikası'nda buldu. Giriş çok sıcaktı, tıka basa doluydu. Bir sürü yabancı vardı. Erkekler melon şapkalarını içeride de çıkarmamışlardı. Ter ve sarımsak kokulu bir kalabalığın saçtığı kokuyla katlanılmaz bir kongreydi. Meksika Devrimi'ni desteklemek amacıyla toplanmıştı. Genç adam, Meksika Devrimi'nden bütünüyle habersizdi. Adamlar yumruklarını sallıyorlardı. Sıralara çıkmışlardı. Konuşmacılar

birbirini izledi. Bazıları, İngilizceden başka dillerde konuşuyorlardı. Söyledikleri çevrilmiyordu. Duymakta zorlanıyordu. Galiba, son otuz beş yıldır Meksika Başkanlığını yürüten Diaz'a karşı Meksikalı işçiler birdenbire ayaklanmışlardı. Silaha ihtiyaçları vardı. Cephaneye ihtiyaçları vardı. Tepelerden saldırıyor, tahta değnekler ve eski moda ağızdan dolma tüfeklerle federalleri, teçhizat trenlerini kıstırıyorlardı. Genç adam bu olay üstüne düşündü. Sonunda Emma Goldman konuşmak üzere ayağa kalktı. Bütün konuşmacılardan iyiydi. Zengin toprak sahipleri ile kahrolası zalim Diaz arasındaki suç ortaklığını, işçilerin sindirilişini, yoksullukla açlığı ve -hepsinden daha utanç verici olan şey- Meksika hükümetinin ulusal danışma kurullarında Amerikan şirketleri temsilcilerinin yer almasını sayıp dökerken herkes sustu. Sesi güçlüydü. Başını sallayıp ellerini havaya kaldırırken gözlüğünden ışık yansıyordu. Genç adam, ona daha yakın olabilmek için önündekileri iterek ilerledi. Goldman, Emiliano Zapata diye birinden söz ediyordu, Morelos Bölgesi'nden bu basit çiftçi, başka bir çözüm bulamadığı için devrimci olmuştu. Ağartılmış ortakçı tulumu giyiyor, göğsüne fişeklik asıyor, palaska takıyordu. Yoldaşlarım, diye haykırdı Emma, bu yabancı bir giysi değil. Yabancı ülkeler diye bir şey yok. Meksika köylüsü, diktatör Diaz falan yok. Dünyanın her yerinde bir tek savaşım var, yeryüzündeki hayatın iğrenç karanlığını aydınlatmaya çalışan özgürlük ateşi var yalnızca. Kulakları sağır edici bir alkış koptu. Küçük Kardeş parasızdı. Çevresindeki herkesin buram buram yoksulluk kokmasına karşın avuçlar dolusu bozuklukla geldiğini görünce utancından kızarıp ceplerini altüst etti. Kendini, konuşmacının durduğu kürsünün dibinde buldu. Konuşmalar sona ermişti. Goldman, meslektaşları ve hayranlarıyla çevriliydi. Onun, koyu renk bir takım giymiş, boyunbağlı, ayrıca kocaman bir sombrero takmış kara yağız bir adama sarıldığını gördü. Goldman döndü, gözü, sarı saçları iyice seyrelmiş, yüzü kafası koparılmış bir Fransız cumhuriyetçisi gibi kürsünün dibine doğru yükselmiş, gözleri garip bir hazla tepeye dikilmiş genç adama ilişti. Güldü.

Genç adam, bu ateşli toplantıdan sonra Goldman'ın kendisiyle konuşacağını düşünmüştü, gelgelelirn *Mother Earth* Yayınevi'nde arka bölmede bir hoş geldin toplantısı düzenlenmişti. O adam, Zapatista temsilcisiydi. Bol paçalı pantolonun altına çizme çekmişti. Pek gülümsemiyor, ama çay içip elinin tersiyle uzun bıyıklarını sıvazlıyordu. Odalar gazetecilerle, bohemler, sanatçılar, şairler ve sosyete hanımlarıyla doluydu. Küçük Kardeş, Goldman'ın peşinden ayrılmadığının farkında değildi. Onun ilgisini çekmeye can atıyordu. Ama Goldman herkesle ilgilenmekten baş alamıyordu. Kapıdan giren her yeni konuğu karşılaması gerekiyordu. Kafasında bir sürü iş vardı. İnsanları birbirleriyle tanıştırıyordu. Farklı kişilere farklı görevler veriyordu, kimlerle görüşmeleri gerektiğini, gitmeleri gereken yerleri, araştırmaları ya da yazmaları gereken konuları. Genç adam, kara cahil buldu kendini. Goldman mutfağa gidip kek malzemesini çırpmaya başladı. Şunları al, dedi Küçük Kardeş'e, bu çanakları büyük odadaki masanın üstüne diz. Genç adam, onun işe yarar saydığı kişiler ağına katıldığına çok sevindi. Her duvarda *Mother Earth* dergisinin kapaklarından yapılma posterler asılıydı. Uzun saçlı bir adam, punç dağıtıyordu. Sokağa çıkıp Küçük Kardeş'i yukarı çağıran adamdı. Gözden düşmüş bir Shakespeare oyuncusunu andırıyordu. Tırnaklarının ucu kapkaraydı. Dağıttığı içki kadar içki yuvarlıyordu. Herkesi bir şarkıdan birkaç dize söyleyerek selamlıyordu. Onunla konuşan herkes kıkır kıkır gülüyordu. Adı Ben Reitman'dı, Goldman'ın birlikte yaşadığı adamdı. Başının tepesinde bir gariplik vardı, bir bölümü kazınmıştı. Küçük Kardeş'in baktığını görünce, bir zaman San Diego'ya gittiğini, üstüne katran sürülüp tüy yapıştırıldığını anlattı. Emma, oraya konuşma yapmaya gitmişti. Kendisi, Emma'nın menajerliğini üstlenmişti, salon kiralamak, düzenlemeler yapmak falan. Orada, Emma'yı konuşturmak istememişlerdi. Kendisini kaçırmış, bir yere götürmüş, soyup katranlamışlardı. Etini purolarının uçlarıyla yakmışlardı, bu kadar olsa yine iyi. Bunları anlatırken yüzü karardı, gülümseyişi silindi.

Çevrelerine birkaç kişi toplandı. Punç kepçesini tutuyordu, kepçe çanağın kenarına hızla çarpmaya başladı. Onu elinden bırakamıyordu sanki. Yüzünde acayip bir gülümsemeyle eline baktı. Anacığımın konuşmasını istemediler, Kansas City'de de, Los Angeles'ta, Spokane'de de. Ama o konuştu. Bütün zindanları biliriz biz. Her davayı kazanırız. Anacığım, San Diego'da konuşacak. Elinin böyle titremesine kendi de şaşmış gibi güldü. Kepçe, kâseye vurup çınlıyordu.

O anda bir adam kalabalığı yararak masaya geldi, Senin katranlanıp tüylenme serüvenin içki servisini aksatmıyor diye düşünüyorsun galiba Reitman? dedi. Kısa boylu, kel, kalın gözlüklü, iri dudaklı bir adamdı, teni balmumundan yapılmış kadar solgundu. Ana sorun, Emma'nın ne söyleyeceği değil konuşma hakkıydı. Bütün çabamızı kendimizi savunmaya harcıyoruz. Bu onların stratejisi aslında, bizim değil. Korkabunu anlamıyorsun. Suçlu bir liberal tarafından kefaletle salınmanın neresi onurlandırıcı, zavallı Reitman? Sonradan herif kendini kutlasın diye mi? Dünya nasıl ilerleyecek? İki adam birbirlerine baktılar. Goldman'ın sesi, kalabalığın arkasından neşeyle çınladı: Sacha! Ellerini önlüğüne silerek masayı dolaştı. Reitman'ın yanı başında durdu. Kepçeyi usulca aldı elinden. Sachacığım, dedi solgun adama, onlara bir kere kendi ideallerini öğretebilirsek belki sonra bizimkileri de öğretebiliriz.

Toplantı geç saatlere sarktı. Küçük Kardeş'in, Goldman'ın ilgisini çekme umudu kalmadı. Yayları fırlamış eski bir sedire Hint usulü çöktü. Bir süre sonra odanın sessizleştiğini fark etti. Yukarı baktı. Goldman tam karşısında bir mutfak iskemlesinde oturuyordu. Oda boşalmıştı, kendisi son konuktu. Elinde olmadan yaşlar doluştu gözlerine. Seni anımsayıp anımsamadığımı sordun açıkça, dedi Emma Goldman. Nasıl unutabilirim ki. Hiç kimse öyle bir sahneyi unutabilir mi, imansız çocuk? Onun yanağına başparmağıyla dokundu, gözyaşını sildi. Feci, gerçekten feci. İç çekti. Hayattan bütün istediğin bu mu? İyice büyümüş iri gözleriyle gözlük camlarından süzdü onu. Bacaklarını aralayıp elleri dizlerinde

oturdu. Kızın nerede olduğunu bilmiyorum. Hoş sana söyleyebilseydim bile ne yararı olurdu? Tutalım ki sana dönmesini sağladın. Kısa bir süre kalırdı ancak. Sonra yine senden kaçardı, bilmiyor musun? Genç adam başını salladı. Berbat görünüyorsun, dedi Goldman. Ne hale getirmişsin kendini. Yemek yemiyor musun? Açık havaya çıkmıyor musun? Genç adam, hayır anlamında salladı başını. On yıl yaşlanmışsın. Doğrusu duygularını yadırgıyorum. Kendini özel sanıyorsun, sevgilin gitti diye. Her gün olan bir şey bu. Tutalım ki sonunda seninle birlikte yaşamaya boyun eğdi. Sen bir burjuvasın, onunla evlenmek isterdin o zaman. Birbirinizi bir yıla kalmaz yiyip bitirirdiniz. Onun, gözlerinin önünde yaşlanmaya, sıkılmaya başladığını görürdün. Yemek masasının iki ucunda, birbirinize tutsak otururdunuz, senin aşk dediğin korkunç bir tutsaklık altında. İkiniz de. İnan bana, böylesi senin için daha iyi. Küçük Kardeş ağlıyordu. Haklısınız, dedi, tabii haklısınız. Goldman'ın elini öptü. Eli küçüktü, ama parmakları şişti, derisi kırmızıydı, boğumları fırlamıştı. Ona ilişkin anılarım yok, diye hıçkırdı genç adam. Düşlediğim bir şeydi. Goldman, bu kadarla yetinmemişti. Böylelikle kendine acıyabiliyorsun, dedi. O da ne tatlı bir duygudur. Sana bir şey söyleyeyim. Bu gece bu odada şimdiki sevgilimi gördün, ama iki eski sevgilim de vardı. Hepimiz iyi dostuz. Kalıcı olan dostluktur. Paylaşılan idealler, bir insanın kişiliğinin bütününe duyulan saygı. Neden kendi özgürlüğünü benimsemiyorsun? Yaşamak için neden ille birine tutunman gerekiyor?

Genç adam, o konuşurken başım önüne eğdi. Yere baktı. Goldman'ın parmakları, çenesinin altını tuttu.. Başını kaldırdı, dimdik. Goldman ile Reitman'ın yüzlerine bakar buldu kendini. Reitman'ın dağınık gülüşünün arasından altın bir diş sırıtıyordu. Merakla, ilgiyle onu incelediler ikisi. Bana Czolgosz'u anımsatıyor, dedi Goldman. O eğitimlidir, burjuvadır, dedi Reitman. Ama gözlerdeki zavallı çocuk bakışı aynı, dedi Goldman. Aynı zavallı, tehlikeli oğlan. Küçük Kardeş, kendini William McKinley'nin elini sıkma kuyruğuna girenler arasında gördü. Eline bir mendil sarılmıştı. Mendilde

bir tabanca vardı. McKinley sırtüstü düştü. Kan yeleğini boyadı. Çığlıklar yükseldi.

Genç adam çıkarken Goldman kapıda sarıldı ona. Şaşılacak kadar yumuşak dudakları yanağına değdi. Teslim olmuştu. Biraz geriledi. Kolunun altındaki kitaplar yere düştü. Üçü eşikte çömelip onu toparlarken gülüştüler.

Ne var ki bir saat sonra New Rochelle'e giden süt treninin vagonları arasında duruyordu. Kendini tekerlerin altına atmak geçti içinden. Tekerleklerin dizemi, değişmez takırtısı rag çalan bir sol el gibiydi. İki vagonun birleşme noktasında üst üste binen metallerin cızırtısı ve zangırtısı, senkop yapan sağ eldi. Bir intihar *rag*'iydi bu. Müziği dinlerken iki yanındaki kapı kollarını tuttu. Ayaklarının altında zıplıyordu vagonlar. Ay, trenle yarışıyordu. Yüzünü göğe uzattı aradan, sanki ayışığı bile onu ısıtabilirmiş gibi.

23

Günün birinde zenci adam Coalhouse Walker, nişanlısına veda edip Ford'uyla New York'a gitti. Akşam beş sularıydı ve ağaçların gölgeleri yola çöküyordu. Gittiği yol, Firehouse Lane'den, göz kamaştarıcı tören giysileri ve neşeli gezintileriyle ünlü gönüllü itfaiyecilerin çalıştığı Emerald Isle Engine İtfaiye Karakolu'nun -iki katlı, ahşap kaplama bir yapı- önünden geçirdi onu. Bu yoldan her geçişte Emerald Isle Karakolu'nun önünde ayaküstü konuşan gönüllülere rastlardı; o geçerken susar, onu gözlerlerdi. Giyimiyle, araba sahibi sıfatıyla, beyaz adamların çoğunu kışkırttığının farkındaydı. Böyle duyguların çarkında eğitmişti kendini.

O dönemde gönüllü özel şirketler, belediye itfaiyesine yardımcıydılar ve kişisel bağışlara dayalı bu şirketler, araç gereçlerini motorize hale getirmemişlerdi daha. Zenci yaklaştığında, makineyi çekmede kullanılan üç çifte boz beygirden oluşan bir takım, itfaiye karakolunun, arkalarında Emerald Isle'ın yörede ün yapmış buharlı tulumbasıyla yola çıktılar. Dizginleri hemen çekildi, Coalhouse Walker da çarçabuk fren yaptı.

Gönüllülerden ikisi karakoldan seyirtip, sürücü yerinde oturan, zenciyi seyrederken gösterişli bir biçimde esneyen tulumbacının yanına gittiler. Hepsi yeşil mendilden boyunbağları, mavi iş gömlekleri giymişti. Coalhouse Walker, debriyaj pedalını bırakıp arabasını krankla çalıştırmak için indi. Gönüllüler, bu iş bitene kadar beklediler, sonra ona özel paralı yoldan geçtiğini, yirmi beş dolar ödemeden ya da o kentte oturduğunu belirten geçiş kartını göstermeden daha

ileriye gidemeyeceğini bildirdiler. Bu, halka açık bir geçit, dedi Walker, daha önce kaç kereler geçtim buradan, kimse de paradan söz etmedi. Direksiyonun başına oturdu. Şerif'e haber ver, dedi adamlardan biri ötekine. Walker, Ford'unu geri vitese almaya, köşenin başına dönüp bir başka yola sapmaya karar verdi. Oturduğu yerde arkaya baktı. O anda, altı metrelik bir merdiven taşıyan iki itfaiyeci, yola çıkıp arabanın arkasında durdular. İki yabancı adam başka bir merdivenle izledi onları, arabalarında kıvrılmış hortumlar, kancalar, baltalar, çengeller ve benzeri yangın söndürme malzemeleriyle gelenler de oldu, şirket karakolu temizlemek için bu özel ânı seçmiş olmalıydı ki her şey sokağa yığıldı.

Şirketin şefi, yana devirdiği beyaz asker şapkasından belli oluyordu. Ayrıca ötekilerden biraz daha yaşlıydı. Coalhouse'a kibar davrandı, daha önce hiç para ödememesine karşın geçiş ücretinin zorunlu olduğunu, parayı vermezse geçemeyeceğini anlattı. İki eliyle şapkasını çıkardı ve siperi gözlerini örtecek biçimde yine oturttu başına. Bu durumda karşısındakini görmek için çenesini yukarı kaldırması gerekiyordu; yüzü, kavgacı bir adam izlenimi uyandırıyordu. Kalın kollu, iri yapılıydı. Gönüllülerin çoğu sırıtıyordu. İtfaiye kamyonu almak için paraya ihtiyacımız var, dedi Şef. Ki sen nasıl genelevlere koşuyorsan biz de yangınlara o hızla koşabilelim.

Zenci, elindeki fırsatları tarttı usulca. Emerald Isle Karakolu, sokağın karşısındaki bir açıklığa, havuza inen bir alana bakıyordu. Herhalde arabayı yolun dışına sürmeyi, alanda dönüş yapıp merdivenlerin ve hortum arabasının çevresinden dolaşmayı kuruyordu. Ne var ki fena kıstırılmıştı, atları kovalamak için direksiyona asılsa bu sert dönüş, bayır aşağı yuvarlayabilirdi arabayı. Besbelli arkdaşları gibi yağcılık yapmak aklından geçmiyordu.

Aşağıda havuzun başında birkaç zenci oğlan oynuyordu. On bir on iki yaşındaydılar. Hey, diye seslendi Coalhouse Walker. Buraya gelin! Oğlanlar koşarak geldiler. Coalhouse'un kontağı kapatışını, vitesi takışını, yola inişini izlediler. Bu arabaya göz

kulak olmanızı istiyorum sizden, dedi onlara. Döndüğümde, ona elini süren oldu mu söylersiniz.

Piyanist çarçabuk dönüp köşenin başına gitti, iş merkezine doğru yürüdü. On dakika sonra, trafiği işaretle yöneten bir polise rastladı. Polis onun şikâyetini dinledi, başını salladı ve üniforma ceketinin altından mendilini çıkarana kadar bir süre durdu, burnunu hınkırdı. O çocukların aklından kötülük geçmez, dedi sonunda. Hepsini tanırım. Şimdi yine dön arabaya, belki şakadan vazgeçmişlerdir. Walker bir polisten umabileceği en büyük desteğin bu olduğunu kavramış olmalı. Aynı zamanda, belki de kaba bir şaka sınırını aşmayan bu takılmaya karşı aşırı bir duygusallık gösterdiğini düşünmüş olmalı. Her neyse, Firehouse Lane'e döndü.

Tulumbayla atlar çekilmişti. Sokakta gönüllü görünmüyordu, arabası yolun dışındaki tarladaydı. Arabaya yürüdü. Üstüne çamur atılmıştı. Pantasotede on beş santimlik bir yırtık vardı. Ve arka koltukta bir taze insan dışkısı öbeği duruyordu.

Karşıya geçip karakolun kapısına gitti. Beyaz asker şapkası, yeşil mendil-boyunbağıyla Şef, kollarını kavuşturmuş duruyordu. Polis yetkilileri, bu kentin hiçbir yerinde paralı geçiş olmadığını söylüyorlar bana, dedi Coalhouse Walker. Doğru, dedi Şef. Herkes işi düşünce bu yoldan elini kolunu sallayarak geçebilir. Güneş battığından, yapıdaki elektrik lambaları yakılmıştı. Kapıdaki cam bölmelerden zenci, ahırlarındaki üç çifte beygiri görebiliyordu, pirinç takımları arkadaki duvara yanaştırılmış nikel kaplama koca tulumbayı da. Arabamın temizlenmesini ve hasarın ödenmesini istiyorum, dedi. Şef gülmeye başladı, adamlarından birkaçı da eğlenceye katılmak için seyirttiler.

O anda bir polis kamyoneti sökün etti. İçinde iki polis vardı, biri, Coalhouse Walker'ın başvurduğu polisti. Tarlaya gidip arabaya baktı, yine karakola döndü. Willie, dedi İtfaiye Şefi'ne, sen ya da çocuklar herhangi bir saldırıya giriştiniz mi? Sana tam tamına anlatayım, dedi Şef. Zenci herif, lanet olası arabasını yolun ortasına, karakolun tam önüne park etti. Onu

çekmek zorunda kaldık. Bir karakolun önünü tıkamak ciddi iştir, di mi çocuklar? Gönüllüler, yürekten evet dercesine başlarını salladılar. İri polis, bir karara varmıştı. Coalhouse'u bir kenara çekti. Bana bak, dedi senin hurdayı yola kadar iteriz, sen de çıkar gidersin. Önemli bir hasar yok. O boku sıyır at, kapat bu konuyu. Zaten yola çıkacaktım, önümü kestiler, dedi Coalhouse. Arabama pislik koydular, tepeye delik açtılar. Arabamın temizlenmesini ve hasarın ödenmesini istiyorum. Polis memuru, Coalhouse'un konuşma tarzını, giyimini, hele bir araba sahibi olduğunu yeni değerlendirmeye başlamıştı. Öfkelendi. Otomobilini alıp buradan defolmazsan, dedi yüksek sesle, seni yolun dışında araba sürmek, sarhoşluk ve yok yere bela çıkarmakla suçlarım. Ben içki içmem, dedi Coalhouse Walker, arabamı yolun dışında sürmedim, tavanı kesmedim, arabanın içine pislemedim. Hasarın ödenmesini, benden özür dilenmesini istiyorum. Polis memuru, bocalamasını sırıtarak seyreden Şef'e baktı, artık konu kendi yetkisiydi. Coalhouse'a, Seni tutukluyorum, dedi. Benimle geleceksin.

O akşam erken saatlerde, Broadview Bulvarı'ndaki telefon çaldı. Arayan, Coalhouse'tu. Polis Merkezi'nde olduğunu, nedenini çabucak anlattıktan sonra Baba'ya kefaleti ödemeyi düşünüp düşünmediğini sordu, o zaman kente dönebilir, o akşamki işini aksatmazdı. Baba'nın hemen yanıt vermesi, olumlu bir puan onun adına; sorularını, yanıtlarını alabileceği boş bir zamana ertelemişti. Taksi çağırdı, merkeze gidip kefaleti ödedi, elli dolar. Gelgelelim Anne'ye olayı aktarırken biraz bozulmuştu, çünkü Coalhouse Walker, içten teşekkür edip saygı göstereceğine tren istasyonuna koşmuş, yalnızca borcunu ödeyeceğini söylemişti.

Ertesi akşam, aile üyeleri, pazar olmayan bir günde Coalhouse Walker'ın uğramasıyla şaşakaldılar. Salonda kollarını kavuşturup oturdu, öyküyü ayrıntılarıyla anlattı. Sesinde bir üzüntü tınısı yoktu, serinkanlılıkla, nesnel bir bakışla anlatıyordu, başka birinin başına gelenleri sayıp dökercesine. Anne, Mr. Walker, bu toplumun sizin gözünüzde birtakım zorbalarca temsil edilmesinden utanıyorum, dedi.

Baba, O şirketin kötü bir ünü var, dedi. Onlar kuraldışı demek, öbür gönüllü birlikler her bakımdan düzgün ve sorumlu olduğuna göre. Küçük Kardeş, bacakları kenetli, piyano taburesinde oturuyordu. Soruna kendini iyice kaptırarak öne eğildi. Şimdi nerede araba? diye sordu. Ya o iki oğlan? Onlar senin tanıkların. Ama piyanist, bütün ikindiyi onların izini sürmekle geçirmiş, sonunda ana-babalarından bu konuya karışmak istemedikleri yanıtını almıştı. Buradaki zencilerin gözünde yabancıyım, dedi gerçekçi bir tavırla. Burada yaşamak zorundalar ve başlarına bela açmak istemiyorlar. Arabaya gelince, ona bir daha bakmadım. Ve dün akşam evden ayrıldığımdaki durumuyla bana teslim edilene kadar da bakmayacağım.

Bu konuşma sırasında salonun girişinde, gözlerden uzakta Sarah duruyordu. Bebeği kalçasına yapıştırmış dinliyordu. Bu olayın ne kadar feci olduğunu ailedeki herkesten fazla kavrıyordu. Baba'nın Coalhouse'a, isteminde diretecekse bir avukat tutması gerektiği yolundaki sözlerini duydu. Tanıklar zorla mahkemeye çağrılabilirlerdi. Burada zenci avukat var mı hiç? diye sordu Coalhouse. Ben duymadım, dedi Baba. Ama adaleti gözeten herhangi bir avukat yeter sanırım. Durdu. Masrafları ben karşılarım, dedi boğuk bir sesle. Coalhouse ayağa kalktı. Size teşekkür ederim, ama sanırım gerekmeyecek, dedi. Masanın kenarına bir zarf koydu. İçinde elli dolar nakit vardı. Sonraları Anne, bunun Coalhouse'un düğünü için biriktirdiği paranın bir bölümü olduğunu öğrendi.

Ertesi gün Küçük Kardeş olay yerine gidip arabaya bir göz atmak görevini kendiliğinden üstlendi. İşten sonra Firehouse Lane'e gitti bisikletiyle. Model T barbarca parçalanmıştı, gönüllülerce mi, başkalarınca mı, saptamak olanaksızdı. Baş tarafı, havuzun kenarındaki uzun sazlara girmişti. Tekerlekler çamura batmıştı. Ön farlarla camlar kırılmıştı. Arka lastikler söndürülmüştü, döşeme deşilmiş ve pantasote lime lime edilmişti.

24

Küçük Kardeş havuz başında dikeldi. Emma Goldman akşamından sonra epey zorluk çekmişti. İş arkadaşları canlılığına şaşıyorlardı. Gördüğü her şey ilgisini çekiyordu. Havadan sudan konuşmaları isteriye varacak boyuttaydı. Çizim masasında tüfeklerle el bombaları üstüne bitimsiz tasarımlar geliştiriyordu. Küçük kareleri ölçüyor, hesaplar yapıyor, kâğıda değen kurşun kaleminin ucunu gözlüyordu. Başka hiçbir iş bulamazsa şarkı söylemeye başlıyordu, salt bir ses duymak için. Böyle gevşemeyen ilgi ve müthiş enerji harcamalarıyla mutsuzluğun geniş boşluklarına düşmekten koruyordu kendini. Mutsuzluk, çevresini kuşatmıştı. Kaş dibine kadar yakınlaşma küstahlığını gösteren bir karanlıktı. Yakınlığıyla soluksuz bırakıyordu onu. En kötüsü, haindi. Sabah uyanıp, pencereden giren güneşi gördüğünde, yatağında oturup artık yok olduğunu düşündüğünde yine aynı yerde, kulaklarının arkasında ya da yüreğinin içinde buluyordu onu.

Bir sinir çöküntüsünün kıyısında olduğuna karar verdi. Soğuk banyolar ve idmanlardan oluşan bir rejim uyguladı kendine. Bir Columbia bisikleti alıp işe onunla gitti. Gece, yatmadan önce, bitkin düşene kadar beden eğitimi yaptı.

Alt katta Anne ile Baba, evin sallandığını duydular. Onun zıplayıp durduğunu anladılar. Onun garipliklerine alışkındılar. Onlara asla açılmamış, umutlarını ya da duygularını paylaşmamıştı, o yüzden tavrında belirgin bir değişiklik göremediler. Anne, yemekten sonra salonda onlara katılmaya çağırırdı kardeşini, o akşam bir programı yoksa tabii. Küçük Kardeş aralarına katılmayı denerdi. Kendisine seslendiklerini

duyuyordu, onlara yanıt veren sesini de. Onları şezlonglu, koca püsküllü başlıklı, avizeli boğucu sofalarında görüyor, soluksuz kalıyordu. Onları küçümsüyordu. Uzlaşmacı, sıradan, vurdumduymaz buluyordu. Bir akşam Baba, yerel gazetenin başyazısını okudu herkese. Baba, özellikle eğitici ya da iyi kaleme alınmış bir yazıyı yüksek sesle okumayı severdi. Yazının başlığı BAHAR İRİBAŞI'ydı. Dernek havuzlarımızın ve tarlalarımızın o minik ziyaretçisi yine döndü aramıza, diye okudu Baba. Aslında o, ağabeyleri Kurbağa ile Karakurbağa'dan daha az çirkin değildir. Yine de biz bu zarif küçük adama hoş geldin der ve güzelliğini överiz. Ne de olsa İlkbahar'ın gelişini Ardıçkuşu'ndan, inatçı Çiğdem'den daha önce ilan etmez mi? Genç adam, soluğunun tıkanacağına inanıp odadan fırladı.

Zenciye bağlı kalmak, Küçük Kardeş'in işine yaramıştı kesinlikle. Havuz başında dururken, suyun Model T'nin ön çamurluğuna çarpışını duydu. Motor kapağının açılmadığını fark etti, onu kaldırıp itince tellerin kopartılmış olduğunu gördü. Güneş artık batıyor, havuzun karanlık suyuna mavi göğü yansıtıyordu. İçinden küçük bir öfke akımı, sandığı kadarıyla Coalhouse Walker'ın duyduğunun yüzde biri kadar bir öfke akımı geçti, doğrusu ya çok diriltiçiydi.

Burada, sonraki olaylar sayılıp döküleceğine göre, Coalhouse Walker Jr. hakkında bilinen çok az şeyi söylemek gerekiyor. St. Louis, Missouri'nin bir yerlisiydi besbelli. Gençken, Scott Joplin ile öteki St. Louis müzikçilerini tanıyıp sevmiş, yükleme işçiliğinden kazandığı parayla piyano dersleri almıştı. Ana-babası hakkında hiçbir bilgi yok. Bir ara, St. Louisli bir kadın, onun boşandığı eşi olduğunu ileri sürdü, ama bu asla kanıtlanmadı. St. Louis'te kendisiyle ilgili bir okul kaydına rastlanmadı, dil dağarcığıyla konuşma özelliğini nereden edindiği hâlâ bilinmiyor. Belki kendi istenciyle edinmişti.

Coalhouse Walker'ın adı, yasayı kendince uygulamadan önce yasal yoldan barışma ve uzlaşmaya hiç yanaşmamış biri olarak dillere düştü. Hepten doğru değildi bu. Baba'nın salık verdiği üç avukatla ayrı ayrı görüştü. Üçü de onu savunmayı reddetti. Arabasını, tam bir enkaza dönmeden geri alıp olayı unutması

önerildi. Hepsine, olayı unutmak istemediğini, İtfaiye Şefi ile Emerald isle Engine çalışanlarına dava açmak istediğini belirtti durmadan.

Baba, bir sürü davada firmasını temsil eden bir avukatı kendi aradı telefonla. Bu davalık bir konu, değil mi? diye sordu. Mahkemeye giderken siz de onunla gidebilirsiniz, dedi avukat. Bunun için bana gerek yok. Bu kentte, bir mal sahibi, bir zenciyle birlikte böyle bir suçlamayla adliyeye gelirse, genellikle suçlama geçersiz sayılır, dava düşer. Ama o suçlamayla ilgilenmiyor, dedi Baba. Dava açmak istiyor. O anda Baba, avukatın, yazıhanesindeki biriyle konuşmayı sürdürdüğünü fark etti. Size yardım edebilmeme sevindim, dedi avukat, telefonu kapadı.

Coalhouse Walker'ın Harlem'deki zenci bir avukatla görüştüğünü de biliyoruz. Avukattan, Emerald isle Komiseri'nin, yani Willy Conklin'in, Kent Mahkemesi Yargıcı'nın üvey kardeşi, White Plains'te ilçe belediye meclisi üyesinin de yeğeni olduğunu öğrenmişti. Harlemli avukat, davanın başka mercilere yollanabileceğim söyledi, ama bu işler pahalıydı ve çok zaman alırdı. Üstelik sonuç da önceden kestirilemezdi. O kadar paran var mı? dedi avukat. Yakında evleniyorum, dedi Coalhouse Walker. Bu çok pahalı bir iş, dedi avukat. Senin evleneceğin kıza karşı sorumlulukların, beyazların ufak bir hatasının düzeltilmesinden çok daha önemli tabii. O zaman Walker, zenci avukata pek kibar sayılmayacak bir şey söyledi. Danışman, masasının başında ayağa kalkıp ona çıkmasını buyurdu. Benim parasız baktığım nice dava var, sen bilmezsin, diye bağırdı. Halkım için adalet özlemiyle dolu içim, tadını damağımda duyuyorum. Ama sen, Westchester'a kadar gidip, arabasına bir teneke pislik bırakılan bir zencinin hakkını savunacağımı sanıyorsan çok yanılıyorsun.

Coalhouse'un meseleyi bir de kendi başına yürütmek için bir teşebbüste bulunduğu da biliniyor. Gerçi bir şikâyet dilekçesi yazmıştı, ama ne mahkemeden nasıl gün alacağı ne dilekçesinin düzgün sayılıp sayılmayacağını ne de hangi

adımları atması gerektiğini biliyordu. Adliyede zabıt kâtibinin ofisine gitti. Başka bir gün, işlerin bu kadar sıkışık olmadığı bir gün gelmesi söylendi. Üstelediğinde, şikâyet dilekçesinin dosyada olmadığı, bunu saptamak için haftalar gerektiği bildirildi. O zaman gelirsin, dedi memur. Dilekçeyi kaydettirdiği karakola gitmeyi yeğledi Coalhouse, bir dilekçe daha yazdı. Görevli polis memuru onu şaşkınlıkla izliyordu. Daha yaşlı bir memur onu bir kenara çekip dilekçeyi boşuna yazdığını, gönüllü itfaiye şirketlerinin belediye memuru sayılmadıklarını, o yüzden de kent yasalarının kapsamı dışında olduklarını fısıldadı. Bu mantıktaki aşağılama öğesi Coalhouse'un gözünden kaçmadı, yine de tartışmamayı seçti. Dilekçesini imzaladı, çıktı, kapıda bir kahkaha yükseldi ardından.

Bütün bunlar, iki üç haftalık bir süre içinde geçmişti. Sonraları, Coalhouse Walker adı cinayet ve kundakçılığı simgelemeye başlayınca, bu ilk uzlaşma çabaları anılmadı bir daha. Bugün bile, onun davası adına uygulanan şiddeti göz ardı edemeyiz, yine de gerçeği elverdiğince öğrenmek önemli. Ailenin akşam sofrasındaki konuşmalar, dönüp dolaşıp bu garip, gururlu siyah adamın malını onartıp geri alma çabalarına geliyordu. Çok saçmaydı. Bir biçimde kendi suçuydu sanki, çünkü zenciydi ve tam da zencilere özgü bir sorundu bu. Onun anıtsal siyahlığı, masada bir süs gibi duruyordu karşılarında. Sarah yemeği dağıtırken Baba, nişanlısının zamanında gazlayıp konuyu aklından silmesinin çok daha hayırlı olacağını söylüyordu. Küçük Kardeş’in tüyleri diken diken oldu. İlkeleri sınavdan geçmemiş biri gibi konuşuyorsunuz, dedi. Baba bu söze öylesine köpürdü ki söyleyecek şey bulamadı. Anne, Hiç kimsenin dizginlenmemiş duygularını açığa vurması yarar getirmez, dedi usulca. Garip, mevsimsiz bir ılık esinti, Mısır işi yemek odasının perdesini oynattL Bahar başlangıcını sıkıntı verici yapan bir kötücüllük vardı soluğunda. Sarah, dilbalığı filetosu tepsisini elinden düşürdü. Mutfağa çekilip bebeğini kucağına aldı. Peşinden gelen Küçük Kardeş’e anlattı: Coalhouse, Model T’nin, önünü

itfaiye beygirleri kesmeden önceki durumunda kendisine geri verilmesi zevkini tatmadan evlenmeyeceğini söylemişti ona.

25

Kimse Sarah'nın soyadını bilmiyor, sormayı da düşünmüyordu. Nerede doğmuş, nerede yaşamıştı; insanların kendi yaşamlarını kendi kararlaştırmaları görüşüne böylesine inanan bu yoksul, eğitimsiz siyah kız kimdi? Sarah, birkaç hafta süren mutluluğu sırasında, yani Coalhouse'un evlilik önerisini kabul etmesiyle başlayan ve evliliğin suya düşeceği korkularının bastırmasıyla sona eren dönemde, neredeyse yeni, farklı bir yüze kavuşacak kadar değişmişti. Keder ile öfke, onun gerçek çizgilerine fiziksel bir tür acı maskesi geçirmişti eskiden. Anne, onun güzelliğinden ürküyordu. Tatlı bir sesle gülüyor, konuşuyordu kız. Birlikte gelin giysisini dikerlerken hareketleri tepeden tırnağa zarif, hafifti. Gövdesi kusursuzdu, aynada kendini gururla seyrediyordu. Kendi varlığından fışkıran neşeyle gülüyordu. Mutluluğu göğüslerindeki süte yürüyünce bebeği daha çabuk büyüyordu. Bebek ayağa kalkmaya yelteniyordu, araba artık yeterince güvenli değildi. Annesinin odasında kalıyordu. Kız onu kaldırıyor, hoplatıyordu. On sekiz ya da on dokuzundaydı, şu anda yaşam koşulları ona bir yaşama nedeni sunduğu için hoşnuttu. Anne, onun iyilikten başka hiçbir şeye akıl erdiremeyen manevi varlıklardan olduğunu sezdi. Gizlisi saklısı yoktu, yalnızca içinden gelenlere ister istemez uymaktan başka bir şey yapamıyordu. Seviyorsa sevgiyle davranıyordu, aldatılınca yıkıma uğruyordu. Masum birinin yaşamındaki parlak ve tehlikeli gerçeklerdi bunlar. Oğlan ona gitgide çekiliyordu, bebeğe de. Çocukla incitmeden oynuyordu, aralarında ciddi bir anlaşma vardı. Anne şarkılar söylüyordu. Gelinliği dikiyor,

onun üstünde deniyordu. Beyaz giysiyi başından aşırtırken kalçalarına kadar çıkan bir içlik giyiyordu. Oğlan'ın bacaklarına dürüstçe, dikkatle baktığını görünce gülümsüyordu. Küçük Kardeş'e aynı kuşaktan iki kişinin söze dökülmemiş suç ortaklığını sunuyordu. Evleneceği adam daha yaşlıydı ve Küçük Kardeş, ailenin öbür bireylerinden yaşıyla ayrılıyordu. Bunun için peşinden mutfağa geldiğinde Coalhouse'un arabasını geri almadan kendisiyle evlenmeyeceği haberini ilk ona açmıştı.

Ne yapacak peki? dedi Küçük Kardeş. Bilmem ki, dedi Sarah. Ama bütün bu ilkelerin altında yatan şiddet öğesini sezmişti belki.

Ertesi Pazar, Coalhouse Walker uğramadı. Sarah odasına döndü. Baba'ya göre durum artık çığırından çıkıyordu. Bir arabanın herkesin hayatına böyle el koymasına izin vermek gülünç, dedi. Ertesi gün gidip Emerald Isle çalışanlarıyla, özellikle Şef Conklin'le görüşmeye karar verdi. Ne yapacaksın? dedi Anne. Onlara bu kentteki bir mülk sahibiyle uğraştıklarını göstereceğim, dedi Baba. O işe yaramazsa, arabayı onarıp kapıma geri getirmeleri için rüşvet vereceğim onlara. Parayla satın alacağım topunu. Mr. Walker bundan hoşlanmayacak, dedi Anne. Olabilir, ama benim yapacağım bu, dedi Baba. Ona ne diyeceğimizi sonra düşünürüz. Bunlar kasaba süprüntüleri, paraya saygı gösterirler.

Ama tasarı gerçekleşmeden, Sarah kendisi bir girişimde bulunmaya karar verdi. Rastlantı bu ya, o mevsim, seçim yılının ilkbaharıydı: Cumhuriyetçiler'in listesindeki bir aday, Mr. Taft'ın Başkan Yardımcısı James Sherman, o akşam partinin Tidewaters Hotel'de vereceği akşam yemeğinde konuşmak üzere New Rochelle'de olacaktı. Baba'nın olaya katılmamak için sıraladığı nedenlerin kulağına şöyle bir çalındığını anımsadı Sarah. Hükümet konusunda bilgisi olmayan, sevgilisi Coalhouse'un davasının ulusal çaptaki. önemsizliğini kavrayamayan Saralı, Birleşik Devletlerle onun adına başvurmayı kararlaştırdı. Masumluğundan kaynaklanan ürkek ve umarsız davranışların ikincisiydi bu. Akşam, çocuk

uyuyana kadar bekledi, başına bir şal atıp aileden kimseye bir şey söylemeden evden çıktı, Kuzey Bulvarı'na yokuş aşağı koştu. Pabuç giymemişti. Bir çocuk gibi hızla koşuyordu. Otele kadar koşmayı göze almıştı, derken ışıklarıyla göz kırpan bir tramvay geldi, sürücü çanı öfkeyle çalıyordu Saralı rayları deli gibi aşıp tramvayın tam önünde durduğunda. Bilet parasını ödeyip kentin alt kesimine yollandı.

Akşam rüzgârı çıktı, karanlık gökte kocaman, şişkin bulutlar bir fırtına hazırlığında birleştiler. Saralı, otelin önünde, büyük adamın gelişini bekleyen küçük bir kalabalığın arasında durdu. Arabalar art arda yanaşıyor, falanca filanca önemli adamı indiriyorlardı. Rüzgârla savrulan birkaç yağmur damlası kaldırımda sekti. Kaldırımdan otele kadarki yol halıyla kaplanmıştı. Yalnızca beyaz eldivenli yerel polis değil, bir milis müfrezesi de hazırdı, kapının önünü boşalhyor, Başkan Yardımcısının arabasını bekleyen kalabalığı ite kaka sokaktan çıkarıyorlardı; milislerin yanı sıra, Başkan McKinley suikastından sonra Başkan Theodore Roosevelt tarafından başkanlarla başkan yardımcılarını korumakla görevlendirilen sivil polisler de işbaşındaydı. Aslına bakılırsa bu dönemde Roosevelt yine ortaya çıkmış, eski dostu Taft'a karşı adaylığını koymuştu. Demokratlar'ın adayı Wilson'dı. Debs, Sosyalistlerin adayıydı ve dört seçim kampanyası, ülkenin altını üstüne getiriyor, büyük düzlükleri çalkalandıran rüzgârlar gibi toprakta umutlar yeşertiyordu. Roosevelt bir hafta kadar önce Milwaukee, Wisconsin'e konuşmaya gelmişti. İstasyondan ayrılıp arabaya doğru yürürken kendisini karşılamaya çıkan kalabalıktan uzak tutulmuştu. Kalabalıktan bir adam fırladı, onu hedef alarak ateş etti. Çığlıklar yükseldi. Kurşun, Roosevelt'in ceket cebindeki gözlük kılıfına geldi, elli sayfalık, katlanmış konuşmasında bir delik açıktan sonra kaburgasına saplandı. Donakalmıştı. Suikastçı yere yatırıldı. Haykırmalar duyuldu, Roosevelt, yarasını gözden geçirdi, önemli olmamasına sevindi. Doktorlara kendisini muayene ettirmeden önce konuşmasını yaptı. Yine de olayın zifiri dumanı belleklerden silinmemişti daha. Önemli bir kişiliğin

korunmasını üstlenen her sorumlu, Teddy Roosevelt'in vuruluşunu düşünüyordu ister istemez. New York kenti valisi William J. Gaynor'ın bir suikastçının kurşunlarıyla kana bulanmasının üstünden de çok geçmemişti daha. Her yerde silahlar patlıyordu.

Başkan Yardımcısı'nın Panhard marka arabası kaldırıma yanaşıp kendisi indiğinde, bir sevinç çığlığı koptu. Sunny Jim Sherman, Westchester'da bir sürü tanıdığı olan bir New York Eyaleti politikacısıydı. Saçları seyrelmiş, yusyuvarlak bir adamdı, sağlığı öylesine bozuktu ki seçim kampanyasının sonucunu göremeyecekti. Sarah, engeli yarıp şaşkınlıktan Başkanım! Başkanım! diye bağırarak ona doğru koştu. Kolunu uzatmıştı, siyah eli adama dokunmak üzereydi. Başkan Yardımcısı bundan irkildi. Belki de birazdan kopacak fırtınayla kararmış o rüzgârlı gecede Sherman'ın korumaları Sarah'nın elini silah sandılar. Milislerden biri öne çıktı ve ünlüleri koruyan silahlı adamların şaşmaz işgüzarlığıyla Springfield'ının dipçiğini vargücüyle Sarah'nın böğrüne indirdi. Sarah düştü. Bir sivil polis onun üstüne atladı. Başkan Yardımcısı otele girip gözden uzaklaştı. Olayı izleyen kargaşa ve bağrışma arasında Sarah bir polis arabasına bindirilip götürüldü.

Sarah gece boyunca karakolda tutuldu. Kan tükürüyordu, sabahın ilk saatlerinde sorumlu komiser yardımcısının aklına belki de onu bir doktora göstermek gerektiği geldi. Hepsini şaşkına çevirmişti Sarah, soruların hiçbirini yanıtlamamış, onlara korku ve acı dolu gözlerle bakmıştı; içlerinden biri, Başkanım! Başkanım! diye bağırdığını anımsamasa, onu sağır-dilsiz sanabilirlerdi pekâlâ. Orada ne işin vardı? diye sordular. Ne yaptığını sanıyordun orada? Sabahleyin hastaneye kaldırıldı. Boz, bulutlu bir gündü. Başkan Yardımcısı gitmişti, kutlamalar sona ermişti, temizlik işçileri, otelin önünü süpürüyorlardı. Sarah'ya yöneltilen suçlama hafiflemiş, suikast girişiminde bulunmaktan çıkıp kamu huzurunu bozmaya çevrilmişti. Sarah hastanedeydi. Göğüs kemiğiyle kaburgalarının birkaçı kırılmıştı. Broadview Bulvarı'nda, evde,

Anne bebeğin durmaksızın ağladığını duydu, sonunda ne olduğunu anlamak için yukarı çıktı. Bir polis memurunun, ailenin telaşlı başvurularıyla hastaneye kaldırılan zenci kız arasında bağlantı kurması, saatler sürdü. Baba işinden, Anne evden hastaneye gittiklerinde Sarah'yı koğuşta bir yatakta buldular. Uyuyordu, alnı kuruydu, sıcacıktı, ağzının kıyısında bir kan kabarcığı her soluğunda şişip sönüyordu. Ertesi gün Sarah zatürree olmuştu. Söylediği birkaç sözden, hikâyeyi tamamladılar. Onlara fazla ilgili göstermiyor, durmadan Coalhouse'u soruyordu. Onu özel bir odaya yatırdılar. Coalhouse'un nerede kaldığını bilmediklerinden, Manhattan Casino'yu aradılar telefonla, Clef Club Orkestrası menajerine ulaştılar. Böylelikle Coalhouse bulundu; birkaç saat sonra Sarah'nın başucunda oturuyordu.

Anne ile Baba, odanın dışında bekliyorlardı. İçeri baktıklarında Coalhouse, yatağın yanında diz çökmüştü. Boynunu eğmişti, iki eliyle Sarah'nın elini tutuyordu. Geri çekildiler. Sonra bir ara, yetişkin bir erkeğin yasını yansıtan, mezardan gelme bazı sesler duydular. Anne eve döndü. Bebeği kucağından indirmiyordu. Aile perişandı. Bir türlü ısınamıyorlardı sanki. Herkes kazak giyiyordu. Küçük Kardeş şömineyi yaktı. Hafta sonuna doğru Sarah öldü.

26

Cenaze töreni Harlem'de düzenlendi. Çok görkemliydi. Sarah'nın tabutu tunçtandı. Cenaze arabası, uzunlamasına sahanlığı, açık havadaki sürücü bölmesiyle Pierce Arrow Opera House'a özel ısmarlanmışh. Üstü tunç döşeliydi, öbek öbek çiçek doluydu. Çatının dört köşesinden siyah bir kurdele uçuyordu. Araba öylesine cilalanmıştı ki Oğlan arka kapılarda bütün sokağın yansısını görebiliyordu. Göğü de sayarsak her şey simsiyahtı. Sokak, sarp bir ufka sapıyordu. Yaslıları mezarlığa bir sürü taksi götürüyordu. Çoğu müzikçiydi, Coalhouse'un Clef Club Orkestrasından iş arkadaşları. Kıpkısa kesilmiş saçları, sımsıkı iliklenmiş siyah takımları, yuvarlak yakaları ve siyah boyunbağlarıyla zenci erkekler. Yanlarındaki kadınlar, pabuçlarını süpüren giysiler, geniş kenarlı şapkalar giymiş, omuzlarına küçük kürkler almışlardı. Yaşlılar arabalara bindiler, kapılar kapandı, sürücüler direksiyon başına geçtiler, o zaman bir fanfar yükseldi ve sokağın başından üstü açık bir otobüsle kopup gelen beşli bir cazbant, smokinli üyeleriyle kafiledeki yerini aldı. Coalhouse Walker, düğünü için biriktirdiği parayı cenazeye harcamıştı. Zenci Müzikçiler Dayanışma Birliği'nin üyesi olmaktan yararlanıp Sarah'ya bir mezar yeri ayarlamıştı. Mezarlık Brooklyn'deydi. Cazbant, Harlem'in sessiz sokakları boyunca kentin alt kesimine varana kadar ağıtlar çaldı. Alay, yavaş ilerliyordu. Arkasından çocuklar koşuyor, kaldırımdaki insanlar durup bakıyorlardı. Arabalar, Doğu Irmağı tepesindeki Brooklyn Köprüsü'nden yavaşça geçerken cazbant çalmayı sürdürüyordu. Köprünün eteklerinde işleyen tramvaylardaki

yolcular, bu müthiş geçidi görebilmek için kalkıyorlardı yerlerinden. Güneş parlıyordu. Sonra martılar suda havalandı. Asma kabloların arasında uçuştular, sonuncu araba geçtikten sonra parmaklığa kondular.

27

İlkbahar, ilkbahar! Çantasındaki ipekleri, renk renk bezleri saçıp savuran deli bir gözbağcı gibi önce sarı ve beyaz çiğdemler fışkırttı topraktan, sonra yabani üzümler, sonra da saplarında tomurcuklanan süsenler, pembeli, beyazlı, yeşilli elma tomurcukları, mor leylaklarla nergisler. Büyükbaba avluda durup alkış tuttu onlara. Bir esinti çıktı, akağaçlardan, başları yeşil yumuşacık bir tomurcuk spermi yağdı. Bazıları onun seyrelen saçlarına düştü. Başını, bir çelenk takılmış gibi keyifle salladı. Sevinç dolu bir titreme aldı bedenini. İhtiyarlara özgü sarsak bir adım attı, dengesini yitirdi, pabucunun topuğu kayınca pat diye yere oturdu. Leğen kemiği çatlamıştı, sağlığının gitgide bozulduğu bir döneme girdi, bir daha iyileşemeyecekti. Yine de ilkbahar keyiflendiriciydi, acı çekerken bile yüzü gülüyordu. Her yerde saplara su yürüdü, kuşlar ötüyordu. Yukarı kesimde, Matteawan Eyalet Hapishanesi'nde Harry K. Thaw, bir hendekten çevikçe atlayıp kendisini yolda bekleyen bir Lokomobil'in kasasına atladı. Kolunu çatı desteğine dolayıp coşkun bir çığlık koyverdi ve araba uzaklaştı. Arkasında bir sürü öfkeli garson kızla şaşkın *hoteliers* bırakarak Kanada'ya kaçtı Thaw. Genç bir oğlanı kaçırıp kamçıladı - sorunlarını çözmeye başlıyordu. Sonunda sınırı aştı. Buffalo yakınlarında bir trende ele geçirildi, dedektifler peşinden koşarken kikirdeyerek, soluk soluğa vagonları geçti. Yemekli vagonda, şaşkına dönmüş müşterilerin ağır gümüş fincanlarını masalardan alıp fırlattı. Vagonların arasından tırmanıp trenin üstünde maymunsu adımlarla koşarak kumanda bölmesine atladı, kollarını iki

yana açıp yüzünü güneşe verdi, o sırada polisler kapıyı tekmeyle açıp onu yakaladılar.

Thaw, kaçmasına yardım eden kişinin adını vermemekte direndi. Bana Houdini deyin yeter, dedi. Atılgan bir muhabir, ünlü sihirbazı bulup görüşünü istemeye karar verdi. O dönemin pek tutulan budala, ipsiz sapsız haberlerini yazmakta usta muhabirlerdendi. Houdini, Queens'teki bir mezarlıkta bulundu. Annesinin mezarı başında eğilmiş durumda, baharı gözlüyordu. Yaştan şişmiş gülünesi yüzünü kaldırdı. Muhabir usulca kaçtı. Mezarlığın her yanında kızılcıklar bitmişti, düşmüş manolya yaprakları ağaçların altında halka halka duruyordu.

Houdini, siyah yünlü bir takım giymişti, ceketinin kolu, omzuna yakın bir yerde yırtılmıştı. Annesi öleli birkaç ay geçmişti, ama o her sabah, annesi bir gece önce ölmüş gibi taze ve acıtıcı bir yarayla uyanıyordu. Birçok gösterisini iptal etmişti. Aklına estiği zaman, yani arada bir, tıraş oluyordu yalnızca ve kızarmış gözleri, uzamış sakalı, torbamsı giysisiyle, uluslararası ün kazanmış dirim dolu bir sihirbazdan başka her şeye benziyordu.

Mezarın yanına küçük taşlar bırakmak, böylelikle ölünün ziyaret edildiğini göstermek, Musevi geleneğidir. Mrs. Cecilia Weiss'ın mezar yeri, çakıllar ve küçük taşlarla örtülüydü tepeleme, yeni bir tür piramit oluşmak üzereydi. Houdini, onun toprağın altında, tabutunda dinlendiğini düşünüyordu. Acı acı ağlıyordu. Onun yakınında olmak istiyordu. Bir tabuttan kaçma girişimini anımsıyordu, beceremediğini kavrayınca duyduğu korkuyu. Gerçi tabutun kapağını önceden ayarlamıştı, ama toprağın ağırlığını hesaba katmamıştı. Korkunç ağırlığın altında ezilerek çılgınca eşelemişti toprağı. Çığlıklarıyla, ses geçirmez sessizliği delmeye çabalamıştı. Toprağa çakılmanın ne demek olduğunu biliyordu, ama şimdi toprak, barınabileceği tek yermiş gibi geliyordu ona. Küçücük anneciği olmadan hayat neye yarardı?

Bahardan nefret ediyordu. Hava, burnuyla ağzını toprak gibi dolduruyordu.

Riverside Drive yakınlarında 113. Sokak'taki kahverengi taş evini annesinin çerçeveli fotoğraflarıyla süslemişti, onun orada hâlâ varolduğunu belirtircesine. Yakın çekim fotoğraflarını yastığının üstüne koymuştu. Bir koltuğa oturmuş gülerkenki bir fotoğrafını büyütüp aynı koltuğa koymuştu. Annesinin, şapkası ve paltosuyla sokaktan ön kapıya doğru merdivenlerden çıkarken bir fotoğrafı da vardı. Bunu kapının iç yanına astı. En sevdiği eşyalarından biri, meşeden müzik kutusuydu, kapağındaki cam pencereden iri çentikli plağın döndüğü görülebiliyordu. Bir sürü plak vardı seçilecek, ama onun en çok sevdiği, bir yüzünde "Gaudeamus Igitur" öteki yüzünde "Columbia, Okyanus'un İncisi" olandı. Houdini, müzik kutusunu çalıştırıyor, her akşam bu parçaları dinliyordu. Onları annesinin sesi gibi düşlüyordu. Onun yıllar yılı kendisine yazdığı mektupları biriktirmişti, şimdi onları İngilizceye çevirtiyor, böylelikle hem daha kolay okuyabiliyor hem de fazla aşınmaktan koruyordu. Onun giysi dolabının kapısında duruyor, giysilerinin anı yüklü güzel kokusunu içine çekiyordu.

İhtiyar kadın, Houdini Avrupa'dayken hastalanmıştı. Houdini ona Arşidük Franz Ferdinand'la, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tahtının vârisiyle karşılaşmalarını anlatmaya can atıyordu, ama yazamadan annesi ölmüştü. Sözleşmeli gösterilerini bozarak olabildiğince çabuk eve dönmüştü. Yolculuğundan hiçbir şey anımsamıyordu. Kederden çılgın gibiydi. Cenaze töreni onun dönüşüne kadar ertelenmişti. Annesinin ölmeden önce birkaç dakika süreyle onu istediğini öğrendi. Bir inme geçirmişti kadıncağız. Erich, diye inlemişti, Erich, Erich. Pişmanlık bastırmıştı Haudini'ye. Annesinin kendisine bir şey söylemek istediği saplantısına kapıldı, ancak o zaman, ölüm anında açıklayabileceği bir şey.

Büyücülerin, kâhinlerin ve medyumların ruh üstünde egemenlik taslamalarını hep kuşkuyla karşılamıştı. Pennsylvania'da Brother Sirki'nde çalıştığı eski günlerde kendisi de numaralarını aşkın güçlere bağlayarak taşralıların ahmaklığını az sömürmemişti. Gözleri bağlıyken suç

ortaklarından birine hangi seyircinin kendisine ne uzattığını söyledi. Bu nedir Mr. Houdini? derdi suç ortağı, o da şıp diye bilirdi. Hepsi şifreyle yapılıyordu. Ara sıra ölülerle konuşmaya kalkışır, adıyla durumunu adamlarının nasılsa öğrenebildikleri zavallı bir enayiye, ölmüş bir sevgiliden haber verirdi. Yani ispiritizmayı, ruhsal şarlatanlığı biliyordu. Bu tür şarlatanlık, Margaretta ile Kate Fox adlı iki kız kardeşim Hydesville, New York'taki evlerinde, kapının gizemli tıkırtılarını duymak üzere komşularını çağırdıkları 1848 yılından beri gırla gidiyordu Birleşik Devletler'de. Yine de Houdini'yi o anda bir medyumun gerçek yeteneklerine sahip birini bulma hevesine yönelten, bu hünerin ta kendisi oldu. Ölülerle bağlantı kurulabiliyorsa, öğrenecekti. Dünya yüzündeki her türlü dümeni anlayıp maskesini indirebilirdi. Yani gerçek olanı bulursa, anlardı. Annesi Cecilia'nın küçük gövdesini görmek, ellerini yüzünde duymak istiyordu. Ama bu olamayacağına göre, onunla hiç değilse konuşabilmenin yolunu arayacaktı.

Tarihimizin o döneminde ölülerle iletişim kurmak eskisi kadar yadırganan bir görüş değildi. 20. yüzyılın eşiğinde Amerika, istimli ekskavatörlerin, lokomotiflerin, motorlu balonların, yakımlı makinelerin, telefonların ve yirmi beş katlı yapıların ulusuydu. Gelgelelim ülkenin en ünlü gözbağcılarıyla pragmacılarında, büyücülük kapsamındaki düşüncelere ilginç bir düşkünlük göze çarpıyordu. Tabii hepsi örtbas ediliyordu. Birtakım çevrelerde Pierpont Morgan ile Henry Ford'un gizli bir dernek kurdukları söyleniyordu. Farklı türlerden melez türler yaratarak toprağın bereketini artıran büyücü bahçıvan Luther Burbank'ın bitkilerle gizlice konuştuğuna, onların da dediğini anladıklarına inanılıyordu. 20. yüzyılın mucidi büyük Edison'un kendisi bile *sürü* diye adlandırdığı hayat-yüklenmiş maddenin indirgenmez parçacıklarının ölüme direndiğini, asla yok edilemeyeceğini kuramlaştırmıştı. Houdini, Edison'la görüşmek istiyordu. Bir randevu istedi. Ama büyük adamın işi başından aşkındı. Öylesine gizli bir icat peşindeydi ki ne olabileceği konusunda basında sık sık kestirimler yürütülüyordu. Bir haberin yazdığına göre, yeni icat vakum

tüpü denen bir şeydi, onun aracılığıyla Edison ölülerden haber almayı umuyordu. Houdini, çaresizlik içinde bir görüşme ayarlamak için telgraf çekerek yalvarıp yakardı. İsteği geri çevrildi. Tasarıya para yardımı yapmayı önerdi. Geri çevrildi. Tıpkı kendi uçağını kullanmayı öğrendiği gibi kendi aracını icat etmeye ant içti. Edison'un edindiği bilgi, herkese açık teknoloji deposundan geliyordu. Houdini kitaplar aldı, mekanik fizik ve akümülatörün ilkelerini okudu. İster makine, ister insan eliyle olsun, ölümden sonra hayat varsa, keşfedeceğine söz verdi kendine.

Bu tutkusu, kısa sürede, böyle işlerde başı çeken kişilerin ilgisini uyandırdı. Buffallo, New York'tan, bir zamanlar General Electric'in cüce göçmen dâhisi Steinmetz'le çalıştığını ileri süren bir adamla tanıştı. Adam, dünyanın her yerinde fizikçilerin birtakım dalgalar bulduklarını söyledi ona. Dışarıda geliştirilen çok önemli bir kurama göre, madde ile enerji aynı asal gücün iki durumu sayılıyordu. Ben de öyle düşünüyorum, dedi adam Houdini'ye. Transilvanya'da üniversite bitirmiş bir fizikçiydi. Tek isteği, gerekli duyarlıkta bir alet tasarlamaktı, şimdiye kadar kimsenin hakkında bir şey bilmediği asal dalgalar saptanıp deşifre edilebilecekti böylelikle. Houdini, araştırmasının tüm hakları karşılığında iki bin dolar ödeyerek bir anlaşma imzaladı onunla. Başka birini, bir kimyageri, kendi apartmanının bodrumuna yerleştirdi. Medyumluk yetenekleri olduğunu ileri süren, annesinin ufak bir eşyasını -bir iğne ya da bir tutam saç- isteyerek çalışmaya başlamak hevesindekilerden mektuplar aldı. Bunların en akla yakın gelenlerini araştırmak için bir dedektif bürosuyla anlaştı. Dedektiflere ruhsal şarlatanlığı saptamayı öğretti. Onlara borulardan, fotoğraf hilelerinden, gizlenmiş kayıt megafonlarından, makaralarla yükseltilen masalardan söz etti. Bir medyum neden odanın karanlık olmasını istesin ki? dedi onlara. Işıkları söndürmesi, bir şey gizlediği içindir.

Çok geçmeden Houdini, bu tür etkinliğin sağladığı zindelikle yeniden çalışmayı düşünmeye başladı. Kendimi daha güçlü

hissediyorum, dedi menajerine. Eski kendim gibi olmaya başlıyorum. Gösteriler yeniden ayarlandı. Houdini'yi mesleğinin bu döneminde seyredenler, o güne kadarki bütün gösterilerini aştığını söylerler. Bir küsur metrelik bir tuğla duvar örmeleri için duvarcılar çıkarttı sahneye, sonra duvardan geçti. Ellerini bir çırpışta koskoca bir fili yok etti. Ceplerinden bozukluklar saçılıyordu. Kulaklarından kumrular uçuyordu. Seyircilerin önceden gözden geçirdiği bir sandığa girdi. Sandığın kapağı çivilendi, sağlam bir halatla bağlandı. Sandığın önüne perde çekilmedi. Kapak manivelayla kaldırıldı. İçi boştu. Seyirciler soluk soluğa kalmışken Houdini'nin lobiden tiyatroya doğru koştuğu görüldü. Sahneye zıpladı. Gözleri, mavi elmas ışıltısı saçıyordu. Yavaşça kollarını kaldırdı. Ayakları yerden kesildi. Zeminin on iki santim üstünde havada durdu. Kadınlar bayıldılar. Birdenbire Houdini çuval gibi yere yığıldı. Uzun alkışlardan sonra şaşkınlık haykırmaları duyuldu. Yardımcıları onu bir iskemleye taşıdılar. Houdini güç kazanmak için bir bardak şarap istedi. Şarabı spot ışığına kaldırdı. Renk yok oldu. İçti şarabı. Elindeki şarap bardağı görünmezleşti.

Doğrusuna bakılırsa artık gösterileri öyle yoğun, seyirciler üstündeki etkisi öylesine garip ve tedirgin ediciydi ki bazan çocuklar gösterinin sonu gelmeden çarçabuk dışarı çıkarılıyordu. Houdini farkında değildi. Fiziksel yetisini zorluyor, üç önemli numara gereken bir gösteride sekiz ya da on iki numara sergiliyordu. Afişlerinde baştan beri ölüme meydan okuduğu yazardı, şimdi de New York gazetelerinin muhabirleri, kendini aşmasını görmek için peşinden Brooklyn Pantages'tan Fox's Union City'ye, New Rochelle'deki Main Street Theater'a kadar bir gecelik gösterilerini izlemeye geliyorlardı. Bakkallara süt dağıtan kırk litrelik bildik bidonlardan birine girip ünlü süt bidonu kaçışı numarasını yaptı. Bidon suyla doluydu. Kaçamazsa ölecekti. Tabut biçimindeki bir cam sarnıçta yatıyordu. Tabutun hava geçirmediği, içinde bir mumun bile uzun süre yanamadığı seyircilere gösterildi. Orada, bazan mumun sönüşünden altı

dakika sonraya kadar kalıyordu. Seyirciler bağırıyorlardı. Kadınlar gözlerini yumuyor, elleriyle kulaklarını tıkıyorlardı. Yardımcılarından onu durdurmalarını rica ediyorlardı. Neden sonra yalvarışlar göz önüne alındığında, cam tabutun kapağı pat diye bir sesle yerinden oynuyordu. Tir tir titrer, terden sırılsıklam bir halde dışarı çıkmasına yardım ediliyordu. Her başarı, Houdini'nin ölmüş annesine özlemini dile getiriyordu. Gömülüyor, yeniden doğuyor, gömülüyor, yeniden doğuyordu. Bir gece yalnız başına New Rochelle'de yaptığı bir gösteride, ölüm isteği o kadar belirgindi ki insanlar çığlıklar atmaya başladılar ve yerel bir din görevlisi ayağa kalkıp, Lanetle oynuyorsun sen! diye haykırdı Houdini'ye. Belki de artık kişisel yaşamını numaralarından ayıramadığı doğruydu. Uzun kuşaklı giysisiyle, üstünden ter fışkırarak, ıslak saçları kıvır kıvır, öyle dururken, başka bir evrenden gelme bir yaratığı andırıyordu. Bayanlar baylar, dedi bitkin bir sesle, lütfen beni bağışlayın. Onlara dirimini askıya almasını sağlayan Doğu kökenli bir soluma usulünde ustalık kazandığından söz edecekti. Becerilerinin aslında olduğundan çok daha tehlikeli göründüğünü anlatacaktı. Ellerini kaldırıp söz istedi. Ama o anda öylesine müthiş bir patlama oldu ki tiyatro temelinden sarsıldı, perdenin yanındaki kemerden sıvalar döküldü; şaşkına dönen, sinirleri iyice bozulan kalabalık, bunu onun şeytansı numaralarından biri sanıp yüzüne dehşetle bakarak sıralarında gerilediler.

28

Aslında patlama iki kilometre ötede, kentin batı kesiminin eteklerinde olmuştu. Emerald Isle Engine İtfaiye Karakolu havaya uçmuş, yanan keresteleriyle sokağın karşısındaki tarlayı ateşe verip Westchester göğünü boydan boya aydınlatmıştı. Kentin her kesimindeki itfaiye ekipleri, ayrıca sınırdaki Pelham ve Mount Vernon ilçelerindekiler yardıma koştular. Yapacak pek bir şey yoktu. İyi ki Firehouse Lane'deki ahşap kaplama yapı, en yakın yerleşim merkezine iki yüz elli metre uzaktı. Yine de gönüllülerden ikisi hastanedeydi, birinin yanıkları o kadar ciddiydi ki o günü çıkarması beklenmiyordu. O sırada en az beş kişinin görevde oldukları biliniyordu. Karakolda çalışanların toplanıp poker oynadığı perşembe gecelerinden biriydi.

Tan ağarana kadar tarla kavrulmuştu, yapıysa kömürleşmiş, yıkıntıya dönüşmüştü. Alanın çevresine ip çekilmişti, dedektifler yıkıntılar arasında dolaşıp yaralı ya da ölü toplamaya başlamışlardı artık, tanıtlardan felakete neyin yol açtığını kestirmeye çalışıyorlardı. Olayın cinayet olduğu hemen anlaşıldı. Ele geçen dört cesetten ikisinde, ölüm nedeninin yangın ya da patlama değil tüfek saçması olduğu anlaşıldı. Beygirlere koşum vurulmuş, tulumbaya bağlanmışlardı; sokağın ortasında, yığıldıkları yerde yatıyorlardı. Alarm aygıtı yıkıntılardan çıkarıldığında kentin kuzey ucundaki bir kulübeden alarm verildiği ortaya çıktı, oysa o gece kentin herhangi bir yerinde yangın çıkmamıştı. Bu tanıtların ve bir bölümü New York City Polis Merkezi'nden bir adli tıp doktorunun da yardımıyla edinilen ufak tefek bilgilerin

ışığında şöyle bir çerçeve belirlendi: Saat yaklaşık akşam 10:30'da, şirketin altı çalışanı merkezde buluşmuş kâğıt oynarken alarm zili çalmıştı. Pokerciler hemen çizmelerine ve kasklarına davranmışlardı. Beygirler ahırlarından çıkarılmış, buhar makinesine bağlanmıştı. Koşum takımı, North Carolina'daki P.A. Setzer Şirketi'nin itfaiye beygirleri için özel olarak geliştirdiği çat-geçir türündendi. Bütün itfaiyeciler gibi Emerald Isle'lılar da çağrılara yetişme hızlarıyla övünürlerdi. Kazanın altında her zaman küçük bir ateş yanardı, makine beklendiği yere gidene kadar buhar tam basınca yükselebilsin diye. O gece, her şey eskisi gibi gitseydi, daha bir dakika geçmeden kapılar ardına kadar açılmış, beygirlere deh diyen sürücü onları yola koşmuş olurdu. Ama makinenin önünde, yolda biri duruyordu. O (ya da onlar) av tüfekleriyle donanmıştı, üstlerine gelen beygirlerin yüzüne nişan aldılar. Hayvanların ikisi hemen yıkıldı, üçüncü geriledi, boğazından yaralanmıştı ve kanı incecik bir yağmur gibi ıslatıyordu sokağı. Sürücü, öldürücü bir yara almıştı, yüzükoyun yere yuvarlandı. Arabadaki üç itfaiyeciden ikisinin yaraları ölümcüldü, üçüncüyse, ürken atların çektiği makine devrilirken ezilmişti. Buhar kazanının yan yuvarlanırken çıkardığı korkunç gümbürtüyü tüfek sesleriyle yerlerinden uğrayan mahalleli duydu. Kasa dağıldı, alev alan kömürler ahşap kaplama yapıyı tutuşturdu. Yangın hemen büyüdü, yanan yapının ısısı kazanını patlattı, tutuşan kerestelerin yolun öte yanına, tarlaya savrulmasına yol açtı. İşte o an, Houdini'nin seyircilerinin sevgisini yitirdiği andı.

Rastlantı bu ya, aile üyeleri o gece erkenden odalarına çekilmişti. Uykuları bölük pörçüktü. Karaşın bebek annesini istedi, sütannenin memesini almadı. Baba, uzaktaki patlamayı duydu, yatak odasının penceresinden bakınca aydınlanan göğü gördü. İlk aklına gelen, donanma fişekleriyle dolu fabrika deposunun havaya uçtuğuydu. Ama ışığın odağı başka yöndeydi. Neyin yandığını ancak ertesi sabah öğrenebildi. Kentte konuşulan tek konu yangındı sanki. Öğle yemeği paydosunda Baba o bölgeye gitti. Polis barikatları önünde

kalabalıklar birikmişti. İplerin kıyısından dolaşarak, yerle bir olan itfaiye karakolunun karşısındaki tarlaya, oradan da dipteki havuza yürüdü; havuzda Model T'nin batmış iskeleti, suda bir görünüp bir yitiyordu, esen rüzgârın etkisiyle birden yüzeye çıkıyor, sonra çöküyor, derken titrek anahatları bir daha beliriyordu. Baba, yemek molası düdüğü az önce çaldığı halde evine yollandı o gün. Anne onun yüzüne bakamadı. Kucağında bebekle oturuyordu. Başı, ölü Sarah'yı istemeden anımsatırcasına yana eğilmişti. O anda Baba, hayatlarının bundan böyle kendi denetimlerinden çıkıp çıkmayacağı sorusuna takıldı.

İkindi, saat dörtte, gazeteci çocuk koşarak geçti ve dürülmüş akşam gazetesini sundurmaya fırlattı. Katil kundakçının, kimliği belirlenmemiş bir zenci olduğu kanısı yaygındı. Saldırının sağ kalan tek tanığı, hastanedeki yatağında onu polise tarif edebilmişti. Anlaşılan, yaralı adamın giysilerini saran alevleri zenci söndürmüştü. Ama sonra, yaptığı iyilik diye yorumlanmasın düşüncesiyle adamın saçlarına yapışmış, İtfaiye Şefi'nin nereye saklandığını sormuştu. İtfaiye Şefi Conklin, o akşam karakolda olmadığı için şanslıydı doğrusu. Zencinin Conklin'i nereden tanıdığı ya da ona neden kin güttüğü bilinmiyordu.

Ortak düşünce bazı suç ortaklarının da işin içinde olduğuydu - gönüllüleri karakoldan çıkartacak düzmece yangın haberini birisi verdiğine göre. Yine de bir başyazıda, felaketin sorumlusunun mutlaka yalnız ve çılgın bir adam olduğu ileri sürülüyordu. Kentlilere kapılarını kilitlemeleri, tetikte olmaları, ama serinkanlılıklarını korumaları öneriliyordu.

Aile akşam sofrasındaydı. Anne, bebeği kollarında tutuyordu. Farkına varmasa da artık çocuğu kucağından indirmeyi asla düşünmüyordu. Onun minik parmak uçlarının yanaklarına dokunuşunu duyuyordu. Yukarıda, odasında Büyükbaba acıdan inliyordu. Bu akşam yemek yoktu, kimse ağzına bir şey sürmek istemiyordu. Babanın önünde kesme camdan bir brandy sürahisi vardı. Üçüncü kadehini içiyordu. Boğazına bir şey, bir kemik parçası ya da bir toz zerresi

takılmıştı sanki ve onu süpürüp götürecek tek şey brandy idi. Çalışma odasının çekmecesinden Filipin seferinden kalma eski ordu tabancasını çıkarmıştı. Tabanca masanın üstünde duruyordu. Hiç pay almamamız gereken bir felaketin acısını çekiyoruz, dedi karısına. O gün senin kanına nasıl bir uğursuzluk girdi ki? İlçe kurulu, yoksullara bakıyor. Sen hiç düşünmeden kızı evine aldın. O budala, kadınca duygusallığına kurban ettin bizleri. Anne, ona baktı. Uzun birliktelikleri sırasında kocasının kendisini azarladığını hiç anımsayamıyordu. Onun özür dileyeceğini biliyordu; yine de yaşlarla doldu gözleri, sonra yaşlar yanaklarından süzüldü. Topladığı saçından çözülen teller boynuna, kulaklarına dökülmüştü. Baba ona baktı, aynı genç kızkenki güzelliği… Onu ağlatabilmenin kendisine keyif verdiğini sezmedi.

Küçük Kardeş, dirseğini iskemlesinin koluna, başını eline dayamış oturuyordu. İşaret parmağım şakağına uzatmıştı. Eniştesini izliyordu. Onu bulup vuracak mısın? diye sordu. Ben evimi koruyacağım, dedi Baba. Şuradaki, onun çocuğu. Kapıma kadar gelme yanlışını yaparsa onunla hesaplaşacağım. Neden buraya gelsin ki? dedi Küçük Kardeş kışkırtıcı bir sesle. Onun arabasına hasar veren biz değiliz. Baba, Anne'ye baktı. Yarın sabah polise gidip bu katil herifin bende konuk kaldığım söyleyeceğim. Onlara herifin piçine de baktığımızı söylemek zorundayım ister istemez. Bence Coalhouse Walker Jr. bildiğin her şeyi polislere anlatmam isterdi, dedi Küçük Kardeş. Onlara, arabası İtfaiye Karakolu havuzunun dibinde yatan manyak zencinin de o olduğunu söyleyebilirsin. Willie Conklin ile eşkıyalarına karşı bir şikâyet dilekçesi yazmak üzere merkezlerine giden adamın da o olduğunu söyleyebilirsin. Aldığı yaralar yüzünden hastanede can veren bir kadının yatağının yanı başında oturan çılgın zenci katil de oydu dersin. Galiba seni anlayamıyorum, dedi Baba. Yani bu barbarı mı savunuyorsun? Sarah’nın ölümünden kendisinden başka kimi sorumlu tutabilir? Yani o lanet olası zenci kibrinden başka? Yeryüzünde kimse, insanların öldürülmesini, mülke böylesine zarar verilmesini bağışlayamaz! Küçük Kardeş öyle bir fırladı ki

iskemlesi devrildi. Bebek korktu, ağlamaya başladı. Küçük Kardeş sapsarıydı, titriyordu. Sarah'nın cenazesinde böyle yüce laflar duymamıştım, dedi. O zaman cana ve mala kıymanın bağışlanmaz olduğunu duymamıştım ağzından.

Aslında Coalhouse Walker, daha şimdiden, suçu kendi işlediği doğrultusunda bir sürü adım atmıştı. Anlaşıldığına göre, patlamadan sonraki bir saat içinde o ya da başka bir zenci iki yerel gazetenin ofislerine birbirine eş iki mektup bırakmıştı. Yayıncılar, polisle görüştükten sonra onları yayımlamamaya karar vermişlerdi. Mektuplar okunaklı, düzgün bir yazıyla yazılmıştı, itfaiye karakolu saldırısına kadar olup bitenler sıralanıyordu. Gönüllülerin rezil itfaiye şefinin benim adaletime teslim edilmesini istiyorum, deniyordu mektupta. Arabamın eski durumunda geri verilmesini istiyorum. Bu koşullara uyulmazsa, uyuluncaya kadar itfaiyecileri öldürmeye, itfaiye karakollarını yıkmaya kararlıyım. Gerekirse bütün kenti yerle bir edeceğim. Gazete yayıncılarıyla polisler, kamunun esenliği adına mektubu yayımlamamaktan yanaydılar. Toplum-dışı çılgın bir katil başka bir sorundu, ayaklanma başka. Polis ekipleri zenci mahallerinde sessizce dolaşıyor, Coalhouse Walker Jr. konusunda sorular soruyorlardı. Onlarla birlikte, zencilerin toplu halde yaşadığı komşu ilçelerdeki polisler de aynı çabayı yürütüyordu. Genel merkeze gelen haberler aynıydı: Bizim zencilerimizden biri değil. Bizimkilerden değil.

Sabahleyin Baba, Kuzey Bulvarı tramvayıyla kente indi. Belediye Sarayı'na gitti. Herkesin saydığı kalburüstü bir adam sıfatıyla girdi kapıdan. Kâşiflik kariyeri gazetelerde yer bulmuştu. Yapının tepesindeki kubbede uçuşan bayrak, onun kente armağanıydı.

III

29

Baba, White Plains, New York'ta doğup büyümüştü. Tek çocuktu. Saratoga Çağlayanları'ndaki yaz günlerinin ışıklı ve sıcak anlarını hep anımsardı. Onlarda, yıkanmış çakıllı patikalarıyla bahçeler vardı. Annesiyle birlikte büyük otellerin boyalı geniş verandalarında gezinirdi. Her yıl aynı günde eve dönerlerdi. Annesi' incecik bir kadındı, o on dördündeyken ölmüştü. Baba, önce Groton'a, sonra Harvard'a gitti. Alman felsefesi okudu. Okulda ikinci yılının kışında eğitimi bitti. Babası, İç Savaş'ta yükünü tutmuş, zamanını ve parasını aptalca yatırımlara harcamıştı. Talihsizlikle beslenen kişilerdendi ihtiyar. Her bozgunda kendine güveni artardı. İflas ettiğinde yüzü gülüyordu, zaferi kazanmıştı. Ansızın ölünce bütün beklentileri olduğu gibi kaldı. Onun çarpıcı kişiliği, yalnızlık çeken oğlundan sakıngan, ciddi, çalışkan ve sürekli umutsuz bir kişilik yapısı geliştirdi. Ergenlik yaşına gelince öksüz oğlan, kendine kalan birkaç doları, sahibi İtalyan olan ufak bir donanma fişeği fabrikasına yatırdı. Sonradan fabrikayı devraldı, satışları çoğalttı, bir bayrak yapım şirketi de satın alıp oldukça iyi bir yaşama düzeyine erişti. Filipin seferleri sırasında orduda bir aracılık işi ayarlayacak zaman bulmuştu. Yaşamıyla gurur duysa da iş hayatına atılmadan önce Harvard'a gittiğini asla unutmuyordu. William James'in Modern Psikoloji derslerine katılmıştı. Araştırma onda tutku haline geldi: Büyük Dr. James'in "benliğin bütününden aşağılık duygusuna kapılmak" dediği eğilimden kaçınmak dileğindeydi.

Şimdi de her sabah kalktığında, ölümlü varlığının tadını çıkarıyordu. Acaba Coalhouse Walker'a karşı birden duyduğu

öfke, adamın renginden değil, en güzel yılların ileride yaşanacağı boş umuduyla bir aşk ilişkisine atılmasından mı kaynaklanıyordu? Baba, ellerinin çillerle kaplandığını görüyordu. Ara sıra insanlara, dediklerini bir daha söylemelerini rica ederken yakalıyordu kendini. İdrar kesesi sık sık boşaltılmak istiyordu. Anne'nin bedeni onda tutku değil, durgun bir hayranlık uyandırıyordu. Onun gövdesini, yumuşaklığını çok beğeniyordu, ama kanı kızışmıyordu. Onun kollarının üst yanının şişmanladığını fark ediyordu. Kutup'tan döndükten sonra girdikleri yetingen dostlukta, yaşamın kendisini göz ardı ettiğini hissediyordu, bir olayın seyircisi gibiydi. Anne'nin zenci kızın evliliğini desteklemesinden hoşlanmamıştı. Şimdi, Sarah ölünce, kendisi hepten silinmişmiş izlenimine kapıldı, Anne'nin üzüntüsü yalnızca Sarah'nın oğluna yönelikti.

Polise gitmekten keyiflendiğini sezdi. Tam tamına haklı bir duygu değildi. Belki de her şeye karşın Coalhose'u, kendi elinde olmayan nedenler yüzünden çılgına dönmüş, aslında sakin bir adam diye düşünüyordu. Küçük Kardeş'in evde başlattığı tartışma da buydu zaten. Baba, Coalhouse'un mektubunda sıraladığı olayları doğruladı. Piyanistti, dedi Baba, geçmiş zaman kipini kullanarak. Giriştiği işlerde her zaman kibar ve dürüsttü. Polisler evet anlamında salladılar başlarını ciddi ciddi. Zencinin yine vurup vurmayacağını merak ediyorlardı. Polis Komiseri aynen böyle dedi, yine vurup vurmayacağı. Baba, hemen, Coalhouse'un kendine bir yol çizdi mi ondan dönmeyecek bir adam olduğunu belirtti. Büyük ölçüde onun öğütlerinden yararlanılarak bir savunma sistemi kuruldu. Anayollara gözcüler dikildi. Merkez büroya, kolluk güçlerinin dağılımını gösteren bir duvar haritası asıldı. Baba'nın verdiği bilgi üstüne, New York Polis Şubesi, Coalhouse'u Harlem'de arayacak dedektifler görevlendirmeyi üstlendi sonunda.

Baba, polislerden eleştiri beklemişti. Ama hiçbir eleştiri gelmedi. Ona katilin kişiliğinde uzman biri gözüyle bakıyorlardı. Ayırabildiği zamanın tümünü merkez büroda geçirmesi için onu yüreklendirdiler. Alacakları önlemleri

tartıştıkları sırada yanlarında hazır bulunmasını istediler. Odaların duvarları bel hizasına kadar açık yeşile boyanmıştı, alt bölüm koyu yeşildi. Her köşede bir tükürük hokkası duruyordu. Onlara elinden geldiğince yardımcı olmayı kabul etti. Bu, yılın en koşuşturmalı dönemiydi. Ismarlanan bütün havai fişek, havan maytabı, barut, işaret fişekleri ve bombaların 4 Temmuz şenliklerine yetişmek üzere gemiye yüklenmesi gerekiyordu. Baba, ofisiyle merkez arasında mekik dokuyordu. Merkezde, Emerald isle Şefi Will Conklin ile karşılaşınca tiksinti duymuştu. Conklin viski kokuyordu, hedef adam seçilmek kıpkırmızı yüzünü çiğ et rengine çevirmişti. Bir esip savuruyor, bir korkup sünepeleşiyordu. Verdiği öğütler, bunalımı başlatan mantıkla başabaş gidiyordu. Zencilerin mahallesine gidip bütün zencileri bir çırpıda temizlemekten yanaydı. Memurlar onun sözlerini dikkate almıyorlardı. Yazgısını alaya alıyorlardı. Belki de seni öcüye teslim etmek zorunda kalırız Willie, diyorlardı. Bari buradaki şamatadan kurtulalım diye. Conklin bu kadarını kaldıramıyordu. Bu işte birlikte değil miyiz? dedi. Sizler St. Catherine'de de zalim oğlanlardınız, şimdi de öylesiniz. Willie, dedi Komiser, Allah biliyor ya, olayı başlatanın senin uyanıklarından biri olduğunu zencinin kendi ağzından duyana kadar bekledik budala Will, şimdi de bu işte beraberiz diyorsun.

Ama İtfaiye Şefi'nin kişiliği ve kafası, ortama enikonu uyuyordu. Cam kapılardan hiç durmadan suçlular, avukatlar, kefaletçiler, polisler ve çaresiz akrabalar girip çıkıyordu.

Sarhoşlar yakalarından tutularak, hırsızlar elleri kelepçelenmiş olarak getiriliyordu. Sesler yüksek, konuşmalar sövgü doluydu. Conklin, kömür ve buz işindeydi, karısı ve bir sürü çocuğuyla, avludaki işyerinin üst katında oturuyordu. Birdenbire Baba'nın aklına, onun güvenlik yüzünden neden polis merkezinde bunca zaman kaldığı geldi. Tabii Will açıkça söylemiyordu. İşyerinde aldığı önlemlerle şişiniyordu. Orada görevlendirilen iki polis memuruna güvenmemiş, Emerald Isle'dan sağ çıkanları oraya yerleştirmişti. Hepsi silahlıydı. Zenci, West Point'e saldırsa da bir yani, dedi.

Baba, bu adamın yanında kendini alçalmış hissediyordu. Conklin polislerle konuştuğu gibi konuşmuyordu onunla. Dili düzeliyordu. Toplumsal eşitliği benimsemesi sinir bozucuydu. Bu gerçekten trajik bir şey Kaptan, diyordu. Gerçekten trajik. Bir keresinde elini Baba'nın omzuna koyuşu öylesine irkilticiydi ki onda elektrik şoku etkisi yaratmıştı.

Yine de Baba, orada gittikçe daha çok zaman geçirdiğini fark etti. Eve gitmek güç geliyordu. Emerald Isle yangını kurbanlarının toplu cenaze törenine, dinsel konuşmaları dinlemeye gitti. Kentin yarısı oradaydı. Kalabalıktakilerin başları üstünde kocaman, pirinç bir haç sallanıyordu. Will Conklin karakoldan çıkmadı. Kurşuna hedef olmam işten değil, dedi. Davranışıyla ilgili söylentiler dolaşmaya başladı kentte. Sonra Emerald Isle gecesindeki cinayetlerin büyük bir acıdan kaynaklandığı haberi, yerel ticaret odasının çıkarlarını gözetmeyen bağımsız muhabirlerin çalıştığı New York günlük gazetelerinde yayımlandı. *The World* ile *The Sun*, Coalhouse'un mektubuna yer verdiler. Will Conklin, her yerde nefret edilen bir adam oldu. Açıkça, buyruğunda görev yapanların ölümüyle sonuçlanacak olayların budala başlatıcısı sıfatıyla nefret gördü. Öte yandan, başka kesimlerce, bir zenciye yem atmayı bilen, ama onun içine Tanrı korkusunu salamayan biri olarak suçlandı, küçümsendi.

Artık Broadview Bulvarı'ndaki evin önünde her gün, melon şapkalı bir adam arabasında oturuyordu. Baba'ya bu bilgi resmen verilmemişti, ama o, Anne'ye bir koruma polisi istediğini söylemişti. Her ne kadar yardımına içten teşekkür etseler de, polislerin kendisini gözlemekten geri kalmayacağı konusundaki kestirimini Anne'ye açmaktan daha kolaydı böylesi. Kendisinden neden kuşkulandıklarını merak ediyordu.

Coalhouse'un Emerald Isle'a giriştiği saldırıdan tam bir hafta sonra, sabahın sekizinde, Railroad Place'te, Batı Kesimi'ndeki dar, taş döşeli bir sokakta, White marka bir yerel taksi boy gösterdi. Sokağın tam ortasında 2 numaralı Belediye İtfaiye Merkezi vardı. Araba yapının önünden geçerken durdu, kapıların önünde uykulu gözlerle duran iki polis memuru,

içinden bir sürü siyah adamın, ellerinde tabancalar ve tüfeklerle indiğini görünce şaşıp kaldılar. Polislerden biri kendini yere atmayı akıl edebildi. Öteki, ağzı bir karış açık, baskıncıların bir idam mangası şeklinde dizilişlerini izledi, işaret üstüne hep birlikte tüfeklerini ateşlediler. Salvo, ayakta duran polisin ölümüne yol açtı, itfaiye karakolunun kapılarındaki camları indirdi. Derken zencilerden biri koştu, kırılan camlardan içeri bir sürü küçük paket fırlattı.

Ateş komutunu veren kişi, kaldırımda yatan, korkudan büzülmüş adama yürüdü. Eline bir mektup tutuşturup serinkanlı bir sesle, Bu, gazetede yayımlanacak, dedi. Sonra arabaya dönmüş olan öteki zencilere katıldı. Araba uzaklaşırken art arda gelen belki üç patlama, karakolun kapılarını havaya uçurdu, orayı hemen bir cehenneme çevirdi. Alevler kısa sürede bitişikteki bir meyhaneyi, ayrıca dışarıdan gelen müşterilere kavrulmuş kahve satan bir kahvehaneyi kapladı. Kahve çekirdekleri sarı bir pus oluşturdu, mahallede haftalarca sürecek bir kavrulmuş kahve kokusu bıraktı. Sonunda dört ceset bulundu, hepsi şehir itfaiyecileriydiler. Yaşlıca bir kadın -herhalde korkudan ölmüştü- yolun karşısındaki evinde bulundu. Reo marka bir yangın söndürücüsüyle bir cankurtaran yanmıştı.

Artık kent gerçekten ürküye kapılmıştı. Çocuklar okula gitmiyordu. Kentin yöneticilerine ve Willie Conklin’e karşı öfkeli haykırışlar yükseliyordu. İtfaiyecilerden bir heyet, Belediye Sarayı'na yürüyüp polis andı içmek ve kendilerini savunacak silahları almak istediler. Telaşlanan Belediye Başkanı bir telgraf çekerek New York Valisi'nden yardım istedi. Coalhouse'un ikinci saldırısı ülkedeki her gazetenin baş sayfasında yer aldı. New York'tan yığınla gazeteci geldi. Başkomiser, zenci katilin yeni cinayetlerine göz yummakla suçlandı. Başkomiser, odasında toplanan muhabirlere bir demeç verdi. Adam otomobille görüyor işini, dedi. Vuruyor ve yok oluyor. Kim bilir nereye. Yıllardır, New York Eyaleti’nin Polis Başkomiserliği Birliği, otomobillerin ve otomobilcilerin lisansa bağlanması konusunda bir önergede diretiyor. Bugün o

yasa yürürlükte olsaydı, canavarı hemen kıstırabilirdik. Başkomiser konuşurken bir yandan da masasının gözlerini boşaltıyordu. Purosu ağzındaydı. Muhabirlerle birlikte çıktı. Ertesi gün, otomobillere lisans verilmesi konusundaki yasa tasarısı meclise sunuldu.

Baba'nın işyerinde iki zenci çalışıyordu, biri çöpçüydü, öbürü havai fişek borularını birleştiriyordu. İkinci felaketin patlak verdiği gün ikisi de işe gelmediler. Aslına bakılırsa kentin hiçbir yerinde zenci görülmüyordu. Kilitli kapıların ardında evlerinde oturuyorlardı. O gece polisler, sokakta tüfekler ve tabancalar taşıyan bir sürü beyaz yurttaşı tutukladı. Vali, Başkan'ın isteğini New York City'den iki bölük milis göndererek yerine getirdi. Milisler ertesi sabah geldiler ve hemen lisenin arkasındaki beysbol alanında çadırlarını kurdular. Çocuklar seyretmek için çevrelerine doluştu. Yerel gazetelerin özel baskıları yapıldı, hepsinde Coalhouse'un ikinci mektubuna geniş yer ayrıldı. Mektupta şunlar yazılıydı: Bir, Willie Conklin denen o beyaz bok benim adaletime devredilecek. İki, özel ısmarlanmış pantasotesiyle T Ford, önceki durumunda geri verilecek. Bu istekler yerine getirilene kadar, savaş kuralları yürürlüktedir. Coalhouse Walker Jr., Geçici Amerikan Hükümeti Başkanı.

Bu noktada herkesin en vazgeçilmez merakı, Coalhouse Walker'ın nasıl biri olduğuydu. Gazeteler kıyasıya bir rekabete giriştiler. Haberciler, Harlem'deki Clef Club Orkestrası bürolarını altüst ettiler. Alçak piyanistin yüzünü gösteren tek fotoğraf yoktu. Hearst'ün American'ı, besteci Scott Joplin'in bir portresini yayımladı gururla. Joplin'in dostları, bestecisinin ölümcül bir hastalığın son dönemini yaşadığı için kendi haklarını savunamayacağı gerekçesiyle dava açacaklarını belirttiler. Özürler dilendi. Sonunda St. Louis'deki bir gazete, büyütülmüş bir fotoğrafla çıktı. Baba, fotoğrafın tıpatıp olduğunu düşündü. Biraz daha genç bir Coalhouse, beyaz boyunbağı ve kuyruklu ceketiyle dik bir piyanonun başındaydı. Elleri tuşların üstündeydi ve kameraya gülümsüyordu. Piyanonun çevresinde bir bançocu, bir kornetçi, bir

tromboncu, bir kemancı ve trampete eğilmiş bir davulcu vardı. Hepsi beyaz boyunbağları takmışlardı. Sazlarını çalar gibi durmuşlardı, ama çalmadıkları belliydi. Coalhouse'un başı, halka içine alınmıştı. İşte bu, örnek fotoğraf oldu. Düzgün bıyıklı, gülümseyen bir zenci, tepeden tırnağa neşeli ve dürüst bir dış görünüş, bu ironiler başlık atanların karşı koyamayacağı kadar hoştu. Bir katilin gülümseyişi, diye yazdılar. Ya da Geçici Hükümet Başkanı, eski mutlu günlerinde.

Basının yoğun ve yaygın araştırması sırasında, ailenin olayın bütünündeki rolü gizli kalamazdı. Muhabirler önce birer ikişer, sonra da daha büyük kümeler halinde evin kapısını çalmaya başladılar, geri çevrildiklerinde dışarıda, Norveç akağaçlarının altında kamp kurdular. Karaşın bebeği görmek istiyorlardı, Coalhouse ve onun Sarah ile görüşmeleri hakkında bilgi istiyorlardı. Salonun pencerelerinden içeriyi gözetledikten sonra dönüp mutfak kapısının kilidini açmaya kalkışıyorlardı. Hasır şapkaları vardı, ceplerinde not defterleri. Tütün çiğneyip yere tükürüyor, sigaralarını çimenlerde, topuklarıyla eziyorlardı. New York gazetelerinde evin resimleri çıktı. Baba’nın araştırmalarına ilişkin yalan yanlış şeyler söylendi. Pancurlar çekiliydi, Oğlan’ın dışarı çıkmasına izin yoktu. Evin havası boğucuydu, geceleri Büyükbaba uykusunda inliyordu.

Coalhouse'un oğlunu ailenin koruması konusunda bir tartışma çıkmasaydı Anne bütün bunlara göğüs gerebilirdi. Uzun gecelerde yokuşu tırmanan arabaların kesintisiz geçidi sırasında yolcular pencerede bir yüz yakalamak için boyunlarını uzatıyorlardı. New York'taki Çocuk Sağlığı Kurulu üyelerinden bir yetkili, hâlâ vaftiz edilmemiş bu yasadışı çocuğun; yetimlerin, kimsesizlerin ve evlilik dışı ilişkilerin ürünü çocukların bakımıyla ilgilenen kusursuz sığınaklardan birine yollanması gerektiği görüşündeydi. Anne, bebeği kendi odasında tutuyordu. Artık aşağı kata indirmiyordu onu. Yapacak işi olduğu zaman, çocuğun bakımını oğluna devrediyordu. Saçlarını toplayacak zaman bulamadığından saçları gün boyu omuzlarına sarkıyordu. Baba’ya davranışında

alışılmadık ölçüde katıydı. Neden hazine sandığına kilit vurup bana doğru dürüst yardım etmiyorsun, diyordu. Baba'nın para konusundaki sakınganlığına taş atıyordu böylelikle; daha önce hiç tartışmadığı bir konu. Her zaman Baba'nın kazandığından az parayla geçinmişlerdi. Baba'ya işlemişti bu taş, yemeği pişirecek bir kadın tuttu, çamaşır ve ev temizliği için de ikinci bir kadın, ikisi de yatıya kalacaktı. Bahçeye zaman zaman bakan bahçıvanı da işe aldı, onu garajın üst katına yerleştirdi. Büyükbaba'nın gün boyu başında bekleyen bir hastabakıcısı zaten vardı. Kuşatma altındaki ev, artık savaş zamanı kampı gibi sürekli telaş içindeydi. Oğlan'a, insanların ayağı altında dolaşmaması öğütleniyordu durmadan. Anne'sinin, elleri önünde kenetli, iki yandan şakaklarına dökülen saçlarıyla odasında dolaşışını izliyordu. Sıska görünüyordu Anne, her zaman yuvarlaklaşma eğilimindeki çenesi daracık, hatta sivri görünüyordu.

Bu krizin yaşamlarından sevinci kovaladığı ortadaydı. Baba her zaman, bir aile olarak sıradışı bir ışığın bağışına erdiklerini duymuştu gizli gizli. Onun söndüğünü duyuyordu şimdi. Kendini aptal, şartların ona zaten yapacağını yapmaktan öte bir şey beceremeyen bir tükenmiş olarak niteliyordu. Coalhouse, yönetimdeydi. Oysa kendisi Kutup'a, Afrika'ya, Filipinlere kadar gitmişti. Bunun anlamı, dünyanın gittikçe artan bir bölümünün onun zekâsına karşı koyması mıydı? Çalışma odasında oturuyordu. Aklına gelen herkesi, hatta Büyükbaba'yı bile kendi boşa giden çabası açısından değerlendiriyordu. Büyükbaba'ya, daha bunama gelip çatmadan önce yaşlılara bunak gibi davrananların patavatsız inceliğiyle davranmıştı. Küçük Kardeş'ten bütünüyle kopmuştu. Karısının saygısını müthiş yitirdiğini duyuyordu, araştırıcı olan yalnızca bedeniydi, ruhu kendi babasının önyargılarında kıstırılmıştı. Görünüşü de ona benziyordu gitgide: Her bakımdan kupkuru, pörsük, gözünün kıyısındaki çılgın ışıltı dışında. Neden böyle olmak zorundaydı ki?

Kendisini en çok oğlunu ilgisiz bıraktığı için suçluyordu. Oğluyla hiç konuşmamış, dostluk kurmaya çalışmamıştı. Kendi

varlığının çocuğun yaşamında imrenilecek bir model olduğuna güvenmişti. Kendini kendi babasından farklı kılmaya yaşamı boyunca çalışmış bir adam için bu taktik ne kadar süslü püslü ve budalacaydı. Oğlan'ı aradı, odasında yere oturmuş, akşam gazetesinden New York beysbol dokuzlusunun John J. McGraw'un sayesinde çıkarttığı başarılı oyunu okuyordu. O takımı görmek ister misin? diye sordu. Oğlan şaşkın şaşkın yukarı baktı. Ben de tam onu düşünüyordum, dedi.

Baba, Anne'nin odasına gitti. Yarın, diye bildirdi, Oğlan'ı beysbol maçına götüreceğim. Bu kararını öyle tartışılmaz bir haklılıkla bildirmişti ki, Anne içinden gelen yanıtı veremedi, yoksa onu düpedüz saçmalamakla suçlayacaktı, Baba odadan çıkınca da böyle düşünmesine, aşkla hiçbir bağlantısı olmayan böyle bir yanıt düşünmesine şaştı.

30

Ertesi ikindi, Baba'yla oğul evden çıktıklarında, Quaker Ridge Yolu'ndaki köprüye doğru hızlı yürüyüşlerinin bir bölümünde onları iki dedektif izledi. Giant'ların beysbol maçına gidiyoruz, diyerek bilgi verdi onlara Baba. Tek söyleyeceğim bu. Atıcı kim? diye sordu muhabirlerden biri. Rube Marquard, dedi Oğlan. Son üç şansını elde etti.

Tam Quaker Ridge'e vardıklarında, bir tren yanaştı. New York, Westchester-Boston hattı. Ne Boston'un yakınlarından geçiyor ne de New York'un içlerine ulaşım olanağı sağlıyordu. Yine de keyifli bir yolculuk sundu, onları 155. Sokak'tan geçen Harlem Irmağı'nın üstünden Coogan's Kayalığı'na giden tramvayın aktarma noktasında bıraktı.

Güzel bir ikindiydi. Duru, mavi bir göğün altında kocaman beyaz bulutlar hızla yol alıyorlardı Tramvay köprüden geçerken tahta sıralara bakan kayalıkta bir sürü kocaman ağaç görebildiler; bu mevsimde bile yapraksız bu ağaçlar, parka parayla girmektense dallara rüzgârda sallanan kara çiçekler gibi yapıştırılmış durumda maçı seyretmeyi tercih eden melon şapkalı karaltıları taşıyordu. Oğlanın heyecanının birazı Baba'ya da geçmişti. New Rochelle'den çıktığına çok seviniyordu. Parka vardıklarında, kalabalık, geçidin basamaklarından akın akın geliyor, arabalar yanaşıp yolcu indiriyor, gazete satıcısı oğlanlar bağıra çağıra maçın programını satıyordu, sokağın her yanında patırtılı bir itiş kakış göze çarpıyordu. Kornalar çalıyordu. Üst geçitteki trenin rayları sokağı güneş benekleriyle kapladı. Baba elli sentlik pahalı biletlerden aldı, sonra atışlara yakın bir yer için fark

ödedi, parka girdiler, alt tribünde birinci minderin arkasına düşen yerlerine oturdular, azıcık sonra güneşten gözlerini kaçırmak zorunda kalacaklardı.

Giant'lar, incecik siyah çizgili beyaz, bol üniformalar giyiyorlardı. Çalıştırıcı McGraw, fıçı gibi gövdesine, sol kolunda ışıltılı NY harfleri işli kalın siyah bir hırka geçirmişti. Kısa boylu, hırçın bir adamdı. O da oyuncuları gibi kalın, enlemesine çizgili çoraplar, ucu sivri, tepesi tek düğmeli küçük, yassı bir kasket giymişti. O ikindi rakipleri, koyu mavi üniformaları boğaza kadar düğümlü, yakaları kalkmış flanel üniformalarıyla Boston Braves'di. Oynak bir rüzgâr alanın tozlarını kaldırıyordu. Maç başlar başlamaz Baba, bu yerleri seçtiğine yandı. Oğlu, oyuncuların ağzından çıkan bütün yakası açılmadık küfürleri duyabiliyordu. Sopayı elinde bulunduran takım, karşı tarafın atıcısına ağza alınmaz küfürler yağdırıyordu. Takımının babası ve çalıştırıcısı McGraw bile üçüncü minderde durmuş, herkesin savurduğu küfürlerin daha sunturlusunu haykırıyordu durmadan. Tiz avazlar, parkın dört yanından duyabiliyordu. Kalabalık da onun tutkusuna ayak uyduruyordu sanki. Maç başabaş gidiyordu, hazan bir takım, hazan öbürü bastırıyordu. İkinci mindere koşan bir oyuncu, Giant'ların ikinci minder bekçisini devirdi, adam haykırarak, aksaya aksaya halkalar çizerek ayağa kalktı, çorabı kan içindeydi. İki takım da üstü kapalı bölmelerinden koşarak geldiler, maça birkaç dakika ara verildi, herkes kavga ediyor, tozlarda yuvarlanıyor, kalabalık haykırarak destekliyordu. Kavgadan azıcık sonra Giant'ların atıcısı Marquand, dengesini yitirmişçesine topu, vuruş sırasını bekleyen Bostonlu oyuncuya fırlattı. Adam yerden kalktı ve sopasını sallayarak Marquand'ın üstüne yürüdü. Kapalı sıralar yine boşaldı, oyuncular birbirleriyle güreştiler, kaskatı yumruklarını savurdular, göğe toz bulutları kaldırdılar. Bu kere seyirciler de sahaya soda şişeleri fırlatarak karıştılar kavgaya. Baba, programa bir göz atta. Giant'ların tarafında, ötekilerin yanı sıra Merkle, Doyle, Meyers, Snodgass ve Herzog vardı. Bostonlu takımın gurur kaynağı Rabbit Maranville

adında bir oyuncuydu, görüldüğü kadarıyla, uzun kollarından sarkan elleriyle eğilmiş, iki minder arasında gidip geliyor, daha çok maymunlara yakışan bir iştahla otları tarıyordu. Birinci minderde, Butch Schmidt diye biri duruyordu, öbürlerinin adları da Cocrehan, Moran, Hess, Rudolph'tu, bu da profesyonel beysbolun göçmenlerce oynandığını gösteriyordu. Oyun sürerken Baba, oyuncuları tek tek inceledi: Gerçekten de değirmenlerden, çiftliklerden gelme, yontulmamış suratlı, kepçe kulaklı adamlardı, tenleri yanık, elleri tombul, yanakları çiğnenmiş tütünden şişmişti, olanca zekaları oyunda odaklanmıştı. Sahadaki oyuncular ellerine büyük gelen deri eldivenler giymişlerdi, bu durumda yarı-giyinik soytarıları andırıyorlardı. İç sahanın kuru tozu, balgamla sıvanmıştı. Örnek bu adamlarsa, vah o tükürmeye karşı kampanyalara! Boston tarafındaki sopaları toplayıp kapalı bölmeye taşıyan oğlan, ikinci bir bakışta, cüceydi düpedüz, ötekiler gibi takım forması giymişti, ama bedenine göre küçültülmüşünü. Bağırtılan, sataşmaları tiz bir soprano sesiyle yükseliyordu. Sopayı alanların çoğu, önce onun başını okşuyordu, o da bekliyordu zaten. Baba, bunun bir tür uğur olduğunu düşündü. Giant'lar tarafında cüce yoktu, ama onun yerine üstüne oturmayan üniformasıyla garip, cılız, gözleri iyi görmeyen bir adam vardı. Hayali topları gerçek atıcılarla az çok aynı anda atarak, kendi yalnızlığının uyuşukça bir pandomimini yaparcasına oyuncuları taklit ediyordu. Şamar oğlanına benziyordu. Kollarını rüzgâr değirmeni gibi döndürüyordu. Baba, oyundan çok bu zavallıyı izlemeye koyuldu.

Besbelli o da Baston cücesi gibi takımın gözdesiydi. Oyunun tavsadığı anlarda kalabalık ona bağırıyor, soytarılıklarını alkışlıyordu. Tabii programda da adı maskot diye geçiyordu. Adı Charles Victor Faust'tu. Deli olduğu, kendini oyunculardan biri sandığı için dalga geçmek amacıyla programa alındığı açıktı.

Baba, yirmi yıl önce Harvard'daki beysbolu anımsadı, o dönemde oyuncular birbirlerine Bay der, oyuna sımsıkı asılsalar da sportmenliği elden bırakmaz, sayıları yüzü çoğu

zaman aşmayan üniversiteli seçkin seyircilerin karşısında derli toplu üniformalarla oynarlardı. Geçmişe duyduğu özlem onu tedirgin etti. Kendini ilerici saymıştı hep, cumhuriyetin kusursuzlaşabileceğine inanırdı. Sözgelimi, zencilerin, düzgün bir yönlendirmeyle, insanlığın başarısının her türlü sorumluluğunu taşıyamaması için hiçbir neden yoktu, böyle düşünüyordu. Bireysel çaba ve vizyondan kaynaklanan aristokrasi dışında, aristokrasiye inanmazdı. Babasının yitirdiği servet, sınıfına özgü önyargıları sorgusuzca benimsemesini engellemiş bir ayrıcalıktı gözünde. Gelgelelim gökkubbe altındaki bu açık top sahası, bir meyhanenin arka odası gibi kokuyordu. Stadı duman kaplamıştı, ikindi güneşinin çapraz ışınları içinde, sanki leş kokulu bir evrenin, on bin gırtlaklı soluk soluğa bir koronun rüzgârı kulaklarına övgüler ve sövgüler yağdırırken bir dev hava mağarasının basıncında oturuyordu.

Orta sahadaki çatısız ya da açık bölmenin arkasında, koca bir tahta tabela, sıraları geçen ve gelen oyuncuların yaptığı atışları, vuruşları, sayıları gösteriyordu. Adamın biri, yapı iskelesine çıkıp tahtaya oyunu özetleyen sayıları asıyordu. Baba, yerine çöktü. İkindi ilerledikçe gördüğünün beysbol değil kendi birikmiş sorunlarının karmaşık bir temsili olduğu duygusuna kapıldı, uzaktan görülebilen sayıların apaçık şifreleri gizli sezgisine sunulmuştu.

Oğluna döndü, Bu oyunun nesini seviyorsun? dedi. Oğlan, iç sahadan gözlerini ayırmadı. Hep aynı şeyler oluyor, dedi. Atıcı oyuncu, vurucunun karşılayabileceğini sandığı bir yere atıyor topu, onu kandırıyor. Ama bazan vurucu da karşılıyor topu, dedi Baba. O zaman da atıcı aptal durumuna düşüyor, dedi Oğlan. O anda Bostonluların fırlatıcısı Hub Perdue, New Yorklu Red Jack Hurray'nin karşıladığı bir atış yaptı. Top dar bir eğim çizerek havaya uçtu, sonra yörüngesinde duraladı sanki. Baba şaşkınlıkla, topun doğru üstlerine geldiğini fark etti. Oğlan havaya fırladı, ellerini uzattı; orada, avuçlarında deri kaplı küreyle dururken arkadan bir alkış koptu. Bir an, parktaki herkes onlardan yana baktı. Sonra kendini takımın oyuncusu

sanan gözleri zayıf deli, öndeki tellere gelip oğlanı gözledi, bol fanilasının içinde elleri kolları seğirip duruyordu. Şapkası, kocaman kafasına oranla gülünç derecede küçüktü. Oğlan topu ona uzattı, o da kibarca, neredeyse aklı başında bir gülümsemeyle aldı.

İlginç bir olay da, bu zavallı Charles Victor Faust'un, Giant'ların şampiyonluk flamasını kazanıp da daha gevşek bir havaya girdiği aynı sezonun sonunda, tek atışlığına maça çıkarılmasıdır. Onun önemli takımlardan birinde oynadığı sanısı, bir an gerçeklikle uyuşmuştu. Olayın hemen ardından oyuncular ondan bıktılar, çalıştırıcı McGraw onu nazar boncuğu diye görmüyordu artık. Üniformasına el kondu ve geldiği yere sessizce uğurlandı. Bir tımarhaneye gönderildi yine ve orada birkaç ay sonra öldü.

31

Maçın sonunda Baba müthiş bir kaygıya kapıldı. Karısını tek başına bırakmakla aptallık etmişti. Ama kalabalığın seline karışıp parktan çıkarlarken oğlunun elini tuttuğunu fark etti. Sıkıntısı biraz hafifledi. Açık tramvayda, kolunu oğlunun omzuna doladı. New Rochelle'e vardıklarında tez adımlarla tren istasyonundan ayrıldılar, kapıdan girerken yüksek sesle merhaba! diye haykırdılar, Baba nicedir ilk kere kendi gibiydi. Anne evin arkasından göründü. Saçı toplanmıştı, giyinip kuşanmıştı, gülümsüyordu, bakımlıydı. Baba'yı kucakladı, Bak sana ne göstereceğim, dedi. Yüzü ışıldıyordu. Yana çekildi, salondan temizlikçi kadının elini tutarak Sarah'nın çocuğu geliyordu geceliğiyle. Bebek sendeledi, kadının eteğine takıldı, yine doğruldu ve zafer kazanmışçasına Baba'ya baktı. Herkes güldü. Onu tutamıyoruz artık, dedi Anne. Her yere girmek istiyor.

Oğlan eğildi, kollarını uzattı; çocuk, elini temizlikçi kadından kurtardı, ona doğru yalpaladı, yürüdükçe hızlanarak, dengesini bulmayı başararak mutlulukla oğlanın göğsüne attı kendini.

Akşam boyunca kararlı bir ciddiyet sürdü evde. Gece yarısına doğru Anne'nin odasında karı-koca akıllarından geçen her şeyi konuştular. Büyük bir olasılıkla Coalhouse, bir süre daha yakayı ele vermeyecekti. Bu durumda, gittikçe dışına itildikleri bir toplulukta yaşayacakları şimdiden belliydi. Anne'nin hayır derneğinden birkaç tanıdığı, ailenin basına malzeme olmasına karşı çıkmıştı. Anne, Sarah'nın bebeğinin, intikam güden bir yetkenin eline verilmek üzere uzaklaştırılması gibi aşağılama

ve öfke dolu davranışlardan korkuyordu. Baba, bunun pekâlâ olabileceğini yadsımıyordu. Ama ikisi de o anda kendilerine öylesine serinkanlılıkla söz geçirebiliyorlardı ki ne yapay güvencelere ne de içlerinden gelmeyen bir iyimserliği takınmaya gerek duyuyorlardı. Baba, yetkililerin Coalhouse'u teslime zorlamak için çocuğu bir biçimde kullanmalarına göz yummayacağını söyledi. Bizim yapmamız gereken, dedi, toparlanıp gitmek. Ama nasıl yapabiliriz, dedi Anne. Babam yatalak, okul tatile girmedi, evde çalışmaların sorumluluğunu daha yeni yüklendik. Bütün bu sorunları, sağ işaret parmağıyla sol elinin parmaklarına dokunarak saydı. Anne de aynı şeyi düşünmüştü demek ve Baba, onun kendisinin getireceği çözümleri beklediğini anladı. Karısına, her şeyi kendisine bırakmasını söyledi. Sorumluluğu üstlenmesi, Anne'de sıcak teşekkür duyguları uyandırdı. Bu konuşma onlara ne de olsa uzun süredir sağlam bir dostluk yürüttüklerini anımsattığından, geceyi birlikte geçirdiler. Anne onun okşayışlarına bıraktı kendini, çabalarının başarılı olmasını içtenlikle istediğini göstermek için yüreklendirici okşamaları, sarılmaları, oynayan kalçalarıyla onu öylesine destekledi ki Baba, Anne'nin aylardır ilk olarak kollarında iyi bir erkek tuttuğunu kavradığını hissetti.

Her şeyin yanıtı, Atlantic City gibi görünüyordu. Baba orada Breakers adında bir otel buldu, umulanın altında bir fiyatla odaları okyanusa bakan bir süit tuttu, daha mevsim tam başlamamıştı. Güney Jersey kumsalına gitmek kolaydı, trenle birkaç saat, çok yakın değildi ama işi gereği pazar akşamları dönmesini zorlaştıracak kadar uzak da değildi. Hava değişimi herkese iyi gelecekti. Büyükbaba'ya kalça kırıkları konusunda son ortopedik buluşu -bir kıymık gibi yerleştirilen madeni bir iğne- uygulayan doktor, onlara hastanın olabildiğince koltuk değneği kullanmasını ya da iskemlede oturmasını öğütlemişti, onun yaşında biri için yatakta dinlenmek, yapılacak en son şeydi. Oğlan, okulu tatilden birkaç hafta önce bırakacaktı, ama derslerinde öyle iyiydi ki büyük bir sakıncası olmazdı bunun. Ev, eşyalar örtülüp odalar kapatılarak terk edilmeyecekti.

Baba'nın New Rochelle'de bulunması gereken günlerde, çalışanlarıyla birlikte kullanıma hazır olacaktı. Temizlikçi kadın, Anne'yle kumsalda kalacaktı. Sağlam yapılı, işini bilen bir zenciydi, aralarında karaşın bebek bulunmasının gözle görülür ve yanıltıcı açıklamasıydı.

Aile, her şeyi tasarlamış olarak evi bırakmaya hazırdı. Keyifleri yerindeydi önce, ama durum gitgide kötüleyince çılgına döndüler. Yeni Komiser, New York Cinayet Masası'ndan emekli bir müfettiş, soruşturma sırasında ürkünç araştırma konuları bulmuştu. İşe başladığı gün, muhabirlere 2 No'lu Belediye İtfaiye Merkezi'nde kullanılan patlayıcının çok karmaşık olduğunu, barut pamuğuyla patlayıcı cıva bileşiminden elde edildiğini, yani Coalhouse gibi bir piyanistçe değil ancak işini bilen birince hazırlandığını açıkladı. Zencinin sürdüğü arabayı nasıl aldığını, hepsi silahlı ve besbelli bol parayla tutulmuş yardakçıları nasıl beslediğini sordu. Adamlarına para vermesi şart. Bir sürü masrafı var. Nereden buluyor bu parayı? Bu sessiz kentteki çılgın baskınları arasında nerede kalıyor? Tanıdığım birkaç Kızıl'ı şuraya kapatabilseydim, aradığım yanıtları bulabileceğime kalıbımı basarım.

Kulaktan kulağa yayılan bu sözler, radikallerin düzenlediği bir suikast anlamı içerdiğinden, zaten tedirginliği doruğa varmış kentlilerde en kötü etkiyi yaptı. Sokaklarda milis devriyeleri dolaşıyordu. Mahallelerinin dışında görülen zencilere kötü davranıldığına ilişkin bir sürü örnek vardı. Kentin dört bir yanındaki kulübelerden asılsız yangın alarmları yağıyordu, her alarmda inzibat dolu arabalar ve arabalı bir muhabirler ordusu uğruyordu dışarı. Her yer muhabir kaynıyordu, jandarmalarla arabalarında iyice seçilen polisler de geçide katılınca, toplulukta acıklı bir şişirilmişlik duygusu uyanıyordu. Pazar sabahları kiliselerde daha önce böyle bir kalabalık görülmemişti. Hastanenin acil servisi, ev içi kazalarına uğrayanların sayısında alışıldığın üstünde bir artış görüldüğünü bildiriyordu. Asanlar bir yerlerini yakıyor, kesiyor, halılara takılıp merdivenlerden aşağı

yuvarlanıyorlardı. Bir sürü adam, eski silahlarını temizlerken patlayan kurşunlarla yaralanmış olarak getiriliyordu.

Bu arada basın, Coalhouse'un mektuplarının ayrıntılarını kurcalamakta yetkilileri yaya bırakıyordu. Herhalde fotoğrafların uyandıracağı ilgiye dayanarak, Model T'nin itfaiye havuzundan çıkartılması için kampanya başlattılar. Sonunda dedikleri oldu. Yöreye bir kaldıraç getirildi ve otomobil, lastiklerinden çamur damlayarak, motor kapağından su ve pislik püskürterek yukarı çekildi, dev bir sanat yapıtı gibiydi. Kıyıya sallandırıldı, herkesin görmesi için bir açık alana yerleştirildi.

Ama yetkililer güç duruma düşmüşlerdi. Ford, siyah adamın yasının elle tutulur bir kanıtı gibi duruyordu ortada. Suyla dolu, perişan durumuyla, makinelere saygı gösteren, onların işlevini değerlendiren her insanın içini yakıyordu. Fotoğrafı yayımlandıktan sonra onu görmeye gelenler o kadar arttı ki polis alanı kordon altına almak zorunda kaldı. Yeterince ödün verdiklerini düşünen Vali ile Belediye Meclisi üyeleri, deli zenciye yeni suçlamalar yüklediler, onunla herhangi bir konuda görüşmenin, teslim olmasını kesinlikle şart koşmadan onunla karşı karşıya gelmenin, ülkedeki her kaçağın, her radikalin ve her zencinin yasayı çiğneyip Amerikan bayrağına tükürmesini hoş karşılamak anlamına geleceğini ileri sürdüler.

O anda kamuoyunda böyle bir görüşme stratejisi isteği olsaydı bile, ki yoktu -basın bile böyle bir öneri getirmemişti-, hiç kimse katille nasıl bağlantı kurabileceğini bilemezdi. Coalhouse, bir sonraki baskına kadar onlara tanıdığı süreyi belirtmemişti ki. Aslında, New York Wbr/d'ün hesabına çalışan bir akıl hastalıkları uzmanının görüşüne göre, *Coalhouse Walker, Geçici Amerikan Hükümeti Başkam* imzalı ikinci mektup, zihin bozukluğu belirtileri açısından birinciden çok daha ağırdı ve gittikçe ilerleyen kuruntu hastalığının pençesine düşmüş biriyle, mantığı duruymuş gibi uğraşmak trajik bir yanılgı olurdu.

Yine de bu sorunla uğraşmakta en elverişli yöntemi bulmak New Rochelle'in basit kentlilerine bırakıldı. Her mahalleden,

her sınıf insandan, Willie Conklin’in kentten ayrılması için öfkeli sesler yükseldi. Bazı öfkeli kentliler, Conklin'le yüz yüze konuştular. Conklin, polis merkezine posta kutusuna atılmış yığınla imzasız mektubu getirdi; hepsinde, pılısını pırtısını toplayıp New Rochelle'den gitmezse, mektubu yazanların Coalhouse Walker’ın işini üstlenecekleri yazılıydı. Conklin’in bütün adımları gibi yetkililerle mektuplarını paylaşması da yanlıştı. Umduğu gibi yakınlık duymamışlardı ona, tam tersine bu düşünceyi desteklemeye karar vermişlerdi. Conklin, baştan beri, beyaz birinin kendisine nasıl derin bir hayranlıktan başka bir şey duyabileceğini bir türlü kavrayamamıştı. Gözden düştükçe şaşkınlığı gitgide daha da acınılası hale geldi. Zavallıcık, halkın, kendisinin sürgününü isteyen çığlıklarını kavrayamıyor, olayı soğutma stratejisinin, hatta belki de onun hayatını kurtarma gibi küçük bir stratejinin parçası olarak bile göremiyordu. Kurban edilmiş hissediyordu kendini. Zencisever dediği kişilerce, ama şimdi bunlar kentin neredeyse bütün nüfusunu oluşturuyordu. Karısıyla yardımcıları kentten ayrılma hazırlığı yapadursunlar, sızana kadar içiyor, suskun bir hoşgörüye gömülüyordu.

Kimse olaylara tam tamına hâkim değilken, yetkililer polis, eyalet milisleri ve yurttaşlar, hepsi kara gerillaya karşı çaresiz gerginliklerini sürdürürken, aşağı yukarı kamuoyundaki bir uzlaşmayla, zencinin isteklerine biraz uyan iki şey oldu: Model T’nin çıkartılması, ola ki bir görüşmenin habercisiydi ve Coalhouse, New Rochelle gazetelerinin ulaştığı bir yerdeyse eğer, şunu görebilirdi: İki gazete de tarihlerindeki en büyük manşeti Conklin ailesinin saklanmak için New York’a gittikleri haberiyle atmışlardı. Bir uzlaşmaya varılmamıştı, sokaklar askerler ve kolluk güçleriyle doluydu. Ama durum ters dönmüştü. Bir başyazıda, artık New York metropolünü de yaksın bakalım, deniyordu. Ya da yasayı kendi eline alan herhangi birinin, karşısında uygar ve kararlı insanları bulacağını, uygulamaya çalıştığı adalete kendisinin leke süreceğini kabullensin.

Bütün bunların aksine, ailenin ayrılışı sessiz oldu, haberlere yansımadı. Baba, eşyanın taşınması için Railway Express'le anlaşmıştı, Baba'nın yolculuk için satın aldığı bir çift sepet örgülü sandık -ikisi de bol çekmeceli, bölmeli geniş birer giysi dolabıyla- ve pirinç kakmalı küçük bir sandıkla bir sürü bavulla şapka kutusundan oluşan bir bagajdı bu. Tan ağarırken New Rochelle'den geçen bir trene bindiler. O sabah geç saatlerde New York'ta, Pennsylvania Garı'na giden bir Atlantic City trenine aktarma yaptılar. Bu garı, Stanford White ile Charles McKim'in firması tasarımlamıştı. Caracalla'daki Roma hamamlarından esinlenen sıra sıra taş sütunlarıyla 31. Sokak'tan 33.'ye ve 7. Cadde'den 8.'ye uzanıyordu. Hamallar, Büyükbaba'nın tekerlekli iskemlesinin taşınmasına yardım ettiler. Anne beyaz bir takım giymişti. Temizlikçi kadın, Sarah'nın bebeğini kucağında tutuyordu. Garın içi öylesine genişti ki insanlarla dolu olmasına karşın sesler, bir mırıltıyı andırıyordu. Oğlan tavana, çelik çubuklar ve iğne gibi çelik direklerle yükseltilmiş yeşil cam oluklu kemerlerle sütunlar dizisine baktı. Bu çatıdan ışık, yumuşacık billur tozu gibi sızıyordu. Tren hattına girerken sağına soluna baktı ve iki yönde de buharlar, haykırmalar, çalan kampanalar telaşında pusuya yatmış, yola koyulmayı bekleyen lokomotifler gördü göz alabildiğine.

32

Peki ya Küçük Kardeş? Coalhouse'u ateşli savunmasından sonra evde bulunmaması, büyük bir kaygı yaratmamıştı. Onun hırçınlığına alışıktılar. Arada bir bayrak ve donanma fişeği fabrikasında boy gösteriyordu. Maaşını çekiyordu. Ayrılışları sırasında yanlarında değildi, o yüzden Anne bir not yazıp ön sofadaki masaya bırakmıştı. Notu alan olmadı.

İtfaiye yapısına girişilen saldırıdan birkaç gün sonra Küçük Kardeş, Sarah'nın kaldırıldığı cenaze evine Harlem'e gitmişti. Kapıda şirketin sahibiyle karşılaştı. Mr. Coalhouse'la görüşmek istiyorum, dedi Küçük Kardeş. Her akşam Manhattan Casino'nun kemerinin altında bekleyeceğim, benimle buluşmayı kendi açısından sakıncasız bulana kadar. Cenaze kaldırıcısı ses çıkarmadan dinledi, Küçük Kardeş'in neden söz ettiğini anlamamış göründü. Yine de Küçük Kardeş o günden sonra her akşam, mekânın siyah gediklilerinin dik bakışlarına katlanarak, 8. Cadde'deki üst geçitten yapıyı sarsarak geçen trenlerin zaman aralarını hesaplayarak kapıda bekledi. Hava ılıktı, salondaki gece konserinin başlamasından biraz sonra açılan süslü püslü kapıların arasından Jim Europe'un kesik kesik müziğini ve seyircilerin alkışlarını duyabiliyordu. Tabii ki Coalhouse, itfaiye yapısına saldırmadan haftalarca önce orkestradaki işinden ayrılmış, evinden taşınmıştı. Onun izini bulmaya çalışan polisler için sanki böyle biri hiç yoktu.

Küçük Kardeş'in gece nöbetlerinin dördüncüsünde iyi giyimli zenci bir genç, yanına yaklaştı, bir iki sent istedi. Böylesine kılığı yerinde birinin bozuk para dilenmesinden duyduğu şaşkınlığı gizleyerek cebini karıştırdı Küçük Kardeş,

parayı buldu. Genç gülümsedi, galiba fazla bozukluğu olduğunu, birkaç sent daha verip vermeyeceğini sordu. Küçük Kardeş onun gözlerine baktı ve gözlerinde karar verme yetkisi tanınmış birinin zekice değerlendirmesini okudu.

Ertesi gece zenci çocuğu aradı ama göremedi. Ne var ki dinleyiciler içeri girdikten sonra, kemerin altında başka birinin durduğunu sezdi. O da takım elbiseli, boyunbağlı, melon şapkalı bir gençti. Uzaklaşmaya başladı birden ve Küçük Kardeş, içgüdüsüne uyarak onu izledi. Onun ardından sıra sıra döküntü evlerle dolu sokaklara, tuğla döşeli kavşaklara, toprak yollara girdi, köşeleri döndü. Sokakların birçoğundan bir kereden çok geçtiğinin farkındaydı. Sonunda, ıssız bir yan sokakta, onun ardından kahverengi taş bir yapının ön basamaklarından bodruma indi. Kapı açıktı. İçeri girdi, kısa bir sofadan geçip başka bir kapıya yöneldi ve kendini Coalhouse'la karşı karşıya buldu; bir masada oturmuş, kollarını kavuşturmuştu. Odada başka eşya yoktu. Coalhouse'un çevresinde bir sürü zenci genç, koruma polisi gibi dikilmişlerdi, hepsi onun gibi iyi giyimliydi, onun gibi düzgün ve bakımlıydı, özenle ütülenmiş takımları, temiz yakaları, boyunbağları ve boyunbağı iğneleriyle. Küçük Kardeş, hem peşinden gittiği genci hem de bir gece önce bozukluk isteyeni seçti aralarında. Kapı, arkasından kapatıldı. Ne istiyorsun sen? dedi Coalhouse. Küçük Kardeş bu soruya hazırlanmıştı. Adalet, uygarlık, her insanın düzgün bir yaşama kavuşma hakkı üstüne tutkulu bir söylev verecekti. Ne var ki aklına tek sözcük gelmiyordu. Bomba yapabilirim, dedi. Nesnelerin havaya nasıl uçurulacağını bilirim.

Küçük Kardeş bir yasadışı, bir devrimci sıfatıyla yeni mesleğine böyle başladı. Aile, bir süre bu bilgiden yoksun kaldı. Zenciyle arasında bağlantı kurulmasını sağlayabilecek tek şey, Baba'nın fabrikadaki deposundan fıçılar dolusu barutla çeşitli kuru kimyasal madde paketlerinin yok olmasıydı. Hırsızlık olayı hemen polise bildirildi ve polisçe hemen unutuldu. Polis, Coalhouse olayıyla uğraşıyordu. Uzun bir süre sonra Küçük Kardeş, bu malzemeyi Harlem'deki bodrum katına

taşıdı. Orada çalışarak üç paket güçlü bomba bileşimi hazırladı. Sarı bıyıklarını kestirip kafasını kazıttı. Yüzünü ve ellerini kömürleşmiş mantarla siyaha boyadı, dudak çizgisini abarttı, bir melon şapka takıp gözlerini devirdi. Sadakatini, Coalhouse'un öteki genç yardakçılarına ironi anlayışlarına hitap ederek bu yoldan gösterdikten sonra onlarla birlikte gidip 2 No'lu Belediye İtfaiye Merkezi'ni bombaladı; böylelikle kendisi dahil herkese kendini kanıtlamış oldu.

Bu karanlık hikâyeyi Küçük Kardeş’in kendisinden öğreniyoruz. Harlem’e vardığı günden başlayarak, yaklaşık bir yıl sonra Meksika'daki ölümüne kadar günce tutmuş. O aralar Coalhouse, duyduğu yası askerileştirmişti. Sarah ile birlikte sürdürecekleri yaşam için duyduğu keder, eski bir savaşçının intikam törenine dönüşerek katılaşmıştı. Küçük Kardeş’in izlenimine göre, Coalhouse'un sarsılmaz bir amacı yansıtan gözleri, artık görebildiklerinden öteye, mezara bakıyordu. Genç adamın bağlılığına güveni tamdı, herhalde bu bağlılığı kendisi istemediğinden. İçlerinden hiçbiri çıkarcı değildi. Küçük Kardeş'ten başka beş kişi daha vardı, en büyüğü yirmilerindeydi, en gençleri daha on sekizine basmamıştı. Coalhouse’a duydukları saygı, tapınmaya yakındı. Kahverengi taş yapının bodrumunda birlikte yaşıyor, tezgâhtar aylıklarını, dağıtımcı harçlıklarını ortak kasaya atıyorlardı. Küçük Kardeş, New Rochelle'den tam kopmadığı dönemde bayrak ve donanma fişeği fabrikasından yürüttüğü bir sürü oldukça yüklü ödeme zarfını da katmıştı araya. Ortak hazînenin defterleri titizce tutuluyordu. Her kuruşun hesabı verilebilirdi. Coalhouse'un giyimine öykünüyorlardı, böylece takım elbiseyle özenle fırçalanmış siyah melon şapka, bir çeşit üniforma olmuştu. Devriye gezen askerler gibi girip çıkıyorlardı odalarına. Geceleri saatlerce durumlarını tartışıyorlardı, sonucun neye varacağını. Yaptıklarına basının gösterdiği tepkileri inceliyorlardı.

Coalhouse asla kaba ya da despot değildi. Yandaşlarına nazik davranıyor, bir şeyin yapılıp yapılmaması konusunda düşüncelerini soruyordu. Onlarla alışverişinde, azalmak

bilmeyen kederini içine atıyordu. Dizginlediği öfke, onları bir mıknatıs gibi çekiyordu. Bodrumdaki odalarda müzik çalınmasını istemiyordu. Hiçbir saz. Hepsi bu sıkı kurallara gönülden uyuyordu. Bir sürü döşek getirip bir kışla kurmuşlardı. Mutfak işleriyle temizlik işlerini bölüşmüşlerdi. Görkemli bir biçimde öleceklerine inanıyorlardı. Bu inanç onlarda dramatik, yüce bir öz bilinç yaratmıştı. Küçük Kardeş bu toplulukla bütün bütüne kaynaşmıştı. Onlardan biriydi. Her gün, ağır başlı bir sevinçle uyanıyordu.

İki saldırıda da Coalhouse, gençlerin onun için Manhattan'dan çaldığı arabaları kullanmıştı. Arabalar, hiç hasar görmeksizin garajlarına bırakıldı, arabaların çalınışı ve geri getirilişi New York polisine bildirilseydi bile, onlar bununla Westchester'daki olaylar arasında bağlantı kuramazlardı. Belediye İtfaiye Merkezi'nin bombalanışından sonra Coalhouse'un resmi, ülkedeki her gazetenin ön sayfasında yer aldığında, Coalhouse omzuna bir çarşaf alıp oturdu, genç adamlardan birinin saçını ve ince bıyığını kazımasına izin verdi. Değişiklik çarpıcıydı. Kazınmış kafası müthiş iri görünüyordu. Küçük Kardeş, akla yatkın özür ne olursa olsun, bunun son savaşa bir hazırlık ayini niteliği taşıdığını anladı. Birkaç gün sonra çocuklardan biri, havuzdan çıkartılmış Model T'nin resimleriyle dolu gazeteleri getirdi. Coalhouse'un istencinin gücünü gösteren bu elle tutulur kanıt, hepsini kutsallık katına yükseltti. Willie Conklin'in kaçış haberini alıp da verilecek doğru yanıta tartışmaya oturdukları sırada, öylesine bir değişimden geçmişlerdi ki kendilerine toplu olarak Coalhouse diyorlardı. Coalhouse o kömür ve buz deposuna dalsaydı, dedi içlerinden biri, Willie'nin işi bitikti. Kuş kaçtı elimizden. Yoo Abi, dedi bir başkası, canlısı kalsın bize, daha iyi. Coalhouse'u akıllarında tutsun. Allah'ın belası herif. Şimdi bu şehirde kızılca kıyamet koparacağız, bir daha kimse bir zenciye bulaşmayacak, Coalhouse'lardandır diye.

33

O ne yazdı öyle! Anne, her sabah odasının beyaz perdeli cam kapılarını açıyor, güneşin denizin üstüne yükselişini seyrediyordu. Martılar köpüren dalgalarda sekiyor, kumsalda caka satıyorlardı. Yükselen güneş, toprağın parçacıkları kendiliğinden kayıp yassılıyormuş gibi kumlardaki gölgeleri siliyordu ve Anne, Baba'nın bitişik odada kıpırdadığını duyduğunda gök bağışçıl mavisine kavuşmuş, kumsal beyazlaşmış oluyordu, ilk yüzücüler aşağıdaki kumsalda ayak parmaklarıyla suyu yokluyorlardı.

Kahvaltıyı otelde, kolalı beyaz örtülerle kaplı masalarda ediyorlardı. Sofra takımları ağır otel gümüşüydü. Yarım greyfrut, yağda yumurta, kızarmış ekmek, haşlama balık, dilimlenmiş salam, sosis, küçük kaşıklarla tabağa alınan çeşit çeşit reçel, kahve ve çay sunuluyordu. Bu arada okyanustan esen rüzgâr, perdelerin eteklerini savuruyor, tuzlu titreşimlerini yüksek tavanın yivlerine yayıyordu. Oğlan bir an önce kalkıp dışarı çıkmaya hep hazırdı. İlk birkaç günden sonra onun sofradan kalkmasına izin verdiler ve dakikalar sonra verandanın geniş basamaklarından, ellerinde pabuçlarıyla koşarak inişini gördüler masalarından. Konukların çoğuyla, başlarıyla selamlaşmadan öte gitmiyordu dostlukları. Sonunda tabii ki selamlar söze dökülecek ve şunun bunun görünüşü ya da giyimi konusundaki ufak meraklar giderilecekti. Aceleleri yoktu. Soylu ve doygun göründükleri kuşkusuzdu. Anne, iskele yolundaki mağazalardan güzel yazlık takımlar satın almıştı. Beyaz ve sarı giyiyordu, ikindi üstlerinin

gevşekliğinde şapkalara yüz vermiyor, yalnızca bir güneş şemsiyesi taşıyordu. Yüzü, yumuşak altın bir ışıkla yıkanmıştı.

İkindi ortasında, havanın kıpırtısızlaştığı, sıcağın iyice bastırdığı saatlerde yüzmeye gidiyorlardı. Anne'nin mayosu sadeydi, ama içinde kendini rahat hissetmesi günler aldı. Siyah bir mayoydu tabii, etekliydi ve paçaları dizlerinin altına uzanıyordu, yüzme pabuçları iyice açıktı. Yine de baldırları ortadaydı, ensesi de, neredeyse sırtının ortasına kadar. En yakın yüzücülerden metrelerce uzak durmalarında diretti. Otelin şemsiyelerinin birinin altına yerleşmişlerdi, otelin adı, şemsiyenin tarak kabuğu biçimindeki saçağına turuncuyla basılmıştı. Zenci kadın hasır bir iskemlede oturuyordu ötelerinde. Oğlanla karaşın çocuk, ıslak kuma kabarcıklı bir iz bırakarak kendilerini gömen küçük yengeçleri inceliyorlardı. Baba, enlemesine mavi ve beyaz çizgili, kolsuz, uyluklarını silindire çeviren tek parça bir mayo giyiyordu. Anne onun sudan çıktığında mayodan seçilen erkeklik organını görmekten hoşlanmıyordu. Baba açılmayı severdi. Çatlayan dalgaların arkasında sırtüstü yatar, balina gibi su püskürtürdü. Dalgalara bata çıka gelirdi, kahkahalar atarak, saçları dümdüz, sakalından sular damlayarak, mayosu yakışıksız bir biçimde bedenine yapışmış; Anne'nin içini yoklayan hoşnutsuzluk sızıları öyle çabuk geçerdi ki ne olduğunun farkına bile varmazdı. Denizden sonra herkes dinlemeye çekilirdi. Anne, köpüren dalgalarda giysisinin birkaç dakikalığına ıslanmasından hoşnut, hemen soyunur, tenindeki tuzu süngerle silerdi. Öylesine beyazdı ki teni, kumsal onun için sakıncalıydı. Yine de gerektiği gibi yıkandıktan, pudra sürüp gevşek bir giysiye büründükten sonra güneşin içinde biriktiğini, kanına yayıldığını, öğle üstü denizinin sıcağı gibi milyonlarca elmas çakımıyla kanını kızıştırdığını duyardı. Yüzme sonrası, Baba'nın aşka ayırdığı saatleri oldu kısa zamanda. Anne izin verse, o çılgın, gözü kara sevişmesini her gün yineleyebilirdi. Anne sessizce kaçınıyordu bu zorlamadan, ama eski günlerdeki gibi değil, biraz da yalnızca kendi teninde zonklayan bir beklentinin bilinciyle. Baba üstüne sık sık

düşünüyordu. Kutup'tan dönüşünden sonra olaylar, onlara gösterdiği tepki, Anne’nin ona olan inancını sekteye uğratmıştı. Onun Küçük Kardeş'le giriştiği tartışma hâlâ kulaklarında çınlıyordu. Yine de bazı anlarda, bazan günlerce onu eskisi kadar seviyordu -evlilikleri, içerdiği uyumla, sarsılmaz ve değişmez doğasıyla Tanrısal bir şey gibiydi. Her zaman farklı bir gelecek öngörmüştü ikisi adına - gün gelecek bayrak ve donanma fişeği yapımcısıyla karısı, saygın varlıklarından sıyrılıp dâhice bir hayat keşfedeceklerdi. Bu hayatın nelerden oluşacağını bilmiyordu, hiç bilememişti. Ama artık onu beklemiyordu. Kocasının yokluğu sırasında işe ilişkin bazı kararlar aldığında, o hayatın bütün anlaşılmaz dağılıp gitmiş, onun düş gücü istemeyen, korkunç, yavan bir şey olduğunu kavramıştı. Artık ömrünün sonuna kadar güzelliğe ve zarafete erişme beklentisi kalmayınca bir şeyin farkına varmıştı; Baba bir zamanki sevişmeleri sırasında sevmenin sonsuz olanaklarını taşısa da, artık yaşlanmış, parıltısı kalmamıştı, belki de yolculukları ve işi yüzünden sersemleşmişti, o kadar ki gittikçe sınırlarını belli ediyordu, o sınırlara ulaştığını ve onları artık asla aşmayacağını.

Yine de Anne, Atlantic City’de olmaktan mutluydu. Orada, Sarah’nın çocuğu korunabiliyordu. Ölümünden beri ilk kere Sarah’yı gözyaşı dökmeden düşünebiliyordu. Kalabalıkta görünmekten hoşlanıyordu, oteldeki yemek salonunda, akşamları verandada ya da kıyı boyundaki ahşap kaldırımdan aşağıdaki çadırlara, iskelelere, dükkânlara giderken. Ara sıra Baba'yla ikisi bir hamalın usulca ittiği bir koltuk kiralıyorlardı. Ters yöne giden çekçekleri gelişigüzel inceliyor ya da yanlarından geçtikleri yolcuları kibarca süzüyorlardı. Baba hasır şapkasının kenarını tutuyordu. Koltuklar da sepet örgüsündendi, tepelerine gerili saçaklı branda bezleri Anne'ye çocukluğunun dört tekerlekli gezinti arabalarını anımsatıyordu. İki yan tekerlek, üç tekerlekli bisikletlerinki gibi büyüktü; öndeki küçük tekerlek bazan fırdolayı dönüp gıcırdıyordu. Oğlu çok seviyordu bu çekçekleri. Ayrıca sürücüsüz de kiralanabiliyorlardı, oğlan en çok buna

bayılıyordu, o zaman Anne'siyle Baba'sının oturduğu ikili koltuğu canı çektiği gibi, istediği hızla, onların öğütlerine gerek duymaksızın itiyordu. En büyük oteller, tahta iskele yolunun arkasında bitişik sıralanmışlardı, tenteleri deniz rüzgârında uçuşan, ince ince boyanmış sundurmaları, sallanan iskemleleri ve beyaz hasır örgüden kanepeleriyle. Ufak kubbelerinden denizci bayrakları dalgalanıyor, geceleri, çatı çizgilerine dizilmiş sıra sıra elektrik ampulüyle aydınlanıyorlardı.

Bir gece aile, bir zenci cazbandının sert bir *rag* parçası çaldığı bir çadırda durakladı, Anne parçayı bilmiyordu, ama kendi evindeki piyanoda Mr. Coalhouse Walker'ın usta parmaklarıyla çaldığı parça olduğunu anımsadı. Günlerdir, trajediyi tam unutmasa da ondan kurtulmanın rahatlığını yaşamıştı, sanki deniz kıyısındaki bu sayfiye yöresinde üzücü düşünceler daha biçimlenir biçimlenmez baskın esintilerle savrulup gidiyordu. O anda, Küçük Kardeş'i de çağrıştıran müziğe neredeyse yenik düşüyordu. Birdenbire, kardeşine duyduğu sevgi, tutkulu bir hayranlık dalgasıyla vurdu içine. Onu göz ardı ettiğini sezdi. Onun çelimsiz, inişli çıkışlı, atılgan yapısının imgesi, biraz küçümseyerek biraz iğrentiyle çaktı beyninde. Baba, tabancasını temizlerken evdeki sofranın karşısından böyle bakmıştı kendisine. Başı hafifçe döndü, yılmak bilmez müzikçilerin kırmızılı mavili üniformaları, ışık saçan trampetleri ve kornetleri, tubaları ve saksafonlarıyla oturdukları çadırın ışıklarına bakarken, her askeri kepin altında Coalhouse'un ciddi yüzünü seçti.

O geceden sonra Anne'nin deniz kıyısından aldığı keyif seyreldi. Her yeni güne kendini vermesi gerekiyordu. Günün dingin geçmesi için yalnızca kararlılığını deniyordu. Oğluna, kocasına, hasta babasına karşı sevecendi; zenci yardımcısına ve herkesten çok Sarah'nın burada iyice serpilen, hızla büyüdüğü görülen hâlâ vaftizsiz güzelim oğluna. Çeşitli otel konuklarının kendisine gösterdiği ilgiyi değerlendirmeye başladı. Bu ilgiler, bilincinin kıyılarında uçuşuyor, onun fark etmesini bekliyorlardı. Sırf oyalanmak adına bu özveriyi göstermeye

hazırdı. Otelde bir sürü etkileyici Avrupalı vardı. İçlerinden biri, monokl takan ve ona her zaman zarifçe selam veren, konsolosluktan bir askeri ataşeydi. Uzun boyluydu, saçı özentili bir biçimde kırkılmıştı, yemeğe her zaman beyaz üniforması, siyah papyonuyla inerdi. Şaraplar getirtip geri göndermeyi bir gösteriye dönüştürmüştü. Grubunda kadın yoktu, yalnız ondan biraz daha kaba görünüşlü, rütbeleri besbelli daha aşağı birkaç adam vardı. Baba, onun Yüzbaşı Von Papen adında bir mühendis olduğunu söyledi. Her gün onu kumsalda yürürken görüyorlardı, haritalar açıyor, parmağını denize uzatarak astlarına bir şeyler anlatıyordu. O saatlerde genellikle küçük bir tekne enginde süzülürdü. Mühendislikle ilgili bir tür araştırma, dedi Baba kumlarda sırtüstü, yüzü güneşe dönük yatarken. Güney Jersey sahili Almanların neden ilgisini çeksin, anlayamıyorum. Baba, adamın karısına gösterdiği kasıtlı ilgiden habersizdi. Anne'yi eğlendiriyordu bu. Subaya gelişigüzel ilk bakışından beri, adamın, denebilirse -buyurgan, monokllü bakışında odaklanan- gem tanımaz bir azgınlıkla kendisini süzdüğünün farkındaydı. Onu görmezden gelmeye karar verdi.

Hoş beş ettiği yaşlıca bir Fransız çift vardı; öğrenciliğinden kalma Fransızcasına gülüyor, onlar da aksanına övgüler yağdırıyorlardı. Kat kat ketenlere sarınıp tüllü Panama şapkaları giymeden güneşe adım atmıyorlardı. Güneş şemsiyeleri de eksik değildi. Karısından daha kısa ve oldukça şişman olan adamın yüzü karaciğer lekeleriyle kaplıydı. Gözlük camları kalındı. Kulak memeleri kocaman ve sarkıktı. Bir kelebek kepçesiyle mantar tıpalı bir kavanoz taşıyordu yanında. Karısının elindeki piknik sepeti öyle ağırdı ki dik yürüyemiyordu zavallı. Her sabah onun ardı sıra kum tepeciklerinde iki büklüm yürüyor, sonra ikisi de uzaklardaki pusta, otellerin, iskele yolunun ötelerinde, yalnızca martıların, yeşil bacakların ve kamışların bulunduğu, kocanın can attığı titrek kanatlara yudum yudum kavuştuğu noktada gözden yitiriyorlardı. Adam Lyon'lu bir emekli tarih profesörüydü.

Anne, Büyükbaba’nın ilgisini Fransız çifte çekmeceye çalıştı, ortak akademik geçmişten yola çıkarak. Ama ihtiyarın umurunda değildi. Kendi durumundan başka bir şey görmüyordu gözü, uygar bir konuşmaya girişemeyecek kadar sinirliydi. Dikkatini dağıtmak için kızının bulduğu bütün çareleri reddediyordu bir tanesi dışında - kimsede sakat izlenimi uyandırmadan itilecek bir plaj koltuğuyla günlük gezinti. Ama kucağında bir baston vardı, yaya trafiği yolunu tıkayınca bastonunu kaldırıp kadın-erkek herkesi dürtüyor, öfkeyle dönüp bakanların arasından geçip gidiyordu.

Avrupalı olmayan konuklar da vardı tabii; tostoparlak karısı ve irikıyım çocuklarıyla New Yorklu dev borsacı, onlar yemek sırasında tek söz etmiyorlardı; Philadelphia'dan bir sürü aile, nereli oldukları genizden konuşmalarından belliydi. Yine de Anne, kendisini en çok ilgilendirenlerin kesinlikle yabancılar olduğuna karar verdi. Gerçi sayıca çok değildiler, ama kendi yurttaşlarından daha çok hayat saçıyorlardı. Hepsinden daha büyüleyicisi, dizlerine yapışık bir pantolon, boynu açık beyaz ipek bir gömlek giymiş, beyaz ketenden düğmeli bir kasket takmış ufak tefek, kıpır kıpır bir adamdı. Bir şeyi kaçırmamak için, gözleri dört dönen bir çocuk gibi her yere bakan alımlı, heyecanlı bir adam. Boynuna geçirdiği zincirde metal çerçeveli dört köşe bir cam asılıydı, onda sık sık yüzüne bakıyor, sanki ilgisini çeken nesnenin fotoğrafını beyninde biçimlendiriyordu. Bir sabah otelin sundurmasında o nesne, Anne oluverdi. Suçüstü yakalanınca gelip belirgin bir yabancı aksanla özürler diledi. Baron Aşkenazi olduğunu söyledi. Canlı resim işindeydi, dörtgen cam da tatildeyken bile yanından eksik edemediği bir gereciydi uğraşının. Utançla gülümsedi, Anne büyülenmişti. Saçları parlak siyahtı, elleri zarif, küçücüktü. Daha sonra onu kumsalda gördü Anne; az ötede sıçrayıp duruyor, kıyıdaki bir çocuğu eğlendiriyor, yerden bir şeyler topluyor, o yana bu yana koşuyor, garip dörtgen camını havaya kaldırıyordu. Güneş arkasından vurunca, bir karaltı gibi görünüyordu yalnızca. Ama Anne, o uzaklıktan bile onun kıvrak bedenini hemen seçti ve gülümsedi.

Baron Aşkenazi, Anne ile Baba'nın masalarının ilk konuğuydu. Kızı diye tanıştırdığı sevimli bir kız çocuğuyla geldi. Kız aşağı yukarı oğlanın yaşında, şaşılacak kadar güzeldi. Anne hemen arkadaş olmalarını istedi içinden. Tabii masada ses çıkarmadan oturuyor, birbirlerine bakmıyorlardı. Ama kız, babasına benzeyen simsiyah gözleri, kalın siyah saçları ve Akdeniz çizgileriyle olağanüstü bir yaratıktı. İnce, beyaz dantel giysisi, altındaki küçük göğüsleri belli belirsiz ele veren saten korsajıyla. Baba gözlerini kızdan alamıyordu. Yemek boyunca ne konuştu ne de gülümsedi kız; biraz sonra, ilk içkiler bittiğinde, kızının eline uzanan babanın kısık bir sesle yaptığı açıklamayla durum anlaşıldı, kızın annesinin yıllar önce öldüğünü söylemişti, ama neden öldüğünü belirtmemişti. Bir daha evlenmemişti. Bir dakika sonra eski coşkunluğuna döndü. Avrupalı aksanıyla, kendinin de farkına varıp güldüğü yanlış sözcüklerle konuştu durmaksızın. Hayat coşturuyordu onu. Kendi duygularını yaşıyor, onlardan söz etmekten hoşlanıyordu: şarabın tadı ya da kristal avizelerde mum alevlerinin nasıl çoğaldığı. Her şeyden tat alması, bulaşıcıydı; biraz sonra Anne ile Baba da gülücükler içindeydiler. Kendilerini unutmuşlardı. Dünyayı Baron'un gördüğü gibi görmek, her âm yaşamak müthiş keyifliydi. Camını öteye tutup Anne ile Baba'yı, iki çocuğu, masaya doğru gelen garsonu, sonra da yemek salonunun öte ucunda palmiye saksılarıyla süslü küçük bir çıkıntıda müşteriler için çalan bir piyanistle bir kemancıyı çerçeveye aldı. Hareketli resimlerde, dedi, daha önce orada olana bakarız biz. Hayat, gölge-ekranda parlar, kişinin beyninde, karanlıktan ışır gibi. Gerçekten büyük bir iş. İnsanlar neye uğradıklarını şaşırıyorlar. Birkaç peni karşılığında kendi benliklerini hareket içinde, koşarken, motosikletle yarışırken, dövüşürken ve affedersiniz sarmaşırken görüyorlar. Günümüzün en önemli olayı bu, herkesin çok yeni olduğu bu ülkede. Öyle bir kavrama hevesi var ki. Baron şarap kadehini kaldırdı. Şarabına baktı, bir yudum aldı. *His First Mistake*'i görmüşsünüzdür mutlaka. Hayır mı? Peki ya *A Daughter's Innocence*'ı? O da mı hayır? Güldü.

Sıkmayın canınızı. Benim ilk iki çalışmam. Birer makaralık. Beş yüz dolar bile harcamadım, karşılığında her birinden on bin dolar geldi. Evet ya, dedi gülerek, böyle işte! Baba, para miktarından söz edilmesi üstüne öksürmüş, kızarmıştı. Durumu yanlış yorumlayan Baron, ona bunun iyi bir kâr olduğunu, hiç de olağandışı sayılmaması gerektiğini anlatmakta diretti. Film işi bu aralar çok gözdeydi, herkes para kazanabilirdi. Artık, dedi Baron, ben kendim Pathe'yle ortak bir şirketim, on beş makaralık bir öykü için! On beş hafta boyunca, hafta başına bir makara gösterilecek, müşteri de her hafta gelip sonra olanları izleyecek. Hınzır bir bakışla cebinden pırıl pırıl bir demir para çıkartıp havaya fırlattı. Neredeyse tavana değecekti para. Herkes bakıyordu. Baron parayı yakaladı, pat diye bir sesle avucunu masaya bastırdı. Gümüş takımlar şıngırdadı. Bardaklardaki su dalgalandı. Elini kaldırdı, yeni moda beş sentliklerden birini -Buffalo Nickel- gözler önüne serdi. Baba, onun bunu neden yaptığını anlayamıyordu. Kendime bu adı koydum, dedi Baron keyifle. Ben Buffalo Nickel Photoplay Anonim Şirketiyim!

Baron sözünü sürdürürken Anne masanın karşı tarafında yan yana oturan iki çocuğa bakıyordu. Gözle zaten görülebilen bir şeyi bir çerçeveden izleme düşüncesi merakını çekiyordu. O saçma çerçeveyi tutuyormuşçasına biçimlendiriyordu onları. Duruma uygun olarak oğlunun saçları geriye doğru taranmış, takımı ve uçuşan boyunbağıyla geniş beyaz bir yakalık takmıştı. Sarı yeşil benekli mavi gözleriyle ona bakıyordu. Yanındaki beyaz dantel ve saten giysili güzel kızın tek eksiğiyse bir tüldü. Şimdi gözlerini kaldırmış, neredeyse meydan okurcasına ona dikmişti. Anne, onları dönemin tipik gösterisi Parmak Çocuk Düğünü'nün gelini ve güveyi olarak görüyordu.

34

İki aile böyle tanıştılar. Güneş her sabah denizin üstüne yayılıyor, çocuklar otelin geniş koridorlarında birbirlerini arıyorlardı. Dışarı koştuklarında deniz havası ciğerlerine işliyor, ayakları kıyının kumlarına değip donuyordu. Rüzgârda tentelerle flamalar dalgalanıyordu.

Tateh her sabah on beş bölümlük film senaryosu üstünde uğraşıyor, otelin stenografçısına düşüncelerini yazdırıyor, bir gün öncenin daktiloya çekilmiş sayfalarını okuyordu. Yalnızken, ataklığına şaşıyordu. Bazan titreme anları sırasında tek başına odasına kapanıyor, ağızlığını bir yana atıp üst üste sigara içiyor, eski Tateh gibi iki büklüm, ezik oturuyordu. Yine de yeni varlığı heyecanlandırıyordu onu. Kişiliği bütünüyle dışa dönüktü artık, gelecek duygusuyla dopdolu, cerbezeli, yerinde duramayan biri olmuştu. Mutluluğu hak ettiğini düşünüyordu. Hiç kimseden yardım görmeksizin ulaşmıştı ona. Franklin Yeni Buluşlar Şirketi için düzinelerle sinema kitabı oluşturmuştu. Sonra da kendi çizdiği siluetlerin basılı şeritlerinin bir tekerlek üstünde dönmesini sağlayan, sihirli fenerimsi bir gereç icat etmişti. Gerecin posta siparişiyle dağıtımını Sears, Roebuck Şirketi üstlenmiş, Franklin Yeni Buluşlar'ın sahipleri Tateh'e ortaklık önermişlerdi. Bu arada başkalarının da kendisi gibi canlandırılmış çizimler yaptıklarını, yalnız yansıtmada selüloit filmler kullandıklarını öğrenmişti. O zaman filmin türüyle ilgilendi. İmgelerin çizilmesi gerekmiyordu. Hisselerini satıp film endüstrisine girdi. Kendine yeterince güvenen herkes bu alanda destek bulabiliyordu. New York'taki film piyasasının gözü dönmüştü.

Bir gecede film şirketleri kuruluyor, yenileniyor, birleşiyor, davalaşıyor, dağıtımı tekelleştirmeye kalkışıyor, teknolojik yöntemlerin patentlerini alıyordu; her yönüyle yeni bir sanayinin anarşik çakımı ve fişekleri ortaya seriliyordu.

O dönemde Amerika'da çoğu zaman Avrupalı göçmenler diye anılan, ülkeye yıllar önce, unvanlarını, *nouveax riches'in* kızlarıyla evlendirme umuduyla gelmiş çoğu yoksul kimse vardı. Tateh de kendine bir baronluk uydurmuştu. Ona Hıristiyan dünyasının kapılarını açmıştı bu unvan, belirgin Yidiş aksanını tam tamına düzeltmek zorunda kalmadan sözcükleri gösterişli bir biçimde yuvarlaması yetiyordu. Saçıyla sakalını gençliğindeki siyaha boyattı. Yeni bir adamdı artık. Dünyaya kamerayla bakıyordu. Kızı prensesler kadar güzel giyiniyordu. Onun belleğinde kalan izbe kokusunu, pis göçmen sokağını silmek istiyordu. Kızına, yaşamı boyunca güneş, temiz okyanus rüzgârı satın alacaktı. Kumsalda, iyi yetişmiş, güzel bir oğlanla oynuyordu kız. Uçsuz bir göğe bakan odasında yumuşak, beyaz çarşaflar arasında yatıyordu.

İki arkadaş her sabah, kumsalın ıssız kesimine, kum tepecikleriyle çalıların oteli gözden gizlediği yere giderlerdi. Deniz suyu için tüneller, kanallar kazar, duvarlar, burçlar, basamaklı yapılar dikerlerdi. Kentler, ırmaklar, kanallar kurarlardı. Onlar ıslak kumla oynarken güneş, eğilmiş sırtlarının üstünde yükselirdi. Öğle üstleri dalgalarda serinler, otele dönerken yarışırlardı. İkindileri, plaj şemsiyelerinin orada oynar, tahta parçaları, deniz kabukları toplar, küçük karaşın çocuk çekilen sularda bata çıka peşlerinden gelirken ağır ağır yürürlerdi. Sonra büyükler odalarına çekilip yalnız bırakırdı onları. Kumda mavi gölgelerin göründüğü anda gelgiti yavaşça kum tepeciklerinin ötesine kadar izler, en sevdikleri oyun, gömme oyunu için yere uzanırlardı. Önce Oğlan, koluyla, kızın gövdesinin sığabileceği bir çukur açardı ıslak kumlarda. Kız çukurun içine sırtüstü yatardı. Sonra Oğlan onun ayak ucuna geçer, her yerini, ayaklarını, bacaklarını, belini, küçük göğüslerini, omuzlarını, kollarını yavaşça kumla kaplardı. Yoğurduğu ıslak kumla kızın

gövdesinin abartılı bir kalıbını çıkarırdı. Ayakları büyütürdü. Dizleri yuvarlardı, kızın baldırları kum tepecikleriydi, göğsüne iri başlı memeler oturturdu. O çalışırken kızın koyu gözleri, yüzünden hiç ayrılmazdı. Oğlan onun başını incitmeden kaldırır, altına bir kum yastığı dayardı. Kız başını eğerdi. Oğlan, onun alnından başlayıp omuzlarına inen kum büklümleri yapardı.

Özenli yontu tamamlanır tamamlanmaz, kız onu yıkmaya başlardı, ellerini usulca kımıldatarak, ayak parmaklarını oynatarak. Kabuk yavaşça çatlardı. Kız önce bir dizini sonra öbürünü kaldırıp kabuğu hepten kırar, sırtında, bacaklarının arkasında kalan kumları temizlemek için suya koşardı. Oğlan, ardından giderdi. Denizde yüzerlerdi. El ele tutuşup çömelir, dalgaların üstlerinden aşmasını beklerlerdi. Kumsala döndüklerinde gömülme sırası oğlana gelirdi. Kız aynı titizlikle bir kalıp hazırlardı ona. Ayaklarını, bacaklarını büyütürdü. Mayosunun önündeki çıkıntıya avuç avuç kum yığardı. Dar göğsünü genişletir, omuzlarını şişirir, kendisine armağan ettiği büklümlü başlığı giydirirdi ona. Yapıt bitti mi oğlan yavaşça parçalardı kalıbı, bir deniz kabuğu gibi dikkatle çatlatarak, sonra da denize bir koşu tuttururdu.

Ara sıra akşamları, ana-babaları onları kıyı şeridindeki eğlence yerlerine götürürlerdi. Bandonun konserini dinler ya da sokak gösterisine giderlerdi. *80 Günde Devr-i Alem*'i gördüler. Tiyatroda bulutlar uçuşuyordu. *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*'ı gördüler. Ama asıl heyecan, yetişkinlerin el atmayı akıllarından bile geçirmediği çekici numaralardaydı: ucube gösterileri, oyun makineleri, *tableau vivant*'lar. İsteklerini açıkça söylemeyecek kadar kurnazlardı. Kent merkezine yapılan önemli sayılmayacak birkaç geziden sonra kendi başlarına pekâlâ gezebileceklerine inandırdılar büyükleri. Elli sentlik destek harçlığı ceplerine indirip alacakaranlıkta kıyı boyunda koştular. Mekanik falcının cam küresindeki ışıklara baktılar durup. Makineye bir peni attılar. Sarıklı bir suret çatırdayan ağzındaki beyaz dişleri göstererek başını sağa sola çevirdi, titrek elini kaldırdı; bir bilet uzatıldı, derken makine, bir

gülümsemenin ortasında kalakaldı. Ben büyük Erkek-Kadın'ım yazıyordu bilette. Pençeye para atıp tekerleği çevirerek demir pençeyi istedikleri hazineye kayabileceği yere getirdiler, sonra kolu ittiler. Bu yoldan, deniz kabuklarından bir gerdanlık, parlatılmış metalden küçük bir ayna, camdan yapılma minik bir kedi kazandılar. Ucubeleri seyrettiler. Sakallı Kadın'ın, Siyam İkizleri'nin, Borneolu Vahşi'nin, Cardiff Devi'nin, Timsah Adam'ın, Üç Yüz Kiloluk Kadın'ın gösterildikleri bölmelerden sessizce geçtiler. Çocuklar önüne geldiklerinde taburesinde kıpırdadı ve titredi bu korkunç aygır. Bastıramadığı bir duyguya kapılmıştı, küçücük ayaklarına basıp onlara doğru geldi dağ gibi. Etinin kocaman bahçeleri kapanıp açıldı, kabardı çekildi, kabardı çekildi duygu dalgalanmaları arasında, kollarını uzatırken. Çocuklar ilerlediler. Her kafesin arkasındaki yaratıkların dikkatli, olağan bakışları, uzun yolculuklarında peşlerini bırakmadı. Dev'in parmağından, bileklerine dolayabilecekleri bir yüzük satın aldılar; Siyam İkizleri'nden, imzalı bir fotoğraf. Koşarak çıktılar.

Birlikte olmaya duydukları özlem hiç tavsamıyordu. Yetişkinler bunun farkındaydılar, hoşlarına gidiyordu. Uyku saatine kadar birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı, ama saatin geldiği bildirilince yakınmıyorlardı. Ayrı odalarına koşarken dönüp bir daha geriye bakmıyorlardı. Uykuları deliksizdi. Sabahları hemen birbirlerini arıyorlardı. Oğlan kızı güzel bulmuyordu. Kız da Oğlan'ı yakışıklı bulmuyordu. Birbirlerine olağanüstü duyarlıydılar, yaygın bir heyecanın içinde elektrik ya da ışık aylası gibi seçiliyorlardı, ama dokunuşları rastgele ve olağandı. Onları birbirine bağlayan, içlerinde yaşadıkları ve düşündükleri bir tanıma doyumuydu, sanki birbirlerini kavrayışları, birbirlerinin güzelliğine hayranlık duymak gibi belirgin, farklı bir ölçüye elvermezdi. Yine de güzeldiler, oğlan ciddi, sarışın, düşünceli, kız daha küçük, daha koyu, daha ince, koyu gözlerinde çakıntılar, tavrında neredeyse askeri bir havayla. Koştuklarında saçları, geniş alınlarından arkaya savruluyordu. Kızın ayakları küçüktü, esmer elleri küçüktü.

Kumda, bir sokak koşucusunun, karanlık merdivenler tırmanıcısının izlerini bırakıyordu; onun yolu, arka sokakların teröründen, çöp bidonlarının korkunç şangırtısından kaçış yoluydu. Kulübelerin arkasındaki ahşap ayakyollarında dışkılamıştı. Sıçanların kuyrukları ayak bileklerine dolanmıştı. Makineyle dikiş dikmeyi biliyordu, köpeklerin çiftleşmesini seyretmişti, orospuların geçitlerde müşteri topladıklarını görmüş, elle itilen arabaların tahta tekerlek parmaklarının arasından işeyen sarhoşlar görmüştü. Oğlan'ın yemeği bir öğün olsun atlanmamıştı. Geceleri hiç üşümemişti. O aklıyla koşuyordu. Bir şeye doğru koşuyordu. Korku yıldırmıyordu onu, dünyayı kendisinden daha az merak eden varlıkların yaşadığını bilmiyordu. Nesnelerin içini okuyor, insanların yarattıkları renklere bakıyor, hiçbir rastlantıya şaşmıyordu. Gözlerinden mavili yeşilli bir gezegen geçiyordu.

Bir gün oynarlarken güneş soldu ve denizden bir rüzgâr esmeye başladı. Sırtlarında soğuğu duydular. Ayağa kalktılar, okyanusun tepesinden ağır, siyah bulutların üşüştüğünü gördüler. Otele dönmek için yola koyuldular. Yağmur başladı. Yağmur damlaları kumu dövüp çukurlar açıyordu. Yağmur, tuzlu omuzlarında çizikler oluşturmuştu. Saçlarına boşalıyordu. Otele altı yüz metre uzaktaki iskeleye sığındılar. Soğuk kumlara büzüşüp yağmurun iskele yolunu dövüşünü, tahtaların arasında iri damlalar oluşturup akmasını gözlediler. fekelenin altında bir döküntü yığını vardı. Cam kırıkları, donuk gözlü kokmuş balıklar, yengeç kalıntıları, paslı çiviler, kırık tahtalar, keresteler, taş gibi sertleşmiş denizyıldızları, yağlanmış kum taneleri, kurumuş kan, lekeli paçavralar. Kovuklarından denize baktılar. Fırtına çıkmıştı, gök yeşil bir ışıkla parlıyordu. Şimşek, patlayan bir bomba gibi yardı göğü. Fırtına, okyanusu cezalandırıyor, bozartıyor, gözünü korkutuyordu. Dalgalar yoktu artık, yalnızca kıyıya vurmayan, kumsala sızmayan başıboş püskürtüler vardı Garip ışığın yoğunluğu arttı; hava sarardı. Gök öyle bir gümbürdedi ki sanki denizin çağıltısı gökteydi artık ve rüzgâr, yağmuru kumsal boyunca sürüklüyor, kumlara çarpıyor, iskeleden aşağı

itiyordu. Rüzgârın, suyun ve altınsı ışığın arasından, başlarını eğmiş, kollarını gözlerine siper etmiş iki karaltı sıyrıldı. Dönüp sırtlarını rüzgâra vererek kumsalı gözleriyle taradılar, avuçlarıyla ağızlarını kapattılar. Ama sesleri duyulmuyordu. Çocuklar, yerlerinden kıpırdamadan onları gözlediler. Anne ile Tateh. Çocuklara doğru yürüdüler. Islak kumlara bata çıka. Döndüklerinde, rüzgâr giysilerini sırtlarına çarptı. Bir daha dönünce de göğüslerine ve bacaklarına savurdu. Sudan uzaklaşıp iskele yoluna yürüdüler. Tateh'in alnına yapışan siyah saçları, parlak sudan ışıldıyordu. Anne'nin saçları çözülmüştü, yüzüne, omuzlarına dökülmüştü ıslak büklümlerle. Haykırdılar. Haykırdılar. Koştular, yürüdüler, çocukları aradılar. Çaresizdiler. Çocuklar yağmura doğru koştular. Anne, onları görünce dizüstü çöktü. Bir an dördü sarmaşarak, sitemler edip gülüşerek durdular; Anne hem gülüp hem ağlıyor, yağmur tepesinden boşalıyordu. Neredeydiniz siz, dedi, neredeydiniz. Bizim seslendiğimizi duymadınız mı? Tateh, kızını kaldırıp kollarına almıştı. *Gottzudanken*, dedi Baron. *Gottzudanken*. Hep birlikte o yağmur ışığı altında döndüler kumsaldan, mutlu, birbirlerine dayanarak, sırılsıklam. Tateh, Anne'nin beyaz giysisiyle iç çamaşırlarının gövdesine yapışması sonucu yer yer görünen tenine baktı ister istemez. Saçları omuzlarına dökülmüş, karışmıştı, bu durumda öyle genç görünüyordu ki. Etekleri bacaklarına dolaşıyordu. Arada bir eteğini çekelemeye çalışıyor, eğilince rüzgâr yine üstüne savuruyordu giysilerini. Çocukların ortalıkta olmadığını görünce kumsala koşmuşlardı hemen, Anne iskele yolunun basamakları dibinde pabuçlarını çıkarmış, Tateh'e tutunmuştu. Şimdi kollarını çocukların omuzlarına atmış yürüyordu. Tateh, onun ıslak gövdesinde Winslow Homer'ın resmindeki, denizden çekme halatıyla kurtarılan anaç kadını gördü. Böyle bir kadın için kim tehlikeye atmazdı hayatını? Ama Anne ufka uzatmıştı parmağını: Okyanusun üstünde, öncü bir mavi gök parçası açılmıştı. Ansızın Tateh koşarak hepsinin önüne geçti, bir takla

attı. Bir yanlamasına takla daha. Ellerinin üstünde, başaşağı yürüdü kumda. Çocuklar güldüler.

Baba olay boyunca uykudaydı. Gece geç saate kalamıyordu, o yüzden ikindileri kestirmeye başlamıştı. Tedirgindi. Meclis'te ulusal bir gelir vergisi konması eğiliminin gittikçe güç kazandığını okumuştu. Yazın bittiğine ilişkin ilk önsezisi buydu. New Rochelle'deki firmasının yöneticisiyle düzenli telefon görüşmesi yapıyordu. Evde işler yolundaydı. Zenci katilden hiç haber yoktu. Kendisine her gün yollanan sipariş kopyalarından da anladığı gibi fabrikanın durumu iyiydi. Bunların hiçbiri rahatlatmıyordu onu. Kumsaldan gitgide sıkılıyordu, okyanusta yüzmeyi canı çekmiyordu. Geceleri, yatmadan önce, oyun salonuna gidip bilardo oynuyordu. Atlantic City'de kalsalar, hayatlarını nasıl sürdürebilirlerdi? Bazı sabahlar uyandığında zamanın ve olayların geçip gittiğini, direncinin daha da azaldığını fark ediyordu. Yeni dostları Baron, onu oyalıyordu biraz. Anne onu sevilesi buluyordu, gelgelelim kendisi ondan özel bir yakınlık görmediği gibi ona özel bir yakınlık da duymuyordu. Anne'nin oradaki güvenliği olmasa, bir an önce toparlanıp gitmek isterdi. Anne, belki burada Coalhouse trajedisi sona erene kadar bekleyebileceklerini umuyordu. Baba bunun bir yanılsama olduğunu biliyordu. Karısı, otel sahibinin karşı çıkmasını umursamamış, karaşın çocuğu yemek salonundaki masasına oturtmakta diretmişti. Baba, küçük çocuğa somurtkan bir incelik gösteriyordu. Fırtınadan sonraki sabah kahvaltıda gazeteyi açmış, ön sayfada zenci babanın bir resmini görmüştü. Coalhouse çetesi, kentin en ünlü sanat depolarından birine, Pierpont Morgan'ın 36. Sokak'taki kitaplığına baskın vermişti. İçeride barikat kurmuşlar, yetkililerle görüşmek istemişler, yoksa Morgan'ın hazinesini yok edeceklerini bildirmişlerdi. Ellerindeki silahların gücünü göstermek için sokağa bir el bombası atmışlardı. Baba gazeteyi buruşturdu. Bir saat sonra Manhattan'daki Bölge Savcısı'nca telefona çağrıldı. O ikindi, Anne'nin kaygılı iyi yolculuk dilekleriyle uğurlanıp New York trenine bindi.

35

Olayı en başından izlemiş birine bile Coalhouse'un intikam yöntemi, deli olduğunun baş kanıtı gibi görünebilir. Yoksa zavallı, açınılası, sıradan bir bağnaz olan Willie Conklin nasıl Pierpont Morgan'la, döneminin en önemli bireyiyle bir tutulabilir? Coalhouse yüzünden sekiz kişi ölmüş, atlar haklanmış, yapılar yerle bir edilmiş, geriye terörden hâlâ titreyen bir taşra kasabası kalmıştı, azgınlığı sınır tanımıyordu. Yoksa adaletsizlik, bir kere başa geldi mi, mantık yasaları ve akıl yürütme ilkeleri, uygarlığınkine tam ters düşen bir ayna-evren midir?

Küçük Kardeş'in günlüğünden, asıl tasarının Morgan'ı kendi evinde kıstırmak olduğunu biliyoruz. Çetenin düşüncesine göre bir İrlanda mahallesinde saklanan Conklin, Harlem'de saklanan Coalhouse kadar güvendeydi, yakalanamazdı, o yüzden de deliğinden çıkarılmalıydı. Tek gereken, bir rehineydi. İki gece süren tartışmalardan sonra aday, Pierpont Morgan seçilmişti. Coalhouse'un gözünde o, herhangi bir vali ya da yöneticiden çok daha iyi simgeliyordu beyazlar dünyasının gücünü. Yıllar yılı çizgi romanlarda ve karikatürlerde purosu ve silindir şapkasıyla gücün insana dönüşmüş hali olarak çizilmişti. New York'un geniş toprak dirliği, Morgan'ının fidyesi için bir ordu dolusu itfaiye şefiyle bütün Model T'lerin bedelini ödemeye razı edilebilirdi.

Ne var ki Coalhouse, Morgan yapısının araştırılmasını, 100. Sokak'ın alt kesimi konusunda pek bilgileri olmayan, üstelik zenginlerin yaşayış biçimlerini daha da az bilen iki gence bırakmıştı. Morgan yapılarını araştırırken -biri kahverengi

kumtaşından bir ev, öteki beyaz mermerden bir saray- oturulan yer olarak beyaz mermerliyi saptadılar. Küçük Kardeş bu yanlışı saptayabilirdi, ama o savaş gereçleri sorumlusuydu; patlayıcılar ve mermilerle dolu kapalı bir kamyonetin arkasında yere uzanmıştı. Saldırının başladığını duyabiliyordu. Kamyonetin arkası kitaplık kapılarına yanaştı ve o, boşaltma emrini aldı. Branda bezini açıp dışarı baktığında, yanlış yapı, diye haykırdı. Ama artık geri dönüş yoktu. Bir koruma polisi ölmüştü, polis düdükleri duyuluyordu. Silah sesleri bütün mahalleyi ayağa kaldırmıştı. Suikastçılar kamyoneti boşalttılar, kocaman pirinç kapıları kilitleyip önceden belirlenen konumlarına geçtiler. O sırada Coalhouse yapıyı çabucak gözden geçirdi. Bir şey kaçırmadık, diye güven verdi onlara. Adamı istiyorduk ve şimdi malı elimizde olduğuna göre o da elimizde sayılır.

Rastlantı bu ya, Pierpont Morgan, New York'ta bile değildi. *Carmania*'yla iki günlük bir deniz yolculuğuna çıkmıştı, Roma'ya doğru. Mısır'da bitecek uzun bir hac seferine başlamıştı. Coalhouse bundan da habersizdi. Böylelikle baştan sona yanlış yönlendirilmiş, kötü zamanlanmış bu girişim, özel bir ayrıcalıktan yararlanmış oldu.

Olay J. P. Morgan Şirketi'nin bütün yetkililerine hemen haber verildi. İhtiyar'ın talimatını almak için *Carmania*'ya telgraf çektiler. Her nedense, belki de gemideki telgraf gereçlerinin bozulması yüzünden, mesajlarının alınıp alınmadığını öğrenemediler. Morgan başlarında olmayınca ne yapacaklarını kestiremeyen polisler, 36. Sokak'tan 37. Sokak'a, Madison Bulvarından Park Bulvarı'na kadar uzanan bloku kordon altına aldılar. Trafiğin yönü değişti, atlı kent polisleri, kalabalıkları kapalı alandan uzak tutmak için dörtnala at koşturdular.

Kentin gürültüleri, trafiği, kornaları, yaşamı, bu sahnenin sessizlik duvarının ötesinde kaldı sanki. Toplanan binlerce kişi, kendilerini işlerine kaptırmış insanlar gibi sessizdiler. Gece çattığında, taşınır jeneratörlerle çalışan projektörler koca yapıya taradı. Araçların gümbürtüsü, seyircilerin ayaklarının

altında bir deprem gibi zangırdıyordu. Her yerde polisler göze çarpıyordu, arabalarda, yaya, at üstünde, ama onlar da beride tuttukları kalabalıklar kadar olaya seyirciydiler.

Küçük Kardeş'in uyarı haykırışından sonra atılan el bombası kaldırımı parçalamış, kitaplık kapılarının önünde, sokakta kocaman bir çukur açmıştı. Çukurun dibinde, kırılmış ana su borusu, kaplıca gibi kabarcıklanıyordu. Blok boyunca bütün pencereler kırılmıştı. Sokağın karşı kaldırımında kumtaşından bir yapı, bir ev, patlamada büyük hasar görmüştü. Sahipleri kaçmış, polis şubesine giriş katında üs kurma izni vermişlerdi. Polisler, kumtaşı merdivenlerden canları çektiği gibi aşağı yukarı koşma dokunulmazlığına kavuştuklarını, kaldırımdan inmedikleri sürece 36. Sokak'ın o yanında özgürce dolaşabileceklerini kavradılar. Ev, şube memurlarıyla, kentin başka yetkilileriyle doldu ve gitgide, gözdağının niteliği belirginleştikçe yetkililer, yetkilerini peş peşe bir üstlerine devretmeye başladılar. Sonunda, yöre yüzbaşıları, denetmenler ve polis müdürü Rhinelander Waldo, hepsi bir araya geldi ve operasyonun denetimi New York Bölge Savcısı Charles S. Whitman'a düştü. Whitman, Becker adında namussuz bir polis teğmenine açtığı davayla epey ün kazanmıştı, onu, dört katile -Kanlı Gyp, Dago Frank, Whitey Lewis ve Lefty Louie-Herman Rosenthal adlı tanınmış bir kumarbazı öldürme emri vermekle suçlayarak ipe gitmesini sağlamıştı. Bu unutulmaz dava, Whitman'ı New York Valiliği için doğal bir aday yapmıştı. Eninde sonunda başkanlığa seçileceği bile konuşuluyordu. O günlerde Newport'ta Mrs. Stuyvesant Fish'in kırk odalı yazlık evinde bir tatil geçirmek üzere karısıyla New York'tan ayrılmak üzereydi. Yakınlarda Mrs. O. M. P. Belmont tarafından sosyeteye tanıştırılmıştı. Bu bağlantılara değer veriyordu Whitman, yine de haberi alınca 36. Sokak'a uğramadan edemedi. Geleceğin başkanı olarak ödevi sayıyordu bunu. Olayın geçtiği yerde fotoğraf çektirmek istiyordu. Oraya vardığında herkes, düşmanı hırslı Vali William J. Gaynor dahil, kararı ona bıraktılar. Whitman, bu olayın siyasal gerçekliklerin anlamlı bir kabulü olduğunu düşünüyordu.

Saatine baktı, bu deli zenci herifle birkaç dakika uğraşmaya karar verdi.

Charles McKim ve Stanford White'ın mimarlık şirketinden kitaplığın planlarını getirtti. Onları inceledikten sonra, kitaplığın çatısına çıkıp merkezdeki salonla Doğu Odası'nın üstündeki kubbe penceresinden bakarak, aşağıda kaç zenci bulunduğunu saptama görevini atletik bir devriyeye verdi. Polis bulundu ve kitaplıkla Morgan'ın konağını ayıran bahçeden yukarı yollandı. Whitman ile öteki memurlar, uyduruk üste beklemeye başladılar. Daha polis bahçeye adım atar atmaz müthiş bir patlama sesi, ardından acı yüklü bir çığlık yükseldi. Whitman sarardı. Lanet olası yere mayın döşemişler, dedi. Bir subay girdi. Bahçedeki devriye besbelli ölmüştü, tek şansı da buydu adamcağızın, çünkü onu oradan çıkarmak için kimse içeri giremezdi. Polis memurlarının suratları asılmıştı. Whitman'a baktılar. Whitman, Coalhouse çetesindeki adam sayısının güç açısından çok önemli bir bilgi vermeyeceğini yeni anlamıştı. Yine de basını çağırdı ve içeride bir düzine, hatta belki de yirmi kişi falan olduğunu açıkladı.

36

Sonraki saatlerde Bölge Savcısı Whitman bir sürü danışmanla görüştü. Manhattan'daki New York milislerinin albayı, bütün güçlerin seferber edileceği bir askeri operasyonda diretti. Bu, Mr. Morgan'ın kitaplık müdürlerinden uzun boylu, sinirli, kelebek gözlüklü, Metropolitan'dan bir diva gibi ellerini göğsünde kavuşturan bir adamı öyle tedirgin etti ki, adam titremeye başladı. Mr. Morgan'ın elindekilerin değerini biliyor musunuz? Dört Shakespeare foliomuz var! Parşömenden bir Gutenberg âcilimiz var! Yedi yüz eski kitabın ilk basımları var, ayrıca George Washington'ın beş sayfalık bir mektubu. Albay parmağını havaya salladı. O orospu çocuğunu halledemezsek, içeri girip ümüğüne basmazsak ülkedeki bütün zenciler gırtlağımıza yapışır! O zaman şu tacillerinle hangi bucakta olursun? Whitman odada volta atıyordu. Belediye mühendislerinden biri, kırık su borusunu onarabilirlerse kitaplığın temelinden içeri bir geçit kazanabileceklerini söyledi. Ne kadar sürer? diye sordu Whitman. İki gün, dedi mühendis. Bir başkası zehirli gazı akıl etti. Böylece yakalanabilir, diye onayladı Whitman. Tabii Doğu Yakası'ndaki herkes de ölürdü, o başka. Whitman huysuzlanmaya başlıyordu. Kitaplık, iç içe geçmiş mermer bloklarından yapılmıştı. Taşların arasına bıçak bile girmezdi. Dinamitlenmeye hazırdı yapı, her pencereden bir çift uyanık zenci gözü bakıyordu.

Whitman, o anda, odadaki polis memurlarına düşüncelerini sorma sağduyusunu gösterdi. Sokakta yıllarını geçirmiş Hell's Kitchen ile Tenderloin tecrübesine sahip ihtiyar bir çavuş, Asıl

önemlisi efendim, dedi, bu Coalhouse Walker'ı lafa tutmak. Silahlı bir manyak konuşunca sakinleşir. Onu ha bire konuşturursan, konuya girersin bir yerinden. Cesaretsiz denemeyecek Whitman, bir megafon alıp sokağa çıktı, bağırarak, Coalhouse'la görüşmek istediğini söyledi. Hasır şapkasını salladı. Ortada bir sorun varsa, diye bağırdı, birlikte çözebiliriz. Bu tür düşünceleri dakikalarca yineledi. Neden sonra ön kapıya bitişik küçük bir pencere açıldı. Silindir biçiminde bir nesne uçtu sokağa. Whitman irkildi, arkasındaki evde duran adamlar yere çöktüler. Patlama olmamasına herkes şaştı. Whitman eve çekildi, bir adamın dürbünle bakıp fırlatılan nesnenin kapaklı bir gümüş maşrapa olduğunu saptaması dakikalar sürdü. Bir subay sokağa koştu, maşrapayı kaptığı gibi kumtaşı yapının merdivenlerini çıktı. Artık iyice yamulmuş nesne, bir av sahnesi kabartmasıyla süslü bir Ortaçağ bira kupasıydı. Müdür onu görmek istedi ve maşrapanın 17 yüzyıldan kalma, Saksonya Prensi Frederick'e ait olduğunu bildirdi. Bunu duyduğuma sevindim, dedi Whitman. Müdür kapağı açınca maşrapada bir kâğıt parçası gördü, üstünde bir telefon numarası vardı, galiba kendi numarası.

Bölge Savcısı aldı telefonu. Bir masanın kenarına ilişip sol eliyle hoparlörü, sağ eliyle kabloya bağlı almacı tuttu. Merhaba Mr. Walker, dedi içtenlikle, ben Bölge Savcısı Whitman. Siyah adamın sesindeki serinkanlı işadamı tınısına şaşırdı. feteklerim aynı, dedi telefondaki ses. Arabamı, sokakta önüm kesilmeden önceki haliyle geri istiyorum. Sarah'ımı bana geri veremezsiniz, ama onun yaşamına karşılık İtfaiye Şefi Conklin'in yaşamını istiyorum. Coalhouse, dedi Whitman, sen de biliyorsun ki ben bir adli memur olarak, dava aşamasından geçmemiş bir adamı yasadışı yollardan yargılaman için sana asla teslim edemem. Savunmasız bir duruma düşerim. Ama olayı araştırıp eğer varsa hangi yasaların bu konuda işleyeceğini bulacağıma söz verebilirim. Gelgelelim sen oradan çıkmadan senin için bir şey yapmak elimden gelmez. Coalhouse Walker, denenleri duymamış gibiydi. Size yirmi

dört saat süre tanıyorum, dedi, sonra burayı, içindeki her şeyle birlikte havaya uçuracağım. Telefonu kapattı. Alo, dedi Whitman. Alo? Santralden aynı numarayı bir daha bağlamasını istedi. Telefon açılmadı.

İkinci iş olarak Whitman, Mrs. Stuyvesant Fish'e, Newport'a telgraf çekti. Kadın gazeteleri okumuştu herhalde. Whitman'ın, kafası yorgunken patlak görünen gözleri, yuvalarından iyice uğramıştı. Yüzü kıpkırmızıydı. Ceketini çıkardı, yeleğinin düğmelerini çözdü. Devriyelerden birinden viski getirmesini istedi. Kızıl Emma Goldman'ın, anarşist kadının New York'ta olduğunu biliyordu. Onun tutuklanmasını emretti. Kahverengi kumtaşı yapının penceresinden baktı. Bulutlu, olağanüstü karanlık bir gündü. Hava basıktı, ince bir yağmur sokakları parıldatıyordu. Kentin ışıkları yanıyordu. Sokağın öte yanındaki küçültülmüş beyaz Grek sarayı, yağmurda ışıldıyordu. Ne kadar dingin görünüyordu. O anda Whitman, Polis Müdürü Rhinelander Waldo ile şubedeki öteki görevlilerin kendisine gösterdikleri saygıya kapılıp siyasal açıdan sakıncalı bir durumla başını derde soktuğunu kavradı birden. Bir yandan, Demokrat Katolik Polis Şubesi Müdürlüğü'ndeki yozlaşmalar üstüne araştırmalarını paralarıyla destekleyen, zengin Cumhuriyetçi Protestanlardan oluşan Simon Pure reform komitelerinin kurucusu Morgan'ın çıkarlarını korumak zorundaydı. Öte yandan, suçlu takımıyla kolay baş eden sıkı savcı ününü ayakta tutması gerekiyordu. Zenciyi deliğinden çıkarmaktan başka çare yoktu. Bir bardak viski getirildi. Yalnız bu kadarcık, sinirlerimi yatıştırmak için, dedi kendi kendine.

Bu arada polis, Emma Goldman'ın Batı 13. Sokak'taki evinin kapısını vuruyordu. Goldman şaşırmadı. Yedek birkaç giyecekle okunacak bir kitap koyduğu küçük valizi hep hazırdaydı. Başkan McKinley suikastından beri Amerika'da başgösteren çoğu şiddet hareketini, grevi ya da ayaklanmayı gerek sözle gerek eylemle kışkırtmakla suçlanmaya alışmıştı. Ulusal düzeyde yasa uygulamacıları, her olayı ona bağlamayı ilke haline getirmişlerdi, suçlu olduğuna inansalar da

inanmasalar da. Goldman şapkasını taktı, çantasını alıp kapıdan çıktı. Polis arabasına genç bir devriyeyle bindi. Buna inanmayacaksın, dedi ona, ama bir süre kodeste yatmaya can atıyorum. Tek dinlenebildiğim yer orası.

Goldman, Coalhouse çetesindekilerden birinin, adı dillere düşmüş bir orospunun burjuva âşığı olarak acıdığı genç olduğunu elbette bilmiyordu. Centre Sokağı'ndaki karakolda komiser yardımcısının masasının önünde suikast suçlamasıyla gözaltına alınırken gazetecilere görüş bildirdi. Westchester'daki itfaiyecilere üzüldüm. Keşke öldürülmeselerdi. Ama zenci, nişanlısının, masum bir genç kadının feci ölümünün acısıyla harekete geçmiş, anladığım kadarıyla. Bir anarşist olarak, onun Morgan mülkünü kendine mal ediş biçimini alkışlıyorum. Mr. Morgan da mülkü kendine öyle mal etmişti zaten. Bunun üstüne muhabirler bağırarak sorular sordular. Sizin yandaşlarınızdan biri mi, Emma? Onu tanıyor musunuz? Bu olayla ilginiz var mı? Goldman gülümsedi, başını salladı. Kıyıcı olan servettir, dostlar. Zenginlik kıyıcıdır. Coalhouse Walker'ın bunu öğrenmek için Kızıl Emma'ya gereksinimi yoktu. Acı çekmesi yetti.

Bir saat içinde gazetelerin yeni basımları sokaklardaydı tutuklama haberleriyle. Goldman'ın sözleri serbestçe alıntılanmıştı. Whitman, onu gazetecilerle konuşturmakla doğru bir iş yapıp yapmadığını bilmiyordu. Ama attığı adımın kesin bir yararı oldu. Tuskegee Öğretmenlik ve Sanayi Enstitüsü Başkanı Booker T. Washington, kurumuna para desteği sağlamak için kentteydi. Astor Place'teki Cooper Union taplantı salonunda bir söylev veriyordu ve hazırladığı metinden ayrılıp Goldman'ın sözlerini kınadı. Coalhouse'un davranışlarını yerdi. Bir muhabir Whitman'ı aradı, haberi verdi. Bölge Savcısı hemen ünlü eğitimciyle bağlantı kurdu, olay yerine gelip krizi çözüme kavuşturmak için manevi yetkesini kullanmasını rica etti. Peki, dedi Booker T. Washington. Kent merkezine bir koruma takımı gönderildi ve Washington, onuruna öğle yemeği veren ev sahiplerinden özür dileyerek alkışlar arasında yola çıktı.

37

Booker T. Washington, o sıralar ülkenin en ünlü zencisiydi. Tuskegee Enstitüsü'nin Alabama'da kuruluşundan sonra, siyah derililere meslek eğitimi verme alanında bir simge olmuştu. Siyasal ve toplumsal sorunlarda zenci kışkırtılarına hepten karşıydı. Yaşamı hakkında bir çoksatar yazmış, kölelikten bilinçlenmeye uzanan yaşam öyküsünü, zencinin beyaz komşusunun yardımıyla ilerlemesine dayalı görüşlerini anlatmıştı. Irklar arasında dostluk öğütlüyor, gelecek sözü veriyordu. Görüşleri, dört başkan ve Güney eyaletlerinin çoğunun valileri tarafından onaylanmıştı. Andrew Carnegie, okulu için para vermiş, Harvard onu onur üyeliğiyle ödüllendirmişti. Üstünde siyah bir takım ve geniş kenarlı bir fötr şapka vardı. 36. Sokak'ın ortasında dikildi, dinç, yakışıklı, başarısından duyduğu gurur her şeyinden okunan bir adamdı, Coalhouse'a seslenerek kendisini içeri almasını istedi. Megafon kullanmayı kendine yediremedi. Usta bir konuşmacıydı, sesi güçlüydü. Gözü dönmüş haydutların isteklerine hemen uymalarından başka bir olasılık düşünmediği belliydi. Geliyorum, diye bağırdı. Sokaktaki çukurdan dolaşıp demir kapılardan geçti. İki dişi taş aslanın arasındaki merdivenlerden çıktı, çifte İyonya sütunlarının ortasındaki kemerli revakın gölgesinde durdu, kapıların açılmasını bekledi. Şimdi her yan o kadar sessiz ve durgundu ki ta ötelerdeki bir arabanın kornası bile kolaylıkla duyulabiliyordu. Birkaç dakika sonra kapılar açıldı. Booker T. Washington içeri girdi, gözden yitti. Kapılar kapandı. Sokağın öbür yakasında Başsavcı Whitman alnını silip bir iskemleye çöktü.

Booker Washington'un karşısına dehşet salan gösterişli kitaplık çıktı: Yağlıboya resimler, sıra sıra eşsiz kitap rafları, yontular ve mermer zemin, damasko kaplı duvarlar ve paha biçilmez Floransa mobilyaları, hepsi tellerle bağlanmış, uçurulmaya hazırdı. Girişteki holün duvara yapışık mermer sütunlarına dinamit demetleri tutturulmuştu. Doğu ve Batı odalarından çıkan teller, döşeme boyunca giriş holünün arkasına, küçük bir girintiye uzatılmıştı. Orada mermer bir sıraya ata biner gibi oturmuş bir adam vardı. Sıranın üstünde T biçiminde kumanda koluyla bir kutu duruyordu, adam iki eliyle kavramıştı kolu. Sırtı pirinç kapılara dönüktü, öne doğru eğilmişti, böylece bir kurşun yerse, yıkılan ölü gövdesinin ağırlığı kolu bastıracaktı ânında. İşte o adam, o anda kafasını çevirmiş, omzunun üstünden Washington'a bakıyordu, ünlü eğitimci onun zenci değil yüzü siyaha boyanmış bir beyaz olduğunu görünce derin bir soluk aldı, sanki siyaha boyalı varyete şarkıcılarının bir gösterisiydi bu. Washington, sert bir öğüt verici havasında girmişti içeri, diplomatça davranmakta kararlıydı. Gelgelelim artık alttan almayı küçültücü buluyordu. Batı Odası'na baktı, holü geçip Doğu Odası'nın eşiğine geldi. Düzinelerle siyah adamla karşılaşacağını ummuştu, oysa her biri elinde tüfeğiyle bir pencerenin yanında duran topu topu üç dört genç göründü. Coalhouse, titizce ütülenmiş tüvit bir takım, bir boyunbağı ve yakalıkla ayakta karşıladı onu, ama kemerine bir tabanca sıkıştırmıştı. Washington onu tepeden tırnağa süzdü. Yakışıklı yüzü kırıştı, gözleri parladı. Usta bir konuşmacı olarak bütün gücünü toparladı ve şunları söyledi: Yaşamım boyunca Hıristiyan kardeşliği uğruna sabırla, umutla çalıştım. Beyaz adamı bizden korkması gerekmediğine, bizi öldürmesi gerekmediğine inandırmak zorunda kaldım, çünkü bizim isteğimiz yalnızca kendimizi geliştirmek, Amerikan demokrasisinin nimetlerini onunla barış içinde paylaşmaktı. Hapse düşmüş her zenci, kumara ve kadına düşkün her ipsiz sapsız, miskin siyah derili adam benim can düşmanımdır, zenci kişiliğinin kusurunu açığa vuran her olay, yaşamımın bir parçasını alıp götürmüştür. Düşün, senin yanlış hedefe

yönelmiş gözü kara katilliğin bana nelere patlayacak. Geçimlerini kazanmak için bir meslek öğrenmeye, beyazları susturmaya çalışan öğrencilerime nelere patlayacak! Senin gibi birinin verdiği zararı bin tane namuslu, çalışkan siyah gideremez. Daha da kötüsü, eğitim görmüş bir müzikçisin sen anladığım kadarıyla, yani bu iğrenç girişime müziğin beşiğinden, şarkılara arp ezgileriyle cennet borularının öncülük ettiği, uyumun el üstünde tutulduğu yerden çıkıp girişen birisin. Halkımızın trajik savaşımından habersiz olsaydın, bu serüvenine acırdım. Ama sen bir müzikçisin! Çevreme bakıyorum ve öfkenin terini kokluyorum, yırtıcı, düşüncesiz gençliğin züğürt başkaldırısını. Bunlara neler öğrettin! Sana yapılmış hangi haksızlık, çektiğin hangi yas acısı, onları, bu gözü kara gençleri sürüklediğin felaketi haklı çıkarabilir ki? Ve lanet olsun sana, bu zındıklar topluluğuna suratına kara süren ve onları alay konusu yapan bir eli silahlı beyaz katmışsın.

Bu söylevin her sözcüğünü çetenin bütün üyeleri işittiler. Çocukluklarından beri hakkında çok şey duydukları Booker T. Washington'ın duygularından korkmayacak kadar kapılmamışlardı devrime. Coalhouse'un ne diyeceğini öğrenmek onlar için çok önemliydi mutlaka. Coalhouse tatlı bir sesle konuştu. Sizinle tanışmak benim için büyük bir onur efendim, dedi. Size her zaman hayranlık duydum. Mermer zemine baktı. Bir müzikçi ve yaşlı başlı biri olduğum doğru. Ama ben bunu kafamdan geçenlerin ciddiliği konusunda bir ipucu sayacağınızı umardım. O yüzden de yürekliliğimizin gerçekliği ve beklediği saygıda direnen kişiler olarak ortak rengimizin hizmetinde birleşeceğimizi umuyordum belki. Washington bu öneriye öylesine şaşırmıştı ki bilincini yitirmeye başladı. Coalhouse onu holden Batı Odasina götürdü, kırmızı pelüş koltuklardan birine oturttu. Toparlanan Washington, alnını bir mendille sildi. Şöminenin adam boyundaki mermer rafına daldı. Lucca'daki Kardinal Gigli sarayından gelme rengârenk oymalı tavana dikti bakışlarını. Kırmızı ipek duvarlarda, Baba Lucas Cranach'ın Martin Luther

portreleri ve Müneccimlerin Tapınması'nı konu alan bir sürü resim vardı. Eğitimci, gözlerini yumdu, ellerini kucağında kavuşturdu. Tanrım, dedi, Tanrım, halkımı Vaat Edilmiş Ülke'ye götür. Onları Firavun'un kırbacından kurtar. Kafalarındaki zincirleri çöz ve onları Cehennem'e çeken günah bağlarını gevşet. Şömine rafının üstünde Pierpont Morgan'ın gençlik yıllarında yapılmış çağdaş bir portresi duruyordu. Washington ondaki yırtıcı bakışa hayranlık duydu. Bu arada Coalhouse Walker, yandaki koltuğa oturmuştu: İyi giyimli iki siyah adam, dürüstlüğün ve ciddi iç hesaplaşmanın resmiydiler. Şimdi benimle dışarı gel, dedi Booker Washington yumuşak bir sesle, davanın tez görülmesi, infazının acısız olması için Tanrı adına aracılık edeceğim, inan. Ellerini oymalı tavanın köşelerine, bütün duvarlara tutturulmuş dinamit torbalarına doğru sallayarak, Bu şeytan makinelerini sök, dedi. Elimi tut ve gel benimle. Kendi küçük oğlun adına, ırkımızın yolları çetin, yolculukları uzun bütün çocukları adına.

Coalhouse düşüncelere dalmıştı oturduğu yerde. Mr. Washington, dedi neden sonra, bu işi bitirmekten daha çok istediğim şey yok. Gözlerini kaldırdı ve eğitimci o gözlerde duygulu gözyaşları gördü. Söyleyin de İtfaiye Şefi arabamı onarıp bu yapının kapısının önüne getirsin. Göreceksiniz, kollarımı kaldırıp çıkacağım buradan ve ne bu yer ne de herhangi biri Coalhouse Walker'dan zarar görecek bundan böyle.

Bu sözler, Emerald isle Gecesi'nden beri Coalhouse'un isteklerindeki ilk yumuşamaydı, ama Washington bunu anlayamadı. Yalnızca isteğinin geri çevrildiğini sandı, o kadar. Tek sözcük daha söylemeden ayağa kalktı, dışarı çıktı. Sokağın karşı kıyısına aracılığının hiçbir işe yaramadığı duygusuyla döndü. O gittikten sonra Coalhouse odalarda gezindi. Genç yardımcıları yerlerinde kalıp onu gözleriyle izlediler. ilerinden biri revakın kemerli tavan penceresinin üstündeki çatıda yatıyordu. Yağmurda nöbet bekliyor, göremese de binlerce New Yorklunun pusuda duran varlığını duyabiliyordu. Gece

boyunca bir ses çıkardıklarını sandı, belli belirsiz seçilen bir inilti, bir iç çekişten farksız, ince yağmurun sisi gibi silik.

38

Booker T. Washington, Bölge Savcısı'yla görüştükten sonra geçici karargâhın salonunda muhabirlerle konuştu. Mr. Morgan'ın kitaplığı her an patlamaya hazır bir dinamit bombası, dedi. Çok hasta beyinli bir adam var karşımızda. Tanrı'nın yüce aklıyla bizi bu üzücü olaydan zarar görmeden çıkarmasına dua etmekten başka bir şey gelmiyor elimden. Sonra Washington, Harlem'deki dostlarıyla birtakım meslektaşlarını telefonla aradı -papazları, cemaat önderlerini-, hepsini kent merkezine gelmeye, Coalhouse Walker'ın davasına sorumlu zencilerin nasıl tepki gösterdiklerini, nasıl karşı çıktıklarını göstermeye çağırdı. İş, resmi bir ayine döndü sokakta. Bölge Savcısı Whitman, kitaplıktan gelen haber iki blokluk bir yarıçap içinde kalan her evle apartmanın boşaltılması emrini gerektirecek kadar ciddiyken, toplantıya izin verdi. Baba geldiğinde durum böyleydi. Polis safları arasından polis eşliğinde geçirtildi, dua eden kel, sessiz siyah adamların arasından yürüdü. Bir an yukarıya, kitaplığa baktı, sonra kahverengi kumtaşı yapının basamaklarını çıktı. feride kendi başına kaldı. Kimse onunla konuşmuyor, ondan bir şey istemiyordu. O yana, bu yana döndü, yetkililerden bir söz, bir bilgi bekledi. Hiçbir şey çıkmadı.

Ev, üniformalı polisler ve görevleri belirsiz birileriyle doluydu. Herkes dönenip duruyordu. Baba arkaya, mutfağa yöneldi. Muhabirler oradaydı. Buzdolabındaki yemekleri yemişlerdi. Bacakları masanın üstünde, sırtları dolaplara dayanmış oturuyorlardı. Musluğu tükürük hokkası yerine kullanıyorlardı. Baba, onların konuşmalarını dinledi, Booker

T. Washington’ın Coalhouse'la yaptığı görüşmenin ayrıntılarını öğrendi. Kendi salonunda piyano çalmış adamın ününe şaştı kaldı. Yine de ona, Coalhouse isteklerini biraz yumuşatmış gibi geldi. Öyle miydi acaba? Kimse farkında değildi galiba. Gelgelelim eğer İtfaiye Şefi Willie Conklin’in canı istenmiyorsa ya da en azından tartışılabiliyorsa, birilerine haber vermesi gerekiyordu. Bir memur ararken Bölge Savcısı'yla yüz yüze geldi, onu gazetedeki resimlerinden tanıdı. Whitman, salonun cumbasındaki penceresindeydi, elinde dürbün vardı. Affedersiniz efendim, dedi Baba, kendini tanıtarak Whitman’a düşüncelerini söyledi. Bölge Savcısı faltaşına dönmüş gözlerle baktı ona. Baba onun yüzündeki küçük çatlak damarlara takıldı. Whitman pencereye döndü, dürbününü kaldırıp bir amiral gibi gözledi dışarıyı. Baba ne yapacağını kestirmeden onun yanında kaldı.

Whitman, Mr. Morgan’ın yanıtını bekliyordu. Saatine bakıyordu durmadan. Derken sokaktan biri koşarak geçti. Kapının girişinde bir kıpırdanma oldu. Bir oğlan, peşinde müdürler ve bir sürü polis memuruyla salona daldı. *Carmania*'dan telgraf almıştı. Bölge Savcısı zarfa saldırdı. Telgrafı okudu ve okuduklarına inanmamışçasına başını salladı. Lanet olsun, diye mırıldandı. Lanet olsun. Cehenneme kadar! Birdenbire odadaki herkese bağırmaya başladı. Dışarı! Çıkın dışarı! Herkesi iterek kapılardan çıkardı. Ama Baba’nın kolunu tııttu, onu alıkoydu. Kapılar kapandı. Whitman telgrafı Baba’nın eline tutuşturdu. ARABASINI VERİN VE ONU ASIN, yazıyordu metinde.

Baba başını kaldırınca, Bölge Savcısı’nın öfkeli bakışlarıyla karşılaştı. Bu asla aklıma gelmeyecek bir çözüm, dedi Whitman. Arabayı zenciye veremem. Onu asmak için bile olsa. Yapamam. Benim sonum olur. O orospu çocuğu Becker’in icabına baktım. Yüzyılın cinayeti. Gazeteler öyle yazdılar. Şimdi aynı Bölge Savcısı pis bir zenciye boyun mu eğecek yani! Hayır efendim! Olamaz!

Whitman odada volta atıyordu. Baba birdenbire bir cesaret duydu. Elinde Pierpont Morgan’ın özel telgrafını tutuyordu.

Bu, kendisini New York Bölge Savcısı’nın sırdaşı katında görmesini, bu görevi hiç kuşkusuz kabullenmesini sağladı.

Baba, durumun tartışmaya açık olduğunu açıkça anlamıştı. Dünyanın öte ucundaki Morgan da anlamıştı bunu. Coalhouse, istemlerinden birinde, Conklin’in kendisine teslim edilmesi konusunda yumuşamıştı, anlaşılan. Baba, ayrıca, Sarah’nın ölümünden sonra Coalhouse Walker’ın en büyük isteğinin ölmek olduğunu da düşünüyordu. Bölge Savcısı'na bu inancını aktardı. Olay çabucak çözüme vardırılabilir, dedi. Arabanın gerçek bir değeri yok. Üstelik bu, Mr. Morgan’ın kendi düşüncesi değil mi. Yalnızca Pierpont Morgan bunu akıl edebilirdi, dedi Whitman. Bu kadar gözü kara başka kim davranabilir. Yok, yani düşünce ondan çıktı demek istiyorum, dedi Baba. Tabii ben politikadan anlamam ama bu sizi görevin sorumluluğundan kurtarmıyor mu? Whitman durdu, Baba’ya baktı. Hem de şu anda, dedi, zaten Newport'ta Stuyvesant Fish'lerle olmam gerekiyordu.

Böylece, gece yarısından hemen sonra bir çift yük beygiri, Coalhouse Walker’ın New Rochelle'deki Kfaiye Havuzu'nda yatan, hurdaya dönmüş Model T'sine koşuldu. Beygirler tampona bağlandı, arabayı yukarıdaki yola çektiler. Sonra ön koltukta ayakta duran, bir eliyle dizginlere yapışmış, öbür eliyle direksiyonu tutmuş sürücüyle, takır tukur, kente giden uzun yola koyuldular. Lastikler patlaktı, araba sallanıyordu, tekerleklerin her dönüşünde gıcırdıyordu.

Ford'un Manhattan’a yaklaştığı sıralarda Whitman, Coalhouse'u telefona getirmeyi başarabildi. Onunla, istekleri hakkında görüşmek istediğini söyledi. Görüşmelerde Baba’nın aracılık etmesini önerdi. Telefonla yürütülmeyecek kadar özel bir görüşmeydi bu. Ona sen de güvenebilirsin ben de, dedi Whitman, Baba’yı kastederek. Ne de olsa senin eski patronun. Hayır, dedi Baba, Whitman’ın öbür kulağına. Ben hiç onun patronu olmadım. Baba artık ciddi kaygılar içindeydi. Birkaç dakikaya kalmadan kendini dışarıdaki erkenci sabahın soğuk havasında buldu, çukurun çevresinden geçip ışıl ışıl aydınlanmış sokağın karşısına yürüdü, taş aslanların

arkasındaki merdivenleri çıktı. Kendisine Birleşik Devletler Ordusu'ndan emekli olduğunu anımsattı. Kuzey Kutbu'nu araştırmıştı. Pirinç kapılar azıcık aralanınca içeri girdi. Cilalı mermer döşemede kendi ayak seslerini duydu. Gözlerinin loş ışığa alışması bir an sürdü. Siyah adamı ararken kayınbiraderi çıktı karşısına, beline kadar çıplaktı, yüzüne siyah boya sürmüş, meşin kılıflı bir tabanca tutuyordu kolunun altında. Sen ha! diye haykırdı Baba. Küçük Kardeş tabancayı kılıfından çıkarıp namluyu selam verircesine şakağına vurdu. Baba'nın dizlerinin bağı çözüldü. Bir koltuğa götürüldü. Coalhouse ona su dolu bir matara uzattı.

İki taraf arasındaki ilk anlaşma, yirmi dört saatlik sürenin uzatılmasıydı. dincisi, sokaktaki çukurun keresteyle kapatılmasıydı. Baba, gide gele işini başarıyla yürütüyordu, ama uyurgezer gibi garip bir uyuşukluk içindeydi. Akrabasına bakmıyordu bile. Arkasında patlayan sevinç kıkırtılarını duyabiliyordu.

Bu noktalar kesinlik kazanırken Whitman telefonda, Willie Conklin'in bulunması için her olanağını seferber ediyordu. Polise her kasabada onu arama emri vermişti. Derken Koca Tim Sullivan'ı, Dördüncü Bölge lideri, Tammany Hall'un müthiş ihtiyarını çağırmak geldi aklına. Onu uykusundan uyandırdı. Tim, dedi, kentte bir yabancı var, Westchester ilçesinden Willie Conklin diye biri. Herifi tanımıyorum, ama bir şeyler yapmaya çalışırım, dedi Koca Tim. Biliyorum yaparsın, dedi Whitman. Bir saate kalmadan Conklin, ensesinden sürüklenerek kumtaşı yapının merdivenlerinden çıkarıldı. Islanmıştı, perişandı, korkmuştu. İş gömleğinin alt düğmeleri kopmuş, göbeği kemerden taşmıştı. Sofadaki bir iskemleye atıldı, susması söylendi. Başına bir polis dikildi. Dişleri birbirine vuruyor, elleri titriyordu. Arka cebine, kesekâğıdına sardığı içki şişesine gitti eli. Polis, şişeye uzanamadan kavradı kolunu, kelepçeyi kırbaç gibi vurdu kafasına.

Tan ağarırken, gece boyunca biraz azalan kalabalıklar, barikatların arkasına dört beş sıra halinde dizildiler yine.

Paslanmış Model T kitaplığın önündeki kaldırımın ucunda, 36. Sokak'ta duruyordu. Belirlenen anda kumtaşı yapının kapısı açıldı ve aralarında Willie Conklin'in bitkin karaltısıyla, iki polis dışarı çıktılar. Willie Conklin bir süre herkese gösterildi. Sonra yine içeri alındı ve Whitman, sözleşmenin iki koşulunu, arabayı ve İtfaiye Şefi'ni yüz akıyla oraya getirmiş olarak kendi şartlarını sıraladı. Westchester'daki meslektaşının Willie Conklin'e, kasten zarar vermek, yıkıcılık ve bir yurttaşı yasadışı yoldan alıkoymak suçlarından dava açmasını sağlayacaktı. Bunların yanı sıra İtfaiye Şefi, sokakta, herkesin gözü önünde Model T'nin onarımında çalışacaktı. Yaşamının geri kalan bölümünde de taşıyacağı bir utanç lekesi olacaktı bu. Ve elbette araba yepyeni hale gelecekti. Whitman, buna karşılık, Coalhouse ile adamlarının teslim olmalarını istiyordu. O zaman, yasanın tanıdığı bütün haklardan ve ayrıcalıklardan yararlanacağınıza söz veriyorum, dedi.

Baba, bu şartlarla kitaplığa gittiğinde gençler gülüp alay ettiler. Yakaladık onu, dediler birbirlerine. Pes etti. Pastanın hepsini alacağız. Arabayı ve Conklin'in sergilendiğini görmek, onları keyiflendirmişti. Gelgelelim Coalhouse suskundu. Batı Odası'nda tek başına oturuyordu. Baba, yanındaydı. Yavaş yavaş, Coalhouse'un düşünceli hali, gençlerin taşkınlığına baskın çıktı. Tedirginleştiler. Sonunda Coalhouse, Baba'ya, Ben teslim olacağım, ama çocuklar hayır, dedi. Çocuklarımın buradan güven içinde, tam anlamıyla bağışlanmış sayılarak çıkarılmalarını istiyorum. Ama ben bunu onlara söyleyene kadar burada kal lütfen.

Coalhouse koltuğundan kalktı, sofadaki gençlerle konuşmaya gitti. Fitil kasasının çevresine toplandılar. Şaşkına dönmüşlerdi. Onlara bir şey vermen gerekmez, dediler. Morgan'ın taşakları elimizde! Hiçbir şey görüşmen gerekmiyor. Bize Conklin'le şu arabayı ver çıkalım buradan, sen de kitaplığını al! Konuşma dediğin böyle olur abi, böyle!

Coalhouse durgundu. Yumuşak bir sesle konuştu. Yetkililer hiçbirinizin adını bilmiyor, dedi. Kente dağıkp yaşama hakkınızı yeniden elde edebilirsiniz. Sen de edebilirsin, diye bir

yanıt geldi. Hayır, dedi Coalhouse. Beni buradan dışarı asla çıkartmazlar, siz de biliyorsunuz. Çıkarsalar bile, beni vurmak için ellerinden geleni yaparlar. O zaman da benim yanımdaki herkes vurulur. Hepiniz ölürsünüz. Peki ne için? Hangi amaç uğruna?

Bunları çok konuştuk, dedi içlerinden biri. Şimdi kalkmış bize bunu yapıyorsun. Yapamazsın usta! Biz hepimiz Coalhouse'uz! Dışarı çıkamazsak burayı havaya uçururuz, dedi başka biri. Küçük Kardeş, Yaptığın bize ihanet, dedi. Ya hep birden özgür bırakılmalı ya da hep birlikte ölmeliyiz. Mektubunu, Geçici Amerikan Hükümeti'nin Başkanı, diye imzalamıştın. Coalhouse başıyla evet dedi. Moralimiz için gereken etkili bir sözdü, dedi. Ama biz inanmıştık! diye haykırdı Küçük Kardeş. Biz dediğimize inanmıştık! Sokaklarda bir ordu kurmaya yetecek kadar insan var!

Karşıda beyaz ırkın tümü gibi güçlü bir düşman varken, bir Model T arabasının onarımının iyi bir başlangıç noktası olduğunu, hiçbir devrim kuramcısı yadsıyamazdı kuşkusuz.

Küçük Kardeş avaz avaz bağırıyordu artık. İstemlerini değiştiremezsin! İstemlerinin anlamını hafifletemezsin! Bir araba uğruna bize ihanet edemezsin! fatemlerimi değiştirmedim, dedi Coalhouse. Senin adaletin şu kahrolası Ford mu? dedi Küçük Kardeş. Senin adaletin kendi infazın mı? Coalhouse ona baktı. Benim infazıma gelince, dedi, benim ölümüm Sarah öldüğü anda kararlaştırıldı. Gazaba uğramış Ford'umsa itfaiye karakolunun önünden geçtiğim günkü haline getirilecek. İstemlerimi hafifleten ben değilim, karşı çıktıkları sürece istemlerimi büyüten onlardı. Sizin değerli yaşamlarınıza karşılık Willie Conklin'inkini alacağım ve bu yüzden Tanrı'ya şükredeceğim.

Birkaç dakika sonra Baba, sokağın karşısına geri döndü. Adalet adına Caolhouse Walker başına geleceklere razıydı. Ama peşindekiler değildiler. Başka bir kuşaktandı onlar. İnsan değildiler. Baba'nın tüyleri ürperdi. Onlar canavardı! Davaları, gözlerini döndürmüştü. Dünyanın dayanaklarına tekme

savurmaya hazırdılar. Bir ordu toplarlardı! Kanı bozuk ihtilalcilerdiler, o kadar.

Coalhouse'un ünlü inatçılığı, adamlarının görüşlerine karşı yıkılmaz bir kale oluşturmuştu şimdi. Mr. Morgan ile felaket arasında duran oydu. Baba, içinden geçenleri Bölge Savcısı'na açmadı. Whitman'ın başının, memurluğun koşullarıyla yeterince derde gireceğini seziyordu. Öyle de oldu. Whitman birkaç kadeh viski yuvarladı. Tıraş etmediği sakalı, yüzünü kaplamıştı. Patlak gözleri kıpkırmızıydı, yakalığı buruşuktu. Geziniyordu. Pencerede durdu. Sağ elini yumruk yapıp birkaç kere sol elinin ayasına vurdu. Morgan'dan gelen telgrafa bir daha baktı. Baba, boğazını temizledi. Suç ortaklarını asmanız gerektiğinden söz etmiyor, dedi Baba. Ne, dedi Whitman. Ne? Peki, peki. Oturacak bir koltuk aradı. Kaç kişiler demiştin? Beş, dedi Baba, farkına varmaksızın Küçük Kardeş'i atlayarak. Whitman içini çekti. Bence yapabileceğiniz en iyi şey bu, dedi Baba. Tabii, dedi Bölge Savcısı. Peki gazetelere ne diyeceğim? Ne diyeceksiniz ki, dedi Baba, bir, Coalhouse Walker'ın yakalandığını, iki, Mr. Morgan'ın hazinelerinin kurtulduğunu, üç, kentin güven içinde olduğunu ve dört, en sonuncuları da ait olduğu yere, demir parmaklıkların arkasına atılana kadar her yardakçının izini sürmek için polisin seferber edileceğini. Whitman bunu uzun uzun tarttı. Hepsini kıstıracağız, diye mırıldandı. Yakma ateşinin önüne kadar kovalayacağız. O kadarı yapılamayabilir, dedi Baba. Yanlarında bir rehine götürecekler, tam güvende olduklarına inanmadan onu salıvermeyecekler. Rehine kim, dedi Whitman. Ben, dedi Baba. Anlıyorum, dedi Whitman. Peki rezil zenci yapıyı tek başına tutabileceğini nereden çıkarıyor? Elleri dinamit kutusunda, dedi Baba, dam penceresinden ve öbür pencerelerden görünmeyen bir yerde olacak. Bu da yeter sanırım.

Belki de Baba o anda, salıverildikten sonra yetkilileri katillerin saklandığı ine götürme umudunu besliyordu. Coalhouse başlarında yokken, yasaya bu kadar başarılı bir biçimde karşı çıkma cesaretini ve zekâsını gösteremeyeceklerine inanıyordu. Anarşist katiller, suçlulardı

onlar, ama kendi adına korkmuyordu. Onların çapını biliyordu, hepsinden daha yetkindi. Küçük Kardeş’e bütünüyle yabancılaşmıştı, o kadar ki onun yakalanmasından sorumlu olmak düşüncesi içini açıyordu.

Whitman gözlerini boşluğa dikmişti. Tamam, dedi. Tamam. Belki hava kararıncaya kadar beklersek ne yaptığımızı kimse görmez. Morgan ve onun lanet olası Gutenberg İncili'yle beş sayfalık lanet olası George Washington mektubu uğruna yaptığımızı.

Böylece pazarlıklar sona erdi.

39

Ford otomobil fabrikasına edilen bir sürü telefon sonucunda, sabahın sekizinde Model T'nin bütün yedek parçalarını taşıyan bir kamyon dayandı kapıya. Pantasote Şirketi yeni bir kılıf getirdi. Morgan'ın yardımcıları, her şeyin faturasının Morgan'a yazılmasını kabul etmişlerdi. Kalabalık onları köşeden izlerken, hfaiye Şefi Conklin, iki ustanın kılavuzluğunda Ford'un parçalarını söktü ve şasiden başlayarak yepyeni bir Ford yaptı. Makineyi kaldırmak için bir makarayla bir halat kullanıldı. Conklin, terleyerek, homurdanarak, yakınarak, bazan da ağlayarak işi tamamladı. Eskilerin yerini yeni lastikler, yeni çamurluklar, yeni bir radyatör, manyeto, yeni kapılar, yeni döşeme, yeni ön cam, farlar ve döşenmiş koltuklar aldı. İkindi, saat beşte, güneş New York göğünde hâlâ kızgınken, çatısı pantasote kaplı, pırıl pırıl siyah bir Model T Ford, kaldırımın kıyısında duruyordu.

Gün boyunca adamları, Coalhouse'u kararından döndürmeye çalışmışlardı. Heri sürdükleri düşünceler, gittikçe saçmalıyordu. Bir ulus olduklarını savunuyorlardı. Coalhouse onlara sabırlı davrandı. Kendisi olmadan ne yapacaklarını bilemeyecekleri apaçık ortadaydı. Onun kararına intihar gözüyle bakıyorlardı. Yüzüstü bırakılmış gibiydiler. İkindinin bitimine doğru kitaplıkta ışık azaldı. Coalhouse'un içinde aşkını ilan ettiği araba kaldırımda yine görününce gençler tedirgince baktılar pencereden.

Coalhouse, onu görmek için bir kere bile pencereye gitmedi. Pierpont Morgan'ın Batı Odası'ndaki çalışma masasında oturmuş, vasiyetini hazırlıyordu.

Küçük Kardeş, suskun bir burukluk içinde bir kenara çekilmişti. O anda kitaplığa kapatılmış bir resmi rehine konumundaki Baba, onunla konuşmak istedi. Anne'ye ne söyleyeceğini düşünüyordu. Ancak hava kararıp da ayrılış saati yaklaşırken onunla yüzleşmeyi göze alabilmişti. Baş başa kalabilecekleri son andı bu.

Genç adam, girişteki sofanın arkasındaki tuvaletteydi. Yüzündeki yakılmış mantar siyahını siliyordu. Baba'ya aynadan baktı. Baba, Benim senden hiçbir isteğim yok kendi adıma, dedi. Ama ablanın bir açıklama hak ettiğini düşünmüyor musun? Benim hakkımda kafa yorarsa açıklamayı bulur, dedi Küçük Kardeş. Senin aracılığınla yapamam. Sen tarih düşüncesi olmayan, kendinden hoşnut bir adamsın. Çalıştırdığın kişilere az ücret ödüyorsun, onların gereksinimlerini göz ardı ediyorsun. Anlıyorum, dedi Baba. Senin bütün davranışlarında kendini centilmen sayman, dedi Küçük Kardeş insanlığa kök söktürenlerin hepsinin düştüğü kendini kandırma eğiliminden kaynaklanıyor aslında. Benim çatım altında yaşadm, benim işyerimde çalıştın sen, dedi. Baba. Senin cömertliğin, elindekinden artakalanlardı, dedi Küçük Kardeş. Ayrıca, diye ekledi, o borcu ödedim, göreceksin. Küçük Kardeş yüzünü sabun ve sıcak suyla yıkadı. Başını musluğa eğmişti, sertçe durulandı. Üstüne JPM harfleri işlenmiş havluyla kurundu. Havluyu yere attı, gömleğini giydi, ceplerinde kol düğmelerini aradı, yakalığını gömleğin üstüne takıp boyunbağını bağladı, askılarını sıkıladı. Her yeri dolaştın, hiçbir şey öğrenmedin, dedi. Başka bir adama ait bu yapıya girmeyi, onun malına gözdağı vermeyi suç sayıyorsun. Aslında burası bir akbabanın yuvası. Bir çakalın ini. Ceketini giydi, ellerini tıraş edilmiş başında gezdirdi, melon şapkasını takıp aynada kendine baktı. Hoşça kal, dedi. Bir daha benim yüzümü görmeyeceksin. Ablama, onu her zaman düşüneceğimi söyleyebilirsin. Bir an döşemeye göz attı. Boğazını temizleme gereğini duydu. Ona kendisini hep sevdiğimi ve hayran olduğumu söyleyebilirsin.

Çete holde toplandı. Artık yine takımlı, boyunbağlı, melon şapkalı Coalhouse üniformaları içindeydiler. Coalhouse, kimliklerini gizlemek için şapkalarını öne eğmelerini, ceketlerinin yakalarını kaldırmalarını söyledi onlara. Güvencelerini sağlayacak şey Model T'ydi. Onlara kıvılcım bobini, islim kısma vanasını nasıl çalıştıracaklarını, krankı nasıl çevireceklerini anlattı. Özgürlüğe kavuşunca telefon edersiniz, dedi. Baba, Ben gitmeyecek miyim? diye sordu. İşte rehinemiz, dedi Coalhouse, Küçük Kardeş'i göstererek. Bir beyaz suratın öbüründen farkı yoktur. Hepsi güldüler. Coalhouse, her birini kocaman pirinç kapıların önünde kucakladı. Küçük Kardeş'i onlar kadar sevgiyle kucakladı. Cep saatine baktı. O anda sokaktaki projektörler söndü. Holün gerisindeki girintiye çekilip ellerini dinamit kapsüllerinin bulunduğu kutunun üstüne koydu, beyaz mermer sıranın iki yanından sarkıttı bacaklarını. Basma kolunun ortalarında bir yerde gevşeklik var, diye haykırdı Küçük Kardeş. Tamam, dedi Coalhouse. Gidin artık. Gençlerden biri, kapıların sürgülerini açtı, daha fazla vedalaşmadan sırayla dışarı çıktılar. Sonra kapılar kapandı. Sürgüyü kapat lütfen, diye buyurdu Coalhouse. Baba, denileni yaptı. Kulağını kapılara dayadı. Tek duyabildiği, kendi ağır, ürkek soluğuydu. Katlanılmayacak gibi gelen uzun bir süre sonra, kendi yaşama umudu neredeyse kalmamışken bir Model T'nin tiz öksürüğünü ve kuru gürültüsünü duydu. Birkaç dakika sonra tekerlekler çalıştı ve arabanın uzaklaştığını duydu. Araba, çukurun üstüne atılmış kalaslardan geçerken bir pat pat sesi geliyordu. Holün ucuna koştu. Gittiler, dedi Coalhouse Walker Jr.'a. Siyah adam, kutunun basma kolunda duran ellerine bakıyordu. Baba, sırtını mermer duvara vererek yere oturdu. Dizlerini kaldırdı, başını yasladı. İkisi de böyle, kıpırdamadan oturdular. Bir süre sonra Coalhouse, oğlunu anlatmasını istedi Baba'dan. Nasıl yürüdüğünü, iştahının yerinde olup olmadığını, birkaç sözcük söyleyip söylemediğini, aklına gelen her ayrıntıyı öğrenmek istiyordu.

IV

40

İki saat kadar sonra Coalhouse Walker Jr. kitaplığın merdivenlerinden inip kollarını kaldırarak 36. Sokak'ın karşı kaldırımındaki kumtaşı yapıya doğru yürümeye başladı. Yapılan anlaşma uyarınca böyle yapıyordu. Sokaktaki seyirciler dağıtılmıştı. Öbür kaldırımda New York polisinin en usta karabinalı müfrezesi duruyordu. Bir kaldırımdan ötekine iki katlı polis taburu, otuz metre arayla karşılıklı dizilmişti, atların da omuz omuza durmasıyla bir geçit oluşturmuştu. O yüzden Madison Bulvarı'nın ya da daha ötedeki Park Bulvarı'nın kavşaklarından bakanlar, Coalhouse'u göremezlerdi. Köşedeki jeneratör, ürkütücü bir kükreme sesi çıkarıyordu. Aydınlık, yağmurla ıslanmış sokakta, siyah adamın kaçmaya kalkıştığını söyledi polis yetkilileri. Daha büyük bir olasılıkla Coalhouse, yaşamını bitirmek için yapacağı tek şeyin başını hızla çevirmek, ellerini indirmek ya da gülümsemek olduğunu biliyordu. Kitaplığın orada Baba, bir atış mangasının eşgüdümlü ateşini duydu. Çığlık attı. Pencereye koştu. Gövde, kendi kanını silmek istercesine yerde bir süre gidip geldi. Polisler bilerek ateş ediyorlardı. Atlar kişnediler, pustular.

Harlem'deki sığınaklarında Coalhouse çetesi, sonucun ne olabileceğini kestirebiliyordu. İzinden gittikleri adam dışında hepsi oradaydı. Odalar boştu sanki. Hiçbir şeyin önemi yoktu. Zar zor konuşuyorlardı. Küçük Kardeş dışında hepsi New York'ta kalmaktan yanaydılar. Model T bitişikteki bir yola park edilmişti gizlice. Arabanın kayıtlara geçtiğini düşündüler. Küçük Kardeş kentten ayrılmak istediği için araba ona armağan edildi. O gece 125. Sokak'taki rıhtıma sürdü arabayı,

New Jersey araba vapuruna bindi. Besbelli cebinde biraz para vardı, ama onu nasıl, nereden bulduğu bilinmiyor. Philadelphia'ya gitti arabayla. Baltimore'a gitti. Zencilerin onun geçişini ayakta seyrettikleri iç bölgelerdeki tarlalara gitti. Arabası bir toz bulutu bıraktı gökte. Georgia'nın küçük kasabalarından geçti, alanlardaki ağaçların seyrek gölgeleri altında kasabalılar, Yahudi Leo Frank'i, on dört yaşındaki Hıristiyan kızı Mary Phagan'a yaptığından ötürü asmaktan söz ediyorlardı. Çamura tükürüyorlardı. Küçük Kardeş yük trenleriyle yarıştı, üstü kapalı köprülerin serin karanlığında süzüldü arabasıyla. Harita kullanmadı. Tarlalarda geceledi. Bir benzin istasyonundan öbürüne gitti. Arka koltuğunda yığınla gereç vardı, lastik borular, gaz bidonları, yağ bidonları, penseler, teller, makine yedek parçaları. Durmadan yol aldı. Ağaçlar azaldı gittikçe. Sonunda yok oldular. Kaya ve çalı vardı artık. Alımlı günbatımları, sertleşmiş, güneşte çatlamış balçık vadilerinden aşırttı onu. Ford'u stop edip de onu onaramadığı zamanlar, onu katırların koşulduğu yük arabalarındaki çocuklar çekti.

Taos, New Mexico'da, çöl sahneleri çizen ve uzun pançolar giyen bir bohemler topluluğuna rastladı. New York'taki Greenwich Village'dandılar. Onun bitkinliğinden etkilendiler. İçin için kaynıyordu, içerken bile somurtkandı. Orada birkaç gün kendini toparladı. Kendisinden daha yaşlı bir kadınla ufak bir ilişki yaşadı.

Küçük Kardeş'in incelen saçları ancak tepesini örtüyordu artık. Sarı bir sakalı vardı. Beyaz teni durmadan koyuluyordu; güneşten kaçıyordu. Teksas'a sürdü arabayı. Giysileri dökülüyordu. İş tulumuyla mokasen pabuçlar giymiş, bir Kızılderili battaniyesine sarınmıştı. Sınır kenti Presidio'da Ford'u bir dükkân sahibine sattı ve radyatörün kapağına astığı çöl matarasını alıp Rio Grande'den Ojinaga, Meksika'ya kadar bata çıka yürüdü. Burası, federal güçlerin ve isyancıların art arda işgaline uğramış bir kentti. Ojinaga'nın kerpiç evlerinin çatıları yoktu. Kilise duvarında saha tüfeklerinin açtığı delikler görülüyordu. Halk, avlularının duvarları arkasında yaşıyordu.

Sokaklar, bembeyaz tozdu. Burada Francisco Villa'nın Kuzey Tümeni'nden bazı birlikler konaklıyordu. Onlara katıldı ve bir *companero* olarak benimsendi.

Villa, Güney'e Torreon'a doğru ana tren yolu hattının parçalanmış rayları boyunca iki yüz kilometrelik yürüyüşüne çıktığında Küçük Kardeş de onun adamlarıyla birlikteydi. Kaktüs namlusu ve İspanyol süngüsüyle dolu engin Meksika çölünü boydan boya geçtiler at üstünde. Büyük çiftliklerde kamp kurup mazgallı manastır kiliselerinin serinliğinde mısır yapraklarına sarılmış *macuche* içtiler. Yiyecek azdı. Kara şallı kadınlar, su testilerini başlarının üstünde taşıyorlardı.

Torreon zaferinden sonra Küçük Kardeş, fişeklerini göğsüne çaprazlama astı. Bir *villista*'ydı, ama Zapata'yı bulmayı kuruyordu. Ordu, yük vagonlarının tepesinde yolculuk ediyordu. Bölüklerin yanında aileler de vardı. Trenlerin tepesinde silahları, çarşafları ve yemek sepetleriyle yaşıyorlardı. Ordunun peşine takılmış siviller, süt çağında bebekler vardı içlerinde. Trenin külleriyle dumanı geriye savrulup gözlerini genizlerini yakarken geçiyorlardı çölden. Güneşe karşı şemsiyelerini açıyorlardı.

Mexico City'de çeşitli bölgelerden gelen isyancı önderlerin bir toplantısı vardı. Devrimin tanımını gerektiren bir başka andı. Aşağılık zalim Diaz alaşağı edildikten sonra Madero diye bir reformcu geçmişti başa. Madero, bir Aztek'e, General Huerta'ya yenilmişti. Şimdi Huerta da yoktu ve Carranza adında bir ılımlı, denetim kurmaya çalışıyordu. Başkent, sayılan artan hizipler, çalıp çırpan bürokratlar, yabancı işadamları ve casuslarla dolup taşıyordu. Zapata'nın güneyli köylü ordusu bu kargaşaya yürüdü. Onların gelmesiyle kent sus pus oldu. Yırtıcılıklarıyla öylesine ünlüydüler ki kentli Meksikalılar onlardan korkuyordu. Küçük Kardeş, *vilasta*'ların yanında sessizce durdu, ordunun gelişini gözledi. Derken Meksikalılar gülmeye başladılar. Güneyin bu korkunç savaşçıları, doğru dürüst konuşamıyorlardı. Çoğu çocuktu. Chapultepec Sarayı'nı görünce gözleri faltaşı gibi açıldı. Paçavralar içindeydiler. Paseo de la Reforma'nın -konakların,

ağaçların ve açıkhava lokantalarının bulunduğu bir bulvar-kaldırımlarına adım atmıyor, sokağın ortasında, at dışkılarının arasından yürüyorlardı. Kentin elektrikli tramvayları gözlerini korkutuyordu. İtfaiye araçlarına ateş ediyorlardı. Ve büyük Zapata, sarayda fotoğraf çektirirken, Başkan koltuğunu Villa'ya kendi isteğiyle bıraktı.

Güney'in campesıno'ları ne Mexico City'den hoşlanmışlardı ne de ılımlıların devriminden. Ayrılırken, Küçük Kardeş onlarla gitti. Villa'nın subaylarına kendi özel bilgilerinden söz etmemişti hiç. Gelgelelim Emiliano Zapata'ya, Ben bomba yapabilirim, tabanca tüfek onarabilirim, dedi. Nesneleri havaya uçurmayı bilirim. Çölde bir gösteri düzenlendi, Küçük Kardeş dört kof sukabağını ayağının dibindeki kumlarla doldurdu, birkaç tutam kara barut ekledi. Mısır püskülünü yuvarlayıp fitil yaptı. Fitilleri ateşledi ve pusulanın dört ibresindeki her yöne bir sukabağı fırlatmaya özen gösterdi. Patlamalar çölde üç metre genişliğinde çukurlar açtı. Ertesi yıl boyunca Küçük Kardeş, petrol alanlarına, arıtımevlerine ve federal garnizonlara yapılan gerilla baskınlarını yönetti. Zapafista'lardan saygı görüyordu, ama fazla atak sayılıyordu. Bombalı yağmalarından birinde işitme duyusu zarar gördü. Sonunda sağır oldu. Patlamalarını görebiliyor ama duyamıyordu. Dağ tepelerindeki demiryolu köprüleri sessizce derin koyaklara çöküyordu. Teneke çatılı fabrikalar beyaz bir dumana gömülüyordu. Ölümünün koşullarını tam tamına bilemiyoruz, ama Morelos'taki Chinameca çiftliği yakınlarında, hükümet birlikleriyle çıkan bir çatışmada olsa gerek, yıllar sonra Zapata'nın da pusuya düşürüldüğü yerde.

Bu arada Amerika Birleşik Devletleri Başkanı, Woodrow Wilson'dı elbet. Halk, savaşçı niteliklerinden ötürü onu seçmişti. Halkın içgüdüsünü kavrayamamıştı Teddy Roosevelt. Wilson'ı savaşı hor görmekle suçlamıştı. Wilson'ın ağzının, balığı kılçıklarıyla yemiş birininki gibi aşırı ciddi ve sakıngan olduğunu düşünüyordu. Ama yeni Başkan, denizcileri Vera Cruz'a indirerek eğitiyordu. Orduyu sınır ötesine Pancho Villa'yı yakalamaya yollayarak eğitiyordu. Gözlükleri

çerçevesiz, görüşleri ahlakiydi. Büyük Savaş patladığında savaşmayı aşağılanmış birinin olanca öfkesiyle sürdürecekti. Ne Theodore Roosevelt'in Fransa üstünde bir uçak çatışmasında ölen oğlu Quentin, ne de çektiği yasa dayanamayarak kısa bir süre sonra ölen ihtiyar Bull Moose'un kendisi durdurabilecekti Wilson'ın savaşa duyduğu horgörüyü.

Yaklaşan büyük yangının belirtileri her yerde görülüyordu. Avrupa'da Lahey'de Barış Sarayı açıldı ve kırk iki ulus, temsilcilerini kutlamalara gönderdiler. Viyana'daki bir sosyalistler konfederasyonu, uluslararası işçi sınıfının bir daha emperyalist güçlerin savaşlarına katılmayacağı kararına vardı. Zürih'teki bir Yahudi profesör, evrenin eğik olduğunu kanıtlayan bir tez yayımlamıştı. Bunlardan hiçbiri Pierpont Morgan'ın gözünden kaçmıyordu. Cherbourg'da karaya çıktı, kitaplığındaki çılgın zenci olayı hemen hemen unutulmuştu artık. Kıta boyunca geleneksel yolculuğuna başladı, özel treniyle ülke ülke gezerek, bankacılarla, başbakanlarla ve krallarla yemek yiyerek. Sonuncu öbektekilerde belirgin bir ruh yozlaşması dikkatini çekti. Kraliyet aileleri, melankolik değilseler isteriktiler. Şarap kadehlerini deviriyor, kekeliyor ya da hizmetçilere bağırıyorlardı. Onları gözledi. Onların gününün dolduğuna inandı. Her ülkede akrabaydılar. Yüzyıllardır kendi aralarında evlenmekle kendilerinden hiç beklenmeyen özellikleri, cahilliği ve budalalığı geliştirmişlerdi. VII. Edward'ın Londra'daki cenaze töreninde kortejde yer kapmak için çocuklar gibi itişip kakışmışlardL

Morgan, Roma'ya gitti ve Grand Hotel'deki her zamanki katına çekildi. Biraz sonra uşağın gümüş tepsisi kartlarla dolmuştu. Morgan haftalarca kontları, dükleri ve öbür soyluları kabul etti. Kuşaklardır ailelerinde bulunan parçalarla boy gösterdiler. Bazıları yoksullaşmıştı, bir bölüğü yalnızca servetini paraya çevirmek derdindeydi. Ama hepsi, bir an önce Avrupa'dan gitmeye can atıyordu belli ki. Morgan, dik arkalıklı bir koltukta, elleri dizlerinin arasındaki bastonun sapında, tuvalleri, rengarenk İtalyan çinilerini, porselenleri, fayansları, pirinç parçaları, kabartmaları ve dua kitaplarını gözden

geçiriyordu. Ya evet ya hayır anlamında sallıyordu başını. Odalar yavaş yavaş nesnelerle doldu. Kendisine ucu çekilince hançer olarak kullanılabilen güzel bir altın haç önerildi. Peki, dedi başıyla. Otelin girişinde, kapıların önünde, blokun çevresinde soylular sıraya girmişti. Spor ceketler, silindir şapkalar, tozluklar giymişlerdi. Bastonları vardı. Ambalaj kağıdına sarılmış bohçalar taşıyorlardı. İçlerinden ölçüyü kaçıran bazıları, karılarını ya da çocuklarını öneriyorlardı Solgun tenli, gözleri inanılmaz bir hüzünle bakan güzel, genç kadınlar. Zarif genç erkekler. Adamın biri ikizlerini getirdi, gri kadifelere ve dantele bürünmüş biri kız biri oğlan iki çocuk. Onları soydu, sonra her yöne çevirdi.

Morgan, adamları Nil buharlı gemisinin hazır durumda İskenderiye'de beklediğini haber verene kadar Avrupa'da kaldı. Ayrılmadan önce son kere Henry Ford'u Mısır'a gelmeye kandırmaya çalıştı. Uzun bir telgraf yazdı. Ford'dan gelen yanıtta, araba motorunu yeşil bir hapla çalıştırabilen bir mucitle görüşmelerin en son aşamasına geldiği, Michigan'dan ayrılamayacağı yazıyordu. Morgan eşyalarının toplanmasını buyurdu. Yeni eşyalarının sandıklanması ve gemiye yüklenmesi konusunda talimat verdikten sonra yola koyuldu. Mevsim sonbahardı. İskenderiye'ye vardığında, teknesine -çelikten yapılma bir yandan çarklı- yaklaştı ve iskeleden bir bakış atar atmaz gemiye binip kaptana açılmasını buyurdu.

Morgan'ın amacı, Mısır'da Nil'in aşağısına doğru yol almak ve piramidi için uygun bir yer saptamaktı. Kamarasındaki kasaya, McKim ve White firmasının kendisi için gizlice tasarımını yaptığı yapının planlarını yerleştirdi. Beklentisine göre, çağdaş yapım yöntemleriyle, önceden kesilmiş taşların, islim küreklerinin, vinçlerin falan yardımıyla amaca uygun bir piramit üç yıla kalmadan bitirilebilirdi. Hiçbir şey bu tasarı kadar heyecanlandırmamıştı onu. Gerçek kral dairesinin yanı sıra bir düzmece kral dairesi olacaktı, geçit vermez bir hazine odası, bir büyük galeri, bir inen koridor, bir çıkan koridor, Nil'in kıyılarına açılan bir alt geçit de olacaktı.

Morgan'ın ilk durağı Giza'ydı. Öldükten sonra yeniden doğmak için güneşin ışınlarıyla yükseldiğinde simgeleyeceği sonsuz dirimi önceden yaşamak istiyordu. Tekne rıhtıma yanaştığında gece çökmüştü, sancak güvertesinden yıldızların mavi gece göğüne karşı piramit alanını seçebiliyordu. Rampadan indiğinde kukuletalı Arap cüppeleri giymiş adamlarla karşılaştı. Bir devenin arkasına oturtulup bu eski ulaşım yöntemiyle kuzey cepheye, Büyük Piramit'in girişine taşındı. Öğütlere kulaklarını tıkayarak, geceyi içeride geçirmeye karar verdi. Eğer becerebilirse Osiris'e göre *ka*'sını ya da ruhunu ve bo'sını ya da fiziksel dirimini öğrenmeye çalışacaktı. Giriş koridorundan aşağı kılavuzlarını izledi. Bir meşalenin ışığı, taş döşeli duvara ve tavana kocaman, oynak gölgeler saçıyordu. Birkaç dönüş ve kıvrılıştan, eğimli geçitleri güçlükle tırmandıktan, bir gediğe sığmak için dört ayak üstünde sürünmek zorunda kaldıktan sonra, kendini piramidin yüreğinde buldu. Kılavuzlarına anlaştıkları paranın yarısını ödedi, gerisi için dönsünler diye: Onların iyi geceler dileklerini iletmelerinden sonra ansızın karanlık odada tek başına kaldı; tek ışık, bir iki yıldızın, dar bir hava bacasının tepesinden sızan loş pırıltısıydı.

Morgan o gece uyumadı. Burası, çok uzun bir süre önce eşyaları boşaltılmış Kral Dairesi'ydi. Toprak öylesine nemliydi ki soğuğu, üstüne oturmak için getirdiği yün battaniyeye işliyordu. Özel kibritleriyle dolu, üstüne adının harfleri yazılmış altın kibrit kutusu yanındaydı, ama ilke olarak kibrit yakmamaya karar verdi. Özel cep şişesinden brandy de içmedi. Sessizliği dinledi, sessizliğe baktı, Osiris'in kendisine getirmeye gönül indireceği belirtgeleri bekledi. Birkaç saat sonra uyuyakaldı. Düşünde, eski yaşamında, pazar yerlerinde bağdaş kurmuş, yerli rehberlerle şaka yollu küfürleşen bir satıcı kimliğinde gördü kendini. Bu düşten öyle tedirgin oldu ki irkilerek uyandı. Üstünde bir şeyin süründüğü duygusuna kapıldı. Ayağa kalktı. Bedeni kaşıntılar içindeydi. Bir kibrit yakmaya karar verdi. Onun cılız ışığında, battaniyesinin üstünde, tahtakurusu olduğu su götürmez böceklerden bir

ordu gördü. Kibrit söndükten sonra da ayakta durmayı sürdürdü. Sonra odayı dolaştı, taş duvarlara çarpmamak için elini öne uzatarak. Batıdan doğuya, kuzeyden güneye adım adım yürüdü, yönleri saptayamasa da. Böyle durumlarda kişinin, düzmece belirtgelerle doğru belirtgeler arasında bir ayrım yapması gerektiği düşüncesine vardı. Pazar yerindeki satıcı, düzmece bir belirtgeydi. Böcekler de. Doğru belirtge, insan kafalı küçük kırmızı kuşların odada tembel tembel uçuşmaları, orayı kendi akkorlarıyla aydınlatmaları gibi görkemli bir görüntü olacaktı. Bu kuşlar, Mısır duvar resimlerinde gördüğü *ba* kuşlarıydı. Ama gece ilerledikçe *ba* kuşları cisimleşmeyi beceremez oldular. Neden sonra tepedeki dar uzun hava bacasından yıldızların solduğunu, gece göğünün dik açısız paralel kenarının bozlaştığını gördü. Bir yudum brandy içme izni verdi kendine. Her yeri tutulmuştu, sırtı ağrıyordu, üşütmüştü.

Arap kılavuzlarla birlikte Morgan'ın yardımcıları da geldiler, dış dünyaya çıkmasına yardım ettiler. Şaşılacak şey ama sabahın oldukça geç saatleriydi. Morgan, devesine oturtulup piramitten çıkartıldı. Gök parlak mavi, piramit alanındaki kaya pembeydi. Büyük Sfenks'i geçerken, geriye baktığında, üstünde iğrenç böcekleri andıran birtakım adamların kaynaştığını gördü. Pençelerden sarkmış, yüzün deliklerinde yuvalanmışlardı, omuzlara konmuş, başlığın tepesinden el sallıyorlardı. Morgan irkildi. Kutsallığı çiğneyenler, beysbol formaları giymişlerdi. Aşağıdaki fotoğrafçılar, sehpalarının yanında duruyorlardı, başlarını siyah örtünün altına uzatmışlardı. Allah aşkına ne oluyor burada, dedi Morgan. Kılavuzları durmuş, öndeki, arkadaki öbür Araplarla deve sürücülerine sesleniyorlardı. Bir heyecan kaplamıştı ortalığı. Morgan'ın baş yardımcılarından biri, öğrendiğine göre bunların flamayı kazanan New York Giants beysbol takımında oynadıklarını, gösteri amacıyla dünya turuna çıktıklarını bildirdi. Flama mı? dedi Morgan. Flama mı? İnce çizgili şortlu ve çubuklu fanilasıyla bodur, çirkin bir adam ona doğru koşuyordu. Elini uzatmıştı. Başında gülünç bir atıcı kasketi

vardı. Ağzında bir sigara izmariti. Kabaralı pabuçları eski taşlarda çınlıyordu. Takımın çalıştırıcısı Mr. MacGraw size saygılarını sunuyor, dedi yardımcı. İhtiyar, tek söz etmeden devesini iki yandan tekmeledi, Arap kılavuzunu devirerek gemisine kaçtı.

Bu serüvenlerden kısa süre sonra, Pierpont Morgan'ın sağlığı birdenbire bozulmaya başladı. Roma'ya geri götürülmek istedi. Yine de mutsuzluktan çok uzaktı, beklediği şaşmaz belirtgenin fiziksel bozulma olduğu kanısındaydı ne de olsa. Yeryüzünde kendisine duyulan gereksinim o kadar acildi ki bilinen cenaze ayinlerine yüz verilmedi. Ailesi onu görmeye Roma'ya gitti. Üzülmeyin, dedi onlara. Savaş, işleri hızlandırır. Ne demek istediğini anlamadılar. Beklentilerinden caymadan, yetmiş altı yaşında öldüğünde hepsi başucundaydılar.

Arşidük Franz Ferdinand'ın, Saraybosna kentine -Bosna'nın başkentine- oradaki birlikleri denetlemeye gitmesi, Morgan'ın ölümünden az sonraydı. Yanında karısı Kontes Sophie vardı. Arşidük, sorguçlu miğferini kolunun büklümünde taşıyordu. Birdenbire bir gürültü koptu, alanı duman ve çığlıklar kapladı. Arşidük Ferdinand ile Kontes Sophie kendilerini tebeşir tozu içinde buldular. Toz yüzlerini kaplamıştı, ağızlarında, gözlerinde, giysilerindeydi. Biri bomba atmıştı. Vali şaşkındı. Arşidük öfkeden kudurmuştu. Gün berbat oldu, dedi, törenleri kesip şoförüne Saraybosna'yı terk etmesini buyurdu. Açık bir Daimler arabadaydılar. Şoför sokaklardan geçti ve yanlış bir dönüş yaptı. Durdu, vitesi geri aldı, arkasına bakarak geri geri gitmeye hazırlandı. Rastlantı bu ya, araba, Arşidük'ü bombayla öldürmeye alışanların ve kaçırdıkları fırsata yananların yandaşı genç bir Sırp yurtseverin yanında durmuştu; yurtsever genç, arabanın basamağına atladı, Dük'ü hedef alarak tetiği çekti. Kurşun sesleri duyuldu. Kontes Sophie, Arşidük'ün dizlerinin arasına yığıldı. Arşidük'ün boynundan kan fışkırıyordu. Çığlıklar yükseldi. Sorguçlu miğferin yeşil tüyleri kandan kararmıştı. Askerler suikastçıyı yakaladılar. İte kaka yere yıktılar onu. Sürükleyerek zindana götürdüler.

New York'ta gazeteler, bu haberi, Balkan devletlerine özgü şiddet hareketlerinden biri olarak verdiler. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tahtının öldürülmüş vârisine özel bir yakınlık duyan Amerikalıların sayısı oldukça azdı. Ama kahvaltı sırasında gazetesini okuyan sihirbaz Harry Houdini, bir yakını ölmüşçesine sarsıldı. Düşün bir, dedi kendi kendine. Düşün bir. Sinirli, serinkanlı Dük'ün düzleştirilmiş, fırça gibi saçlarının altından kendisine baktığını gördü. Koca bir imparatorluğun gücünü ve görkemini somutlaştıran birinin bu kadar kolay alaşağı edilebilmesi ona çok ürkütücü geldi.

Yine rastlantının işi, Houdini tam da o gün tantanalı açıkhava gösterilerinden birini yapacaktı anlaşma uyarınca. O yüzden de durumu elverse durabileceği kadar duramadı bu konunun üstünde. Evinden çıktı, bir taksi çevirip Times Meydanı'na indi. Orada bir buçuk saat sonra, binlerce kişinin gözleri önünde bir deligömleğine girdi, ayak bileklerinden çelik bir kabloya asıldı ve ayaklarından Times Kulesi'nin yan duvarının yarısına kadar çekildi. Çatıdaki vincin her dönüşünde beş on santim yükseliyor, rüzgârda sallanıyordu. Kalabalık coşkuyla bağırıyordu. Ilık bir gündü, gök maviydi. Yükseldikçe, sokağın sesleri uzaklaşıyordu. Beş blok kuzeydeki Palace Theatre'ın afişinde kendi adını tersten görebiliyordu. Sürücüleri heyecanın kaynağını merak eden otomobiller korna çalıyor, tramvaylar peş peşe sıralanıyordu. Atlı polisler düdük çalıyordu. Her şey tersyüzdü - arabalar, insanlar, kaldırımlar, atlı polisler, yapılar. Gök, ayaklarının dibindeydi. Houdini yapının yan duvarına iliştirilmiş beysbol levhasının üstünden geçti. Derin bir soluk aldı ve fiziksel disiplinin kazandırdığı, tehlike içinde yaşanan dinginliği buldu. Yardımcılarına kendisini yerden yaklaşık on iki kat yükseğe, çok yükseklere, ama iyice görülebileceği bir yüksekliğe çekmelerini söylemişti. Uğraşıp deligömleğinden sıyrılmayı, onu atıp bir hava cambazı gibi bedenini yukarı savurmayı, ayak bileklerine bağlı zincirin kancalandığı kabloyu tutmayı tasarlıyordu. O zaman ayakta dikilecek, ayakları koca kancanın girintisine gömülü yere girerken, coşkun kalabalığa el sallayacaktı. Houdini son

zamanlarda kendini daha iyi hissediyordu. Annesinin acısı, seyircilerini yitirme korkuları, yaşamının önemsiz, başarılarının gülünesi olduğu kuşkuları, günlük kaygıların bütün ağırlığı daha kolay kaldırılır gibiydi. Bunu yeni merakına bağlıyordu: ruhsal şarlatanlığı gördüğü yerde maskesini indirmek. Azizleştirdiği annesine duyduklarının itisiyle seansları bozmuş, medyumların rezil numaralarını açığa çıkarmış, şarlatanların masumları kandırmak adına giriştikleri dümenlerle yordamları halka sergilemişti. Her gösterisinde, kendisinin -Houdini'nin- mekanik yöntemler kullanarak aynısını yapamayacağı bir gösteri yapacak herhangi bir medyuma on bin dolar vereceğini açıklıyordu. Basın da halk da çalışma biçimindeki bu yeni öğeyi sevmişlerdi, ama o da gelip geçiciydi. Sanki annesi artık ölü olduğuna göre cennetin savunulması geriyordu. Bu savaşta, çok geçmeden annesinin bulunduğu diyarın sınırlarını seçeceğini seziyordu. Özel dedektifleri, gösteri yaptığı her kentteki büyü salonlarını geziyordu. Kendisi de, tül peçeli ak saçlı bir dul kılığında seanslara katılıyordu. Masayı yerinden kaldıran ince tele el fenerini tutuyordu. Gizlenmiş Victrola'nın örtüsünü sıyırıyordu. Havada çalan borazanları çekiyor, perdelerin arkasına gizlenmiş suç ortaklarının enselerine yapışıyordu. Sonra dramatik bir biçimde ak saçlı peruğunu çıkartıyor, kimliğini açığa vuruyordu. Düzinelerle dava açmıştı.

Houdini o anda, belirtilen yüksekliğe vardığını anladı. Orada rüzgâr nedense daha sertti. Çepeçevre döndüğünü hissetti. Times Kulesi'nin pencereleri vardı önce karşısında, sonra Broadway'in ve Z Cadde'nin üstündeki açık alanlar. Hey Houdini, diye seslendi biri. Rüzgâr, Houdini'yi yapıya doğru çevirdi. Onuncu kat pencerelerinden birindeki bir adam, başaşağı durmuş ona sırıtıyordu. Hey Houdini, Allah cezasını versin, dedi adam. Seninkini de, diye yanıtladı sihirbaz. Aslında bir deligömleğinden kurtulması bir an bile sürmezdi. Ama çok çabuk davranırsa insanlar yaptığı işin dürüstlüğüne inanmazlardı. O da ağırdan aldı. Boğuşuyor gibi yaptı. Kabloya asılıp döndüğü sırada sokaktan yükselen oooo'ları

duyabiliyordu. Çok geçmeden bedeninin üst yarısı -başı değil- kabloya dolanmıştı. Deligömleğinin kalın brandasının altında ışık yoktu. Bir an dinledi. Broadway'in tepesinde başaşağı duruyordu, 1914 yılıydı ve Arşidük Franz Ferdinand'm suikasta uğradığı bildirilmişti. O anda Houdini'nin kafasında bir imge biçimlendi. Bir araba farının parlak pirinçten far yuvasında kendine bakan küçük bir oğlan çocuğu imgesi.

Bu garip olayın hikâyesi sihirbazın özel, yayımlanmamış notlarında yer alıyor. Gösteri dünyasındaki mesleği Houdini'ye abartma alışkanlığı vermişti, o yüzden onun bu olayı yaşamının tek gerçek gizemli deneyimi sayması karşısında, düşüncemizden dönmemeliyiz. Ne olursa olsun, o ailenin arşivlerinde Mr. Houdini'nin bir hafta sonra kapıdan bıraktığı kart duruyor. Evde onu karşılayacak kimse yoktu. Bu süre içinde aile çözülme dönemine girmişti. Anne, oğul ve Coalhouse Walker II adıyla vaftiz edilen karaşın çocuk, eyaletin kuzeyinde üstü açık bir Packard'la geziyorlardı, Anne direksiyondaydı. Howe Mağaraları'na gitmişlerdi. O yaz gidecekleri son yer, ressam Winslow Homer'ın son yıllarını geçirdiği Prout Boğazı'ndaki Maine kumsalıydı. Anne'yle Baba, artık olabildiğince az ve öz konuşuyorlardı. Küçük Kardeş'in Meksika'da ölmesi, neredeyse sürekli hale gelen ayrılıklarını körüklemişti. Büyükbaba kışı atlatamamıştı, şimdi New Rochelle Kuzey Bulvarı'nda Birinci Cemaat Kilisesi'nin arkasındaki mezarlıkta yatıyordu. Baba, Washington D.C.'deydi. Bayrak ve donanma fişekleri fabrikasına döndüğünde bir çekmece dolusu proje bulmuştu: Morgan Kitaplığı'nda son konuşmalarında Küçük Kardeş'in şöyle bir değindiği borç ödeme kapsamında. Göçmenliğinden önceki bir buçuk yılında Küçük Kardeş, on yedi savaş gereci tasarlamıştı, bazıları o kadar gelişkindi ki Birleşik Devletler tarafından II. Dünya Savaşı'na kadar kullanılmadılar. İçlerinde geri tepmeyen bir roket fırlatıcı, alçak basınçlı bir yer mayını, deniz radarıyla yönetilen sualtı patlayıcıları, kızılötesi ışınlı nişangahlar, havada iz bırakan kurşunlar, bir hafif makineli tüfek, bir şarapnel bombası, nitrogliserin bulamacı ve

taşınabilir bir alev püskürtücü vardı. Bu silahların bazılarının benimsenmesi için Washington'a gitmişti Baba, ayrıca Birleşik Devletler Ordusu'nun ve Donanması'nın ileri gelen subaylarıyla yakınlık kurmak istiyordu. Özgün modellerin denenmesi, satış sözleşmesi görüşmeleri, Kongre salonlarında konferanslar ve öğlen, akşam yemekleri, haftasonu eğlenceleri de içeren çeşitli pahalı lobicilik girişimleri derken Baba, Hay-Adams Oteli'nde bir daire tutmak zorunda kalmıştı. Kişisel mutsuzluğuna, eskiden hiç yapmadığı kadar kendini işine adamakla çözüm buluyordu. Avrupa'da Büyük Savaş'ın patlamasıyla, Woodrow Wilson'ın savaşkan bir ruhtan yoksun olmasından ürkenler arasına katıldı. Bu daha yönetimin resmi görüşü haline gelmeden "hazır bulunmayı" açıkça savundu. Küçük Kardeş'in kötücül dehasının ürünlerine başka devletler bizden daha fazla ilgi gösteriyorlardı ve Dışişleri Bakanlığındaki danışmanların öğütlerine uyarak Baba, bunlardan bir bölüğüne öncelik tanımayı yeğledi. Almanlara karşı oldukça kabaydı, İngilizce dostça, uzlaşmacı bir tavırla yaklaşıyordu. Amerika'nın Müttefiklerle bağının güçlenip kesinleşmesini bekliyordu, beklediği 1917'de oldu, ama daha 1915'te İngiliz yolcu gemisi *Lusitania*, İrlanda'nın güneybatı kıyısının açıklarında bir Alman denizaltısı tarafından torpillenince bu kaçınılmaz görünmeye başlamıştı. Lusitania silahlı bir ticaret gemisi olarak geçmişti kayıtlara ama ambarlarında çabuk tutuşan savaş malzemesi taşıyordu gizlice. Çoğu Amerikalı bin iki yüz erkek, kadın ve çocuk; ayrıca, İngiltere Savaş Dairesi'ne ve Deniz Kuvvetleri Kumandanlığına yollanan ve geminin ansızın batışından az önce çıkan korkunç patlamalara katkıda bulunan el bombalarının, sualtı patlayıcılarının, nitrogliserin bulamacının ilk sevkiyatında Baba da gemideydi, Londra'ya gidiyordu.

Zavallı Baba. Son keşif seferini görüyorum. Yeni bir yere varıyor, şaşkınlıktan saçları diken diken olmuş, ağzıyla gözleri suskun. Ayağının başparmağı yumuşak bir kum fırtınası başlatıyor, eğiliyor, kolları pandomimsi bir kutlamayla açılıyor,

-yaşamının her ânında olduğu gibi- göçmen, Benliği'nin kıyılarına ulaşıyor sonsuza kadar.

Anne bir yıl boyunca siyah giydi. Bu sürenin bitiminde, karısının öldüğünü kesin olarak öğrenen Tateh, ona evlenme teklif etti. Ben baron değilim tabii, dedi. Ben Letonyalı Yahudi bir sosyalistim. Anne, hiç duraksamadan ona evet dedi. Ona tapıyordu, onunla olmayı seviyordu. Basit bir törenle New York City'de, bir yargıcın odasında evlendiler. Tanrı tarafından kutsanmış gibi hissediyorlardı kendilerini. Birliktelikleri pürüzsüz değilse de mutluydu. Tateh "hazır bulunmak" dizisinden -*Gizli Servisten Slade* ve *Alman Denizaltısının Gölgeleri*- epey para kazandı. Ama asıl başarısı bu değildi daha. Aile, New Rochelle'deki evi kiralayıp California'ya taşmdı. Pencereleri kemerli, çatısı turuncu tuğladan, büyük, beyaz kerpiç bir evde yaşadılar. Kaldırımda palmiye ağaçları, ön avluda parlak kırmızı çiçek tarhları vardı. Bir sabah Tateh, çalışma odasının penceresinden bakınca üç çocuğu çimenlikte otururken gördü. Arkalarındaki kaldırımda üç tekerlekli bir bisiklet duruyordu. Konuşuyor, güneşleniyorlardı. Siyah saçlı kızı, sırma saçlı üvey oğlu ve yasal sorumluluğundaki siyah çocuk. Birdenbire bir film geldi aklıma. Birbirinin candostu bir sürü çocuk; beyazı siyahı, şişmanı zayıfı, zengini yoksulu, kendi mahallelerinde gülünç serüvenler yaşayan yaramaz, küçük afacanlar, hepimiz gibi bir işe yaramazlar topluluğu, başı derde giren, sonra kurtulan bir çete. Bu buluş bir değil bir sürü filme konu oldu. O sırada *Ragtime* dönemi kapanmıştı artık, sanki tarih, çalar piyanodaki bir ezgiden öte bir şey değildi, makine hırıltıyla durmuştu. Savaşmış ve savaşı kazanmıştık. Emma Goldman yurtdışına sürgün edilmişti. Güzel ve tutkulu Evelyn Nesbit güzelliğini yitirmiş, tanınmazlaşmıştı. Ve tımarhaneden resmen salıverilen Harry K. Thaw, Ateşkes Bayramı'nda Newport'taki yıllık yürüyüşlere katılıyordu.

ilk yayımlandığı 1975 yılından bu yana 20. yüzyıl Amerikan edebiyatının klasiklerinden biri kabul edilen *Ragtime*'da Doctorow, gerçek ile kurmaca)!, tarihi kişilikler ile anonim Amerikalıları (ve "Amerikalı olmayı" kafasına koymuş

göçmenleri) bir araya getiriyor; buradan, 20. yüzyılın ilk yirmi yılını kateden, hem eğlenceli hem trajik bir Amerika portresi çıkarıyor. Bu sürükleyici hikâyenin içinde Henry Ford ve Sigmund Freud da var, anarşist Emma Goldman ve sihirbaz Houdini de. Ama sadece onlar da değil: Orta sınıf Amerikan aileleri, gangsterler, müzisyenler, fabrika patronları ve işçileri, Doğu Avrupalı göçmenler…

Amerika'nın çeşitli çevrelerinden kişilerin hayatlarından kesitlerle başlayan ve sıradan bir ailenin hayatına giren bir siyahi müzisyenin adalet arayışıyla hız kazanan hikâye, Doctorovv'un dönemin gözde müziği *ragtime*'m kesik tempolu parçalarını andıran, kısa cümleli, hızlı anlatımıyla hayat buluyor.

1. (Yidiş) Mameh: Anne; Tateh: Baba. (ed. n.)

2. Dünya Endüstri İşçileri Birliği (ç. n.)

3. O dönemde otomobilleri hava koşullarından korumak üzere Avrupa'dan özel olarak getirilen, deriden yapılma pahalı bir kılıf. (ç. n.)